

ISSN 2227-2844

ВІСНИК

**ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

№ 8 (267) КВІТЕНЬ

2013

ВІСНИК

ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

За матеріалами
Міжнародного науково-практичного семінару
«Формування фізичної культури особистості в системі
неперервної освіти»
(2 – 3 квітня 2013 року)

№ 8 (267) квітень 2013

Частина I

Заснований у лютому 1997 року (27)
Свідоцтво про реєстрацію:
серія КВ № 14441-3412ПР,
видане Міністерством юстиції України 14.08.2008 р.

Збірник наукових праць внесено
до переліку наукових фахових видань України
(педагогічні науки)
Постанова президії ВАК України від 24.09.09 №1-05/4

Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка
(протокол № 8 від 29 березня 2013 року)

Виходить 2 рази на місяць

Засновник і видавець –
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор – доктор педагогічних наук, професор **Курило В. С.**

Заступники головного редактора –

доктор педагогічних наук, професор **Харченко С. Я.,**

доктор педагогічних наук, професор **Савченко С. В.**

Випускаючі редактори –

доктор історичних наук, професор **Бур'ян М. С.,**

доктор медичних наук, професор **Виноградов О. А.,**

доктор філологічних наук, професор **Галич О. А.,**

доктор педагогічних наук, професор **Горошкіна О. М.,**

доктор сільськогосподарських наук, професор **Конопля М. І.,**

доктор філологічних наук, професор **Синельникова Л. М.,**

доктор педагогічних наук, професор **Харченко С. Я.**

Редакційна колегія серії «Педагогічні науки»:

доктор педагогічних наук, професор **Ваховський Л. Ц.,**

доктор педагогічних наук, професор **Гавриш Н. В.,**

доктор педагогічних наук, професор **Докучаєва В. В.,**

доктор педагогічних наук, професор **Лобода С. М.,**

доктор педагогічних наук, професор **Максименко Г. М.,**

доктор педагогічних наук, професор **Ротерс Т. Т.,**

доктор педагогічних наук, професор **Сташевська І. О.,**

доктор педагогічних наук, професор **Хриков Є. М.,**

доктор педагогічних наук, професор **Чернуха Н. М.,**

доктор педагогічних наук, професор **Чиж О. Н.**

РЕДАКЦІЙНІ ВИМОГИ

до технічного оформлення статей

Редколегія «Вісника» приймає статті обсягом 4 – 5 сторінок через 1 інтервал, повністю підготовлених до друку. Статті подаються надрукованими на папері в одному примірнику з додатком диска. Набір тексту здійснюється у форматі Microsoft Word (*.doc, *.rtf) шрифтом № 12 (Times New Roman) на папері формату А-4; усі поля (верхнє, нижнє, правє й лівє) — 3,8 см; верхній колонтитул — 1,25 см, нижній — 3,2 см.

У верхньому колонтитулі зазначається: Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № ** (***) , 2009.

Інформація про УДК розташовується у верхньому лівому кутку без відступів (шрифт нежирний). Ініціали і прізвище автора вказуються в лівому верхньому кутку (через рядок від УДК) з відступом 1,5 см (відступ першого рядка), шрифт жирний. Назва статті друкується через рядок великими літерами (шрифт жирний).

Зміст статті викладається за планом: постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми та на які спирається автор; виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується ця стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з певним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з цього дослідження й перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Усі перелічені елементи повинні бути стилістично представлені в тексті, але графічно виділяти їх не треба.

Посилання на цитовані джерела подаються в квадратних дужках після цитати. Перша цифра — номер джерела в списку літератури, який додається до статті, друга — номер сторінки, наприклад: [1, с. 21] або [1, с. 21; 2, с. 13–14]. Бібліографія і при необхідності примітки подаються в кінці статті після слова «Література» або після слів «Література і примітки» (без двокрапки) у порядку цитування й оформляються відповідно до загальноприйнятих бібліографічних вимог. Бібліографічні джерела подаються підряд, без відокремлення абзацем; ім'я автора праці (або перше слово її назви) виділяється жирним шрифтом.

Статтю закінчують 3 анотації обсягом 15 рядків (українською, російською) та 22 рядки (англійською) мовами із зазначенням прізвища, ім'я та по-батькові автора, назви статті та ключовими словами (3 – 5 термінів).

Стаття повинна супроводжуватися рецензією провідного фахівця (доктора, професора).

На окремому аркуші подається довідка про автора (прізвище, ім'я, по батькові; місце роботи, посада, звання, учений ступінь; адреса навчального закладу, кафедри; домашня адреса; номери телефонів (службовий, домашній, мобільний).

ЗМІСТ

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

1.	Афтимичук О. Е. Содержание и оценка эстетического уровня дидактической деятельности учителя физической культуры.....	6
2.	Бугаєнко Т. В. Формування комунікативної культури майбутніх учителів фізичної культури як науково-педагогічна проблема.....	17
3.	Бугеря Т. М. Професійна підготовка майбутніх учителів основ здоров'я як педагогічна проблема.....	24
4.	Власов Г. В. Особливості мотивації ведення здорового способу життя студентами вищих медичних навчальних закладів.....	33
5.	Заколodная Е. Е. Культурологические аспекты подготовки будущего педагога в сфере спорта.....	40
6.	Кліменко І. В. Індивідуальний підбір оздоровчо-освітніх технологій у процесі формування культури здоров'я у студентів з інвалідністю.....	48
7.	Ротерс Т. Т. Науково-дослідна робота студентів в контексті професійної підготовки.....	56
8.	Савко Э. И. Воспитание физической культуры личности и здоровья в системе непрерывного образования.....	62
9.	Усачов Ю. А. Педагогические технологии формирования фитнес-культуры студентов в процессе физического воспитания.....	69
10.	Чекунов М. В. Інформатизація освіти: сутність та зміст інформаційної культури майбутнього вчителя фізичного виховання.....	75
11.	Чорноштан А. Г. Основи впровадження модульно-рейтингової технології професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання.....	82

**ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА НАВЧАННЯ
У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДАХ**

12.	Бондар Т. С. Структура сучасного рухового дозвілля підлітків: стан та актуальні проблеми.....	93
13.	Козарь С. С., Жадан А. Б., Журавльова І. М. Умови вдосконалення позакласної фізкультурно-оздоровчої роботи в сучасній школі.....	101
14.	Макеева В. С. Формирование общности интересов и физической культуры учащихся на основе дифференцированного подхода.....	107
15.	Отравенко О. В. Створення моделі здорової успішної особистості в загальноосвітніх навчальних закладах шляхом упровадження інноваційних технологій.....	114
16.	Соколенко О. І. Значення й місце ритмічної гімнастики у процесі виховання дітей дошкільного віку з порушенням слуху.....	122

**ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ
ПІДГОТОВКИ СПОРТСМЕНІВ В СПОРТІ**

17.	Борисова О. В. Теоретико-методологічні засади розвитку професійного спорту (на матеріалі тенісу).....	129
18.	Мазін В. М. Процесуально-методологічна схема дослідження проблеми організації виховного процесу у дитячо-юнацьких спортивних школах.....	138
19.	Полевая-Секэрян А. Г., Афтимичук О. Е. Значимость формирования специализированных восприятий для технической подготовки дзюдоистов.....	146
20.	Сасенко В. Г., Жадан А. О. Відмінності суб'єктивного стану особистості студентів після відвідування навчальних занять фізичної культури та тренувальних занять у секціях карате....	155
21.	Шинкарьов С. І. Оптимізація річного циклу підготовки спортсменок, які спеціалізуються в спринтерському бігу.....	160

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

22.	Очкалов А. Ф. Анализ факторов влияющих на здоровье человека.....	168
23.	Столяров В. И., Метель А. И. «ИНТЕР-СПАРТ»: международная комплексная программа гуманистического воспитания, целостного развития личности и организации досуга молодежи.....	174
24.	Шумакова Н. Ю. Артпедагогика как условие творческой деятельности в физическом воспитании учащихся и студентов.....	186
	Відомості про авторів	196

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

УДК [(37.091.12:005.962.131): 796] : 7

О. Е. Афтимичук

СОДЕРЖАНИЕ И ОЦЕНКА ЭСТЕТИЧЕСКОГО УРОВНЯ ДИДАКТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧИТЕЛЯ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Оптимизация профессиональной подготовки и переподготовки педагогических кадров должна исходить из построения моделей высших уровней профессиональной деятельности, которые следует использовать в качестве целей-эталонов для оценки существующего уровня подготовки специалистов, а также для разработки обучающих программ по повышению их квалификации.

Реально сформированная система профессионально значимых качеств личности согласно эталонным моделям может быть интерпретирована как мера психологической подготовленности или уровень профессионального мастерства специалиста в педагогической деятельности.

Педагогическое мастерство можно представить как системное качество личности учителя, которое приобретает в процессе овладения им профессиональных знаний и формирования педагогических умений. Стержневой же линией направленности личности учителя – это его идейно-политические, профессионально-этические, а также дидактико-эстетические установки. При этом убеждения являются центральным элементом сознания и самосознания личности. Ими характеризуются уверенность учителя в том, что приобретенные им знания, взгляды, принципы, идеалы являются истинными и соответствуют его истинным целям и стремлениям.

Нравственно-эстетические убеждения являются важной составной частью мировоззрения учителя. Это, в свою очередь, предполагает культуру человека, которая выражается в том, что нравственно-эстетически должное превращается в личностно-потребительское, личное поведение, соответствующее нормам морали и эстетики в самых разных и конкретных жизненных ситуациях.

К сожалению, учебная программа вуза пока не дает систематизированных знаний ни по профессионально-педагогической этике, ни по профильной эстетике. Учитель овладевает ими методом проб и ошибок, длительно и порой мучительно.

Материалы исследуемой литературы по профессионально-педагогической деятельности учителя определяют эстетический уровень данной деятельности с позиции норм поведения и, связанных с ними,

ідейно-політичних і нравствених якостей педагога; а також естетического свідання. Останнє положення визначає певну компонентну ієрархію, вершиною якою є естетический ідеал, на базі чого утворюються естетическі переконання, і від якості і рівня сформованості якого залежать естетическі орієнтації, побуджуючі, в свою чергу, спеціаліста до пошуку і утвердженню в своїй практиці естетических цінностей, проявляючіся в естетических смаках.

Ці проблеми привертають увагу учених-педагогів, учителів загальноосвітньої школи, викладачів вищої школи як найбільш актуальні. Труды Л. Бабича [4], С. Елканова [8], І. Зязюна [9], Л. Клінгберга [14], Н. Кузьминої [16], Л. Рувинського [24], В. Сластєніна [25], К. Станіславського [26] і др. вносять помітний внесок до розробки теорії педагогічної естетики, до формування естетическої культури педагога.

Німецький дидакт Лотар Клінгберг підкреслює, що правильно вести мову «об естетическому виміренні (параметрах) постановки дидактических проблем навчання», що «естетическе як компонент змісту присутнє в дидактическому процесі в певних аспектах», в тому числі «як аспект змісту навчання дисциплінам» і «як самостійна область предмету» (естетика як процес навчання). «В цьому сенсі дидактика повинна бути одночасно теорією навчання і «навчанням об мистецтві» навчання» [14, с. 165, 168, 176].

Вище сказане, розглядається в межах естетического самовиховання, визначає вчителя, при цьому, вимоги високого рівня естетическої культури.

Однак, для вчителя недостатньо володіння загальною естетическою культурою. Для викладача важливо самому творити красу, а також формувати естетическу культуру у інших, оскільки це його професійний обов'язок. З цих позицій є сенс утвердити наявність естетического рівня дидактическої діяльності в загальній структурі професійно-педагогічної діяльності вчителя (рис.1).

Особливо це необхідно вчителю фізического виховання, який паралельно з загальною культурою повинен вносити до навчально-виховного процесу і рушійну культуру, що є специфікою його професійної діяльності [11, 22].

Готовність діяти естетически передбачає володіння естетическими вміннями і навичками і означає, перш за все, наявність в собі творческих схильностей в обраній спеціальності і професії, досвід творческої педагогіческої діяльності, досвід пропаганди прекрасного словом, трудом, особистим прикладом [10, 28, 29].

Таким чином, формування у майбутнього вчителя фізического виховання естетического рівня дидактическої діяльності

предполагает развитие соответствующих эстетических качеств личности.

А поскольку любое качество личности представляет собой особое психическое образование, охватывающее все психические процессы (познавательные, волевые, эмоциональные), то уместно говорить, во-первых, о развитии соответствующих познавательных способностей: эстетического восприятия, мышления, фантазии.

Рис. 1. Структура профессионально-педагогической деятельности учителя физической культуры

Особо важно развитие зрительных и слуховых ощущений и восприятий, порождающих «богатство субъективной человеческой

чувственности», представляющую такие чувства, которые «утверждают себя как человеческие сущностные силы» [21, с. 122].

Во-вторых, необходимо отметить эмоциональный компонент в эстетике поведения, требующий от учителя формирования потребности и способности эмоционально реагировать на эстетические объекты, формирования желания видеть окружающую действительность красивой, человечной, желания преобразовать ее эстетически [6, 8].

Неразвитость эстетических чувств может привести к большим изъянам личности учителя, к ее обеднению в целом. Эстетическое существует вокруг и внутри нас, в любой области науки и производства. Эстетическое, насыщая мир учителя, создает богатый фон для широты и творческого характера его деятельности. Решение задач эстетического воспитания должно обеспечить развитие в личности будущего учителя творческого мышления, новаторства [18, 19].

Творческий процесс учителя физической культуры предполагает умение проектировать новые способы воздействия на учащихся, находить новые варианты решения педагогических задач в процессе обучения и воспитания. В процессе педагогического творчества идеи учителя воплощаются в его деятельности, которая воспринимается и оценивается как учениками, так и другими учителями. А это, в свою очередь, предъявляет высокие требования к творчеству учителя.

Степень эффективности учебно-педагогической деятельности зависит не только от умения проектирования педагогической задачи, но и от эмоционально- и эстетически-привлекательного преподнесения ее, что вызывает притягательность у учащихся к самому учебно-воспитательному процессу, а значит и к учителю.

Однако не всегда преподаватели учитывают особенности своего психофизического аппарата, подразумевающего природные данные и способности (внешность, мимика и пантомимика, экспрессия, выразительность, коммуникабельность и т.п.). При этом важным эстетическим составляющим учебно-воспитательного процесса является количественное и качественное обогащение индивидуальной лексики, которое в сочетании с правильным грамматическим строем речи предполагает четкую организацию фраз, точного соблюдения правильного, допускаемого синтаксисом порядка сочетания слов, их согласования и управления [3].

Среди прочих личностных свойств и качеств учителя физического воспитания его творческая деятельность должна выделяться своим разнообразием фантазии и воображения. Обе эти способности не отделимы друг от друга. По определению А. Деркача и А. Исаева, *фантазия* – это игра ума, а *воображение* – игра чувств: «Продукты ума и органов чувств переплетаются друг с другом, взаимодействуют и настолько проникают друг в друга, что оторвать одно от другого уже невозможно» [7, с. 89].

Специфика же педагогической фантазии и воображения учителя

физического воспитания заключается в присутствии чувства времени и чувства пространства, которые в своем динамическом сочетании и единстве составляют *координационную способность*.

Различают элементарную координацию, протекающую без участия сознания и воли человека и более сложную координацию, «отражающую как программирование, так и исполнение целостного двигательного акта» [12, с. 147].

К первому виду координации относят внутримышечную и межмышечную координации. Сенсорно-мышечная координация считается наиболее сложной координацией, поскольку опирается на согласование во времени и пространстве движений человека в соответствии с возникающей ситуацией. Данный вид координации требует быстрого и четкого анализа сигналов системы анализаторов (визуальных, слуховых, тактильных) и сопоставления их с внутренними (проприоцептивными и вестибулярными) сигналами.

Координация, являясь психомоторным качеством, отражает отлаженность координационных механизмов. Таким образом, следует говорить о целой группе координационных способностей, среди которых особо необходимо выделить способность к *ритму*.

Известно, что *ритм* является пространственно-временной характеристикой. Чувство ритма основывается на чувстве времени и имеет моторную природу [27]. В связи с этим оно включено в двигательный динамический стереотип, что обеспечивает воспроизведение тончайших временных соотношений между компонентами двигательного действия.

Всякое действие или деятельность человека протекает по определенному, присущему только ему ритму. Ритмовая основа отражает не только физическое действие. По ее законам происходят психические и физиологические процессы. Индивидуальный ритмический рисунок проявляется в потоке мыслей и речи человека, возникновении и угасании чувств, в поведении и жизни вообще. Как выразился Архилох (VII в. до н.э.): «Познавай тот ритм, что в жизни человеческой сокрыт» [1, с. 118].

Вследствие выше сказанного, можно констатировать, что и педагогическая деятельность учителя имеет свой особый ритм. Это проявляется в монологе и диалоге, в каждой дидактической ситуации и, как отмечает В. Кан-Калик [13], в уроке в целом. Совмещая все эти ритмы, учитель выстраивает определенный ритмический рисунок своей деятельности на уроке.

Поскольку ритм представляет собой чередование каких-либо элементов, происходящее с определенной последовательностью и частотой, можно отметить, что творческая педагогическая деятельность отдельно взятого учителя будет отличаться от стандартной педагогической деятельности или от любой другой творческой педагогической деятельности своим ритмическим рисунком отдельных действий и операций [17], присущих данному учителю.

Для такого определенно-индивидуального ритмического построения необходимо обладать чувством ритма и чувством темпа, которые К. Станиславский [26] объединил в одно понятие – «темпо-ритм». Великий театральный педагог настаивал на развитии у будущих актеров этого чувства, утверждая, что на его основе формируются профессиональные умения и творческие способности.

Для учителя физического воспитания данная характеристика (чувство ритма) является его неотъемлемой частью как профессиональной деятельности вообще, так и творческой – в частности. Профессиональная деятельность определяет чувству ритма место в коммуникативном и двигательном компонентах, представляющих специфику деятельности учителя физического воспитания. Творчество предполагает его необходимость при проектировании новых способов и методов для решения поставленных дидактических задач, а также при отборе и использовании разнообразных средств при реализации той или иной дидактической ситуации.

Воспитанием чувства ритма и формированием координационных способностей занимается дисциплина «Музыкально-ритмическое воспитание». Для решения данных задач программа дисциплины использует средства различных видов гимнастики (базовой, ритмической, художественной), а также средств искусства (музыка, танец, хореография). Вторая группа средств наряду с воспитанием чувства ритма обогащает и эстетически, что располагает к формированию творческих способностей.

Во всех областях человеческой жизни и деятельности часто приходится давать различную оценку тем или иным явлениям: нравственную, гносеологическую, информационную и т.д. При оценке этих явлений используются определенные критерии и категории. В этом отношении эстетическая оценка деятельности учителя представляет собой определение степени ее совершенства эстетической значимости и обусловлена мировоззрением, социальной позицией личности учителя, уровнем ее культуры, потребностями, интересами, развитым эстетическим вкусом [29, 30]. Таким образом, эстетическая оценка складывается из восприятия деятельности, ее анализа и суждения о ее достоинствах. В общих чертах, оценку можно подразделить на две основные части: *оценку содержания* и *оценку формы*.

Под эстетическим содержанием понимается гармоничное сочетание стабилизации и вариативности, фиксации и новизны в деятельности учителя, что предполагает одновременное присутствие, как канонизированных ее характеристик, так и моментов творчества, представляющие наиболее существенные критерии и основные функции предназначения; другим словом это определяют как мера всех составляющих деятельности.

Если под формой предмета подразумевается его внешний вид, то в нашем случае под формой деятельности мы будем определять не только

«оформление» этой деятельности, но и связь, организацию ее элементов, обеспечивающих выполнение ею определенных функций. Соответственно, формирование эстетической оценки зависит, прежде всего, от понимания законов, управляющих ее становлением и существованием.

Считается, что эстетическая оценка носит субъективный характер, зависящий только от интересов и вкусов человека. Однако существуют и определенные объективные основания для эстетической оценки деятельности – это ее особенности на фоне совершенства и выразительности форм данной деятельности.

В первую очередь, к числу таких особенностей необходимо отнести такие признаки как *гармонию, пропорциональность* и *ритм* [5, 20].

Гармоничные пропорции представляют собой объективную основу эстетической оценки как предметной, так и процессуально-деятельностной формы. Профессиональный строй человека выработался в процессе его развития как максимально соответствующее жизнедеятельности соотношение между различными частями организма. По мере смены исторической эпохи оценивание пропорций, как гармоничных зависело от идеалов современной эпохи, представлений о сущности человека и его предназначении. В таком случае, принцип пропорциональности означает не установление каких-то отношений, гарантирующих само по себе возникновение эстетической ценности объекта, а умение пользоваться различными системами пропорций, в зависимости от требуемых условий построения данного объекта, или процесса деятельности.

А. Луначарский [30] в свое время писал, что эстетическая деятельность предполагает стремление к гармонии впечатлений, переживаний, и в этом смысле она есть проявление позитивного совершенства. В то же время, еще Платон отмечал: «...вся жизнь человеческая нуждается в ритме и гармонии» [23, 325 D-326 B].

Любые пропорции, если они канонизированы, могут оказать негативное воздействие на эстетическое восприятие. Каждый вид деятельности предъявляет определенные требования к человеку, занимающемуся им. Примером может служить отбор в различные виды спорта людей в соответствии с требуемой морфологией их тела. Нарушение этого стереотипа в большинстве случаев воспринимается как неэстетическое. Как отмечал Сократ, «...часто то, что прекрасно для бега, безобразно для борьбы, а то, что прекрасно для борьбы, безобразно для бега» [15, с. 117]. То же проявляется и в профессионально-педагогической деятельности учителя, а в особенности учителя физического воспитания, в специфической деятельности которой пропорции имеют самое непосредственное значение, поскольку они сопряжены с рече-двигательной дидактической деятельностью преподавателя, где составные компоненты дидактической речи должны

пропорционально накладывається, на елементи двигательної дидактичної діяльності (табл. 1).

Таблиця 1

Система адекватних комунікативних і двигательних ритмових підструктур дидактичної діяльності учителя фізическої культури

РЕЧЬ	ДВИЖЕНИЕ	СЧЕТ
<i>Речевой такт (слово)</i>	<i>Двигательный элемент</i>	<i>1</i>
<i>Синтагма</i>	<i>Упражнение</i>	<i>4</i>
<i>Фраза</i>	<i>Упражнение с 2-мя повторами</i>	<i>8</i>
<i>Фоноабзац (речевой период)</i>	<i>Упражнение с 4-мя повторами</i>	<i>16</i>

В этом случае особую значимость в эстетической оценке дидактической деятельности учителя физической культуры имеют *ритм* и *координация*. Если рассматривать ритм в узком смысле, то чувство ритма дает основание для развития комплексной, слухо-рече-зрительно-двигательной координации, обладать которой учителю физической культуры необходимо [2]. При отсутствии какого-либо из компонентов выше названной координации в деятельности учителя может наблюдаться, в лучшем случае, эстетический изъян урока, в худшем – предполагается травматизм.

Рассматривая ритм в широком смысле, следует говорить о ритме урока, учебно-воспитательного процесса, нарушения в звеньях которого, могут привести к искажению процесса либо к его полному прекращению.

Поскольку ритм является пространственно-временной характеристикой, ему сопутствует темп, что в целом, как было сказано выше, объединено в понятие «темпоритм». Правильно выбранный темпоритм какой-либо деятельности является обязательным условием для успешного разрешения поставленных перед ней задач. Неверно же используемый темпоритм приводит к искажению логики производства отдельно взятого действия или же деятельности в целом.

Для правильной эстетической оценки явлений педагогической деятельности большое значение имеют не только их внешние пропорции, но и внутренние, образующие гармонию элементов, определяемую характером их связи, согласованностью и т.д. При эстетической оценке дидактической деятельности учителя физического воспитания, большое значение придается логической последовательности дидактических ситуаций, разрешаемых на уроке, их связности и слитности, поскольку здесь имеет место кумулятивный эффект, когда каждая предыдущая дидактическая ситуация подготавливает базу каждой последующей. Если же нарушается слитность и логика в построении урока в целом, то не обнаруживается его внутренняя необходимость и урок, в контексте дидактической деятельности учителя физической культуры, теряет свою эстетическую зрелищность.

Таким образом, хорошо развитая комплексная координация и удачно подобранный темпоритм создают базу для технико-педагогического мастерства учителя, на основе которого возникает эстетическая значимость его профессиональной деятельности.

Резюмируя выше сказанное, констатируем о многостороннем характере эстетической оценки деятельности учителя физического воспитания, который определяется как внешними критериями, так и собственно внутренними. В первом случае эстетический уровень деятельности может определяться методом экспертных оценок. Во втором – возникает проблема воспитания и развития эстетических чувств, эстетических вкусов, способности к эстетическому суждению различных действий и явлений. Решение же этой проблемы сопряжено с комплексным подходом к анализу, как целостной педагогической деятельности учителя, так и отдельной ее составляющей – дидактической деятельности (рис. 2).

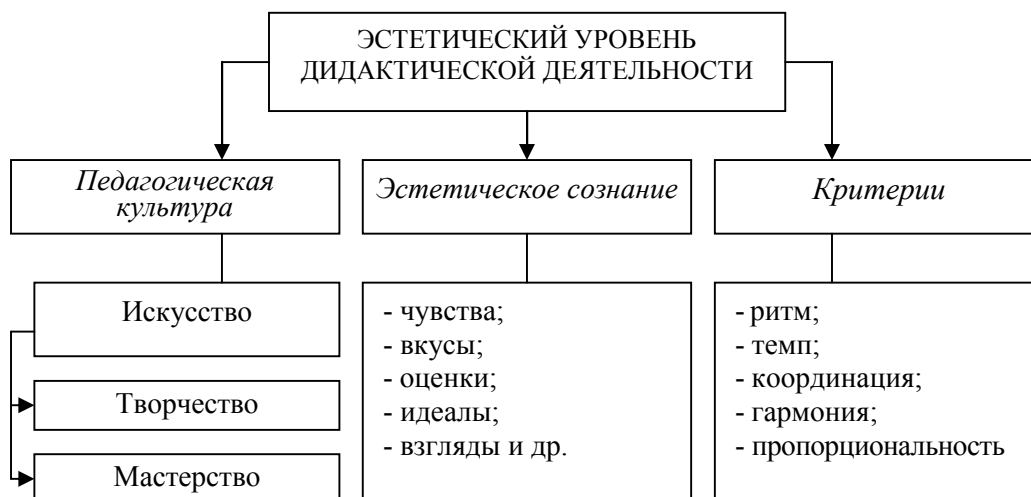

Рис. 2. Категории эстетического уровня дидактической деятельности

Подводя итог, можно отметить, что в доступной нам литературе по проблеме эстетического уровня дидактической деятельности учителя, в том числе и учителя физического воспитания, существует некоторый материал, но общего плана. Наиболее широко проблема эстетики изучена в области культуры вообще и искусства, в частности. По нашему мнению, перспективность разработки проблемы эстетического уровня в дидактической деятельности учителя физического воспитания возможна в рамках современных работ по эстетической культуре и теоретических концепций категории «деятельность».

Список использованной литературы

1. Архилох. Ямбы. – В кн.: Античная лирика / Сост. С. Апт, Ю. Шульц. – М., 1968. – С. 114-120. **2. Афтимичук О. Е.** Формирование

ритма дидактического общения у студентов институтов физической культуры: Дис. ... канд. пед. наук / О. Е. Афтимичук. – Кишинев, 1998. – 300 с. **3. Афтимичук О.** Содержание эстетической оценки деятельности учителя физической культуры / О. Афтимичук // OLYMPIA: Revista de informare olimpică. – Braşov: Omnia Uni AST, 2003. – P. 517-521. **4. Бабич Л. В.** Формирование эстетической культуры будущего учителя как средство гуманитаризации его профессиональной подготовки: Автореф. ... канд. пед. наук / Л. В. Бабич. – М., 1990. – 18 с. **5. Герман Ш. М.** Беседы об эстетике / Ш. М. Герман, В. К. Скатерщиков. – 3-е изд., перераб. – М. : Знание, 1982. – 223 с. **6. Гиппиус С. В.** Актерский тренинг. Гимнастика чувств [Текст] / С. В. Гиппиус. – СПб.: Прайм-Еврознак, 2008. – 377 с. **7. Деркач А. А.** Педагогическое мастерство тренера [Текст] / А. А. Деркач, А. А. Исаев; Предисл. Н. В. Кузьминой, А. И. Пуни, А. Б. Тарасова. – М.: Физкультура и спорт, 1981. – 375 с. **8. Елканов С. Б.** Основы профессионального самовоспитания будущего учителя [Текст]: Учеб. пособ. / С. Б. Елканов. – М. : Просвещение, 1989. – 189 с. **9. Зязюн И. А.** Основы педагогического мастерства : Учеб. пособ. для пед. спец. высш. учеб. заведений / И. А. Зязюн, И. Ф. Кривонос, Н. Н. Тарасевич и др. / Под ред. И. А. Зязюна. – М. : Просвещение, 1989. – 302 с. **10. Иванов С. М.** Техника, эстетика, труд [Текст] / С. М. Иванов, А. А. Красновский. – М. : Машиностроение, 1968. – 136 с. **11. Ильин Е. П.** Психология физического воспитания : Учебник для институтов и факультетов физической культуры : 2-е изд., испр. и доп. / Е. П. Ильин. – СПб. : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2000. – 487 с. **12. Ильин Е. П.** Психомоторная организация человека : Учебник для вузов / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2003. – 384 с. **13. Кан-Калик В. А.** Как овладеть элементами театральной педагогики / В. А. Кан-Калик. – В кн. : Учителю о педагогической технике / Под ред. Л. И. Рувинского. – М. : Педагогика, 1987. – С. 87-107. **14. Клинберг Л.** Проблемы теории обучения: Пер. с нем. / Л. Клинберг. – М. : Педагогика, 1984. – 256 с. **15. Ксенофонт Афинский.** Воспоминания о Сократе. – М., 1993. – С. 117. **16. Кузьмина Н. В.** Способности, одаренность, талант учителя / Н. В. Кузьмина. – Л. : Знание, 1985. – 32 с. **17. Леонтьев А. Н.** Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – В кн.: Избр. психолог. произв. : В 2-х т.т. – М. : Педагогика, 1983. – Т. 2. – С. 94-231. **18. Лузина Л. М.** Формирование творческой индивидуальности учителя в педагогическом вузе [Текст] / Л. М. Лузина. – Ташкент : ФАН, 1986. – 95 с. **19. Львова Ю. Л.** Творческая лаборатория учителя [Текст] : из опыта работы / Ю. Л. Львова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Просвещение, 1985. – 158 с. **20. Маймин Е. А.** Эстетика – наука о прекрасном : Кн. для учащихся / Е. А. Маймин. – М. : Просвещение, 1982. – 192 с. **21. Маркс К., Энгельс, Ф.** Сочинения. – 2-е издание. Том 42 (Январь 1844 – февраль 1848). – М. : Изд-во политической литературы, 1974. – 570 с. **22. Петунин О. В.**

Формирование профессионального мастерства учителя физкультуры : Учеб. пособ. для пед. ин-тов / О. В. Петунин. – М., Просвещение, 1980. – 112 с. **23. Платон.** Протагор. Диалоги Античной Философии / Платон. – М., 1998. – 19 с. **24. Рувинский Л. И.** Самовоспитание личности [Текст] / Л. И. Рувинский. – М. : Мысль, 1984. – 140 с. **25. Слостенин В. А.** Педагогика : Учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. заведений [Текст] / В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов. – М. : Издательский центр «Академия», 2002. – 576 с. **26. Станиславский К. С.** Работа актера над собой. Дневник ученика / К. С. Станиславский. – М. : Искусство, 1951. – Ч. 1,2. – 668 с. **27. Теплов Б. М.** Психология музыкальных способностей / Б. М. Теплов. – М.-Л. : Изд-во АПН РСФСР, 1947. – 335 с. **28. Торговкин М. Ю.** Эстетическое развитие личности как составной компонент целостного учебного процесса школы : Автореф. дис. ... канд. пед. наук / М. Ю. Торговкин. – М., 1999. – 24 с. **29. Эстетические** начала трудовой деятельности // Эстетика [Текст] : учеб. пособ. / Под ред. А. А. Радугина. – М. : Центр, 2000. – 240 с. **30. Яковлев Е. Г.** Эстетика / Е. Г. Яковлев. – М. : Гардарики, 2003. – 464 с.

Афтімічук О. Є. Зміст і оцінка естетичного рівня дидактичної діяльності вчителя фізичної культури

У статті визначено склад рівнів дидактичної діяльності. Основна увага даної роботи направлена на значущість формування у майбутнього вчителя фізичного виховання естетичного рівня, що припускає розвиток відповідних естетичних якостей особистості і пізнавальних здібностей: естетичного сприйняття, мислення, фантазії, уяви.

Визначено категорії і критерії оцінки естетичного рівня дидактичної діяльності.

Ключові слова: професійно-педагогічна підготовка, вчитель фізичної культури, дидактична діяльність, естетичний рівень.

Афтимичук О. Е. Содержание и оценка эстетического уровня дидактической деятельности учителя физической культуры

В статье определен состав уровней дидактической деятельности. Основное внимание данной работы направлено на значимость формирования у будущего учителя физического воспитания эстетического уровня, что предполагает развитие соответствующих эстетических качеств личности и познавательных способностей: эстетического восприятия, мышления, фантазии, воображения.

Определены категории и критерии оценки эстетического уровня дидактической деятельности.

Ключевые слова: профессионально-педагогическая подготовка, учитель физической культуры, дидактическая деятельность, эстетический уровень.

Aftimichuk O. Ye. Content and Evaluation of Aesthetic Level of Didactic Activity in the Teacher of Physical Education

Professional training of future teachers involves mastering knowledge and skills in each of the structural components of academic work, of which communicative and motor components define a didactic activity of a teacher of physical education. The didactic activities of a teacher are aimed at resolving educational problems. This, in turn, makes it a number of requirements, considered from the standpoint of ethics and related to them, the ideological, political and moral qualities of a teacher, as well as aesthetic consciousness. Thus, we can distinguish ethical and aesthetic levels, called activities.

The paper determines the structure of didactic activity levels: professional language, ethical, aesthetic, conversational. The focus of this work is directed to the importance of the formation of aesthetic level of didactic activities in future physical education teachers, involving the development of appropriate aesthetic qualities of the individual. Thus, the following cognitive abilities are developed: aesthetic perception, thought, fantasy, imagination. This determines the criteria for the evaluation of the aesthetic level of professional activity.

Key words: vocational teacher training, teacher of physical education, teaching activities, aesthetic level.

Стаття надійшла до друку 21.01.2013 р.

Прийнята до друку 29.03.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Ротерс Т. Т.

УДК 371.134:37.032+796

Т. В. Бугаєнко

**ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ЯК НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА**

Проблема формування комунікативної культури майбутніх учителів фізичної культури, особливо сьогодні, в умовах інтенсифікації інформаційних технологій, широкого впровадження мережі Інтернет, моди на спрощення стилю спілкування, набуває особливого значення. Усі ці тенденції, враховуючи соціально-економічні особливості розвитку сучасного суспільства, часткову деградацію системи моральних, духовних, естетичних цінностей молоді, орієнтацію на прагматизм освітнього процесу, призводять до значної засміченості мови, зниження загального рівня культури особистості.

Необхідність формування в майбутніх учителів комунікативної

культури визначено в багатьох законодавчих актах та нормативно-правових документах, що регулюють їх діяльність (Державна національна програма «Освіта. Україна XXI століття», Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті, Концепція виховання дітей та молоді в національній системі освіти, Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності та ін.), і ставлять пошук шляхів розвитку комунікативної культури в розряд першочергових.

Важливість зазначеного особистісного утворення в структурі професійної готовності вчителя фізичної культури пояснюється тим, що лише належний рівень володіння культурою мовлення може гарантувати йому успіх у професійній діяльності, завоювання авторитету, стрімкий кар'єрний ріст.

У зв'язку з цим актуальності набуває проблема кадрового забезпечення освітніх організацій професійно компетентними фахівцями, які завдяки високому рівню розвитку комунікативної культури зможуть успішно виконувати свої фахові завдання.

Спроби дати точне визначення поняттю «комунікативна культура» та описати його структурні компоненти здійснювалися неодноразово. Сьогодні не існує єдиного підходу до визначення даного поняття, що підтверджують результати досліджень науковців різних галузей знань.

Педагоги комунікативну культуру розглядають як інтегративне особистісне утворення, яке включає знання про етикетні норми спілкування, систему вмотивованих, морально зорієнтованих комунікативних якостей і вмінь людини, які мають для неї особистісний сенс і регулюють поведінкові аспекти її комунікації з іншими людьми [8, с. 13]; сукупність умінь і навичок, що забезпечують доброзичливу взаємодію людей, ефективне вирішення різних завдань спілкування, важливий засіб освіти і як результат розвитку особистості [3, с. 152]; цілісне інтегральне динамічне утворення, що характеризується наявністю рис, орієнтацій вчителя, яке дозволяє педагогу розвиватися в гармонії з загальною культурою [2, с. 4].

Психолог О. Корніяка під означеним феноменом, в об'єктивному значенні, розуміє діючий у суспільстві культурний код спілкування, характерними особливостями якого є упорядкованість, системність, вербалізованість, нормативність, моральність; у суб'єктивному – складну систему закріплених у структурі психіки людини якостей, що мають моральний сенс, і вмінь ефективною взаємодії, які дають змогу досягати особистісно і соціально значущих цілей [4, с. 15].

У соціології комунікативна культура розглядається як специфічний прояв соціальної культури, що характеризується «людським виміром» суспільних і міжсуб'єктивних відносин і переслідує мету взаємозбагачення індивідів засобами інформаційного обміну, взаємотрансляції знань, розповсюдження позитивного життєвого досвіду спільного існування; як частина загальної культури людини, що являє

собою динамічну систему знань про культурні норми та правила, суспільно прийнятих моделей поведінки та спілкування, цінностей, ставлень, мотивів, і яка обумовлює взаємодію людини із собою, суб'єктами та об'єктами зовнішнього світу та регулюється розвитком та саморозвитком особистості [1, с. 20, 24].

Процес формування комунікативної культури можливий за умови цілеспрямованого, гармонійного та послідовного розвитку її структурних компонентів, достатня сформованість яких забезпечує необхідний рівень розвитку даного особистісного утворення.

Педагог Е. Яценко в структурі комунікативної культури виділяє такі компоненти, як когнітивний (знання, уявлення), емоційно-ціннісний (ставлення, поцінування, самооцінка), поведінковий (реальна комунікативна поведінка) [8, с. 8]; О. Гаврилюк – мотиваційний, пізнавально-операційний, емоційно-вольовий, оцінний [2, с. 15].

І. Тимченко виокремлює в її складі два головних компоненти – мовленнєву культуру і культуру спілкування. Мовленнєва культура, на думку науковця, є інструментом самореалізації особистості в контактах з іншими людьми, а культура спілкування є набором стратегій поведінки, які накопичені попереднім досвідом спілкування та використовуються індивідом для досягнення зазначених цілей під час спілкування. Мовленнєвий компонент характеризується наступними показниками: різнобічністю словника, граматичною правильністю, образністю, чистотою, багатством мовлення, зрозумілістю мовлення, технікою мовлення, загальною комунікабельністю, логічністю висловлювань, стилістичною цілісністю. Культуру спілкування, за даними І. Тимченко, розкривають такі показники, як вміння слухати, досвід планування, стратегічне мислення, здатність ясно мислити в умовах стресової ситуації, особиста проникливість, самовпевненість, здатність до об'єктивного аналізу й самоаналізу, до класифікації та розподілу знань, внутрішнє прагнення досягти мети, натхнення, образне мислення, здатність до ризику, наполегливість у досягненні мети, націленість на самоосвіту, вміння переконувати, а також міміка, жести, зовнішній вигляд, загальне враження, швидкість реакції на репліку партнера в ході комунікації [7, с. 7].

І хоча різноманітність підходів до поняття комунікативна культура та її структурних компонентів з одного боку виступає як бар'єр, що заважає цілісному та структурному опису зазначеного особистісного утворення, з іншого – несе в собі позитивний заряд, що вказує на багатогранність даного явища і на те, що для його пояснення неможливо використовувати вузькі рамки якоїсь однієї сфери.

Не менш цінні в науково-практичному плані спроби вчених визначити умови й засоби ефективного впливу на становлення комунікативної культури як важливого чинника професіоналізму вчителя. Так, у дисертаціях останніх років, науковцями визначено педагогічні умови, що забезпечують результативність формування

комунікативної культури вчителя в процесі методичної роботи (В. Садова, 2000); у процесі вивчення предметів гуманітарного циклу (І. Тимченко, 2001); у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін (О. Уваркіна, 2003); у процесі позааудиторної роботи (О. Гаврилук, 2007); у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів (Е. Ященко, 2010).

Незважаючи на значний інтерес науковців до проблеми формування комунікативної культури студентів та розвитку складових комунікативної культури, вона залишається актуальною і потребує детального вивчення.

Мета статті – розглянути можливі шляхи ефективного формування комунікативної культури майбутніх учителів фізичної культури під час навчання у вищому навчальному закладі.

Майбутній вчитель фізичної культури повинен володіти високим рівнем комунікативної культури – одним із найважливіших інструментів педагогічної діяльності. Без високої підготовленості його до комунікативної діяльності будь-які інші сформовані якості не зможуть проявити себе належним чином.

Стихійне формування комунікативної культури студента нерідко призводить у подальшому до прояву авторитарного стилю спілкування, виникнення міжособистісних конфліктів, напруженості у відносинах з колегами та учнями, небажання останніх навчатися, непоправних втрат у їх моральному вихованні, і, як наслідок, у ряді випадків до відхилення їх поведінки від соціальних норм [6, с. 41-44].

Щоденна комунікація студента та викладача має широкий вплив на формування його особистості. Зворотній зв'язок, який одержує щоденно студент через комунікативну діяльність викладача, формує його Я-концепцію, що за даними І. Ковальчук, визначає в майбутньому його успішність [3, с. 151-152]. Саме тому, в умовах сучасного інформаційного суспільства, на викладача вищої школи покладено функцію допомоги студентові у досягненні успіху в комунікативній сфері.

За результатами досліджень науковців В. Кузьменко та О. Бовдир, на процес виховання комунікативної культури студентів впливають не тільки викладачі, але й студентський колектив, активісти громадських організацій та керівники практик. Необхідним є створення сприятливих психолого-педагогічних умов, які авторами згруповано у два блоки (організаційно-методичні чинники, психолого-педагогічні чинники). До першого блоку віднесено: використання інтерактивних технологій навчання та виховання, здійснення системної методичної підготовки викладачів, застосування суб'єктно-діяльнісного та міжпредметного підходів під час занять, стимулювання студентів до активної самостійної діяльності, проведення моніторингу і рефлексії під час навчання та корекція роботи відповідно до їх результатів. Другий блок включає: створення практичної комунікативної спрямованості навчання,

реалізацію творчої взаємодії «викладач-студент», дотримання індивідуально-диференційованого підходу; спрямованість змісту дидактичних завдань на досягнення комунікативної культури, здійснення навчання на основі проблемного характеру. Процес формування комунікативної культури повинен проходити поетапно й ґрунтуватися на системі вихідних педагогічних принципів і правил (науковості, послідовності навчального матеріалу, цілісності виховного процесу та єдності педагогічного впливу), що забезпечують необхідний рівень навчання і виховання відповідно до сучасних вимог суспільства [5, с. 81, 84-85].

Ефективним вирішення означеної проблеми може бути за умови організації навчально-виховного процесу на засадах особистісно-орієнтованого підходу. Важливим є, за визначенням Е. Ященко, застосування технології проектування як основи педагогічної діяльності. Значна роль відводиться забезпеченню інтерактивної взаємодії викладача і студента у навчально-виховному процесі. Реалізовувати таку взаємодію важливо через презентативну подачу знань за допомогою вербального та невербального каналів спілкування та певних способів і форм організації занять (рольова гра, діловий обмін у формі міні-конференцій, вирішення педагогічних ситуацій, розв'язання кросвордів та психологічних задач, реалізація інтимно-особистісного спілкування засобами тренінгових вправ) [8, с. 13-14].

Формування комунікативної культури залежить і від рівня організації позааудиторної роботи у ВНЗ. Остання, поєднуючи в собі мету, завдання, зміст, методи та форми виховної діяльності, впливає на розвиток комунікативних здібностей студентів та сприяє їх особистісному розвитку. Різноманітність форм і методів позааудиторної діяльності (діалог-дискусія, дебати, моделювання педагогічних ситуацій, комунікативний тренінг, ділові та рольові ігри тощо), як зазначає О. Гаврилюк, забезпечує перехід комунікативної культури з низького рівня на більш високий, але при дотриманні наступних педагогічних умов: цілеспрямованості та систематичності проведення позааудиторної виховної роботи, орієнтації викладача на взаємодію, співробітництво та співтворчість зі студентами, врахування комунікативного потенціалу та комунікативних здібностей кожного студента [2, с. 10-11; 16-17].

Запропоновані педагогічні умови та способи вирішення проблеми формування комунікативної культури вчителів у рамках цього дослідження не вичерпують всієї багатогранності теоретичних і практичних пошуків розв'язання піднятої проблеми.

Отже, формування комунікативної культури це, в першу чергу, не зовнішній, а внутрішній процес, що залежить від бажання самої особистості духовно розвиватися. В умовах ВНЗ, викладач покликаний лише сприяти формуванню в майбутнього вчителя потреби в удосконаленні власної комунікативної культури, від рівня сформованості якої значною мірою залежить успішність його кар'єрного росту. На

думку більшості науковців [2; 3; 7; 8], високого рівня розвитку цього складного особистісного утворення можна досягти, стимулюючи студентів до активної самостійної роботи, шляхом організації творчої взаємодії з викладачами, організації навчально-виховного процесу на засадах індивідуально-диференційованого підходу.

Список використаної літератури

- 1. Аносова А. В.** Формування комунікативної культури старшокласників як науково-педагогічна проблема / А. В. Аносова // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. – Кам'янець-Подільський, 2010. – Вип. 14. – С. 19–28.
- 2. Гаврилюк О. О.** Формування комунікативної культури майбутніх учителів засобами позааудиторної роботи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – «Теорія та методика професійної освіти» / О. О. Гаврилюк. – Кіровоград, 2007. – 22 с.
- 3. Ковальчук І. В.** Психологічний аналіз комунікативної культури як якісної характеристики особистості / І. В. Ковальчук // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського : зб. наук. праць. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2012. – Т. 2. – Вип. 8. – С. 148–154.
- 4. Корніяка О. М.** Психологія комунікативної культури школяра : монографія / О. М. Корніяка. – К. : Міленіум, 2006. – 336 с.
- 5. Кузьменко В. В.** Структурно-функціональна модель виховання комунікативної культури студентів-юристів під час вивчення гуманітарних дисциплін / В. В. Кузьменко, О. С. Бовдир // Педагогічний альманах. – 2012. – Вип. 14. – С. 78–86.
- 6. Педагогика :** педагогические теории, системы, технологии : учеб. [для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений] / [А. С. Смирнов, И. Б. Котова, Е. Н. Шиянов и др.]; под ред. А. С. Смирнова. – [4-е изд.]. – М. : Издательский центр «Академия», 2000. – 512 с.
- 7. Тимченко І. І.** Формування комунікативної культури студентів у процесі вивчення предметів гуманітарного циклу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти» / І. І. Тимченко. – Харків, 2001. – 18 с.
- 8. Яценко Е. М.** Формування комунікативної культури студентів у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів економічного профілю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 – «Теорія і методика виховання» / Е. М. Яценко. – Київ, 2010. – 18 с.

Бугасенко Т. В. Формування комунікативної культури майбутніх учителів фізичної культури як науково-педагогічна проблема

Проведено аналіз наукової літератури з проблеми формування комунікативної культури майбутніх учителів фізичної культури, визначено її структуру. Описано провідні чинники, що впливають на

формування комунікативної культури фахівця. Підкреслено важливість наявності сформованої комунікативної культури особистості для ефективного вирішення педагогічних задач.

Ключові слова: комунікативна культура, вчитель фізичної культури.

Бугаенко Т. В. Формирование коммуникативной культуры будущих учителей физической культуры как научно-педагогическая проблема

Осуществлен анализ научной литературы по проблеме формирования коммуникативной культуры будущих учителей физической культуры, определена ее структура. Выделены ведущие факторы, которые влияют на формирование коммуникативной культуры. Подчеркнута важность наличия сформированной коммуникативной культуры личности для эффективного решения педагогических заданий.

Ключевые слова: коммуникативная культура, учитель физической культуры.

Bugayenko T. V. The Formation Of Communicative Culture of Future Physical Training Teachers as the Scientific and Educational Problem

The analysis of the scientific literature on the problem of formation of communicative culture of future physical culture teachers is conducted and defined by its structure. The article considers the leading factors, which contribute to the formation of communicative culture of a specialist. Special importance of presence of the formed communicative culture of personality is emphasized for the effective solution of educational problems. Formation of communicative culture depends on the level of organization of extracurricular work in a higher educational institution, which combines the objective, tasks, content, methods and forms of educational activity, affects the level of students' communication skills, and enhances their personal development. Various forms and methods of extracurricular work, including dialogue-discussion, debates, modelling of educational situations, communication training, business games and role play etc), according to O. Gavrilyuk, secure the transition of communicative culture from the low level to a higher one, at meeting certain educational conditions, like goal orientation and regularity of extracurricular work conduction, interaction and cooperation of a teacher with students etc.

Key words: communicative culture, teacher of physical culture.

Стаття надійшла до друку 18.02.2013 р.

Прийнята до друку 29.03.2013 р.

Рецензент – к. п. н., доц. Отравенко О. В.

УДК 378.011.3 – 051:613

Т. М. Бугеря

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У соціальному замовленні вищої школи на підготовку висококваліфікованих майбутніх учителів основ здоров'я, готових здійснювати професійну діяльність з метою формування, збереження та зміцнення фізичного, духовного, психічного, соціального здоров'я підростаючого покоління відбувається як потреба суспільства у цих фахівцях.

Проблемі загально-педагогічної підготовки вчителя у вищій школі приділяли увагу видатні вчені, як О. Абдулліна, В. Бондар, О. Дубасенюк, І. Зязюн, Н. Кічук, Н. Кузьміна, А. Ліненко, Г. Нагорна, І. Підласий, С. Сисоєва, В. Сластьонін, С. Харченко та ін.; формування готовності до професійної діяльності вивчали такі автори, як М. Дьяченко, Л. Кандибович, А. Ліненко та ін.

Проблемі здоров'я людини й формування культури здоров'я особистості приділяли увагу такі вчені, як Л. Безугла, В. Бобрицька, І. Брехман, М. Гриньова, В. Горащук, Г. Кривошеєва, Ю. Мельник, В. Оржеховська, О. Соколенко та ін.

Важливе значення в контексті досліджуваної проблеми має дисертаційне дослідження А. Радченко щодо професійної підготовки майбутніх учителів основ здоров'я у вищих навчальних закладах [7]. Водночас, як засвідчує аналіз літературних джерел, питання теоретико-методичних засад професійної підготовки майбутніх учителів основ здоров'я вивчено недостатньо.

Метою цього дослідження стало вивчення проблем підготовки майбутніх учителів основ здоров'я у вищих навчальних закладах. Методи дослідження містять аналіз науково-методичної літератури.

Національною доктриною розвитку освіти України в XXI столітті було визначено здоров'я нації через освіту як один з найважливіших пріоритетів державної політики в розвитку освіти. У цьому документі зазначено, що політика на державному рівні в галузі освіти спрямована саме на забезпечення здоров'я людини в духовному, соціальному, психічному та фізичному аспектах. Тому пріоритетним завданням системи освіти України є саме навчання людини щодо відповідального та ціннісного ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих як до самої найвищої індивідуальної, а також суспільної цінності. Це відбувається через розвиток ефективної реалізації валеологічної освіти і виховання, оптимізації навчально-виховного процесу, створенні умов з метою збереження та зміцнення здоров'я, а також залученні учнівської молоді до занять фізичною культурою та спортом. Згідно цього

важливого документу держава ефективно сприяє проведенню та впровадженню результатів міжгалузевих наукових досліджень з проблем збереження та зміцнення здоров'я, формування культури здоров'я, а також здорового способу життя та виховання культури поведінки людини.

Головними стратегічними завданнями відродження та розбудови освіти Державна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття) визначила формування освіченої, творчої особистості, створення умов щодо становлення її фізичного і морального здоров'я, забезпечення насамперед пріоритетного розвитку людини, виведення національної освіти на рівень освіти розвинутих країн світу шляхом безпосереднього реформування її концептуальних, структурних, а також організаційних засад. Пріоритетними напрямками реформування національної освіти є насамперед створення умов для задоволення освітніх та фахових потреб і надання можливостей кожній людині постійно вдосконалювати свою освіту, підвищувати свій професійний рівень, а також надавати можливість оволодівати новими спеціальностями.

У теперішній час значно погіршилося здоров'я населення України, відмічається значне скорочення тривалості життя громадян, зростання кількості спадкових хвороб, інвалідизація населення, розповсюдження інфекційних хвороб, зокрема, туберкульозу та ВІЛ/ СНІДу. Для розв'язання таких проблем видано наказ Міністерства освіти і науки України «Про посилення роботи щодо профілактики захворюваності в навчальних закладах та формування здорового способу життя учнівської та студентської молоді» №242/178 від 21 квітня 2005 року. Даний наказ особливого значення набуває в останні роки оскільки зберігається тенденція до зростання захворюваності на 11,4% та поширеності хвороб на 13,3% у дітей [6].

У матеріалах про результати діяльності системи охорони здоров'я України зазначається такий факт, що лєвова частка передчасної смертності в Україні пов'язана насамперед з хворобами серцево-судинної системи, онкологічними захворюваннями, а також травмами [16]. В оцінюванні динаміки показників здоров'я дітей останнім часом спостерігається дуже несприятлива тенденція, як значне підвищення частоти природжених вад розвитку та генетичних захворювань; зростання питомої ваги дитячого населення, народжених із важкими травмами та патологією центральної нервової системи; зростання кількості хронічних форм патології та алергічних хвороб; значне збільшення частоти ускладнень паразитарних, а також вірусних захворювань. Наслідком цього є насамперед підвищення кількості дітей-інвалідів. На першому місці в структурі причин інвалідності серед дитячого населення займають хвороби нервової систем та органів чуття й складають 42,3%. Причиною інвалідності серед дітей є дитячий церебральний параліч, який складає 38,8%. В структурі причин інвалідності серед дитячого населення на другому місці займають

психічні розлади й складають 19%, у тому числі розумова відсталість різних ступенів у дітей складає 84,1%. Інвалідність серед дитячого населення унаслідок хвороби ендокринної системи складає 4,2%. Причому інвалідність, що пов'язана з цукровим діабетом складає 61,8% [6].

На думку М. Кобзистої, необхідно враховувати особливості щодо шкідливого впливу тютюну, алкоголю, наркотичних речовин на репродуктивне здоров'я. В Україні щорічна смертність від тютюнокуріння становить 107-123 тис. осіб. За статистичними даними в Україні курять 50% чоловіків і 25% жінок. Поширюється тютюнокуріння серед жінок, дівчат і дітей. Причому від серцево-судинних захворювань серед курців у 2 рази вищій, ніж серед тих, хто ні курить. Смертність від ішемічної хвороби серця, яка спричинена саме тютюнокурінням, складає 30-40%. Кількість випадків раку легень, обумовлених тютюнокурінням, становить 90%. Зумовлюючи розвиток серцево-судинних, онкологічних захворювань, а також хвороб системи органів дихання, тютюнокуріння як фактор ризику є насамперед опосередкованою причиною смерті щорічно 3 млн. осіб [10].

На наш погляд, створення системи профілактики та раннього виявлення випадків уживання тютюну, алкоголю, наркотичних речовин підлітками та молоддю є актуальною не тільки медичною, але й педагогічною проблемою. Потому майбутній вчитель основ здоров'я для збереження здоров'я учнів має постійно створювати в школярів сталі мотиваційні установки на здоровий спосіб життя як умову та ефективний механізм насамперед формування, збереження та зміцнення здоров'я.

У своїх працях Є. Шубочкіна, С. Молчанова, Г. Кулікова розглядають проблему тютюнокуріння підлітками як медико-соціальну [15]. У контексті нашого дослідження цю проблему окрім медико-соціальної, ми розглядаємо як педагогічну. Зазначимо, що формування глибоких валеологічних знань, спеціального світогляду в майбутнього вчителя основ здоров'я має велике значення в процесі професійної підготовки. При викладанні предмету «Основи здоров'я» тільки уміле володіння педагогом сучасними валеолого-педагогічними технологіями управління здоров'я сприятиме формуванню культури здоров'я в школярів.

У своїх дослідженнях В. Коломейчук зазначає, що тільки за останні 10 років скорочення чисельності населення в Україні становило 3 673500 осіб (або зменшилося на 8,9%). Причому міське населення зменшилося на 2209,9 тисяч осіб (7,9%), а сільське – на 1463,6 тисяч осіб (7,4%). Чисельність жіночого населення за період з 2001 по 2010 роки скоротилася на 1 585257 осіб, або на 6,0%. В Україні тільки за останні п'ять років первинна захворюваність серед чоловічого населення зросла на 4%. Автором зазначено, що загальна захворюваність серед жіночого населення зросла на 15%, у тому числі на хвороби крові, кровотворних органів та наявність порушень із залученням імунного механізму – на 30%, а хвороби системи кровообігу – на 24,5%. Хвороби органів травлення зросли – на 27%, хвороби ендокринної системи та порушення обміну речовин – на

18%, а також на 14% хвороби сечостатевої системи [11].

Особливо турбують показники щодо найбільшого темпу росту поширення захворювань серед дівчат 15-17 років включно (на 37,7 – з 14998,8 на 10 000 відповідного населення в 2001 році до 20 659,0 в 2009 році), що впливає на демографічну ситуацію в Україні. В результаті 15% рівень безпліддя в країні є безумовно критичним та має державне значення, оскільки при такої ситуації тільки спостерігається погіршення демографічних показників [9].

У державі для вирішення цих проблем був виданий наказ Міністерства освіти і науки та Міністерства охорони здоров'я України «Про посилення роботи щодо профілактики захворюваності в навчальних закладах та формування здорового способу життя учнівської та студентської молоді» за № 242/178 від 10 квітня 2004 року [14]. Ми цілком згодні з дуже критичною демографічною ситуацією, що останнім часом склалася в нашій державі. Незадовільний стан загального та репродуктивного здоров'я учнівської молоді є дуже актуальною проблемою. Тому формування загального та репродуктивного здоров'я учнівської молоді є важливим завданням майбутніх учителів основ здоров'я.

У своїх працях І. Волкова, О. Колісник, І. Сіваченко зазначають, що рівень компетентності педагогічних працівників із питань репродуктивного здоров'я та превентивної освіти залишає бажати кращого. Авторами зазначено, що педагогічні працівники самі не завжди усвідомлюють саме значущість для здоров'я відмови від шкідливих звичок та не є прикладом компетентної людини з питань здоров'язбереження [2].

На наш погляд, важливим є питання щодо якості фахової підготовки майбутніх учителів основ здоров'я та розгляд цього питання як педагогічної проблеми. Ми цілком згодні з авторами щодо необхідності підвищення рівня компетентності майбутніх учителів основ здоров'я з питань репродуктивного здоров'я та превентивної освіти.

У своїй праці «Здоров'я людини – соціальна цінність» Ю. Лісичин, А. Сахно зазначили, що «здоров'я людей є основою життєвої бадьорості, оптимізму, творчості, працездатності, що забезпечують багатство та благополуччя» [12, с. 24].

Як зазначає відомий дослідник В. Горащук, що «однією з основних завдань сучасного суспільства є завдання забезпечення здоров'я людини в умовах змінювань та ускладнень світу та цього, можна досягнути за умовами, якщо навчити людей успівати адаптувати свою життєдіяльність у відповідності з тими змінами, які вони самі й вносять у цей світ» [3, с. 8].

На його думку, розв'язання цієї важливої проблеми повинно насамперед виходити із внутрішнього змінювання самої людини, а саме її культури. Тобто формування культури здоров'я в сучасних умовах є безумовно актуальним питанням, що потребує в умовах глобалізації і трансформації суспільства більш приділяти уваги щодо якості професійної підготовки майбутніх учителів основ здоров'я в вищих навчальних закладах.

Для нашого дослідження важливе значення має дисертаційне дослідження О. Соколенко щодо формування ціннісного ставлення студентів вищих педагогічних навчальних закладів до свого здоров'я. Автором однією з педагогічних умов було виявлено педагогічну умову, що забезпечує насамперед ефективність формування ціннісного ставлення студентів вищих педагогічних навчальних закладів до свого здоров'я, зокрема, створення позитивної мотивації формування в студентів потреби бути здоровими. Причому авторка зосереджувала увагу на взаємозв'язку внутрішньої та зовнішньої мотивації, що спрямована на ефективне формування в студентів ціннісного ставлення до свого здоров'я [9].

Отже, для нашого дослідження наукова праця О. Соколенко має принципове значення. Формування позитивного ставлення до власного здоров'я є цілеспрямованим процесом сприяння людини в усвідомленні здоров'я як найвищої життєвої цінності, переконанні в потребі дбати про нього за допомогою дотримання правил здорового способу життя, а також включення в процес здоровотворення з урахуванням індивідуальних можливостей та здібностей. На наш погляд, важливим є формування у дітей та молоді свідомого ставлення до власного здоров'я та при викладанні предмету «Основи здоров'я» майбутній вчитель основ здоров'я повинен власним прикладом уміти демонструвати спрямованість на здоровий спосіб життя людини, а також показати його значну перевагу.

У дисертаційному дослідженні Ю. Бойчука розглянуто теоретико-методичні основи формування еколого-валеологічної культури майбутнього вчителя. Еколого-валеологічна діяльність педагога автор розуміє як діяльність, яка пов'язана з еколого-валеологічним навчанням та вихованням школярів. Причому автор зосереджує свою увагу на навчанні та вихованні школярів, що насамперед відбувається з позиції збереження здоров'я людини та навколишнього середовища. Еколого-валеологічна діяльність педагога пов'язана з еколого-валеологічною просвітою батьків та громадськості, а також самовдосконаленням особистості, підвищенням своєї професійної майстерності в галузі збереження здоров'я та охорони природи [1]. Отже, при викладанні предмета «Основи здоров'я» майбутньому вчителю основ здоров'я формування еколого-валеологічної культури школярів є важливим завданням. Саме ґрунтовні знання екології та валеології сприяють сформованості еколого-валеологічних знань, умінь та навичок в майбутніх учителів основ здоров'я.

У вищих навчальних закладах України на початку ХХІ століття було відкрито новий напрям професійної підготовки «Здоров'я людини». Освітньо-кваліфікаційний рівень за напрямом професійної підготовки «Здоров'я людини» встановлено бакалавр із здоров'я людини, вчитель основ здоров'я (6. 010203).

В Україні підготовку майбутніх учителів основ здоров'я здійснюють в Керченському економіко-гуманітарному інституті Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, Севастопольському економіко-гуманітарному інституті, Таврійському

національному університеті ім. В. І. Вернадського, Вінницькому державному педагогічному університеті імені М. Коцюбинського, Волинському національному університеті імені Л. Українки, Дніпропетровському державному інституті фізичної культури і спорту, Донбаському державному педагогічному університеті, Донецькому державному інституті здоров'я, фізичного виховання і спорту при Національному університеті фізичного виховання і спорту України, Ужгородському національному університеті, Бердянському державному педагогічному університеті, Запорізькому національному технічному університеті, Запорізькому національному університеті, Запорізькому класичному приватному університеті, Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника, Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, Київському університеті імені Б. Грінченка, Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут», Національному університеті фізичного виховання і спорту, Кіровоградському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка, Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Львівському державному університеті фізичної культури, Миколаївському політехнічному інституті, Чорноморському державному університеті імені Петра Могили, Рівненському державному гуманітарному університеті, Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка, Харківській державній академії фізичної культури – усього більш 30 вищих навчальних закладах.

Необхідність упровадження підготовки майбутніх учителів основ здоров'я викликана тим, що в загальноосвітніх школах впроваджено інтегративний навчальний предмет «Основи здоров'я», який за змістом охоплює такі предмети, як валеологія, екологія, психологія, безпека життєдіяльності людини, основи медичних знань тощо. Об'єктивними причинами відкриття цієї спеціальності стала необхідність вирішення важливих проблем, як поширення серед учнівської молоді тютюнокуріння, уживання алкогольних напоїв, наркотичних і токсичних речовин, зростання захворюваності, а також смертності населення.

Як зазначає А. Міненко, що «в сучасній системі освіти бракує новітньої ідеології здоров'я, а теза «освіта для здоров'я» – в основному має декларативний характер та причиною цього є майже повна відсутність відповідно підготовлених педагогів» [13, с. 4]. Тому одним із найважливіших напрямів сучасної професійної освіти необхідно визначити саме компетентнісну стратегію, яка пов'язана насамперед з перенесенням акценту на формування фахової компетентності майбутніх учителів основ здоров'я в галузі здоров'я людини.

У своїх дослідженнях В. Сорочанська, О. Удалова, В. Штифурак, О. Удалова щодо профілактики негативних явищ серед учнівської та студентської молоді зазначають, що «як свідчить прогноз, при очікуваній

до 2016 року кількості смертей від СНІДу в Україні 0,8-1,9 млн. чоловік, потенційні втрати чисельності народжених будуть становити 100-200 тисяч чоловік» [8, с. 74].

Тому важливим аспектом є формування в студентів гуманістичних ціннісних орієнтацій, перетворення їх у складову частину світогляду особистості студента, розвиток розуміння й потреби в систематичному зміцненні здоров'я, набуття й інтеграція студентами основ теоретичних знань, умінь і навичок з питань профілактики ВІЛ-інфекції, формування культури здоров'я. Проблемою формування здорового способу життя займалися такі вчені, як Г. Бевз, П. Виноградов, І. Герасимова, Н. Завидівська, Т. Кириченко, В. Оржеховська, Л. Сущенко та ін.

Проблему формування культури здоров'я студентів педагогічних вищих навчальних закладів досліджували в своїх дисертаційних роботах такі вчені, як О. Багнетова, Л. Безугла, О. Губарева, Ю. Драгнев, Г. Кривошеєва, С. Лебедченко та ін. Важливе значення в контексті досліджуваної проблеми має дисертаційне дослідження В. Горашука щодо теоретичних та методологічних засад формування культури здоров'я школярів [4]. На нашу думку, майбутньому вчителю основ здоров'я при викладанні предмета «Основи здоров'я» необхідно на високому професійному рівні володіти теоретичними та методологічними засадами формування культури здоров'я.

У своїй праці В. Горашук зазначає, що «культура здоров'я – це важливий складовий компонент загальної культури людини, обумовлений матеріальним і духовним середовищем життєдіяльності суспільства, що виражається в системі цінностей, знань, потреб, умінь і навичок з формування, збереження й зміцнення її здоров'я» [5, с. 25].

На наш погляд, серед усіх людських цінностей пріоритет здоров'я займає чільне місце, оскільки тільки здорова людина може реалізувати свої творчі здібності і таланти, принести максимальну користь своїй державі та собі. Формування гармонійно розвинутої суспільно активної особистості, яка б поєднувала в собі моральну чистоту та фізичну досконалість є основною метою соціального розвитку нашої держави. Тому сьогодні особливого значення набуває пошук форм, методів і підходів щодо формування, збереження та зміцнення здоров'я молодого покоління нашої держави. Тому необхідно навчати молодь вміти орієнтуватися за будь-яких ситуацій, аналізувати та адекватно реагувати на користь собі, вміти соціально адаптуватись в оточуючому середовищі. Проблема репродуктивного здоров'я неповнолітніх і молоді є проблемою комплексною і вирішення її потребує здійснення педагогічної, соціально-профілактичної, соціально-корекційної, соціально-реабілітаційної, а також психологічної роботи. Таким чином, пріоритетним напрямом в організаційно-педагогічній та виховній діяльності майбутніх учителів основ здоров'я є формування культури здоров'я серед учнівської молоді.

Подальші дослідження передбачається провести в напрямку інших проблем підготовки майбутніх учителів основ здоров'я.

Список використаної літератури

- 1. Бойчук Ю. Д.** Теоретико-методичні основи формування еколого-валеологічної культури майбутнього вчителя : автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04/ Бойчук Юрій Дмитрович. – Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. – 2010. – 44 с.
- 2. Волкова І. В.** Проблеми формування репродуктивного здоров'я учнівської молоді / І. В. Волкова, О. В. Колісник, І. Г. Сіваченко // Науково-метод. журнал «Основи здоров'я». – № 11. – 2011. – С. 2-7.
- 3. Горащук В. П.** Курс лекцій по валеології : учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений / В. П. Горащук. – Луганск : ПП Полиграфресурс : 2008. – 161 с.
- 4. Горащук В. П.** Теоретичні та методологічні засади формування культури здоров'я школярів : дис. ... докт. пед. наук: 13.00.01 / Горащук Валерій Павлович. – Х., 2004. – 419 с.
- 5. Горащук В. П.** Организация самостоятельной работы студентов по спецкурсу «Культура здоровья» / В. П. Горащук. – Луганск : Альма-матер, 2005. – 145 с.
- 6. Петрик О. І.** Соціальна необхідність навчання основ здоров'я в дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладах / О. І. Петрик, Р. Валецька // Педагогічний пошук. – №3 (71), 2011. С. 22-24.
- 7. Радченко А. В.** Професійна підготовка майбутніх вчителів основ здоров'я : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Радченко Аліна Володимирівна. – Луганськ, 2012. – 260 с.
- 8. Сорочанська В. Є.** Профілактика негативних явищ серед учнівської та студентської молоді / В. Є. Сорочанська, О. А. Удалова, В. С. Штифурак, О. Ю. Удалова. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – 168 с.
- 9. Соколенко О. І.** Формування ціннісного ставлення студентів вищих педагогічних навчальних закладів до свого здоров'я : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Соколенко Олена Іванівна. – Луганськ. – 2008. – 209 с.
- 10. Кобзиста М. В.** Шкідливий вплив тютюну, алкоголю, наркотичних речовин на репродуктивне здоров'я / М. В. Кобзиста. // Науково-метод. журнал «Основи здоров'я». – №11. – 2011. – С. 14-15.
- 11. Коломейчук В. М.** Державна політика в охороні репродуктивного здоров'я в Україні. Цифри та факти / Коломейчук В. М., Резніков В. О. // Науково-метод. журнал «Основи здоров'я». – №11. – 2011. – С. 8 –12.
- 12. Лисицын Ю. П.** Здоровье человека – социальная ценность / Ю. П. Лисицын, А. В. Сахно. – М. : Мысль, 1989. – 270 с.
- 13. Міненко А. О.** Основи валеологічного моніторингу і оздоровчих технологій / А. О. Міненко // Навчальна програма. – Чернігів : КП Вид-во «Чернігівські обереги», 2005. – 16 с.
- 14. Наказ** Міністерства освіти і науки та Міністерства охорони здоров'я України «Про посилення роботи щодо профілактики захворюваності в навчальних закладах та формування здорового способу життя учнівської та студентської молоді» за №242/178 від 10 квітня 2004 року.
- 15. Шубочкина Е. И.** Курящие подростки как медико-социальная проблема / Е. И. Шубочкина, С. С. Молчанова, А. В. Куликова // Материалы X Съезда педиатров России «Пути повышения эффективности медицинской помощи детям», Москва, 8-10 февраля 2005. – 611 с.
- 16. Щорічна доповідь** про результати діяльності

системи охорони здоров'я України. 2011 рік / МОЗ України, ДУ Укр. ін-т стратегічних досліджень МОЗ України ; гол. ред. Р. В. Богатирьова. – К., 2012. – 570 с.

Бугеря Т. М. Професійна підготовка майбутніх учителів основ здоров'я як педагогічна проблема

Розглянуто питання щодо якості фахової підготовки майбутніх учителів основ здоров'я та розгляд цього питання як педагогічної проблеми. Акцентовано увагу на формування відповідального, ціннісного ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих як до самої найвищої індивідуальної, а також суспільної цінності. Визначено, що одним із найважливіших напрямів сучасної професійної освіти є саме компетентнісна стратегія, яка пов'язана з перенесенням акценту на формування фахової компетентності майбутніх учителів основ здоров'я в галузі здоров'я людини.

Ключові слова: професійна підготовка, вчитель основ здоров'я, педагогічна проблема.

Бугеря Т. Н. Профессиональная подготовка будущих учителей основ здоровья как педагогическая проблема

Рассмотрен вопрос качества профессиональной подготовки будущих учителей основ здоровья и рассмотрения этого вопроса как педагогической проблемы. Акцентируется внимание на формировании ценностного отношения к собственному здоровью и здоровью окружающих людей как самой наивысшей индивидуальной и общественной ценности. Определено, что одним из важнейших направлений современного профессионального образования является компетентностная стратегия, которая связана с акцентированием на формирование профессиональной компетентности будущих учителей основ здоровья в области здоровья человека.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, учитель основ здоровья, педагогическая проблема.

Bugerya T. M. The Professional Training of Future Health Basics Teachers as an Educational Problem

Professional training of future health basics teachers has been observed in the article. This issue is considered as an educational problem. The attention is focused on the formation of health values as the highest personal and social values. It occurs due to the development of effective implementation of valeological education and training, optimizing the educational process, the creation of conditions in order to maintain and strengthen health. Creating a system of prevention and early detection of tobacco, alcohol, drugs abuse by juveniles and youth is an actual problem, which is not only medical and social, but also educational one. For the protection students' health future health basics teacher must constantly create constant motivational attitudes on a

healthy lifestyle in pupils as a condition and an effective mechanism of formation, preservation and enhancement of health. It is determined that one of the most important areas of modern professional education is a strategy, associated with the transfer of emphasis on the formation of professional competence of future health basics teachers in the sphere of human health.

Key words: professional training, health basics teacher, educational problem.

Стаття надійшла до друку 14.01.2013 р.

Прийнята до друку 29.03.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Горашук В. П.

УДК [378.015.31:613.9]:159.947.5

Г. В. Власов

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ВЕДЕННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СТУДЕНТАМИ ВИЩИХ МЕДИЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У зв'язку з тим, що людство потерпає від поширення неінфекційних хвороб, гіподинамії, зниження імунітету тощо, а проблеми зниження рівня фізичного здоров'я різних груп населення набули глобальних масштабів, все ширше коло фахівців включаються у дискусію щодо вирішення означених питань. Наразі найбільш адекватною відповіддю наукової спільноти на виклик сьогодення видається залучення дітей, юнацтва і молоді до здорового способу життя (ЗСЖ), що зумовлює необхідність розробки технологій формування ЗСЖ учнівської молоді у навчально-виховному процесі.

Зауважимо, що внаслідок специфічної професійної діяльності співробітників медичних закладів, суспільство накладає на фізичне здоров'я медиків особливо високі вимоги, а здоров'ю студентів вищих медичних навчальних закладів приділяється більш прискіплива увага фахівців.

Проте аналіз останніх досліджень довів, що студенти-медики не лише не вирізняються міцним здоров'ям в порівнянні зі студентством інших напрямків навчання, а й мають ще більш низькі показники, які характеризують рівень фізичного здоров'я [1, 6].

Огляд літературних джерел засвідчив високу зацікавленість спеціалістів питаннями розробки і впровадження авторських методик формування ЗСЖ різних груп населення [4, 7, 8], зокрема студентської молоді, відтак все більшу актуальність набувають питання розробки критеріїв оцінки ефективності запропонованих методик [5].

Зрозуміло, що змусити особу звернути увагу на власне здоров'я можливо лише шляхом підсилення її мотивації до ЗСЖ, тому позитивні зрушення у показниках мотивації можна вважати чи не найважливішим критерієм сформованості ЗСЖ. Фахівці виділяють внутрішні і зовнішні причини, які підсилюють мотивацію студентів до ЗСЖ. До зовнішніх причин автори відносять якість організації навчального процесу з питань збереження здоров'я, ефективність змістовного і організаційно-діяльнісного компонентів ЗСЖ у навчальній практиці, високий рівень підготовки професорсько-викладацького складу в питаннях формування ЗСЖ, а до внутрішніх причин – відношення до здоров'я, здійснення здоров'язбережувальних процедур, заняття фізичними вправами, потребу до самовдосконалення тощо [2].

Вивчаючи питання вдосконалення процесу формування позитивної мотивації студентів до ЗСЖ, фахівці приходять до думки про необхідність виховувати у студентів ціннісне ставлення до здоров'я, розробляти та пропагувати нові методики, підручники та спортивне обладнання, проводити наукову експертизу інноваційних технологій формування ЗСЖ та створювати єдиний навчально-методичний комплекс з фізичного виховання [3]. Існує думка, що для орієнтування студента на ЗСЖ необхідне педагогічне забезпечення освітнього процесу вузу, який повинен стати провідником ідей ЗСЖ і правил здорового способу поведінки [9].

Проте з нашої точки зору до теперішнього часу не висвітлені особливості мотивації ведення ЗСЖ студентами вищих медичних навчальних закладів та не перевірено вплив педагогічних заходів, направлених формування ЗСЖ, на мотивацію студентів-медиків дотримуватися засад ЗСЖ в повсякденні.

Робота виконана згідно плану науково-дослідної роботи кафедри теорії і методики фізичного виховання ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» по темі «Теорія і методика професійного навчання за спортивним напрямком у старшій школі безперервної освіти»; державний реєстр 0108V002431.

Мета дослідження: вивчити динаміку мотивації ведення ЗСЖ під впливом технології формування ЗСЖ у вищих медичних навчальних закладах. У ході дослідження нами були використані такі педагогічні методи дослідження як анкетування та методи математичної статистики. Об'єктом дослідження стали складові мотиваційного критерію ЗСЖ студентів-медиків, а предметом дослідження – динаміка компонентів мотиваційного критерію ЗСЖ обстежуваних внаслідок педагогічного впливу.

З метою вивчення рівня мотивації студентів до ведення ЗСЖ було проведено експеримент, у якому прийняли участь 301 студентів 1 курсу спеціальностей «Педіатрія», «Медико-профілактична справа», «Лікувальна справа» Донецького національного медичного університету ім. Максима Горького.

Для оцінки мотивації ЗСЖ нами були розроблені тест-опитувальники, відповідям на які відповідало від 2 до 5 балів в залежності від наявності у опитуваних внутрішньої потреби дотримання засад ЗСЖ (рис. 1). Як показало дослідження, чоловіків, у яких відсутня мотивація до ЗСЖ на противагу жінкам, яких із несформованою мотивацією зареєстровано 31,9% (n=43), виявилось значно менше, а саме 16,3% (n=27). При цьому частка студентів із високим рівнем мотивації серед чоловіків також помітно більша ніж серед жінок: таких встановлено 14,4% (n=24) проти 8,9% (n=12) відповідно. З вищим за середній рівнем мотивації до ЗСЖ зафіксовано 30,1% (n=50) серед чоловіків та 26,7% (n=36) серед жінок.

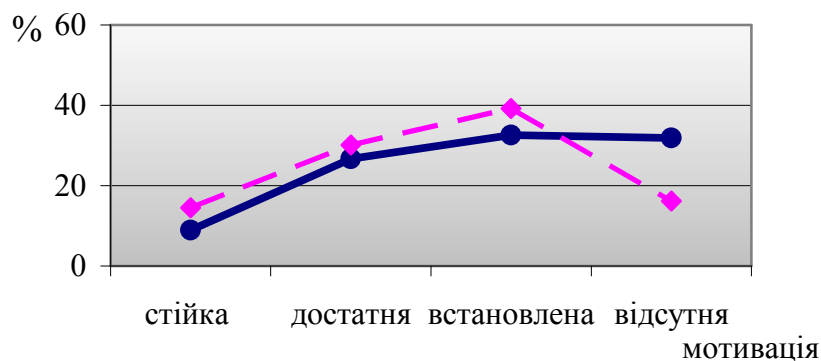

Рис. 1. Аналіз рівня мотивації студентів-медиків до ведення ЗСЖ, (n=301): —◆— чоловіки; —●— жінки

У ході вивчення динаміки мотивації під впливом цілеспрямованого формування ЗСЖ у студентів вищих медичних навчальних закладів, учасники експерименту були розподілені на контрольну (КГ) і експериментальну (ЕГ) групи. У навчально-виховний процес учасників ЕГ (67 жінок та 83 чоловіків) було впроваджено теоретично обґрунтовану педагогічну технологію формування ЗСЖ майбутніх лікарів засобами фізичного виховання, а у студентів, які склали КГ (68 жінок та 83 чоловіків), педагогічний процес здійснювався традиційним чином.

Як показали результати експериментально-дослідної роботи, впровадження розробленої педагогічної технології позитивним чином вплинуло на мотиваційний компонент сформованості ЗСЖ студентів, які прийняли участь у експерименті (рис. 2).

Слід зауважити, що серед чоловіків КГ на 13,3% (n=11) зросла кількість таких, що мають вищий за середній рівень мотивації до ЗСЖ за рахунок зниження кількості чоловіків із високим рівнем та на 6,0% (n=5) та зменшення частки чоловіків з середнім на 2,4% (n=2) і низьким рівнем потреби дотримуватися засад ЗСЖ також на 4,8% (n=4). Результати контрольної групи не мають такого покращення результатів, як студенти ЕГ.

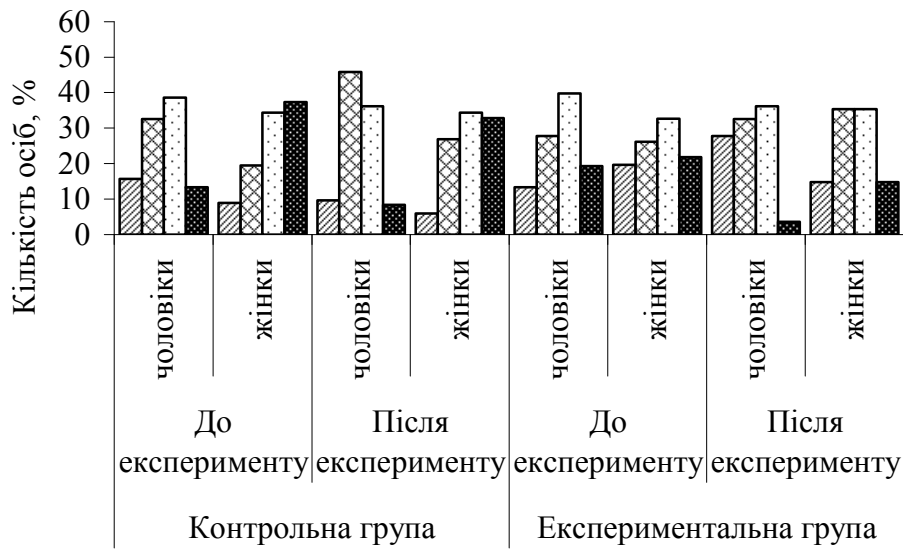

Рис. 2. Розподіл студентів-медиків за показниками мотивації до ЗСЖ до і після експерименту, (n=301):

▨ - високий, ▩ - вищий середнього, □ - середній, ■ - низький

Аналіз отриманих даних засвідчив, що кількість чоловіків з високим та вищим за середній рівнем мотивації до ЗСЖ у представників ЕГ збільшилась на 14,5 % (n=12) та 4,8% (n=4), відтак частка чоловіків з середнім та низьким рівнем мотивації зменшилась на 3,6% (n=3) та 15,7 % (n=13) відповідно, що вказує на адекватність застосованих заходів для зміцнення мотивації до ЗСЖ у студентів-медиків при розробці педагогічної технології формування ЗСЖ (рис. 3).

Ми звернули увагу на той факт, що динаміка мотивації до ЗСЖ, яку ми спостерігали у чоловіків КГ, загалом засвідчує поступове зниження мотивації студентів до ЗСЖ в процесі навчання при умові відсутності стимулювання до ЗСЖ. Така ситуація зумовлена дедалі більшим навчальним навантаженням, що спричиняє втому, а також відсутністю навичок знімати втому завдяки засобам, в основу яких покладено застосування природних ресурсів, таким як загартовування за допомогою сонячних і повітряних ванн, водних процедур, ходіння босоніж, «моржування», а також засобам фізичного виховання.

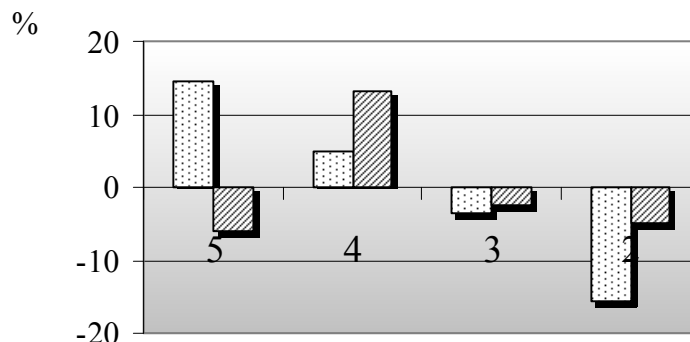

Рис. 3. Зрушення в рівнях показників студентів-медиків за мотиваційним критерієм, (n=166):

■ – експериментальна група; ▨ – контрольна група

У жінок, що увійшли до складу ЕГ, також відбулись більш значні зрушення показників мотиваційного компоненту сформованості ЗСЖ в порівнянні з жінками КГ: приріст жінок з високим, вищим за середній та середнім рівнем мотивації до ЗСЖ склав відповідно 5,9 % (n=4), 1,47 % (n=1) та 4,4 % (n=3) за рахунок зниження частки жінок із низьким рівнем мотивації до ЗСЖ на 11,8% (n=8), в той час як приріст жінок КГ з високим рівнем мотивації склав 3,0% (n=2) у бік зниження (рис. 4).

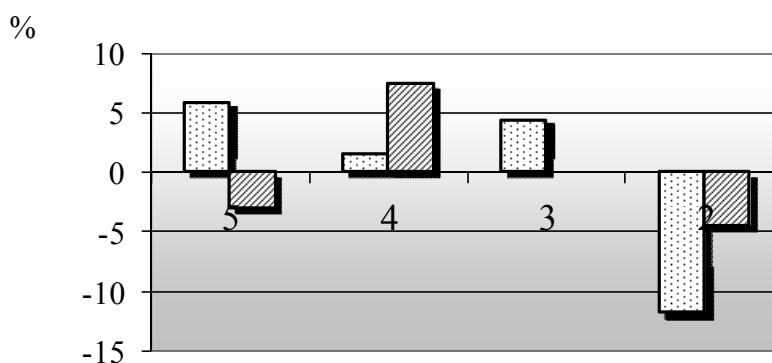

Рис. 4. Зрушення в рівнях показників студенток вищих медичних навчальних закладів за мотиваційним критерієм, (n=135):

■ – експериментальна група; ▨ – контрольна група

Враховуючи, що частка жінок із середнім рівнем мотивації до ЗСЖ не змінилась, а їх частка із високим рівнем мотивації навіть знизилась, можна стверджувати, що студентки вищих медичних навчальних закладів без додаткових зусиль з боку професорсько-викладацького складу, так само як і чоловіки, в ході навчання втрачають мотивацію дотримуватися засад ЗСЖ, яка і так не вирізняється високим рівнем, що наочно доводить у необхідності створення таких педагогічної

технології, впровадження якої спонукало б студентів берегти власне здоров'я.

Аналіз результатів проведеного педагогічного експерименту дав змогу виявити позитивні зрушення в рівнях сформованості ЗСЖ студентів вищих медичних навчальних закладів. Однак, більш високі природи досліджуваних показників, які були отримані в експериментальній групі, переконують у ефективності запропонованої педагогічної технології, застосування якої сприяло формуванню у студентів позитивної мотивації до ЗСЖ та формуванню ціннісного відношення майбутніх фахівців до власного здоров'я.

Висновки. В ході проведеного дослідження було виявлено ряд наступних закономірностей:

Стан здоров'я студентів-медиків потребує пильної уваги з боку медиків, педагогів, фахівців з фізичного виховання і зумовлює необхідність формування ЗСЖ у навчально-виховному процесі, у тому числі і шляхом формування у них інтересу та потреби до самовдосконалення завдяки дотриманню засад ЗСЖ. Вивчення мотивації студентів-медиків до самозбереження дозволило встановити, що у переважної частини опитаних не достатньо сформована мотивація дотримуватися засад ЗСЖ. Така ситуація, на наш погляд, обумовлена недостатнім рівнем здоров'язберігаючого виховання в сім'ї та школі в дитячі роки. Проте серед чоловіків зафіксована дещо вищий рівень мотивації до ЗСЖ в порівнянні з жінками. Доведено, що внаслідок педагогічного впливу, який полягав у застосуванні педагогічної технології формування ЗСЖ студентів вищих медичних навчальних закладів засобами фізичного виховання, відбувається зміцнення мотивації студентів до ведення ЗСЖ та спостерігаються зрушення в усвідомленні ними надцінності здоров'я, що свідчить про необхідність систематичного формування ЗСЖ студентської молоді, яка опановує медицину, шляхом впровадження спеціально розроблених педагогічних технологій формування ЗСЖ у навчально-виховний процес.

Подальше дослідження планується направити на встановлення динаміки готовності студентів вищих медичних навчальних закладів готовності дотримуватися засад ЗСЖ в побуті під впливом педагогічних технологій формування ЗСЖ.

Список використаної літератури

- 1. Григорчук Л. І.** Гігієнічні аспекти професійної адаптації студентів до умов навчання у вищих медичних навчальних закладах та шляхи її оптимізації : дис. . на здобуття наук. ступеня канд. мед. наук : спец. 14.02.01 «Гігієна» / Л. І. Григорчук. – Київ, 2000. – 20 с.
- 2. Зысманов Б. М.** Педагогические условия формирования здорового образа жизни студентов в образовательном процессе вуза : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук : 13.00.01, 13.00.08 «Общая педагогика, история педагогики и образования», «Теория и методика

професійного освіти» / Б. М. Зысманов; Смол. гос. ун-т. – Смоленск, 2006. – 20 с. **3. Кожевнікова Л.** Формування мотиваційних потреб до здорового способу життя в особистій фізичній культурі студентів / Л. Кожевнікова // Молода спортивна наука України. – 2012. – Т. 4. – С. 53-58. **4. Котов Є. О.** Формування у студентів інтересу до самостійних занять фізичними вправами / Є. О. Котов // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: наукова монографія за редакцією проф. Єрмакова С. С. – Харків: ХДАДМ (ХХП), 2003. – № 14. – С. 8-15. **5. Критерии** здорового образа жизни студенческой молодежи / Дегтярьова Н. В. [и др.] // Физическое воспитание студентов творческих специальностей. – Харьков, 2006. – № 1. – С. 68-75. **6. Мандриков В. Б.** Методология профилирования физического воспитания студентов в медицинских вузах : дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04 / Мандриков Виктор Борисович. – Волгоград, 2002. – 110 с. **7. Полулях А. В.** Формування здорового способу життя підлітків засобами фізичного виховання : дис... канд. пед. наук : 13.00.07 / Полулях Андрій Віталійович. – Житомир. 2007. – 262 с. **8. Сіренко Р. Р.** Вплив рухової активності на мотивацію до самостійних занять фізичними вправами студентів вищих навчальних закладах / Р. Р. Сіренко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: наукова монографія за редакцією проф. Єрмакова С. С. – Харків : ХДАДМ (ХХП), 2006. – № 4. – С. 161-163. **9. Швець Н.** Педагогічне забезпечення формування здорового способу життя студентської молоді у Росії / Н. Швець // Витоки педагогічної майстерності. – 2012. – Вип. 10. – С. 329-334.

Власов Г. В. Особливості мотивації ведення здорового способу життя студентами вищих медичних навчальних закладів

Доведено, що розробка і впровадження авторських методик формування здорового способу життя різних груп населення потребує додаткових досліджень з метою оцінки їх педагогічного впливу на мотивацію студентів дотримуватися здорового способу життя. Проведено експеримент, у якому взяли участь 301 студент I курсу Донецького національного медичного університету ім. Максима Горького. З'ясовано, що систематичне формування здорового способу життя у навчально-виховному процесі сприяє зміцненню мотивації студентів-медиків до збереження здоров'я.

Ключові слова: здоров'я, студенти, мотивація.

Власов Г. В. Особенности мотивации ведения здорового образа жизни студентами высших медицинских учебных заведений

Доказано, что разработка и внедрение авторских методик формирования здорового образа жизни различных групп населения требует дополнительных исследований с целью оценки их педагогического воздействия на мотивацию студентов придерживаться

здорового поведення. Проведен експеримент, в котрому прийняли участь 301 студент I курсу Донецького національного медичного університету ім. Максима Горького. Вияснено, що систематичне формування здорового образу життя в навчально-виховному процесі сприяє зміцненню мотивації студентів-медиків к збереженню здоров'я.

Ключеві слова: Здоров'я, студенти, мотивація.

Vlasov G. V. Motivation Peculiarities of Healthy Lifestyle in Students of Higher Medical Education

The article is dedicated to Motivation peculiarities of healthy lifestyle in students of higher medical education. It is proved that the development and implementation of original techniques on the formation of healthy lifestyle of different groups requires further study in order to assess their educational impact on the students' motivation to adhere to healthy behaviors. The experiment was conducted among 301 first-year students of Donetsk National Medical University of Maxim Gorky. The data obtained were subjected to statistical analysis. It was found that the motivation to live a healthy lifestyle in women is lower than in men. It is proved that due to educational impact, which consists in the application of educational technology formation of healthy lifestyle in the students in higher education institutions by means of physical education, the motivation of students to conduct healthy lifestyle is strengthened, and a shift in the consciousness of their attitude to health is observed, indicating the need for systematic formation of healthy lifestyle in the student youth by introducing specially designed educational technologies of healthy lifestyle formation in the educational process.

Key words: health, students, motivation.

Стаття надійшла до редакції 12.02.2013 р.

Прийнято до друку 29.03.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Ротерс Т. Т.

УДК 008.001:796.015.83;796.077.5

Е. Е. Заколотная

**КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПОДГОТОВКИ
БУДУЩЕГО ПЕДАГОГА В СФЕРЕ СПОРТА**

Гуманисты все чаще говорят о негативных явлениях в современном профессиональном спорте с точки зрения воспитания, нравственности, здоровья в сфере спорта (жестокости и коммерциализации и т. д.). Сегодня сложно ответить на вопрос, служит ли спорт физическому, а также нравственному здоровью атлетов, или он

слишком часто санкционирует принцип «нечестной игры» вместо «fair play», и не уделяется ли слишком много внимания принципу «успех любой ценой и любыми средствами».

В правилах соревнований существуют запреты на удар ниже пояса в боксе, прекращение применения действий болевых приемов в самбо или дзюдо после отказа от ведения борьбы соперником, но нигде в правилах не говорится о том, что соперник является партнером в спорте, к которому относиться следует, как к самому себе. Нигде не фиксируется то нравственно-эмоциональное воздействие спорта, которое приносит честная и заслуженная победа, одержанная максимальным напряжением всех физических и духовных сил. В современных условиях спорт обесценивается, так как он наполняется «механическим содержанием» и преследует единственную цель – бить рекорды легальными или запрещенными методами, теряя тем самым свой «изначальный духовный гуманизм».

Успехи спортсменов на крупнейших состязаниях, особенно в юном возрасте, вызывают у многих людей двойственное чувство. С одной стороны, спортивные высшие достижения, рекорды вызывают восхищение, а с другой стороны, в этом видят угрозу для физического и психического здоровья, гармонического развития личности.

Студенчество – это мобильная группа, основной целью которой является организованная по определенной программе подготовка к выполнению высоких профессиональных и социальных ролей в материальном и духовном производстве. Социальный заказ общества на современном этапе предполагает формирование не только самостоятельной, инициативной личности, но и формирование специалиста как человека культуры [1, 2].

На протяжении последних двух столетий воспитание граждан осуществлялось в соответствии с национальной культурой государств. Сейчас закладывается фундамент планетарного сообщества единой глобальной культуры мира. Воспитание человека в духе национального гражданства должно быть дополнено воспитанием чувства ответственности за судьбу планеты. Нужно научить наших детей и молодежь жить в поликультурном мире, строить справедливое и мирное сообщество. Воспитание – это диалог культур [1].

В последние годы стали привычными военные конфликты, терроризм. Если и заходит речь о союзе народов, то чаще всего это союз против других народов. В настоящее время проблемы межэтнических, межкультурных отношений все чаще приобретают религиозную окраску. Специфика этнического поведения тесно связана с традициями, обычаями, религиозными нормами. Необходимость толерантного отношения к другим национальностям и конфессиям, – это залог мирного сосуществования, надежный путь к национальному согласию, которое надо воспитывать смолоду. Поскольку спортсменам (часто с раннего возраста) приходится доказывать свое превосходство

соперникам из разных стран мира, очень важно во избежание конфликтов научить их вести диалог с представителями, как другой этнической принадлежности, так и других конфессий.

Человек узнает о социуме через освоение норм, ценностей, установок, стереотипов, выработанных обществом, в результате чего складывается система его внутренних регуляторов, привычных форм поведения. Социализация не исчерпывается адаптацией к социальной среде, а является творческой самореализацией личности. В раскрытии творческого потенциала, развитии познавательной самостоятельности личности большое значение играют метафорические истории (сказки, притчи, мифы и др.). Через эти повествования люди впитывают специфическую интерпретацию событий и опыта, интегрируются в культуре [2–5, 7].

Метафоры, применяемые отдельно взятым индивидуумом, отражают особенности культуры, в которой он воспитывался, жизненную позицию, восприятие конкретной ситуации, в которой он находится в данный момент, истинное отношение к окружающим его людям. С ее помощью человек способен донести до других людей свое индивидуальное видение мира.

Символ, метафора, аллегория позволяют установить связи между различными явлениями независимо от того, каким термином они обозначаются. Символ более гибок и многозначен, нежели термин, предполагающий однозначную трактовку и выполняющий в числе прочих нормативную функцию. Он включен в огромное число всевозможных текстов и тем самым способствует их глубокому пониманию. Способность мыслить символами, метафорами, образами важна для субъекта духовного воспитания, поскольку позволяет ему соотнести друг с другом разные образы «Я» и гармонизировать процесс самоидентификации. Этим и определяется потенциал в описании тех явлений, которые связаны с духовно-нравственным становлением человека. Разъяснение соотношения стремления к нравственному поведению и доброму взаимоотношению людей можно представить символически в математической иллюстрации (рисунок 1).

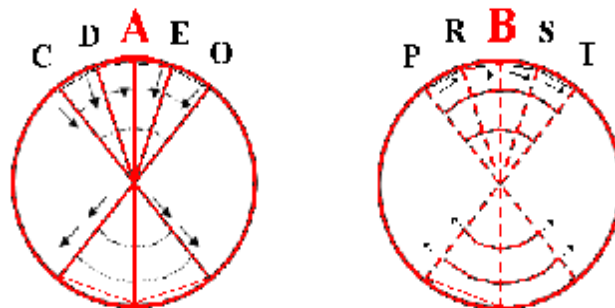

Рис. 1 – Взаимосвязь стремления к нравственному поведению и добрым взаимоотношениям людей

В иллюстрации «Круги» центр круга «А» – это нравственность, а точки на окружностях – люди. Радиусы соединяют людей с нравственностью, а дуги – между собой. Люди (точки на окружности – С, D, E, O), приближаясь к центру (нравственности) по радиусу, одновременно с этим приближаются и друг к другу, так как дуги, соединяющие их, укорачиваются. Следовательно, стремление каждого человека к нравственному поведению, приближает его к другим людям. В свою очередь (круг «В»), стремление к взаимодействию с другими (точки на окружности – Р, R, S, T), приближает человека и к нравственности. Таким образом, нравственное поведение способствует сближению, пониманию и добрым взаимоотношениям людей [6].

Символ, метафора, аллегория всегда соответствуют культурно-историческому пространству и времени и потому, в отличие от жесткого языка терминов, направлены на понимание иной культуры. Люди с глубокой древности догадывались о том, что должен существовать определенный свод правил, кодекс взаимоотношений между людьми различной этнической принадлежности. Что можно делать в среде другого народа, а чего нельзя, достаточно точно можно узнать из народных поговорок и пословиц, например:

«В чужой монастырь со своим уставом не ходят» (русская);

«Не стучись в чужие ворота, и в твои не будут стучаться» (татарская);

«Отправляясь в чужую страну, узнай, что там запрещено» (японская);

«Когда находишься в Риме, поступай как римлянин» (английская);

«В стране, в которой бываешь, соблюдай обычай, который встречаешь» (итальянская);

«В чей обоз сел, те песни и пой» (абхазская) и др. [1, 7].

В понимании народов поговорки и пословицы выступают как источник разума, как пример для подражания, как добрый советник и первый наставник, как поучительное наследие прежних поколений и как пример образного мышления. Краткость, лаконичность пословиц и поговорок направлена на усвоение и запоминание нравственных норм и правил.

Цель нашего исследования заключалась в изучении понимания смысла пословиц и поговорок студентами-спортсменами.

В исследовании (в конце учебного года) приняли участие 450 студентов первого и второго курсов Белорусского государственного университета физической культуры (БГУФК).

Для достижения цели исследования использовались следующие методы: применялся тест «Толкование пословиц» (В. Марищук, Ю. Блудов, В. Плахтиенко, Л. Серова, 1990), который является одним из наиболее информативных тестов, хорошо коррелирующий с успехами в теоретическом обучении [8]. Явная неспособность воспринимать переносный смысл пословиц свидетельствует о недостаточном развитии

мыслительных процессов (однако при этом необходимо исключать те случаи, когда респонденту мешают языковые барьеры). Суть испытания заключалась в следующем: экспериментатор объявлял номер пословицы, зачитывал текст, было дано 20 секунд на ее толкование. Всего было предложено 53 пословицы. Респонденты кратко на своих бланках характеризовали переносный смысл пословиц.

Анализ результатов исследования показал, что только 45% студентов первого курса правильно интерпретировали 19–20 пословиц (8–9 баллов), 37% поняли 13–18 пословиц (5–7 баллов), 18% студентов – только 4–7 пословиц (1–4 балла).

Многие пословицы оказались сложными для понимания, и студенты на них дали неверное толкование, например:

- «не по Сеньке шапка» – «аккуратность»;
- «кривить душой» – «жалеть», «скупать»;
- «нет дыма без огня» – «злость»;
- «пустить козла в огород» – «дать то, что нужно»;
- «денег куры не клюют» – «недостаток в капитале»;
- «как обухом по голове» – «озарение», «не запоминает»;
- «комар носа не подточит» – «ленивый»;
- «дальше в лес – больше дров» – «тем лучше, больше узнаем нового»;
- «как гром среди ясного неба» – «выход из проблемы», «ясность», и т.д.

В тоже время на 9 баллов справились с заданием 85% студентов второго курса, 10% – на 5–7 баллов. И только 5% студентов (из которых 3% – это зарубежные студенты) оказались неспособны воспринять переносный смысл пословиц. Они смогли понять от 4 до 7 пословиц (1–4 балла), иностранцы вообще не были готовы трактовать пословицы чужой культуры.

Студенты второго курса хорошо справились с заданием потому, что в течение учебного года, за пять минут до окончания лекций по дисциплине «Педагогика» студентам зачитывались притчи, басни, имеющие отношение к конкретной теме с заданием осмысления и по возможности перевода их в пословицы, поговорки, афоризмы (в письменном виде). Студенты не знали заранее содержание проблем, которые им предложат для обсуждения. Неподготовленная реакция на новую ситуацию являлась «индикатором» тех жизненных установок, которыми они руководствовались. На следующей лекции ответы обсуждались. Это задание способствовало сознательной работе на лекции для последующего перевода предложенной по теме лекции притчи в пословицу, поговорку или афоризм.

Приведем пример перевода притчи в пословицы и поговорки после лекционного занятия на тему: «Базовая культура личности»:

Притча «Грамматик»

Перевозя некоего педанта через бурную реку, рыбак сказал что-то такое, что показалось тому грамматически неправильным.

– Разве ты никогда не изучал грамматику? – спросил ученый.

– Нет.

– Значит, ты потерял полжизни.

Через некоторое время поднялся ветер, и рыбак обратился к своему пассажиру:

– Учился ли ты когда-нибудь плавать?

– Нет, а что? – ответил тот.

– Значит, ты потерял всю жизнь – мы тонем!

Эту притчу студенты перевели в следующие пословицы и поговорки: «Век живи, век учись», «Людей не осуждай, а за собой примечай», «Умный любит учиться, а глупый учить» и др.

Притча, содержащая метафору, воспринимается каждым слушателем по-разному, но обладает удивительным эффектом положительного влияния на всю группу студентов. Метафорические истории могут быть рассказаны педагогом в начале занятия для создания соответствующего настроения, в конце – в качестве необычного способа подведения итогов, в любой момент работы со студентами – для решения многообразных задач духовно-нравственного воспитания.

Психологами не раз отмечалось, что метафорический смысл притчи часто усваивается только на подсознательном уровне и задает нужную программу изменений в поведении, реструктурирования ценностей, взглядов и позиций. Это и позволяет считать метафоры важным приемом, помогающим студентам упорядочить свой внутренний мир [9].

Сказки, притчи, басни – это универсальное средство духовно-нравственного воспитания человека в любом возрасте. Если говорить о студентах как будущих педагогах в сфере спорта, то освоение применения метафорических произведений в своей профессиональной деятельности поможет избежать им множества конфликтов, результатом разрешения которых чаще всего является наказание.

Выводы и перспективы дальнейших поисков в этом направлении

Использование метафорических произведений на учебных занятиях способствует:

– выявлению отклонений от нормативного поведения;

– коррекции поведения;

– преодолению конфликтов, возникающих в различных видах жизнедеятельности, в том числе и в спортивной деятельности;

– пониманию и принятию иной культуры;

– межнациональной коммуникации: усвоению единых для всех людей социально-культурных ценностей;

– социализации: включению в систему общественных отношений, усвоению норм человеческого общежития.

Умение работать с метафорой позволит будущим специалистам сферы спорта повысить эффективность учебно-воспитательного и тренировочного процессов, выработать иммунитет к нестандартным педагогическим (часто конфликтным) ситуациям, характерным для спортивной деятельности, связанной с постоянными перегрузками и стрессами.

Дальнейшее исследование предполагается провести в направлении изучения применения косвенных средств в нравственном воспитании студентов на учебно-тренировочных занятиях.

Список использованной литературы

1. Максакова В. И. Педагогическая антропология: учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений / В. И. Максакова. – 5-е изд., стер. – М.: Издательский центр «Академия», 2008. – С. 63–75. **2. Алексеев К. И.** Метафора как объект исследования в философии и психологии / К. И. Алексеев / Вопросы психологии. – №2. – М.: 1996. – С. 73–85. **3. Притчи**, сказки, метафоры в развитии ребенка. – СПб.: Речь, 2006. – 296 с. **4. Психология** в пословицах и поговорках с комментариями / сост. В. С. Богословская. – Мозырь : Содействие, 2006. – 119 с. **5. Философские** сказки и притчи: новый смысл старых истин / Сост. и коммент. В. В. Шкоды. – Харьков : Фолио; М.: ООО «Изд-во АСТ», 2000. – 368 с. **6. Заколотная Е. Е.** Духовно-нравственное образование будущих специалистов в сфере физической культуры и спорта: монография / Е. Е. Заколотная; Белорус. гос. ун-т физ. культуры. – Минск : БГУФК, 2012. – 269 с. **7. Даль В. И.** Пословицы русского народа / В. И. Даль. – СПб. : Азбука-классика, 2007. – 304 с. **8. Методики** психодиагностики в спорте : учеб. пособ. для студентов пед. ин-тов по спец. 03.03. «Физ. культура» / В. Л. Марищук, Ю. М. Блудов, В. А. Плахтиенко, Л. К. Серова. – 2-е изд., доп. и испр. – М.: Просвещение, 1990. – 256 с. **9. Вачков И. В.** Основы технологии группового тренинга : учеб. пособие / И. В. Вачков. – М. : изд-во «Ось–89», 2000. – 224 с.

Заколотна О. Є. Культурологічні аспекти підготовки майбутнього педагога у галузі спорту

Спортсменам (часто з раннього віку) доводиться доводити свою перевагу суперникам з різних країн світу, тому дуже важливо, щоб уникнути конфліктів, навчити їх вести діалог з представниками іншої етнічної приналежності. Такий діалог можливий, якщо досягти розуміння текстів культури морального змісту (притч, байок, казок, прислів'їв та приказок, афоризмів), які незначно відрізняються у різних народів і використовувати в навчанні та вихованні з метою розуміння і прийняття іншої культури, засвоєння соціально-культурних цінностей.

Ключові слова: культура, діалог, прислів'я, приказки, образ, метафора, символ, алегорія, звичаї, традиції, норми, розуміння, сенс, ефективність, студенти, спортсмени.

Заколотная Е. Е. Культурологические аспекты подготовки будущего педагога в сфере спорта

Спортсменам (часто с раннего возраста) приходится доказывать свое превосходство соперникам из разных стран мира, поэтому очень важно во избежание конфликтов научить их вести диалог с представителями другой этнической принадлежности. Такой диалог возможен, если достичь понимания текстов культуры нравственного содержания (притч, басен, сказок, пословиц и поговорок, афоризмов), которые незначительно отличаются у разных народов и использовать в обучении и воспитании с целью понимания и принятия иной культуры, усвоения социально-культурных ценностей.

Ключевые слова: культура, диалог, пословицы, поговорки, образ, метафора, символ, аллегория, обычаи, традиции, нормы, понимание, смысл, эффективность, студенты, спортсмены.

Zakolodnaya O. Ye. Cultural Aspects of Training Teachers to Be in the Field of Sports

The sportsmen should prove the superiority to the contenders from different countries of the world. Therefore, it is very important to teach them communicate with the representatives of other ethnic groups. Such dialogue is probable if to reach understanding of the cultural texts of with moral content, which are different in various nations. Metaphorical products are possible and necessary to use in education for the purpose of understanding and acceptance of other culture. Symbols, metaphors, and allegory always correspond to cultural and historical space and time, and therefore, are aimed at the understanding of another culture. A symbol is more flexible and polysemantic in comparison with the term, which implies unambiguous interpretation and, among other functions, has a normative function. It is involved in a great number of various texts and, thus, contributes to fundamental understanding of these texts. The ability to think in symbols, metaphors, and images is essential for spiritual education because it allows us to bring various self-images into correlation with each other and to harmonize the process of self-identification.

Key words: culture, dialogue, proverbs, sayings, image, metaphor, symbol, allegory, customs, traditions, norms, understanding, sense, efficiency, students, athletes.

Стаття надійшла до друку 21.01.2013 р.
Прийнята до друку 29.03.2013 р.
Рецензент – д. п. н., проф. Ротерс Т. Т.

УДК [378. 016 : 613.71] – 056.24

І. В. Кліменко

**ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПІДБІР ОЗДОРОВЧО-ОСВІТНІХ
ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ
ЗДОРОВ'Я У СТУДЕНТІВ З ІНВАЛІДНІСТЮ**

Проблема збереження здоров'я молоді в Україні завжди розглядалася з позицій її безумовної актуальності як чинника національної безпеки і стратегічної мети освіти і охорони здоров'я [3, с. 28–34]. Особливо гостро потреба у формуванні самостійного профілактичного напрямку виявилася на тлі критично низького рівня стану здоров'я популяції і особливо посилилася з демографічною кризою, що вибухнула [2, с. 20–24]. Усі питання збереження здоров'я завжди вирішувалися з позицій профілактичної медицини. Але в той самий час фахівці стверджують, що від системи охорони здоров'я здоров'я людини залежить лише на 15 – 20% [6, с. 28].

Одним з основних завдань сучасного суспільства є завдання забезпечення здоров'я молоді в умовах світу, що змінюється і ускладнюється. Цього можна досягти за умови навчання молодих людей навичкам адаптації своєї життєдіяльності до тих змін, які вони самі вносять до цього світу [7, с. 56–58]. Вирішення цієї проблеми повинно виходити з внутрішньої зміни самої людини, її культури. На тлі загальної письменності, високого рівня загальної культури, молоді люди не знають, як формувати, зберігати і зміцнювати своє здоров'я [9, с. 269–302].

У нашому суспільстві питання збереження здоров'я молоді з інвалідністю часто розглядає через призму «медичної» моделі інвалідності.

Молодь з інвалідністю розглядається в якості «хворого», якому потрібна медична реабілітація. Ця модель називається ще «адміністративною», оскільки бере початок у системі соціального забезпечення і охорони здоров'я та освіти. Це порушує підготовку молоді з інвалідністю до повноцінної інтеграції в суспільство.

Проте в умовах жорстокої конкуренції на вітчизняному ринку праці виключне значення для молоді з інвалідністю набувають питання працевлаштування і соціалізації.

З прийняттям Генеральної Асамблеї ООН Конвенції про права інвалідів [4, с. 34–39] у суспільстві формується новий підхід до соціальної адаптації молоді з інвалідністю. Суспільство починає орієнтуватися на «соціальну» і «правозахисну» моделі інвалідності [8, с. 165–173].

Ця система реабілітації людини з інвалідністю спрямована на

відновлення соціального статусу, досягнення нею матеріальної незалежності й повної соціальної адаптації. Це можливо за умови, коли людина з інвалідністю розглядається з позиції захисту і забезпечення повного і рівного використання всіх прав (ст.1 КПП). В основі лежить філософський підхід до того, яким чином досягти гармонії в житті людини або яким чином забезпечити розвиток всебічно гармонійної і цілісної особистості [9, с. 269–302].

Такий підхід вимагає принципово нових рішень, які повинні впливати з необхідності залучити молоду людину з інвалідністю до турботи про власне здоров'я, зробити її зацікавленою і такою, що активно бореться за нього [10, с. 34–45]. Це сприятиме швидкій інтеграції молоді людини з інвалідністю в суспільство при оптимальному рівні реалізації соціальних здібностей і можливостей особистості [5, с. 56–73]. Повернення до повноцінного життя молоді з інвалідністю стало можливе з формуванням інклюзивного середовища в системі вищої освіти в Україні. Перед освітою поставлені нові цілі. Пріоритетною серед них є мета формування, збереження і розвитку здоров'я. Для її реалізації потрібний не лише аналіз наявних теоретичних положень і практичного досвіду з питань формування особистості, але й розробка теорії і практики питання формування здорового способу життя як первинного завдання сьогодення (Дубіч, 2007).

Освіта в галузі здоров'я в процесі соціалізації особистості як стрижневе завдання передбачає формування цілісної системи індивідуальних, вибіркових, свідомих зв'язків і ставлень особистості до мети навчання – набуття культури ефективної поведінки для збереження свого здоров'я, у тому числі культури здорового способу життя. Цей шлях передбачає створення нового підходу до формування культури здоров'я молоді з інвалідністю в процесі абілітації: оздоровчо-освітнього.

Об'єктом дослідження є формування навичок культури здоров'я у студентів з інвалідністю в процесі абілітації.

Метою дослідження є індивідуальний підбір оздоровчо-освітніх технологій у процес абілітації студентів з інвалідністю в процесі інклюзивного навчання.

Об'єм дослідження: 43 студенти з інвалідністю з порушеннями опорно-рухового апарату у віці від 18 до 30 років.

Методи, які використовувались у дослідженнях.

1. Аналіз науково-методичного дослідження, що стосується формування культури здоров'я студентів з інвалідністю як спосіб відновлення функціональних резервів і адаптивних можливостей організму.
2. Якісні дослідження з використанням методу інтерв'ю було зроблено з метою оцінки особистих змін у процесі проведення оздоровчо-освітніх технологій у студентів з інвалідністю (ураження опорно-рухового апарату). Структуроване інтерв'ю було умовно поділене на три галузі:

- а) самовідношення під час участі в оздоровчо-освітньому процесі;
- б) власної гідності, що може сприяти ефективності загальної системи оздоровлення студентів з інвалідністю;
- в) діагностики вольового самоконтролю.

3. Методи статистичного опису були використані для опису характеристик учасників дослідження.

Дослідження проводилося із студентами з інвалідністю (порушенням опорно-рухового апарату), які включені в список постійного спостереження фахівців центру реабілітації ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Заняття проводилися 5 разів на тиждень протягом 3-х місяців. Були підготовлені модератори серед студентів з інвалідністю за 2 місяці проведення досліджень. У процесі використання спеціалізованих методів тестування було встановлено, що незалежно від виду фізичних порушень базовим станом є порушення енергетичного, пластичного і психоемоційного стану з ознаками асиметрії процесів і систем організму студента з інвалідністю.

Асиметрії завжди призводять до компенсаторних біомеханічних просторово-топографічних, тканинних і психоемоційних перебудов. Асиметрії неминуче поділяються на «сильні» і «слабкі» ланки. «Сильні» ланки краще представлені в свідомості молодій людині і більш необхідні, покращують діяльність опорно-рухового апарату. «Слабкі» ланки навпаки, гірше усвідомлювані, частіше травмуються, автоматично ігноруються.

У процесі навчання, побутових і спортивних навантажень, сильні ланки стають все сильніші. А слабкі – все сильніше. Так запускається замкнене коло асиметрій.

Це позначається на роботі чотирьох базових макроблоків: Локомоторного (безпосередньо пов'язаний з опорно-руховою системою), інформаційно-інтеграційний, метаболічний, емоційно-психічний (його адекватність, збереження і відхилення від норми можуть бути або первинні, або лише наслідком патологічних змін в інших макроблоках). Спосіб життя і стійкі звички поведінки зазвичай роблять вплив на сильні і слабкі сторони. Дослідження показали, що 40% хлопців і 30% дівчат із групи спостереження палять, а 10% – періодично вживають алкоголь. 90% студентів вживають їжу, перенасичену жиром і цукром, і страждають гіподинамією. За даними клініко-діагностичного обстеження, серед студентів з інвалідністю 31% мають одне супутнє захворювання або порушення, 28% – два, 33% – три і більше. Лише 8% молодих людей з інвалідністю не мають супутніх захворювань і займаються спортом.

У ході дослідження було встановлено, що ступінь складності проведення оздоровчо-навчальних заходів залежить від ступеня і виду порушень у макроблоках. 12% студентів з інвалідністю мали мінімальну складність оздоровчо-навчальних завдань при порушенні в одному макроблоці при відносному збереженні інших. При тестуванні 65%

студентів визначалися порушення в двох макроблоках одночасно, це ускладнювало стан здоров'я студента і потроювало складність оздоровчих завдань. У 33% студентів з порушенням фізичної активності зміни визначалися в трьох макроблоках, складність розв'язання оздоровчо-реабілітаційних завдань зростала в 6 разів.

Перспективність оздоровчо-навчальних технологій нами визначалася наявністю наступних параметрів:

1. Ступенем збереження психоемоційного стану (до цієї групи належало 11 контактних і мотивованих студентів. Вони здатні чітко виконувати навчальні інструкції). У процесі спостереження в цієї групи спостерігалася позитивна динаміка при застосуванні оздоровчих технологій, що підвищувало ефективність їх засвоєння і високий мотиваційний фон занять.
2. Співвідношенням віку і рівня онтогенетичної зрілості.
3. Ступінь вираженості моторних (біомеханічних) дефектів.

При тестуванні встановили, що 89% студентів з інвалідністю не лише не цінують своє здоров'я (бачивши, наскільки високі вимоги висуває суспільство до успішної людини), але ще і не впевнені у своїх можливостях зберегти його, оскільки не отримують досить кваліфікованої допомоги у формуванні в них відповідального ставлення до здоров'я.

Невід'ємна частина процесу формування культури здоров'я студентів з інвалідністю – навчання здоров'ю. У процесі цього навчання ми формували наступні навички:

- наукове розуміння сутності здоров'я і здорового способу життя;
- ставлення до здоров'я як до цінності;
- цілісне уявлення про людину;
- навички керування своїм здоров'ям;
- знання в галузі профілактики шкідливих звичок і залежностей;
- культура міжособистісних стосунків;
- навички безпечної (для здоров'я особистості) поведінки в різних життєвих ситуаціях;
- стратегії і технології саморозвитку, самооздоровлення.

Була розроблена спеціальна програма, яка складається з декількох блоків.

Зміст духовного блоку містив основні філософські поняття про світ, життя, закономірності існування Всесвіту. Формувалися такі поняття, як турбота, відповідальність, кохання, краса, гармонія, щастя, сенс життя, творчість, свобода, добро і зло, життя і смерть.

Зміст психологічного блоку розвивав поняття про будову і прояв психіки, структуру особистості, самоаналіз і саморегуляцію. Формувалося і розвивалося вміння приводити в гармонію й єдність різні сторони своєї особистості. Пропонувалися теми і тренінгові вправи, спрямовані на розвиток особистості, інтелектуальної й емоційної сфер,

відчуття власної гідності, профілактики хвороб, асоціальної поведінки й уміння бути здоровою людиною.

Заняття психологічного блоку програми реалізувало завдання підвищення рівня адаптивності особистості відповідно до її вікових запитів і з метою збереження її психічного здоров'я. У певному значенні, програма була превентивною і передбачала усунення передумов для психологічної дезадаптації студентів з інвалідністю.

Зміст медико-гігієнічного блоку давав основні знання про гігієну і профілактику хвороб; розкривав зв'язок стану психіки із станом нашого тіла; формував ставлення до свого тіла як до цінності; розвивав навички догляду за тілом, правильного харчування, режиму праці й відпочинку. У програмі приділялася увага репродуктивному здоров'ю, формуванню негативного ставлення до шкідливих звичок, у тому числі до вживання наркотиків, алкоголю, тютюну, токсичних речовин. Програма формувала навички підбору індивідуальних оздоровчих технологій з урахуванням духовного, психічного і фізичного аспектів здорового способу життя студентів з інвалідністю.

Проведення індивідуального тестування студентів: проводився покроковий індивідуальний підбір оздоровчо-навчальних технологій.

1 крок – знайомство;

2 крок – діагностика (локомоторні, психоемоційні та ін. тести);

3 крок – сортування всіх «мінусів» за шкалою важливості й значущості оздоровчо-навчальних технологій (« мінуси» – це конкретні фрагменти «макроблоків», з яких складається індивідуальна картина проблем і «слабких» ланок фізичного, психоемоційного і духовного здоров'я);

4 крок – складання індивідуальної оздоровчо-навчальної програми абілітації, в якій прописуються всі деталі: режим занять, періодичність методологічного контролю, критерії ефективності праці модератором оздоровчо-освітнього процесу та ін.);

5 крок – корекція програми залежно від реальних можливостей студента з інвалідністю;

6 крок – індивідуальна робота передбачає пояснення кожної конкретної дії, методологічного і технічного прийому – алгоритму індивідуального її розв'язання.

У процесі формування навичок культури здоров'я студентів з інвалідністю, у процесі роботи модератора разом із студентом нами були виділені три етапи інтеграції оздоровчо-навчальних програм.

На першому етапі, не змінюючи конфігурації тіла, психоемоційного стану, проведення заходів сприяє самореалізації особистості людини з інвалідністю як процес цілеспрямованого свідомого формування основ здорового способу життя, заснованого на адекватному самопізнанні і самооцінці. Основою є використання логічних операцій мислення для настановної переробки інформації. Це операції порівняння (зіставлення двох і більше об'єктів і знаходження у

них загальних і відмінних рис); ідентифікації (встановлення подібності об'єктів, явищ еталонам, що вже є у свідомості); послідовності (встановлення порядку безперервної послідовності одного за іншим); серіації (встановлення закономірностей у чергуванні, в динаміці розташування об'єктів, наростанні або зменшенні якогось явища).

Завдання другого етапу – компенсувати «слабкі» ланки під показники середніх, а потім усі середні – під сильних, досягти гармонії, балансу всіх інтеграційних рівнів і показників здоров'я. Це найскладніша і триваліша частина використання оздоровчо-освітніх технологій абілітаційного процесу.

Третій етап – основний. Полягає в оволодінні тонкої моторики і складних рухових стереотипів і потенціює подальші етапи вдосконалення студентів з інвалідністю. Процес самоудосконалення культури здоров'я – це керування здоров'ям за допомогою адекватизації поведінки людини. Особливість цього керування – наявність інертності зворотних зв'язків, тому корекція здорового способу життя має відстрочений ефект. Окрім мотивації до процесу самоудосконалення культури здоров'я, молодь з інвалідністю повинна володіти базовими знаннями, що дозволяють виконувати корекцію своїх станів самостійно, володіти навичками технологій, що зберігають здоров'я. На цьому етапі наша мета – перейти в підтримуючий режим оздоровчих самостійних тренувань. Після закінчення даного етапу студенти з інвалідністю повинні знаходитися без опіки і підтримки у використанні оздоровчих технологій. На всіх етапах оздоровчо-навчального процесу його безпосередніми й активними учасниками є самі студенти з особливими потребами. Від його розуміння, готовності до контакту, старанності й працьовитості безпосередньо залежить ефективність оздоровчих заходів.

Основою третього етапу і його успішної реалізації є: ступінь мотивації студента з інвалідністю; здатність до навчання; ступінь залишкових і вольових резервів.

Таким чином, формування культури здоров'я у процесі абілітації сприяє самореалізації особистості й підвищенню рівня суспільної активності молоді з інвалідністю. Це дозволяє прискорити процес соціалізації молоді людини, перетворенню соціального досвіду в установці ціннісної орієнтації. Активізує процес засвоєння соціальних норм і ролей, а також сприяє самовираженню і самореалізації.

Упроваджені нами нові оздоровчо-освітні технології не вимагають від студента з інвалідністю методологічного розуміння, вольових зусиль і залишкових великих резервів, насамперед: формуєють і навчає методам активного збереження і відновлення функціональних резервів організму студента з інвалідністю; гармонізують психоемоційний стан студента; сприяють формуванню толерантного середовища, що призводить до швидкої соціалізації; збільшують можливість повної адаптації студентів з інвалідністю до навчального процесу; підвищують рівень засвоєння теоретичного і практичного матеріалу; сприяють активному відновленню

і збереженню функціональних резервів організму студента з інвалідністю, допомагають реалізувати потенціал здоров'я для ведення повноцінного життя.

Список використаних джерел

- 1. Дубич К. В.** Педагогічні аспекти навчання студентів з обмеженими фізичними можливостями у вищих навчальних закладах / К. В. Дубич / Вісник УДУВГП. Педагогіка «Сучасні технології навчання : проблеми та перспективи». – 2007. – Вип. 5(24), ч. 1, С. 69 – 77.
- 2. Колєшня Л.** Інтеграція людей з інвалідністю у сферу праці: перспективи і напрями. Україна: аспекти праці. / Л. Колєшня, В. Пасічник. – 2009. – С. 7, 20-24.
- 3. Красномовець В. М.** Людський розвиток осіб з інвалідністю в Україні: оцінка стану забезпечення. / В. М. Красномовець / Наукові праці ТНТУ. – 2010. С. 28 – 34.
- 4. Права людей з інвалідністю в Україні.** Звіт за результатами громадського моніторингу. – 2008 –2009. – С.34 – 39.
- 5. Сохань Л. В.** Життєва компетентність особистості./ Л. В. Сохань, І. Г. Сохань, Г. М. Несен. – К. ; Богдана. – 2003. – С. 65–73.
- 6. Стрелкова Я. А.** Методика фізкультурно – оздоровительних занять с інвалідами різних нозологических груп. (Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата педагогических наук). Белгород. – 2009. – С. 28.
- 7. Таланчук П. М.** Супровід студентів з особливими потребами в інтегрованому освітньому середовищі. Навчально – методичний посібник. / П. М. Таланчук, К. О. Кольченко, Г. Ф. Нікуліна. – К. Соцінформ. – 2004. – С. 56 – 68.
- 8. Тюптя Л. Т.** Вища освіта людей з особливими потребами : реалії та перспективи. Соціальна робота в Україні: теорія і практика./ Л. Т. Тюптя, Д. О. Пузіков – 2004. – 3(8). – С. 165 – 173.
- 9. Хорошало О.** Формування гуманістичних ціннісних орієнтацій студентської молоді з обмеженими фізичними можливостями в умовах сучасного українського суспільства./ О. Хорошало Вісник Львівського університету. – 2006. – Вип. 21, С. 1, 269 – 302.
- 10. Хухлаєва О. В.** Основы психологического консультирования и психологической коррекции./ О. В. Хухлаева М. : Учеб. пособ., 208. – С. 34-45.

Кліменко І. В. Індивідуальний підбір оздоровчо-освітніх технологій у процесі формування культури здоров'я у студентів з інвалідністю

У статті розглядаються актуальні питання формування, збереження і розвитку здоров'я студентів з інвалідністю. Аналізуються наявні теоретичні положення і практичний досвід з питань формування культури здоров'я; пропонується оздоровчо-освітня програма з основами оздоровчих технологій як первинне завдання сьогодення. Перед освітою поставлені нові цілі. Пріоритетною серед них є мета формування, збереження і розвитку здоров'я. Для її реалізації потрібний не лише аналіз наявних теоретичних положень і практичного досвіду з питань

формування особистості, але й розробка теорії і практики питання формування культури здоров'я.

Ключові слова: культура здоров'я, оздоровчі технології, студенти з інвалідністю.

Клименко И. В. Индивидуальный подбор оздоровительно-образовательных технологий в процессе формирования культуры здоровья студентов с инвалидностью

В статье рассматриваются актуальные вопросы формирования, сохранения и развития здоровья студентов с инвалидностью. Анализируются имеющиеся теоретические положения и практический опыт по вопросам формирования культуры здоровья; предлагается оздоровительно-образовательная программа с основами оздоровительных технологий, как первостепенная задача сегодняшнего дня. Внедряемые нами новые оздоровительно-образовательные технологии не требуют от студента с инвалидностью методологического понимания, волевых усилий и остаточных больших резервов, увеличивают возможность полной адаптации к учебному процессу.

Ключевые слова: культура здоровья, оздоровительные технологии, студенты с инвалидностью.

Klimenko I. V. Individual Selection of Health-Improving and Educational Technologies in the Process of Building a Health Culture in Students with Disabilities

The topical issues of formation, maintenance and development of health of students with disability are examined in the article. Theoretical propositions and practical experience on the subject of culture of health formation are analyzed; health-improving and educational programme with the basis of health technologies, as a primary task at present, is offered. The problem of maintenance of health of young people in Ukraine has been always examined from positions of its absolute topicality as a factor of national safety and strategic aim of education and public health. During all stages of health teaching process the direct and active participants of it are students with disabilities. The efficiency of health measures depends on its understanding, readiness to the contact, effort and diligence. In the process of the use of the specialized methods of testing it has been established, that regardless of type of physical violations, the base state is a violation of power, plastic and psychic and emotional states with the signs of disbalance of processes and systems of a student's body with disability, formation of health culture in the process of rehabilitation assists self-realization of personality and increase of the level of public activity in young people with disability. It allows accelerating the process of socialization of a young person, transformation of social experience in the setting of the valued orientation. It activates the process of mastering of social norms and roles, and also contributes to self-expression and self-realization.

Key words: health culture, health-improving technologies, students with disabilities.

Стаття надійшла до редакції 18.02.2013 р.

Прийнято до друку 29.03.2013 р.

Рецензент – к. п. н., доц. Драгнев Ю. В.

УДК 378.011.33:001.891

Т. Т. Ротерс

НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА СТУДЕНТІВ У КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Одним з напрямків реформування системи вищої педагогічної освіти згідно вимог Болонського процесу є зміна парадигми професійної підготовки де домінують роль виконує наукова діяльність стосовно навчальної. Наука у сучасних умовах є важливим фактором фахової підготовки студентів у галузі фізичного виховання і спорту й визначається як сфера людської діяльності, функції якої містяться на виділенні нового знання, зміни репродуктивного мислення на творче. Вироблення нового знання проходить в процесі наукового дослідження, результатом якого виступають система понять, законів, теорій, визначення нових форм, методів і таке інше.

Основна мета науково-дослідної роботи – це виявлення здібних і творчо мислячих студентів, формування в них загальної наукової культури, дослідницьких умінь і навичок, підвищення зацікавленості до своєї професії та самостійного отримання знань.

Завдання науково-дослідної роботи студентів спрямовані на формування загальної наукової культури; дослідницьких умінь і навичок студентів; формування у студентів творчого, інноваційного підходу до фахової підготовки на підставі глибоких науково-теоретичних знань; використання на практиці науково-дослідних вмінь і навичок.

У процесі науково-дослідної роботи одним з важливих завдань постає – оволодіння інструментарієм та методами наукового дослідження у галузі фізичного виховання і спорту. Саме дослідницька діяльність стимулює студентів до активної самостійної роботи у визначенні педагогічної проблеми та її розробці на підставі інтересу і мотивації.

У процесі науково-дослідної роботи у студентів розвиваються такі дослідницькі уміння та навички: уміти робити огляд літературних джерел з визначеної теми дослідження; проводити теоретичні узагальнення; робити критичний аналіз існуючого стану статей з фахових журналів; проводити педагогічні спостереження, хронометрування педагогічного процесу; аналізувати діяльність суб'єктів дослідницької діяльності;

писати доповіді, статті, наукові роботи; доказувати свою точку зору у дискусіях, діалогах; розробляти, проектувати свої проекти, дослідницькі ідеї та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано рішення даної проблеми наводить нас на думку, що науковці у галузі педагогіки, фізичного виховання і спорту приділяють увагу різним питанням даної проблеми. А саме, О. Пехота визначає, що особливістю науково-дослідницької роботи студентів є суб'єктивне відкриття ним нових знань на основі індивідуальної актуалізації попередньо засвоєних знань і умінь навчально-дослідної роботи з різних предметів та введення їх до особистісного пізнавального простору [1].

Д. Летес [2] на підставі узагальнення дидактичних розробок дає алгоритм дослідницької діяльності. А саме: знайомство з літературою; виявлення проблеми; формулювання теми; формулювання гіпотез; планування і розробка дослідницьких дій; збирання, накопичення емпіричних фактів, спостережень, доказів; аналіз і синтез зібраних даних; підготовка до написання доповідей; виступи з підготовленими доповідями; переосмислення результатів у ході відповідей на запитання; перевірка гіпотези; побудова висновків і узагальнень; систематизація наукової інформації.

Російські вчені Ю. Желєзняк та П. Петров [3] визначають актуальні проблеми дослідження в галузі фізичної культури і спорту, які пов'язують з визначенням нових нетрадиційних фізкультурно-спортивних засобів, які мають оздоровчий та виховний вплив.

Л. Матвєєв [4] дає технологію виконання науково-дослідної роботи в галузі теорії і методики фізичного виховання. Проте, на жаль, ще не достатньо науково-методичних робіт стосовно співвідношення навчально-дослідної та науково-дослідної роботи, а також визначення оптимальних форм такої взаємодії.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні сутності взаємодії науково-дослідної роботи у процесі навчальної діяльності та науково-дослідної роботи в поза навчальний час у контексті професійної підготовки студентів, визначення оптимальних форм такої взаємодії.

Науково-дослідна робота студентів складається з двох блоків: блок науково-дослідної роботи, який міститься у рамках навчального часу студентів та блок науково-дослідної роботи, який проводиться у поза навчальний час.

Науково-дослідна робота у процесі навчальних занять спрямована на виховання у студентів прагнення до здобуття, розширення та поглиблення професійних знань, формування таких вмінь, як: знаходити, аналізувати та застосовувати на практиці наукову інформацію; вивчати особливості поведінки та діяльності школярів на змаганнях та уроках фізичної культури, спортивно-масових, фізкультурно-оздоровчих заходах.

У процесі науково-дослідної роботи вирішуються не тільки

перспективні, але й повсякденні дослідницькі завдання: розвиток у студентів інтересу до предмету дослідження, підвищення їх пізнавальної активності на лекціях і заняттях, покращення засвоєння знань і, в цілому, успішності в навчанні.

Дослідницька діяльність студентів проявляється під час лекцій, семінарів, практичних та лабораторних занять, виробничій практиці, при виконанні курсових робіт з теорії та методики фізичного виховання, домашніх завдань з елементами досліджень, при самостійній роботі з літературними джерелами, а також проведенні предметних олімпіад.

На семінарських заняттях дослідницька робота проводиться у формі доповідей, співдоповідей, висловів по їх змісту та диспутів. На практичних заняттях з педагогічних та спортивно-педагогічних дисциплін творча діяльність студентів виражається у процесі ділових ігор, досліджень особливостей формування рухових навичок.

На лекціях з елементами проблемного навчання студенти безпосередньо приймають участь у вирішенні поставлених викладачем питань; вчать аналізувати матеріал, який отримали на лекціях, при творчому його конспектуванні.

У процесі педагогічної практики знання і навички дослідницької діяльності, отримані у вузі, використовуються у роботі зі школярами. У ході проведення практики вони збирають фактичний матеріал для курсових робіт.

Виконуючи курсові роботи з теорії і методики фізичного виховання, студенти працюють із спеціальною літературою з різних предметів, учаться знаходити, аналізувати наукову і методичну інформацію і робити відповідні висновки. При виконанні теоретичних та дослідницьких робіт розвивається творче мислення, а також здібність до наукової рефлексії.

На предметних олімпіадах, які проводяться у поза навчальний час, виконання студентами спеціальних завдань, пошук необхідних відповідей і рішень є інтенсивною творчою діяльністю, спрямованою як на поглиблене засвоєння програмного матеріалу з існуючої дисципліни, так і на розвиток здібностей з аналізу і синтезу відповідних факторів, явищ та процесів.

Науково-дослідна робота у позанавчальний час проводиться у формі створення наукових гуртків студентів, творчих груп, проведення конференцій, олімпіад, виконання наукових робіт на конкурс та ін.

Наукові гуртки створюються з талановитих студентів II – V курсів, які зацікавлені окремими науково-педагогічними проблемами у галузі теорії та методики фізичного виховання, гімнастики, медико-біологічних проблем фізичного виховання та спорту.

Творча група кафедри теорії і методики фізичного виховання об'єднує всіх студентів, які працюють у наукових гуртках викладачів кафедри, створюючи науковий потенціал молодих науковців саме кафедри теорії та методики фізичного виховання.

З творчою групою студентів, які займаються у наукових гуртках викладачів кафедри, організовуються і проводяться наукові семінари, на яких провідні вчені кафедри розкривають методологію наукової роботи через призму наукових проблем, які вирішуються на кафедрі теорії і методики фізичного виховання.

Наукові конференції – це форми наукової діяльності, де підводяться підсумки окремого періоду наукової роботи студентів та викладачів. Такі конференції проходять у рамках Днів науки нашого університету та Інституту фізичного виховання і спорту, а також у рамках регіону та України.

Однією з форм науково-дослідної роботи у поза навчальний час є підготовка статей та їх публікація у студентських наукових збірниках, підготовка наукових робіт, що подаються на конкурс студентських робіт.

На сучасному етапі актуальні наукові дослідження пов'язані з оздоровчим, освітнім і виховним впливом засобів фізичної культури і спорту, зокрема нових, нетрадиційних фізкультурно-спортивних видів. Так, наприклад, у дослідженні оздоровчої спрямованості фізичних вправ важливе значення мають: формування правильної постави, підвищення загальної фізичної підготовленості, лікувальні можливості фізичних вправ при різних видах захворювань, тощо.

В освітній спрямованості засобів і методів фізичного виховання великий інтерес викликає методика опанування теоретичними знаннями; збагачення рухового, естетичного, емоційного, волевого, етичного досвіду, досвіду спілкування; навчання тих, хто займається пізнавати самих себе та свої фізичні здібності; стимулювання глибоко усвідомленого й активного відношення до занять фізичними вправами.

При дослідженні виховних можливостей засобів і методів фізичного виховання наукової розробки потребує методика формування позитивної мотивації до занять фізичними вправами, фізичною культурою і спортом. Особливе значення має дослідження прикладної спрямованості засобів і методів фізичної культури і спорту. Наукової розробки потребує методика застосування фізичних вправ у процесі розвитку фізичних здібностей школярів під час оволодіння змістом шкільної програми з фізичної культури; застосування засобів фізичної культури і спорту в процесі активного відпочинку; відновлення працездатності після розумових, фізичних й емоційних напруг.

Слабо досліджені можливості засобів і методів фізичного виховання і спорту при заняттях з особами середнього і літнього віку, чоловіками і жінками.

Існує велика необхідність в розробці питань, що стосуються техніки виконання різних видів вправ. У перспективі велику допомогу тут можуть надати сучасні інформаційні технології.

Спеціального наукового обґрунтування потребують організація і методика проведення шкільного уроку. Певний інтерес викликає тематика, пов'язана з фізичним вихованням дітей дошкільного віку.

Таким чином, схильність студентів до дослідницької діяльності в значеній мірі індивідуальна. Вона виявляється у своєрідності розвитку їхніх пізнавальних інтересів, аналітичних здібностей, змісту і обсягу знань, спостережливості, пам'яті, уваги, гнучкості мислення, багатства уявлень, працьовитості, волі, спроможності для зосередженої і відповідальної праці.

Застосування дослідницького підходу в навчанні спрямоване на становлення в студентів досвіду самостійного пошуку нових знань і використання їх в умовах творчості на формування нових пізнавальних цінностей і збагачення їх пізнавальної ціннісної орієнтації.

Дослідницька робота студентів повинна відповідати науковим методам пізнання, розширювати зміст їхньої освіти й удосконалювати підготовку до майбутньої педагогічної діяльності.

Важливим є визначення ролі і значення дослідницької діяльності студентів, орієнтування на розвиток дослідницької мотивації, формування дослідницьких умінь і навичок на навчальних заняттях та у позанавчальний час. А це можливо тільки на визначенні мети науково-дослідної роботи студентів та її трансформації у зміст конкретних навчальних предметів та результат рейтингу в мережі досягнень інших студентів. Таким кінцевим результатом може бути виконання наскрізної курсової роботи та магістерської роботи, а також участь у Всеукраїнських студентських олімпіадах з теорії і методики фізичного виховання.

Шлях до такого результату проходить через мережу науково-дослідницької діяльності у вигляді підготовки доповідей, реферату, наукової статті, тез, деяких методичних розробках разом з викладачем.

Список використаної літератури

- 1. Освітні** технології / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін. – К. : Видавництво А.С.К., 2003. – 255 с.
- 2. Підготовка** майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій / І. А. Зязюн, О. М. Пехота. – К. : Видавництво А.С.К., 2003. – 240 с.
- 3. Желєзняк Ю. Д.** Основы научно-методической деятельности в физической культуре и спорте. / Ю. Д. Желєзняк, Р. К. Петров. – М. : Академия, 2001. – 264 с.
- 4. Матвеев Л. П.** Теория и методика физической культуры. / Л. П. Матвеев – Санкт – Петербург – Москва – Краснодар, 2004. – 160 с.

Ротерс Т. Т. Науково-дослідна робота студентів у контексті фахової підготовки

У статті дається теоретичне обґрунтування сутності науково-дослідної роботи студентів у процесі навчальних занять та у позанавчальний час у контексті фахової підготовки. Завдання науково-дослідної роботи студентів спрямовані на формування загальної наукової культури; дослідницьких умінь і навичок студентів; формування у студентів творчого, інноваційного підходу до фахової підготовки на

підставі глибоких науково-теоретичних знань; використання на практиці науково-дослідних вмінь і навичок.

Ключові слова: науково-дослідна робота, фахова підготовка, дослідницька діяльність.

Ротерс Т. Т. Научно-исследовательская работа студентов в контексте профессиональной подготовки

В статье даётся теоретическое обоснование сущности научно-исследовательской работы студентов в процессе учебных занятий и внеучебное время в контексте профессиональной подготовки. Задачи научно-исследовательской работы студентов направлены на формирование общей научной культуры; исследовательских учений и навыков студентов. формирование у студентов творческого, инновационного подхода к специальной подготовке на основе глубоких научно-теоретических знаний; использования на практике научно-исследовательских учений и навыков.

Ключевые слова: научно-исследовательская работа, профессиональная подготовка, исследовательская деятельность.

Roters T. T. Students' Research Work in the Context of Professional Training

The article is dedicated to theoretical substantiation of the subject matter of students' scientific research work during academic studies and extracurricular time in the context of professional training. According to the requirements of Bologna process, one of directions of reformation of higher teacher training education system is changing the paradigm of professional training, where the dominant role belongs to scientific work rather than academic study. Science is defined as a sphere of human activity, which functions deal with the allocation of new knowledge, change of reproductive thinking to creative one. The main objective of scientific and research work is the revelation of talented and creative students, formation of general scientific culture in them, as well research skills and experience, enhancement of interest to their profession, and independent acquisition of knowledge. It is essential to determine the role and importance of students' research work, and shaping their research skills. And it is possible only on determining the objective of scientific and research work of students and its transformation into the context of certain academic subjects, and the result of rating in the system of academic achievements.

Key words: scientific and research work, professional training, research activity.

Стаття надійшла до редакції 04.02.2013 р.

Прийнято до друку 29.03.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Горащук В. П.

УДК 796

Э. И. Савко

**ВОСПИТАНИЕ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ЛИЧНОСТИ И
ЗДОРОВЬЯ В СИСТЕМЕ НЕПРЕРЫВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ**

Педагогика воспитания должна владеть культурой, т. е. заниматься воспитанием всесторонне гармоничным развитием личности. Но личность – продукт онтогенеза человека. Этот онтогенез и надо педагогике организовать посредством приобщения к культуре во всех формах ее существования. Личность, как правило, не формируют, не тренируют, личностью становятся в процессе воспитания. Формируют условия ее направленного становления [1]. Впрочем, «развивающая среда» преемственности для педагогики – не новость. Но прежде чем создавать и применять эту среду, не мешает выяснить, что такое воспитание.

Воспитание – это навыки поведения, привитые семьей, школой, средой и проявляющиеся в общественной жизни.

Непрерывное образование в области физической культуры, преемственно охватывающее все возрастные категории – от дошкольников до студенчества, призвано расширять возможности человека в раскрытии своей индивидуальности, в повышении физическо-культурного и профессионального уровня развития, способствовать становлению личности. Цель непрерывного образования – это формирование личности готовой к реализации своих возможностей в нынешних общественно-экономических условиях, стремящейся к самосовершенствованию, самоутверждению и проявлению себя.

Непрерывное образование как педагогическая система – это совокупность средств, способов и форм приобретения, углубления и расширения образования, профессиональной компетентности, культуры, воспитания гражданской и нравственной зрелости. Для государства непрерывное образование является ведущей сферой социальной политики по обеспечению благоприятных условий общего и профессионального развития личности каждого человека и для общества в целом. Для мирового сообщества непрерывное образование выступает способом сохранения, развития и взаимообогащения национальных культур и общечеловеческих ценностей, важным фактором; и условием международного сотрудничества в сфере образования и решения глобальных задач современности.

Образование – это не только необходимое условие подготовки к профессиональной деятельности, но и важнейшее средство приобщения человека к культуре, и овладение ею и в том числе физической культурой; «образование – это фундамент развития культуры, важнейший механизм трансляции культурных ценностей в человеке. В

том числе это относится и к содержанию образования в области культуры физической, переживающего в современную эпоху значительные перемены в своих ценностно-нормативных основаниях, в технологиях передачи знаний, в социальных и культурных ориентирах личности» [2].

В слове «образование» светится «образ». Он присутствует внутри нас. Образ объединяет два различных пространства: внутреннее (субъективное) и внешнее (объективное). Внутреннее пространство образа как бы стягивает внешние, стремящиеся к разъединению элементы. Это как бы воспитание образом, подготовка себя к жизни, самообразование. «Само» – трактуется как направленность на самого себя, «реализовать» – значит, осуществить, исполнить, образовать. Само – это субъективность, активность, направленная на «само» в контексте личностной реализации. Из этого следует, что самореализация – это осуществление, исполнение себя.

Потребность в самовоспитании осознается еще в подростковом возрасте, в связи с формированием убеждений и жизненных идеалов. Эти новообразования требуют пересмотра отношения к качествам собственной личности, своим обязанностям, взаимоотношениям с другими людьми. С одной стороны, это стимулирует к работе над собой, а с другой – является При наличии множества подходов к истолкованию понятия «культура» нами в контексте исследования выделено два известных положения. Во-первых, культура характеризует социальную реальность, отличающуюся от природной, биологически заданной, естественной, но тесно между собой взаимосвязанных. Во-вторых, культура связана с деятельностью человека, имеющей гуманистический характер и включающий не только результаты деятельности, но в определенной степени и саму деятельность (способ деятельности, используемые средства и т.п.).

Самовоспитанием, самосозиданием здоровья занимается сравнительно небольшая группа студентов по нашим данным до 5% [3]. Объясняется это тем, что многие студенты не знают путей духовного и физического совершенствования, так и тем, что мотивы самопознания, самоуправления, самовоспитания, самоконтроля и самосозидания являются недостаточно устойчивыми.

Можно сказать, что процесс обучения представляет собой последовательный и непрерывный переход количественных изменений в качественные, с неизбежным переосмыслением прошлого опыта. Количественные изменения на каждой ступени, обеспечивающие возможность перехода на следующую ступень обучения, вызывают соответствующие качественные изменения. Отношение количества и качества в философии характеризуется мерой, выражающей диалектическое единство количественных и качественных характеристик объектов. Исходя из этого, для каждой ступени обучения можно указать соответствующую меру, которая характеризовала бы

уровень развития личности, обеспечивающий возможность беспрепятственного перехода обучающегося на следующую ступень обучения, к следующему новому качественному состоянию [4].

Личность – это человек, обладающий исторически обусловленной степенью разумности и ответственности перед обществом, пользующийся (или способный пользоваться) в соответствии со своими внутренними качествами, определенными правами и свободами, вносящий своей индивидуальной деятельностью вклад в развитие общества соответствующий идеалам его эпохи или класса. В этой характеристике, прежде всего, выделена социальная, конкретно-историческая природа личности человека, ответственного перед обществом и вносящего свой индивидуальный вклад в развитие культуры [5].

Культура включает в себя как филогенетические, так и онтогенетические формы преобразования личностью своей собственной природы, т. е. выражает меру власти человека над внешней и над его собственной физической и психической природой.

Физическая культура – это область культуры, связанная с социальным преобразованием тела человека, его физического состояния.

О физической культуре личности невозможно судить лишь на основе ее физического развития, подготовленности, овладения двигательными умениями и навыками. Необходим учет таких компонентов, которые относятся к духовной сфере личности: содержание мыслей и чувств, иерархия ценностных ориентации, степень развитости интересов и потребностей, убеждения, что, в конечном счете, определяет социальную активность учащегося как гражданина. Все биологические проявления, которые становятся предметом отношения индивида к своим физическим возможностям, преобразуются в социальные качества.

Культура личности – это уровень развития человека, выражающейся в системе потребностей, социальных качеств, в характере его деятельности и поведения. Данный феномен отражает определенный уровень развития творческих сил и способностей человека, суть которых реализуется в его жизнедеятельности.

Физическая культура личности студента и личностно-ориентированное образование в полной мере позволяет реализовать следующие функции:

культуро-личностную – это сохранение, передача, воспроизводство и воспитание культуры средствами образования;

культуро-созидательную, направленную на воспитание культуры движения, культуры поведения и культуры здоровья;

созидательную, направленную на самого себя: самопознание, самосознание, самоконтроль, самовоспитание и релаксацию;

духовно-направленную, обогащение духовными богатствами и достижениями науки и культуры, в том числе области ФК;

гуманистическую, на сохранении и восстановлении экологии человека, его физического и психического здоровья, смысла жизни, личной свободы, духовности, нравственности;

социализации, которая обеспечивает усвоение и воспроизводство индивидуумом социального опыта.

Вопрос о здоровой личности, процессе ее формирования и воспитания является центральным в физическом воспитании. Один способ реализовать личностный подход в обучении – сделать обучение сферой самоутверждения личности [5].

В физической культуре здоровья личности существуют две основополагающие функции: внешняя и внутренняя. Внешняя – это обеспечение общества всем необходимым для успешного противоборства с природой, для его прогрессивного развития. Внутренняя – это собственная мобильность, динамичность, продуктивность, эффективность всех механизмов, постоянного повышения коэффициента их полезного действия. То есть безостановочного самосовершенствования культуры личности и самосозидание здоровья [6].

Здоровье – это: состояние организма, в котором отмечается соответствие структуры и функции органов и систем органов человеческого тела, а также способность регуляторных систем поддерживать гомеостаз (постоянство внутренней среды);

способность организма сохранять соответствующую возрасту устойчивость в условиях резких изменений количественных и качественных параметров триединого потока сенсорной, вербальной и структурной информации;

состояние организма, определяющее его адаптивные возможности и составляющее потребностно-мотивационную и информационную основу жизнедеятельности организма;

не только отсутствие заболевания или функциональных отклонений организма и наличие высокого уровня функционирования различных систем, а также гармоничность развития;

такое состояние организма, когда функции всех систем уравновешены с внешней средой и отсутствуют болезненные изменения;

существование, допускающее наиболее полноценное участие в различных видах учебы и общественной деятельности.

Проблема здоровья является самой актуальной в эпоху экономических преобразований, реформистских перестроек, когда меняются ценностные ориентиры, обостряется материальная озабоченность и забота о собственном здоровье отодвигается на второстепенный план. Об этом свидетельствуют данные медицинских

учреждений и научных отчетов вузов, что в Беларуси здоровыми можно считать не более 15% выпускников школ и 20 % студентов.

Преимущественная модель человека культуры и здоровья, в процессе непрерывного образования, на наш взгляд, должна быть актуализирована в конкретных исторических и социокультурных, условиях. Эти общие качества человека можно обобщить в интегрированном образе на основе базовой модели человека культуры и здоровья (таблица 1).

Таблица 1

**Модель культуры личности и здоровья
в системе непрерывного образования**

Структура культурной личности	Характеристика	Конкретизация на региональном уровне
Культурная личность	Овладение культурой движения, культурой поведения, культурой здоровья	Сформированный опыт гражданского культурного поведения
Духовная личность	Духовные потребности в познании самопознании, рефлексии, красоте, поиск смысла жизни, счастья, идеала. Восприятие ценностей, мировой и национальной духовной культуры: этики, эстетики.	Ощущение духовного родства с предыдущими поколениями, населявшими наш край, воссоздание исторической и эмоциональной памяти народа, освоение и развитие традиций славного прошлого
Свободная личность	Самостоятельность в принятии решения, свободный выбор содержания жизнедеятельности. Самодисциплина, честность	Сформированный опыт гражданского поведения. Готовность к совершенствованию, демократическое сознание, умение определять собственную гражданскую позицию.
Творческая личность	Развитые способности, потребность в духовной и физической деятельности. Знания, умения, навыки, развитый интеллект, интуиция.	Бережное и внимательное отношение к своему физическому телу и здоровью и уважительное отношение к природе и окружению
Практическая личность	Трудолюбие. Хозяйственность. Компьютерная грамотность. Здоровый образ жизни, занятия физической культурой. Обустройство дома, обеспечение благосостояния семьи.	Личность, которая научиться экономить свои жизненные силы и с минимальной затратой сил и наибольшим эффектом для себя будет выполнять любое задание, для приобретения здоровья

Гуманная личность	Милосердие, доброта, способность к состраданию, сопереживанию, альтруизм. Терпимость, доброжелательность, скромность. Стремление к миру, добрососедству, понимание ценности человеческой жизни.	Каждый студент, должен знать, что обществу необходим работник, обладающий общительностью; компромиссным мышлением, легко устанавливающий межличностные и межнациональные отношения, честный, порядочный
Созидающая личность	Высокий уровень самосознания, самопознания, самоуважения, саморегуляции, самоконтроля.	Личность на протяжении всей своей учебы и трудовой деятельности создала бы свое здоровье

Для того чтобы непрерывное образование физического воспитания функционировало как воспитание культуры личности оздоровительной направленности, необходимо следующее:

существенно изменить сознание студента по поводу культуры, здоровья и болезни;

переориентировать физическое воспитание на реальные общественные формы, на культуру движения, культуру поведения и культуру здоровья;

бережное и внимательное отношение к своему физическому телу и здоровью и уважительное отношение к природе и окружению;

личность на протяжении всей своей учебы и трудовой деятельности создала бы культуру, от которой в полном объеме зависит здоровье.

Список использованной литературы

- 1. Жук Э. И.** Роль физической культуры в воспитании культуры общества / Э. И. Жук // Программно-методическое обеспечение спортивного движения студенческой молодежи в современных условиях : Сб. докладов респ. научн.- метод. конф., посвященной 55-летию Победы в Великой Отечест. войне, Минск, 10-11 февраля 2000 года. – Мн. : Асар, 2000. – С. 82-83.
- 2. Советский** энциклопедический словарь / Под ред. А. М. Прохорова. Изд-е 3-е. – М. : Советская энциклопедия, 1984. –1600 с.
- 3. Жук Э. И.** Роль программы самосозидания в достижении гармонии и здоровья студенческой молодежи / Э. И. Жук // Здоровье студенческой молодежи : достижение науки и практики на современном этапе / Материалы III Межд. научно-практ. конфер. 9-10 декабря 2002 года. – Минск, 2002. – С. 56-58.
- 4. Ананьев Б. Г.** Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев. – Л. : Изд – во ЛГУ, 1968. – 340 с.
- 5. Соколов Э. В.** Культура и личность / Э. В. Соколов. – М. : Наука, 1972. – 228 с.
- 6. Савко Э. И.** Культура отношения к своему здоровью // Улучшение, сохранение и реабилитация здоровья в контексте международного сотрудничества : Материалы межд. научно-практ. конфер. (Брест, 21-23 октября 2005 года) / Посвящена 60-летию

образования УО «БрГУ им. А. С. Пушкина» / БрПГУ, редкол. А. Н. Герсевич (гл.ред.) [и др.]. – Брест : Академия, 2005. – С. 165-167.

Савко Е. І. Виховання фізичної культури особистості і здоров'я в системі безперервної освіти

У статті розглянуті питання виховання культури особистості та здоров'я студентів у безперервній освіті. Дається визначення освіти, виховання, здоров'ю, культурі та культурі особистості, а також наводиться модель культури особистості та здоров'я в системі безперервної освіти.

Ключові слова: безперервна освіта, освіта, особистість, культура особистості, здоров'я, модель.

Савко Э. И. Воспитание физической культуры личности и здоровья в системе непрерывного образования

В статье рассмотрены вопросы воспитания культуры личности и здоровья студентов в непрерывном образовании. Дается определение образованию, воспитанию, здоровью, культуре и культуре личности, а также приводится модель культуры личности и здоровья в системе непрерывного образования.

Ключевые слова: непрерывное образование, образование, личность, культура личности, здоровье, модель.

Savko E. I. Education of Physical Culture and Health in the Person During the Continuing Education System

The paper deals with the culture of personality and health of students in continuing education. The definition of the training, education, health, culture and cultural identity are given. The article provides a model of cultural identity and health in continuing education. In order that continuing education of physical culture functions as education of personality health improving culture, the following actions have to be done: student's consciousness concerning culture, health and illness should be changed; transfer physical education into real public forms, into the culture of movement, cultural behavior and health culture; cautious and attentive treatment to own physical body and health, and respect to the nature and environment; a personality should create culture during his/her study and labor activity, on which human health depends. The article gives a model of personal culture and health in the system of continuing education and a structure of cultural personality, including cultural, spiritual, free, creative, practical, humane and creating personality.

Key words: continuing education, education, personality, culture, personality, health, model.

Стаття надійшла до друку 21.01.2013 р.

Прийнята до друку 29.03.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Ротерс Т. Т.

УДК 378. 796 (045)

Ю. А. Усачов

**ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ ФОРМИРОВАНИЯ
ФИТНЕС-КУЛЬТУРЫ СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ
ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ**

Сравнительно недавно появившийся термин «фитнес-культура» трактуется как структурный компонент системы физической культуры, выполняющей ее базовые социокультурные функции с использованием широкого спектра видов двигательной активности с целью укрепления здоровья занимающихся, создания необходимых предпосылок и условий для плодотворного умственного труда [9, с. 10]. В пространстве современного молодежного социума это понятие приобретает статус общественно-значимого явления, формирующего личность на основе нормативно-ценностной системы принципов здорового образа жизни, психофизического самосовершенствования, целенаправленной подготовки и адаптации к учебной и профессиональной деятельности [3, с. 32-33; 4, с. 31; 7, с. 162; 9, с. 10].

Фитнес-культура является многомерным социокультурным феноменом и служит в системе высшего профессионального образования важным инструментом становления физически развитой и психически устойчивой личности, способствует ее воспитанию, образованию, социализации. Как сегменту физической культуры, ей свойственно решение основных задач: ценностно-ориентационных, гедонистических, зрелищных, интегративных, информационных, социальных и нравственно-воспитательных с конечной целью создания условий, обеспечивающих удовлетворение потребностей студентов в двигательной активности и формирования на этой основе физической дееспособности [3, с. 44-45; 4, с. 3; 6, с. 4].

Интерес молодежи к фитнес-культуре обусловлен доступностью, эффективностью и эмоциональностью составляющих ее основу средств оздоровительного фитнеса, в числе которых – физические упражнения избирательной направленности с использованием инновационных программ и технологий, компоненты здорового образа жизни, диагностика физического состояния, косметические процедуры и т.д. Смысловое значение термина «фитнес», адаптированное в американском обществе как понятие «физическая пригодность», эволюционизировало к обозначению социального явления, культурного феномена XX века от «физического здоровья человека, выражающегося в его годности к физической работе к стремлению к оптимальному качеству жизни, включающему социальный, психический, духовный и физический компоненты (Э. Хоули, Б. Френкс, 2000). В настоящее время термин «фитнес» нередко используется как обозначение самостоятельного,

обладающего несомненной спецификой, объекта в области физической культуры [9, с. 8]. По мнению Е. Сайкиной и Г. Пономарева [9, с. 10] фитнес относится к предметной области физической культуры, поскольку формирует специальные знания, развивает двигательные способности и умения, определяющие физическую дееспособность и здоровье человека на основе использования инновационных подходов, средств, методов, оборудования, инвентаря и условий проведения занятий.

Фитнес сегодня рассматривается как кондиционная тренировка, обеспечивающая гармоничное развитие физических качеств и двигательных навыков, как социальное явление, затрагивающее разные стороны жизнедеятельности человека, как форма организации досуговой сферы, как система физкультурного образования. Основная идея и базовые положения фитнеса пригодны для любых национальных ареалов и природно-климатических зон [2, с. 330; 3, с. 12; 5, с. 11-12; 6, с. 4; 7, с. 163-165].

В разработке научно-методических основ формирования фитнес-культуры студентов приняли участие ведущие российские специалисты В. Борилкевич (2005, 2008), Н. Буйнова (2007), Н. Булгакова (2005), Д. Давиденко, В. Григорьев (2008, 2011), В. Давыдов, (2005, 2008), Т. Кудра (2002), Т. Лисицкая (2008), Т. Меньшуткина (2004), А. Менхин, Ю. Менхин (2002), Е. Сайкина, (2006, 2011), В. Симонов (2006). В Украине различные аспекты программирования занятий фитнесом, основы контроля и самоконтроля их эффективности, а также научно-обоснованные рекомендации по рациональному использованию инновационных фитнес-программ и технологий в процессе физического воспитания отражены в результатах исследований В. Билецкой (2011, 2012), А. Благий (2008), М. Булатовой (2008), Н. Гоглюватой (2006), Л. Иващенко (2008), В. Левицкого (2006), С. Сологубовой, (2005, 2012), Ю. Усачева (2008, 2012) и других авторов.

Проблема состоит в том, что формирование востребованного в молодежной среде общественно-значимого явления – фитнес-культуры с активным созданием новых соматопсихических и социокультурных приоритетов, требует от специалистов физического воспитания внедрения новых педагогических технологий для решения специфических задач приобретения студентами современных физкультурных знаний, развития необходимых двигательных умений, навыков и способностей, положительного мотивационно ценностного отношения к занятиям.

Работа выполнена в соответствии с госбюджетной темой НИР кафедры физического воспитания Национального авиационного университета (НАУ) «Совершенствование педагогических технологий формирования фитнес-культуры студентов в процессе физического воспитания».

Целью статьи является характеристика новых педагогических

технологий, применяемых в процессе физического воспитания при формировании фитнес-культуры студенческой молодежи.

В работе были использованы методы теоретического исследования – анализ, осмысление и обобщение философской и психолого-педагогической литературы.

По мнению ученых (В. Бальсевича, Н. Вишняковой, Л. Ворфоломеевой, Т. Круцевич, Л. Лубышевой, И. Переверзевой, Н. Пономарева, С. Сычова, А. Томенко) обязательным условием продуктивной инновационной деятельности преподавателей физического воспитания является разработка и использование педагогических инноваций – «конечного результата внедрения новшеств с целью улучшения объекта управления и получения должного эффекта» [8, с. 176].

Свое выражение инновационная деятельность находит в разработке и внедрении новых технологий организации процесса физического воспитания студентов в период формирования личностно-ориентированного образования, осуществления перехода от обязательных учебных программ к отдельным вариативным форматам. Известно, что понятие «технология» относительно недавно появилось в спортивной педагогике и в различных источниках трактуется неоднозначно. Данное понятие было внесено в педагогику из сферы материального производства, наиболее точно цель его использования в педагогике и вкладываемое содержание определил В. Беспалько [1, с. 97], отмечая, что «обновление сегодняшней школы возможно только через научно-обоснованное совершенствование педагогической технологии, предполагающей строго научное проектирование и точное воспроизведение... гарантирующих успех педагогических процессов». В свою очередь, Ф. Янушкевич [12] определяет педагогическую технологию как систему научных принципов программирования процесса образования и использования их в образовательной практике с ориентацией на детальные и допускающие оценку цели обучения.

В педагогической деятельности преподавателя физического воспитания И. Переверзева [8, с. 105-106] выделяет следующие алгоритмизированные технологии: анализ ситуаций физического развития студентов в учебном процессе; диагностика индивидуальных способностей и проектирование психологической структуры занимающихся; прогнозирование возможных изменений в личностном развитии студентов при использовании тех или иных способов педагогического воздействия; контроль за результатами педагогической деятельности и корректировка ее программы по данным тестовых (зачетных) оценок.

При этом необходимо подчеркнуть, что определяя структуру и содержание системы зачетных семестровых требований, одного из важнейших объектов приложения инновационных технологий в физическом воспитании студентов, необходимо учитывать ряд

объективных, как правило, дестабилизирующих факторов. К ним относятся подтвержденный результатами исследований ученых – Е. Амосовой, Г. Апанасенко, А. Дубогай, Т. Круцевич, В. Леоновой, Ю. Николаева, В. Платонова, Е. Садовникова, В. Шигалевского критический уровень здоровья студенческой молодежи, отрицательный эффект перестройки физкультурного образования в вузах в соответствии с Европейской кредитно-модульной системой, недостаточная для достижения и поддержания должного уровня физического состояния студентов кратность учебных занятий в недельном микроцикле и отсутствие материально-технических условий для самостоятельных и индивидуальных тренировок, дефицит методически обоснованных рекомендаций. В связи с этим, на основе обобщения и практического опыта работы кафедр физического воспитания ведущих вузов г. Киева и исходя из собственных реалий был разработан инновационный подход к формированию семестровых зачетов для студентов 1 курса НАУ. В его основу были положены учет выполненного объема двигательной активности на учебных занятиях (по итогам их посещаемости студентами) и анализ динамики показателей общей и специальной физической подготовленности. Как показали результаты проведенных исследований, данный подход способствовал формированию мотивационной основы активного участия студентов в учебно-тренировочном процессе и как следствие – статистически достоверному росту показателей уровня физического состояния юношей и девушек [11, с. 68].

Принцип оздоровительной направленности физического воспитания студенческой молодежи конкретизируется в интенсивно развивающихся фитнес-технологиях. В этом контексте понятие «технология» охватывает парадигмальные основы специальных знаний и практического опыта реализации физкультурно-оздоровительного потенциала различных (как традиционных так и новых, как правило, инновационных) форм двигательной активности с использованием современных способов их педагогического обеспечения и контроля [5, с. 8]. По мнению В. Григорьева [3, с. 27] фитнес-технологии – это совокупность научно-обоснованных способов и методических приемов, нацеленных на повышение оздоровительного процесса, удовлетворение потребностей студентов в двигательной активности, формирование положительных эмоций юношей и девушек, позитивного отношения к здоровому образу жизни, социальной успешности. Таким образом, понятие фитнес-технологии – это с одной стороны, процесс использования разнообразных средств физического воспитания с оздоровительной целью, с другой – научная дисциплина, которая разрабатывает и совершенствует основы методики физкультурно-оздоровительных занятий. На практике физкультурно-оздоровительные технологии в физическом воспитании студентов внедряются через различные фитнес-программы, как формы двигательной активности,

специально организованные в границах групповых или индивидуальных (персональных) занятий. Они могут иметь оздоровительно-кондиционную направленность для снижения риска развития заболеваний, достижения и поддержания должного уровня физического состояния, или способствовать развитию двигательных способностей с целью спортивного совершенствования юношей и девушек.

Выводы и перспективы дальнейших исследований. В результате анализа, осмысления и обобщения философской и психолого-педагогической литературы можно сделать следующее заключение.

Формирование фитнес-культуры, современного общественно-значимого явления студенческой молодежи, требует от специалистов физического воспитания разработки и внедрения новых педагогических технологий, которые рассматриваются в широком смысле как совокупность средств и методов воспроизведения теоретически обоснованных процессов обучения и воспитания, позволяющих успешно реализовывать поставленные образовательные цели. С дидактической точки зрения, «педагогическая технология» – это разработка прикладных методик, описывающих реализацию педагогической системы по ее отдельным элементам. Педагогическая технология, являясь основной (процессуальной) частью системы образования, связанной с дидактическими процессами, средствами и организационными формами обучения, отвечает на традиционный вопрос «как учить» с одним существенным дополнением – «как учить современно и результативно». Ориентируясь на нормативно-ценностную систему приоритетов фитнес-культуры молодежи, педагогам необходимо уделять особое внимание разработке фитнес-технологий, в которых реализуются принципы оздоровительной направленности физического воспитания студентов.

Список использованной литературы

- 1. Беспалько В. П.** Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. – М : Педагогика, 1989. – 192 с.
- 2. Булатова М. М.** Сучасні фізкультурно-оздоровчі технології у фізичному вихованні / М. М. Булатова, Ю. О. Усачов // Теорія і методика фізичного виховання / за ред. Т. Ю. Круцевич. – К. : Олімпійська література, 2008. – Т. 2. – С. 320–354.
- 3. Григорьев В. И.** Фитнес-культура студентов : теория и практика : учеб. пособ. / В. И. Григорьев, Д. Н. Давиденко, С. В. Малинина. – СПб. : Изд-во СПб. ГУЭФ, 2010. – 228 с.
- 4. Давыдов В. Ю.** Новые фитнес-системы : учеб. пособ. / В. Ю. Давыдов, А. И. Шамардин, Г. О. Краснова. – Волгоград : ВГАФК, 2005. – 287 с.
- 5. Зінченко В. Б.** Фітнес-технології у фізичному вихованні : навч. посіб. / В. Б. Зінченко, Ю. О. Усачов. – К. : НАУ, 2011. – 152 с.
- 6. Иващенко Л. Я.** Программирование занятий оздоровительным фитнесом / Л. Я. Иващенко, А. Л. Благий, Ю. А. Усачов. – К. : Наук. світ, 2008. – 198 с.
- 7. Менхин А. В.** Оздоровительная гимнастика : Теория и методика / А. В. Менхин, Ю. В. Менхин. – Ростов н/Д : Феникс, 2002. –

384 с. **8. Переверзева И. В.** Психолого-педагогическое сопровождение профессионального развития преподавателей по физическому воспитанию в вузе / И. В. Переверзева – Ульяновск : Ул. ГТУ, 2011. – 225 с. **9. Сайкина Е. Г.** Семантические аспекты отдельных понятий в области фитнеса / Е. Г. Сайкина, Г. Н. Пономарев // Теория и практика физической культуры : науч. – теор. журнал. – 2011. – №8. – С. 6-10. **10. Сичов С. О.** Прилучення студентської молоді до цінностей фізичної культури : теоретико-методичні засади : монографія / С. О. Сичов. – К.: НТУУ «КПІ», 2010. – 346 с. **11. Усачов Ю. О.** Технологія розвитку силових якостей при формуванні фітнес-культури студентської молоді / Ю. О. Усачов // Нові технології навчання. – 2012. – № 72. – С. 63-69. **12. Янушкевич Ф.** Технология обучения в системе высшего образования / Ф. Янушкевич. – М. : Высшая школа, 1986. – 215 с.

Усачов Ю. О. Педагогічні технології формування фітнес-культури студентів у процесі фізичного виховання

Дана характеристика новим педагогічним технологіям у процесі фізичного виховання як умови продуктивної інноваційної діяльності викладачів при формуванні фітнес-культури студентської молоді. Розглядаються особливості фітнес-програм і технологій, які складають предметну основу фітнес-культури, визначено її місце в системі вищої професійної освіти.

Ключові слова: педагогічні технології, інноваційна діяльність, фізичне виховання, фітнес-культура, студенти

Усачов Ю. А. Педагогические технологии формирования фитнес-культуры студентов в процессе физического воспитания

Дана характеристика новым педагогическим технологиям в процессе физического воспитания как условия продуктивной инновационной деятельности преподавателей при формировании фитнес-культуры студенческой молодежи. Рассмотрены особенности фитнес-программ и технологий, составляющих предметную основу фитнес-культуры, определено ее место в системе высшего профессионального образования. Обоснована необходимость внедрения инновационных педагогических технологий для решения специфических задач приобретения студентами современных физкультурных знаний, развития необходимых физических качеств и двигательных навыков, положительного мотивационно-ценностного отношения к учебным и самостоятельным занятиям.

Ключевые слова: педагогические технологии, инновационная деятельность, физическое воспитание, фитнес-культура, студенты.

УДК 378. 796 (045)

Usachov Yu. O. Educational Technologies of Fitness Culture Formation in Students during Physical Education

The characteristics of new pedagogical technologies in physical education are given as a condition for productive innovation of teachers in the formation of fitness culture of students. The features of fitness programs and technologies are considered, which make up the basis of the subject matter of fitness culture, defining its place in the system of higher education. The necessity of introducing innovative educational technologies to solve specific problems of modern physical education of students in order to gain knowledge and develop the necessary physical abilities and motor skills, positive motivational attitude to training and self-employment, is substantiated in the article. Educational technology refers to the development of the applied techniques, describing the realization of educational system on its constituents. Educational technology is a basic part of education system, connected with didactic processes, means and organizational educational forms. Teachers should pay attention to the development of fitness technologies, focused on the recreational direction of physical education in students.

Key words: educational technology, innovation, physical education, fitness culture, students.

Стаття надійшла до друку 18.02.2013 р.

Прийнята до друку 29.03.2013 р.

Рецензент – к. п. н., доц. Отравенко О. В.

УДК [378.011.3-051:796]:004

Чекунов М. В.

**ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ОСВІТИ: СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ
ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ
ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ**

Становлення інформаційного суспільства обумовило значний інтерес до проблем готовності людини жити в такому суспільстві. У сучасному інформаційному суспільстві оволодіння інформаційно-комунікаційними технологіями та використання комп'ютера, як прикладного інструмента, стає невід'ємною складовою педагогічного процесу фахової підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання. Найважливішим критерієм сучасної професійної компетенції майбутнього фахівця з фізичного виховання є його вільне існування у інформаційному суспільстві та готовність до використання інформаційних та комунікаційних технологій, у майбутній професійній діяльності.

Ю. Драгнев у своєму дослідженні розглядає інформаційну культуру майбутнього вчителя фізичного виховання як чинник конкурентоспроможності його на світовому ринку праці, як здатність застосовувати інформаційні і комп'ютерні технології у майбутній професійній діяльності [1]. Ми погоджуємося з науковцем і вважаємо, що таким чином сучасне інформаційне суспільство потребує від вищої фізкультурної освіти формування у майбутнього учителя з фізичного виховання особистості зі значним загальнокультурним розвитком, який передбачає наявність розвинутого творчого потенціалу, здатність до професійного саморозвитку і критичного сприйняття значного потоку інформації. Вирішення цієї проблеми неможливо досягти без формування високого рівня інформаційної культури у майбутніх вчителів з фізичного виховання. Але для цього нам необхідно визначити сутність та зміст інформаційної культури у майбутнього вчителя фізичного виховання. Актуальність питання, яке ми розглядаємо, витікає з необхідності визначення сутності та змісту інформаційної культури майбутнього вчителя фізичного виховання, тому що від цього залежить зміст, форми і методи формування інформаційної культури у майбутніх вчителів фізичного виховання в процесі професійної підготовки у ВУЗах.

Стаття виконана в руслі досліджуваної в Інституті фізичного виховання і спорту ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» теми «Теорія і методика застосування інформаційних технологій у професійній підготовці майбутніх фахівців з фізичної культури і основ здоров'я в умовах неперервної освіти» (Державний реєстраційний номер 0110U000756).

Проведений аналіз наукової літератури з питань інформатизації та реформування вищої фізкультурної освіти свідчить, що термін «інформаційна культура вчителя фізичного виховання» активно використовується в працях, присвячених розвитку та становленню інформатизації вищої фізкультурної освіти (Ю. Драгнев, Р. Клопов, П. Петров, С. Єрмаков, А. Федоров, Л. Денисов) та використання інформаційних технологій в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців з фізкультурної освіти (В. Богданов, В. Волков, О. Воробйова, Г. Генсерук, Е. Дармофал, Ю. Драгнев, Р. Клопов, В. Бальсевич, Ю. Железняк, Г. Дробінін, І. Козлова, Л. Лубишева, Г. Омеляненко, О. Сампсонова, І. Хмельницька тощо). Перераховані вчені у своїх дослідженнях наголошують на необхідності формування у майбутнього фахівця в галузі фізичного виховання і спорту інформаційної культури як фактору подальшого розвитку і вдосконалення процесу інформатизації вищої фізкультурної освіти в Україні, але, незважаючи на це, вони недостатньо приділяють уваги у своїх наукових дослідженнях сутності та змісту поняття «інформаційна культура майбутнього вчителя фізичного виховання».

Мета дослідження полягає в тому, щоб визначити сутність та зміст інформаційної культури майбутнього вчителя фізичного виховання в сучасних умовах інформатизації вищої фізкультурної освіти України.

Протиріччя сучасної системи освіти – протиріччя між стрімким темпом зростання знань у сучасному світі і обмеженими можливостями їх засвоєння людиною в період навчання. Вони змушують освітні установи насамперед формувати вміння вчитися, добувати інформацію, витягувати з неї необхідні знання. Однак для цього майбутній вчитель фізичного виховання не тільки сам повинен володіти основами інформаційних знань і умінь, але й бути професійно готовим транслювати їх, формуючи особливий тип культури – інформаційну культуру особистості.

Поняття «інформаційна культура майбутнього вчителя фізичного виховання» або фізичної культури досить нове й активно почало з'являтися в наукових публікаціях останні 15 років, та будувалася в основному на інтуїтивному рівні, або за аналогією з урахуванням досвіду підготовки інших спеціальностей, в основному педагогічних.

Незважаючи на великий інтерес до проблеми, питання «інформаційної культури» на сьогодні ще недостатньо однозначно і неповно вивчені, а отже, вимагають комплексного, інтегрованого наукового осмислення. Великою перешкодою до цього є те, що це поняття виникло на основі двох фундаментальних понять – «інформація» та «культура», однозначного тлумачення яких немає в науковій літературі. Аналіз наукової літератури, зроблений вченим А. Злобіним, свідчить про те, що поняття «культура» нараховує більш 500 визначень, а «інформація» більше 200 [5]. При цьому їх кількість, як в зарубіжній, так і у вітчизняній літературі, постійно зростає. Виходячи з цього, виникає складна проблема, яка змушує дослідника шукати чіткі рамки у своєму дослідженні між цими двома фундаментальними поняттями [12, с. 16]. З цієї причини в нашому дослідженні ми ґрунтуємося на тому, що визначення сутності та змісту поняття «інформаційна культура майбутнього вчителя фізичного виховання» в умовах інформатизації вищої фізкультурної освіти в Україні вимагає комплексу різноманітних методів і підходів.

Аналіз наукової літератури, присвяченої проблемі формування інформаційної культури особистості свідчить про те, що при визначенні сутності та змісту поняття «інформаційна культура», науковці виділяють наступні підходи: інформологічний, культурологічний, інформаційно-культурологічний, філософський тощо.

Інформологічний підхід розглядає поняття «інформаційна культура» як сукупність умінь і навичок пошуку, відбору, аналізу інформації, тобто всього того, що включається в інформаційну діяльність, спрямовану на задоволення інформаційних потреб особистості [2]. Отже, в основі даного підходу до вивчення досліджуваного нами поняття лежить зростаюча роль інформації в житті особистості та суспільства.

Культурологічний підхід розглядає поняття «інформаційна культура» як спосіб життєдіяльності людини в інформаційному суспільстві, як складову процесу формування культури людства [8], як одну з граней культури, особливий тип культури [13], вид культури, поряд з такими видами, як правова та моральна культури тощо [4]. Головним у цьому підході і цінним є те, що осмислення інформаційної культури відбувається в узгодженні її з поданням про культуру, яка на наш погляд, є головною по відношенню до поняття «інформаційна культура», за рахунок чого його зміст розширюється.

Філософський підхід до формування інформаційної культури особистості розглядає поняття «інформаційна культура» як інформаційну діяльність аксіологічного характеру, тобто обумовлену цінностями культури [11]. Даний підхід вважає основною причиною запровадження поняття «інформаційна культура» – підсилення ролі інформації, інформаційних технологій, інформаційної діяльності в житті сучасного суспільства, необхідність в узагальнюючому, гранично ідеалізованому вивченні самого інформаційного феномена у всьому його різноманітті. Проте, не дивлячись на явні переваги, цей підхід має свої недоліки, головним чином у тому, що він не враховує, що культура є результатом (продуктом) людської діяльності, вона формується в процесі діяльності, культура сама впливає на діяльність і спрямовується на її постійне вдосконалення. Через це педагогічна задача формування інформаційної культури має вирішуватися за умови застосування діяльнісного підходу, який є важливою складовою нашого дослідження.

На наш погляд, більш вдалим є інформаційно-культурологічний підхід до визначення поняття «інформаційної культури особистості» [6], який розглядає її і як спосіб життєдіяльності людини в інформаційному суспільстві, і як сукупність знань, умінь і навичок, необхідних для існування в світі інформації, і як світогляд інформаційного суспільства. Тобто він поєднує в собі два підходи: культурологічний та інформологічний, за рахунок чого дає можливість зосередити свою увагу не на пошуках важливості одного з підходів, а саме на сутності та змісті цього поняття.

З цього існує велика кількість визначень поняття «інформаційна культура особистості». Взагалі багато науковців розглядають інформаційну культуру особистості як:

- уміння грамотно вести пошук інформації, здійснювати раціональну інформаційну поведінку в процесі інформаційної діяльності [7];
- уміння отримувати, накопичувати, шукати, збирати, передавати, обробляти і використовувати інформацію за допомогою комп'ютера, телекомунікацій та інших засобів інформаційних технологій, за допомогою персонального комп'ютера, використовуючи бази даних і різні інформаційні системи, а також мережі Internet;

- уміння систематично підвищувати свою кваліфікацію, застосовувати раціональні прийоми пошуку, аналізу, відбору, систематизації, узагальнення та використання інформації, у тому числі навчального матеріалу, орієнтуватися в інтенсивному потоці інформації, що стосується відповідної предметної галузі та суміжних галузей [3];
- розвиток світоглядних, інтелектуальних, моральних і естетичних якостей особистості;
- розуміння сутності інформації та інформаційних процесів;
- уміння конструювати і добирати найбільш ефективні алгоритми для розв'язання задач [9];
- як обов'язковий складник загальної культури фахівця будь-якого профілю, основи якого необхідно формувати у студентів під час навчання на всіх факультетах навчальних закладів з урахуванням специфіки відповідного фаху [10; 14] тощо.

Ми вважаємо, що «інформаційна культура майбутнього учителя фізичного виховання» – це новий тип культури, який характеризується розумінням сутності інформації та інформаційних процесів, а також умінням отримувати, накопичувати, шукати, збирати, передавати, обробляти і використовувати інформацію за допомогою комп'ютера, інформаційних технологій у своїй майбутній професійній діяльності.

Висновки.

У підсумку слід наголосити, що подальше розглядання проблеми визначення поняття «інформаційна культура майбутнього вчителя фізичного виховання» надасть можливість створення відповідних умов щодо формування інформаційної культури майбутнього вчителя фізичного виховання під час професійної підготовки, тобто підготовки конкурентоспроможного фахівця фізкультурної освіти на сучасному ринку праці на рівні світових стандартів.

У перспективі планується приділити увагу факторам, які впливають на становлення і розвиток інформаційної культури майбутнього вчителя фізичного виховання.

Список використаної літератури

- 1. Драгнєв Ю. В.** Інформаційна культура майбутнього вчителя фізичної культури у процесі професійного розвитку в умовах інформаційно-освітнього простору / Ю. В. Драгнєв // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: наук. журн. – Х. : ХОВНОКУ-ХДАДМ, 2011. – № 7. – С. 22 – 24.
- 2. Ершов А. П.** Концепция информатизации образования// Информатика и образование. – 1988. – №6. – С. 7 – 12.
- 3. Жалдак М. И.** Система подготовки учителя к использованию информационной технологии в учебном процессе. – Автореферат дис. ... докт. пед. наук. – М., 1989. – 48 с.
- 4. Зиновьева Н. Б.** Информационная культура личности: Введение в курс: Учеб. пособ. для вузов культуры и искусства / Под ред.

И. И. Горловой; Краснодар. гос. акад. культуры. – Краснодар, 1996. – С. 141. **5. Злобин А. Ю.** Личностные факторы формирования информационной культуры / Наука и образование: Сборник трудов студентов и молодых ученых: В 2 ч. / Беловский ин-т гос-ного образовательного учреждения высшего профессионального образования «Кемеровский государственный университет». – Белово : Беловский полиграфист, 2007. – Ч. 2. – с. 67–72. **6. Калиновская Н. А.** Информационная культура личности и общества: наполнение понятия.// Информационное общество : культурологические проблемы : Материалы междунар. науч. конф. Краснодар – Новороссийск 17-19 сентября 1997 г.: Тез. докл.– Краснодар, 1997. – С. 93–94. **7. Лавриненко Н. А.** Педагогический потенциал курса "Информационная культура" и условия повышения его эффективности: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. – Краснодар, 2004. – 186 с. **8. Леончиков В. Е.** Информационная культура личности: поиски методологии // Информационное общество: культурологические проблемы : Материалы междунар. науч. конф. Краснодар - Новороссийск 17–19 сентября 1997 г. : Тез. докл. – Краснодар. – 1997. – С. 91–93. **9. Малишевський О. В.** Пропедевтика інформаційної культури учнів 5-7 класів на заняттях з трудового навчання і художньої праці : Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – Київ, 2007. – 313 с. **10. Нагорнова Г. В.** Формирование информационной культуры будущих менеджеров в вузе : Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. – Киров, 2007. – 229 с. **11. Семенюк Е. П.** Інформатизація суспільства і людина. – К. : Т-во «Знання» УРСР, 1990. – 48 с. **12. Формування інформаційної культури учнів загальноосвітніх навчальних закладів:** Наук.-метод. рек. / АПН України. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського; Упоряд. А. І. Рубан; Наук. консультант Я. О. Чепуренко; Наук. ред.: П. І. Рогова, В. І. Лутовинова; Рецензент Є. А. Медведєва; Літ. ред. Л. І. Стельмах; Відп. за вип. І. І. Хемчян.– К., 2005 – 125 с. **13. Хангельдиева И. Г.** О понятии информационная культура // Информационная культура личности : прошлое, настоящее, будущее : Тез. докл. междунар. науч. конф., Краснодар – Новороссийск, 11-14 сент. 1996 г. Краснодар, 1996. – С. 7–8. **14. Шиман О. І.** Формування основ інформаційної культури майбутніх учителів початкової школи : Дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2005 – 257 с.

Чекунов М. В. Інформатизація освіти: сутність та зміст інформаційної культури майбутнього вчителя фізичного виховання

У статті розглядаються основні наукові підходи до визначення сутності та змісту поняття «інформаційна культура особистості», а саме: інформологічний, культурологічний, філософський, інформаційно-культурологічний. Наголошується необхідність підготовки майбутніх учителів фізичного виховання з високим рівнем інформаційної культури, конкурентоспроможних на сучасному ринку праці.

Ключові слова: інформатизація освіти, сутність, зміст, інформаційна культура, майбутній вчитель фізичного виховання.

Чекунов М. В. Информатизация образования: сущность и содержание информационной культуры будущего учителя физического воспитания

В статье рассматриваются основные научные подходы к определению сущности и содержания понятия «информационная культура личности», а именно: информологический, культурологический, философский, информационно-культурологический. Отмечается необходимость подготовки будущих учителей физического воспитания с высоким уровнем информационной культуры, конкурентоспособных на современном рынке труда.

Ключевые слова: информатизация образования, сущность, содержание, информационная культура, будущий учитель физического воспитания.

Chekunov M. V. Informatization of Education: the Nature and Content of Information Culture of Future Physical Education Teachers

The article considers the main scientific approaches to defining the essence and content of concepts, information culture of a person», namely: information, cultural, philosophical, information and culture. It states the necessity of preparation of the future teachers of physical education with a high level of information culture, competitive in the modern labor market. In addition, the information culture of the future teachers of physical education is considered in the article as a new type of culture, which is characterized by understanding of the essence of information processes. Information culture of a person is viewed differently, including the skills to conduct the information search, create rational information behaviour during the information activity; the skills to get, save, find, transfer, process and use the information with the help of computer, mass media and other information technologies, with the help of computer, various data bases and Internet; the skills to enhance qualification systematically, use the rational methods of search, analysis, sistematisation, integration and usage of information; the development of universal, intellectual, moral and aesthetical qualities of a personality; understanding of the essence of information and information processes; as well as the skills to control and usage of the most efficient algorithms of task solving.

Key words: informatization of education, the essence, content, information culture, the future teacher of physical education.

Стаття надійшла до друку 17.01.2013 р.

Прийнята до друку 29.03.2013 р.

Рецензент – к. п. н., доц. Драгнєв Ю. В.

УДК 371.134:796

А. Г. Черноштан

**ОСНОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ МОДУЛЬНО-РЕЙТИНГОВОЇ
ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ
ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ**

Аналіз сучасної науково-педагогічної літератури свідчить, що в переважній більшості розвинених країн активно висловлюється думка про вичерпаність існуючої просвітительської моделі освіти й наближення прогресивного світу до усвідомлення необхідності радикальної зміни основ діючої освітньої практики, тобто, чітко вимальовуються контури нової парадигми освіти. В умовах України парадигмальну кризу освіти підсилює загальна суспільно-економічна криза, яка відбиває складні процеси соціокультурних трансформацій, що торкаються всіх аспектів життєдіяльності.

Орієнтація на нову соціально-педагогічну парадигму та поширення інноваційних процесів у практичній педагогіці поглиблює протиріччя між вимогами суспільства до особистості й професійної діяльності педагога і наявним рівнем його підготовки, яка здійснюється за типовою системою. Вирішення означеної проблеми, на думку переважної більшості педагогів-науковців, полягає в суттєвих змінах існуючої системи професійної підготовки. По-перше, це стосується перебудови структури вищої освіти (створення системи різнорівневої підготовки майбутніх фахівців), по-друге, забезпечення нових підходів до змісту освіти та процесу фундаментальної й спеціальної підготовки (впровадження нових освітніх технологій).

Дослідження сучасних освітніх проблем свідчать, що пріоритетним напрямком у практичній педагогіці є побудова навчання у контексті неперервної освіти з орієнтацією на активну та ініціативну позицію суб'єкта за умови діалогу. Такий характер навчання надає можливість досягнення бажаного еталона особистості, ключовими характеристиками якого виступають: освіченість, самостійність, здатність до подальшого особистісного розвитку через самоосвіту. Формування відповідних до суспільного еталона особистісних здібностей потребує і нового характеру освіти – інноваційного навчання.

Інноваційні пошуки у напрямку реалізації особистісних потреб в освіті сприяли народженню ідеї модульного навчання, система принципів якого визначилася у прикладних дослідженнях С. Постлейтвейта, Д. Рассела, Б. Голдшміда, П. Юцявічене, А. Фурмана, В. Мельника, Є. Сковіна [1; 2; 3; 4; 5]. На думку названих учених та їх послідовників – педагогів-практиків інноваційне навчання на основі модульної технології оптимізує навчальний процес; забезпечує високий рівень мотивації, пізнавальної активності й самостійності студентів у

навчальній діяльності, а також інтеграцію їх професійної та соціокультурної підготовки, що сприяє розвитку особистісних якостей. Крім того, зберігаючи колективні форми навчання, надає студентові можливість відносної персоналізації навчання в оптимальному режимі з урахуванням індивідуальних особливостей, актуального рівня особистісного розвитку й перспектив його зростання.

В останній час спостерігається активізація інтересу дослідників і педагогів-практиків до окремих аспектів проблеми фахової підготовки спеціалістів з фізичного виховання, але, не зважаючи на достатньо широкий спектр досліджуваних напрямків фахової підготовки студентів вищої педагогічної школи до роботи у галузі фізичного виховання школярів, ще недостатньо, на наш погляд, системних (цілісних) досліджень, що стосуються розробки і впровадження технологій професійної підготовки з окремих фахових (спортивно-педагогічних) дисциплін.

Аналіз існуючої практики і сфер діяльності у фізичному вихованні виявив ряд суперечностей, які свідчать про наявність відповідних проблем. Найсуттєвішою, на наш погляд, є проблема реформування системи професійної підготовки у галузі фізичного виховання. Отже, розуміння необхідності розвитку системи фахової підготовки майбутніх учителів фізичного виховання спонукало нас до внесення певних корективів у вищезазначений процес професійної підготовки [6].

На кафедрі теорії і методики фізичного виховання Інституту фізичного виховання і спорту ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» було спроектовано і впроваджено модульно-рейтингову технологію професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання. Впровадження нової технології навчання здійснювалося в рамках педагогічного експерименту, мета якого полягала у теоретичному обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці модульно-рейтингової технології професійної підготовки майбутнього вчителя фізичного виховання в навчальному процесі вищого навчального педагогічного закладу (на матеріалі однієї зі спортивно-педагогічних дисциплін – «Гімнастики з методикою викладання»). Ми припускали, що професійна підготовка майбутнього вчителя фізичного виховання набуде ефективності за умови здійснення її на засадах модульно-рейтингової освітньої технології, спроектованої як педагогічна система, цільовим орієнтиром якої буде виступати модель компетентного фахівця. Слід відзначити, що такий підхід дозволив нам через об'єктивно визначену систему критеріїв і відповідний контроль-діагностичний комплекс здійснювати ефективне управління навчальним процесом.

У процесі впровадження експериментальної технології нами було вирішено ряд завдань, а саме:

1. Визначено теоретичні основи, зміст і послідовність етапів проектування модульно-рейтингової технології у системі фахової

підготовки майбутнього вчителя фізичного виховання.

2. Розроблено модель професійно компетентного вчителя фізичного виховання як еталон ціледосягнення проектованої технології.

3. Визначено й обґрунтовано систему критеріїв оцінки ефективності запропонованої технології.

4. Розроблено експериментальну модульну програму з дисципліни «Гімнастика з методикою викладання» з рейтинговою системою педагогічного контролю й оцінювання навчальних досягнень студентів, а також відповідне навчально-методичне забезпечення курсу.

5. Експериментально перевірено ефективність запропонованої технологічної моделі за визначеними критеріями впродовж повного циклу професійної підготовки студентів.

Безумовно, що для розв'язання визначених завдань і досягнення окресленої нами мети ми використовували комплекс методів, а саме: а) теоретичного пошуку: концептуально-порівняльний аналіз – для змістовного зіставлення наявних психолого-педагогічних теоретичних підходів до визначення й обґрунтування модульного навчання; системно-структурний аналіз – для виявлення класифікаційних ознак педагогічних технологій та їх систематизації; проектування – для розробки моделі-еталона професійно-компетентного фахівця, створення теоретичної моделі модульної технології професійної підготовки й вивчення закономірностей та особливостей її функціонування; моделювання – для обґрунтування теоретичних засад модульного навчання та впровадження їх у практичну діяльність вищого навчального педагогічного закладу; б) емпіричного характеру: експериментальні – психолого-педагогічний експеримент – для перевірки ефективності модульно-рейтингової технології; праксиметричні методи – для аналізу прогресивного педагогічного досвіду й вимірювання результатів діяльності з використанням методу експертних оцінок і самооцінювання; діагностичні – для отримання оперативної інформації та здійснення зворотного зв'язку через анкетування, опитування, бесіди, тестування; методи математичної статистики – перевірка статистичних гіпотез і кореляційний аналіз для визначення об'єктивності та вірогідності емпіричних результатів.

Інноваційні процеси у педагогічній системі вищої освіти є, безумовно, продуктивним механізмом реформування системи професійної підготовки, і це дозволило нам зосередити свою увагу на вивченні педагогічних інновацій на найбільш динамічному їх рівні – технологічному, щодо створення гнучких методів, форм, засобів професійно-педагогічної підготовки. Дидактичний потенціал технологічного підходу ми намагалися розвинути як за рахунок переосмислення технологічних процедур цілепокладання, так і вдосконалення афективних (ціннісно-орієнтованих) цілей особистісного зростання.

Впроваджуючи новітню технологію, ми спиралися на наукові

погляди дослідника Безпалька, який розуміє освітню технологію як спроектовану і реалізовану на практиці педагогічну систему. Крім того, ми урахували позицію дослідника М. Чошанова, який за стратегічний орієнтир і системоутворюючий фактор технології обирає не кваліфікаційну характеристику майбутнього фахівця, а його професійну компетентність. Ураховували ми також і думку представників наукової школи В Якуніна, які за основний психологічний продукт процесу професійної підготовки вважають професійну компетентність.

Не зважаючи на розбіжність і варіативність тлумачень цього поняття, ми відзначили його певні переваги у розробці моделей-еталонів майбутніх фахівців. По-перше, за допомогою поняття «компетентність» можна більш точно описати реальний рівень підготовки спеціаліста, особливо у порівнянні з цільовими настановами, по-друге, компетентний спеціаліст відзначається умінням вибору оптимального рішення серед можливих, тобто проявляє критичність мислення.

Отже, визнання компетентності майбутнього фахівця з фізичного виховання за основний орієнтир спрямованості його професійної підготовки спонукало нас до визначення сутності й структури цього поняття.

Центральне поняття – професійну компетентність – ми визначаємо як складну інтегративну структуру, що виступає визначальною характеристикою особистості фахівця, і якісно проявляється у виборі оптимального рішення професійної задачі з числа можливих.

Аналіз сутності означеного феномену дозволив виявити рівневий характер прояву професійної компетентності.

У нашій інтерпретації ми визначаємо рівень нормативної компетентності як сукупності репродуктивного знання (знання-копії), алгоритмічної діяльності й конвергентного мислення; рівень реконструктивної компетентності як єдності практичного знання (знання-уміння), раціонального методу й педагогічної рефлексії; і рівень конструктивної компетентності як сукупність актуально-дієвого фонду знань (знання-трансформації), гнучких умінь (технології) та вільного (дивергентного) мислення.

Таким чином, описові професіограми повинні супроводжуватися ще системою критеріїв та їх показників, у той час як компоненти професійної компетентності і можуть виступати як загальні критерії і є достатньо універсальними для змісту будь-якої професійної діяльності.

В основу моделі компетентного фахівця з фізичного виховання ми поклали контекст його професійної діяльності, який структурно можна означити як сукупність навчально-виховної, науково-методичної, фізкультурно-оздоровчої, спортивно-масової, організаційно-управлінської, а також запропонованої нами проектувальної діяльності, що на рівні умінь сприятиме вирішенню професійно-педагогічних завдань на більш високих рівнях діяльності – системно-моделюючому й

творчому.

У структурі професійної компетентності ми виокремили такі компоненти фахової підготовки як теоретичний компонент (сформованість системних психолого-педагогічних, медико-біологічних знань та фундаментальних і прикладних знань з теорії, методики та історії фізичної культури й спорту), методичний компонент (сформованість професійних умінь і навичок проведення різних форм занять фізичною культурою з різним контингентом), технічний компонент (володіння технікою виконання фізичних вправ різного рівня складності й рухової структури) і фізичний компонент (розвиненість основних рухових якостей на рівні нормативних програмних вимог), а також професійно-значущі особистісні якості (спортивно-педагогічна спрямованість, моральність, інтелектуальна активність, креативність, психофізична стійкість; комунікативні, перцептивні, психомоторні, експресивні якості). Крім того, кожен компонент фахової підготовки має досить розгалужену відповідну структуру.

Така модель компетентного фахівця, безумовно, не є ідеальною, але її структура, побудована на контексті професійної діяльності, по-перше, уявляється нам цілісною, по-друге, професійна компетентність у її сутнісному відношенні виступає універсальною якісною характеристикою виконуваної діяльності і готовності до неї, по-третє, професійна компетентність у її різнорівневому виявленні може виступати як надійний вимірюваний критерій якості професійної підготовки.

Означена модель стала основою для проектування нами технологічної моделі підготовки фахівця з фізичного виховання як педагогічної системи з такими компонентами: цілепрогностичний компонент педагогічної системи (стратегічна мета фахової підготовки); змістовно-предметний компонент педагогічної системи (уособлюється в моделі професійно компетентного вчителя, і крім того відбиває особистісний аспект); операційно-діяльнісний компонент – ефективні технології (у нашому випадку це модульно-рейтингова); суб'єкт-суб'єктний компонент (відбивається у взаємовідносинах викладача і студентів як суб'єктів взаємодії у навчальній діяльності). Пропонована технологічна модель є повністю керованою відповідно рівням цілеутворення на рівні стратегічної мети, на рівні цілей на етапах підготовки, на оперативному і на процесуальному рівні через визначені нами цілі, зміст і систему педагогічного контролю на кожному рівні.

На наступному етапі впровадження технологічної моделі ми обґрунтували (на основі системного й діяльнісного підходів) цілісну систему діагностично вимірюваних критеріїв.

На думку деяких дослідників, продуктивність (результативність), висловлена в професійній компетентності й майстерності може вважатися одним з універсальних критеріїв оцінки успішності функціонування будь-якої соціальної системи [2; 7; 8]. Ми вважаємо, що одним із шляхів оцінки ефективності технології професійної підготовки

може бути створення цілісної системи критеріїв у відповідній ієрархії – стратегічний рівень, змістовно-структурний рівень і рівень оперативних критеріїв [9].

За стратегічні критерії ми вважаємо професійну компетентність у її рівневому прояві, а також професійно-значущі особистісні якості – спортивно-педагогічну спрямованість; творчу активність; продуктивну навчальну мотивацію; самоуправління.

Наступний, змістовно-структурний рівень критеріїв може бути визначений за відповідними компонентами професійної підготовки, показниками яких у нашому випадку виступає загальний рівень теоретичної, методичної, технічної і фізичної підготовленості.

І наступний рівень це рівень оперативних критеріїв, за якими ми оцінюємо результативність навчально-пізнавальної діяльності в окремих блоках професійної підготовки. Такими критеріями у залежності від напрямку підготовки виступають знання, мислення, характер діяльності, рухові уміння й навички, рухові якості (статична й динамічна сила, гнучкість тощо), а показниками означених критеріїв ми вважаємо рівень їх сформованості, розвиненості або прояву.

Наступним етапом після визначення критеріїв було конструювання програмно-методичного комплексу з дисципліни «Гімнастика з методикою викладання», а також, згідно визначених критеріїв, відповідного контрольно-діагностичного комплексу, характерною рисою якого була рейтингова система педагогічного контролю й оцінювання навчальних досягнень студентів. У загальному вигляді процес професійної підготовки з гімнастики нами було представлено у вигляді навчально-методичного модуля як сукупності цілемотиваційного, змістовно-предметного, операційно-діяльнісного й контрольно-рефлексивного модулів [6; 9].

Логічно завершеними структурними одиницями створеної нами модульної програми з гімнастики є відповідні підструктури, тобто модульні програми на кожен рік навчання. Кожній підструктурі властивий як фундаментальний, так і діяльнісний підхід до представлення інформації, тому їх зміст формувався з модулів пізнавального й операційного типів.

Зміст модулів пізнавального типу охоплює і розкриває фундаментальні положення теорії, історії та методики гімнастики й вивчається з метою підвищення рівня базової теоретичної підготовленості студентів.

Модулі рецептурно-операційного типу забезпечують засвоєння студентами теоретичного й практичного матеріалу на репродуктивному рівні, що сприяє формуванню практичних професійних умінь і навичок.

Інтегруючою дидактичною метою модулів системно-операційного типу є формування і поглиблення професійної підготовки студентів у процесі моделювання їхньої майбутньої професійної діяльності. Опрацювання змісту означених модулів зумовлює засвоєння

студентами змісту модуля на рівні продуктивних дій (адаптивний рівень), а з урахуванням зони найближчого розвитку створює умови для формування основ конструктивних дій (творчий рівень) [6; 7; 8; 9].

Одним із основних і доцільних структурних компонентів впроваджені нами модульної технології професійної підготовки є рейтингова система педагогічного контролю, яка забезпечує контроль і діагностику продуктивності технології, тим самим виконуючи функцію оперативного зворотного зв'язку. Для кожного етапу підготовки розроблено зміст рейтингового контролю, а саме: окремі комплекси контрольних завдань, професійно-орієнтовані тести, завдання до самостійної роботи студентів, рейтингові комбінації гімнастичного багатоборства, рейтингові нормативи з фізичної підготовки, а також розроблено процедуру рейтингового оцінювання, причому для оцінки рівня методичної і технічної підготовленості студентів така система була запропонована вперше.

Як вже зазначалося вище, перевірка ефективності й продуктивності запропонованої технологічної моделі здійснювалась у процесі педагогічного експерименту на базі Інституту фізичного виховання і спорту ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Авторська експериментальна технологічна модель професійної підготовки студентів була випробувана впродовж повного терміну вивчення дисципліни «Гімнастика з методикою викладання» (з 1-го по 5-й курси). Слід відзначити, що відповідно до розробленої програми педагогічного експерименту, статистичний аналіз його результатів здійснювався окремо за кожним напрямком професійно-педагогічної підготовки студентів.

Аналіз науково-педагогічної літератури, особистий досвід впровадження модульно-рейтингової технології та проведені теоретико-експериментальне дослідження дозволяють сформулювати такі висновки:

1. Поширення інноваційних процесів у широкому освітньому просторі стало вагомим рушійним фактором формування нових механізмів професійної підготовки. Але, у вітчизняній педагогіці ще недостатньо, на наш погляд, фундаментальних досліджень стосовно теоретичних основ проектування продуктивних технологій професійно-педагогічної освіти, а проблема технологізації професійної підготовки у вищих навчальних закладах вирішується, переважно, на змістовно-процесуальному рівні.

2. На підставі узагальнюючого аналізу наукових публікацій і власного науково-практичного досвіду професійну підготовку майбутнього вчителя можна представити як педагогічну систему з такою структурою: стратегічна мета фахової підготовки уособлюється у моделі професійно-компетентного вчителя фізичного виховання, структурними компонентами якої виступають: теоретична, методична, технічна і фізична підготовка, а також професійно значущі особистісні якості –

спортивно-педагогічна спрямованість, продуктивна навчальна мотивація, творча активність, психофізична стійкість, здібність до самоуправління. Операційно-діяльним компонентом виступають ефективні технології (наприклад, модульно-рейтингова). Пропонована технологічна модель є повністю керованою відповідно до рівнів цілеутворення.

3. Модель компетентного вчителя фізичного виховання, що обґрунтована на основі поняття «професійна компетентність» є, безумовно, цілеутворюючим компонентом технології професійно-педагогічної підготовки. Рівні професійної компетентності майбутніх фахівців можна визначити згідно з вибором ними шляхів вирішення педагогічної задачі – орієнтація на вже відомі способи через відтворення набутих знань і алгоритмів діяльності відповідає рівню нормативної компетентності; адаптація засвоєних знань до вимог виконуваної діяльності, пошук варіанта вирішення шляхом перекоustruвання відомих алгоритмів, рефлексія власного й відомого педагогічного досвіду свідчать про сформованість більш високого рівня компетентності – реконструктивного; вільне володіння знаннями з різних сфер їх використання для вирішення завдань на творчому рівні характеризує сформованість вищого рівня професійної компетентності – конструктивного.

4. Зміст і послідовність етапів проектування технології професійної підготовки (на основі системного підходу) можна представити таким чином: 1) визначення й обґрунтування концептуальної основи; 2) розробка еталонної моделі компетентного фахівця згідно цільових настанов; 3) вибір (або конструювання нової) технології ціледосягнення в її цілемотиваційному, змістовному, операційно-діяльним, критеріально-оцінним й контрольнo-діагностичним компонентах; 4) створення програмно-методичного комплексу; 5) апробація експериментальної моделі; 6) рефлексія отриманих результатів і необхідна корекція.

5. Основою змістовного й процесуального забезпечення модульно-рейтингової технології професійної підготовки з фахових спортивно-педагогічних дисциплін повинна виступати модульна програма, представлена як сукупність цілемотиваційного, змістовно-предметного, операційно-діяльним і контрольнo-діагностичного модулів у вербальному й графічному вигляді.

6. Для оцінки рівня професійно-педагогічної підготовленості майбутніх фахівців можна запропонувати трирівневу систему критеріїв. Стратегічним (універсальним) критерієм виступає модель-еталон компетентного вчителя фізичного виховання завдяки визначеним рівням компетентності – нормативний (відповідає базовій фаховій підготовці); реконструктивний (свідчить про наявність практичного знання, уміння створювати нові алгоритми діяльності); конструктивний (сформованість вільного знання, дивергентного мислення, творчого стилю діяльності). Таким же чином можна оцінювати ефективність технології на

структурно-змістовному та оперативному рівнях.

7. Оптимальним видом педагогічного контролю для пропонованої технології нам уявляється рейтингова система оцінювання навчальних досягнень студентів за змістовно-структурними компонентами професійної підготовки, що дозволяє об'єктивно перевірити рівень сформованості професійної компетентності, підвищити активність і самостійність студентів у навчальній діяльності, створити умови для формування навичок самоуправління, планування особистісного зростання.

8. Ефективність модульно-рейтингової технології професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання підтвердилася в процесі експериментальної перевірки, про що свідчать кількісні показники вимірюваних ознак. Порівняльний аналіз експериментальних даних свідчить, що застосування модульно-рейтингової технології дозволяє підвищити середній підсумковий рівень сформованості рухових умінь і навичок студентів на 22,3%, середні відсоткові рангові показники рівня сформованості основних рухових якостей на 20,4%, якість теоретичної підготовленості на 22,9%, ефективність формування професійних умінь студентів (методичний аспект) на 22%. Середня успішність навчання за всіма структурно-змістовними критеріями професійно-педагогічної підготовки студентів підвищується майже на 22%.

Список використаної літератури

1. **Skinner B. F.** Verbal Behavior / B. Skinner – New York, 1957.
2. **Куписевич Ч.** Основы общей дидактики: пер. с польского / Ч. Куписевич. – М. : Высшая школа, 1986. – 367 с.
3. **Sime M.** The Elements of a Teaching System. Teaching Machines and Programming / M. Sime. – Oxford – London – Edinburgh : Pergammon Press, 1964.
4. **Самарин Ю. А.** Очерки психологии ума / Ю. А. Самарин. – М. : Изд-во Акад. пед. наук РСФСР, 1962. – 504 с.
5. **Гальперин П. Я.** Умственные действия как основа формирования мысли и образа / Я. П. Гальперин // Вопросы психологии. – 1957. – № 6. – С. 58–69.
6. **Чорноштан А. Г.** Науково-педагогічні основи конструювання модульних навчальних програм у системі фахової підготовки майбутнього вчителя фізичного виховання / А. Г. Чорноштан // Вісник Луганського національного університету. – 2002. – № 8. – С. 293–302.
7. **Юцявичене П. А.** Создание модульных программ / П. А. Юцявичене // Советская педагогика. – 1990. – № 2. – С. 55–60.
8. **Юцявичене П. А.** Теория и практика модульного обучения / П. А. Юцявичене – Каунас : Швиеса, 1989. – 272 с.
9. **Чорноштан А. Г.** Професійна підготовка майбутнього вчителя фізичного виховання на основі модульно-рейтингової технології навчання : дис. на здобуття наук. ступеня кандидата педагогічних наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / А. Г. Чорноштан – Луганськ, 2002. – 264 с.

Чорноштан А. Г. Основи впровадження модульно-рейтингової технології професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання

Статтю присвячено теоретико-методологічному обґрунтуванню і практичній реалізації модульно-рейтингової технології професійної підготовки майбутнього вчителя фізичного виховання як динамічної ефективно діючої педагогічної системи. Визначено теоретичні основи, зміст і послідовність етапів проектування модульної технології, обґрунтовано та розроблено на основі системного підходу модель професійно компетентного вчителя фізичного виховання як еталон цілесюгнення фахової підготовки.

Ключові слова: системний підхід, педагогічна система, технології професійної підготовки, професійна педагогічна компетентність, фізичне виховання, модель-еталон особистості фахівця, модуль, рейтинг.

Чорноштан А. Г. Основы внедрения модульно-рейтинговой технологии профессиональной подготовки будущих специалистов по физическому воспитанию

Статья посвящена теоретико-методологическому обоснованию и практической реализации модульно-рейтинговой технологии профессиональной подготовки будущего учителя физического воспитания как динамической эффективно действующей педагогической системы. Определены теоретические основы, содержание и последовательность этапов проектирования модульной технологии, обоснована и разработана на основе системного подхода модель профессионально компетентного учителя как целевой ориентир профессиональной подготовки.

Ключевые слова: системный подход, педагогическая система, технологии профессиональной подготовки, профессиональная педагогическая компетентность, физическое воспитание, модель-эталон личности специалиста, модуль, рейтинг.

Chornoshtan A. G. Implementation of Principles of Module-Rating Technology in the Training of Future Specialists in Physical Education

The article is devoted to theoretical and methodological substantiation and practical realization of module-rating technology of professional training of physical culture teacher as a dynamic and efficient educational system. The model of professional competent teacher of physical culture is based and exploited as a standard for the module of teaching technology in gymnastics in higher educational establishments. Three-level system of evaluation criteria of efficient students' special training is grounded. The experiment proves that the organization of knowledge acquisition by logically completed parts, structured content, integral teaching process and coincidence of demands permit to improve the quality of students' professional training. Besides, high level of motivation is provided, as well as cognitive activity and students'

independence during the teaching process. Efficient module-rating technology of professional training of future physical culture teachers is confirmed in the experimental test. Comparative analysis of experimental data shows that the use of module-rating technology can improve the average training performance for all criteria of future teachers.

Key words: system approach, educational system, technologies of professional training, professional educational competence, physical education, master pattern of specialist's personality, module, rating.

Стаття надійшла до редакції 17.01.2013 р.

Прийнято до друку 29.03.2013 р.

Рецензент – к. п. н., доц. Отравенко О. В.

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА НАВЧАННЯ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

УДК 379.8.092.2:796

Т. С. Бондар

СТРУКТУРА СУЧАСНОГО РУХОВОГО ДОЗВІЛЛЯ ПІДЛІТКІВ: СТАН ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ

Починаючи з середини 90-х років, відновилися активні наукові дослідження, у напрямку пошуку шляхів реалізації виховної функції фізичної культури у системі освіти дітей та підлітків, започатковані П. Лесгафтом. Такі сучасні вчені як В. Бальсевич, М. Візітей, М. Віленський, В. Видрин, Л. Лубишева, Ю. Ніколаєв, М. Пономарьов, Т. Ротерс, В. Сутула, Б. Шиян [1, 2, 3] тощо, сформулювали кінцевою метою процесу фізичного виховання – формування особистісної фізичної культури дитини.

Такий великий інтерес з боку науковців до вказаного виховного напрямку обумовлений в першу чергу зниженням мотивації підростаючого покоління до регулярних занять фізичними вправами та спортом, що у цілому призвело до зменшення рухової активності дітей та підлітків, та відповідно зниження рівня фізичного здоров'я.

У наших попередніх публікаціях [4, 5, 6, 7] висвітлювалися актуальні питання, пов'язані з процесом формування свідомого ставлення школярів до засобів фізичної культури, зокрема визначалися роль та місце рухового дозвілля у даному процесі. І якщо функції різних класичних форм фізичного виховання у дозвіллі підростаючого покоління розглянуті науковцями у достатній мірі (секції, гуртки, заняття у ДЮСШ та центрах туризму тощо), то зміст та функції новітніх форм рухової активності підлітків, зокрема тих, що залежать від родин підлітків, у науковій літературі не розглядалися. У зв'язку з цим, виникає необхідність у класифікації та теоретичному обґрунтуванні рухового дозвілля підлітків як системи, яка впливає на формування у них особистісної фізичної культури, що й зумовило мету даного дослідження.

Проведений аналіз літератури, документації, нормативно-правової бази України дозволив з'ясувати, що різні форми організації рухового дозвілля підлітків можливо розподілити на два великих компоненти: дозвіллева діяльність у системі освіти та дозвіллево-рекреаційна діяльність. Перший компонент, у свою чергу розподіляється на рухову діяльність підлітків у школі (заняття в спортивних секціях та гуртках загальної фізичної підготовки у позаурочний час у школі, зокрема у колективах фізичної культури, клубах; різноманітні фізкультурно-спортивні заходи) та поза школою (заняття у різних дитячо-юнацьких школах; у будинках дитячої творчості (гуртки туризму та краєзнавства,

естетичної фізичної культури (різноманітні танці) та станціях туризму; відпочинок у пришкільних, замських, цілорічних дитячих закладах оздоровлення та відпочинку тощо) (рис. 1).

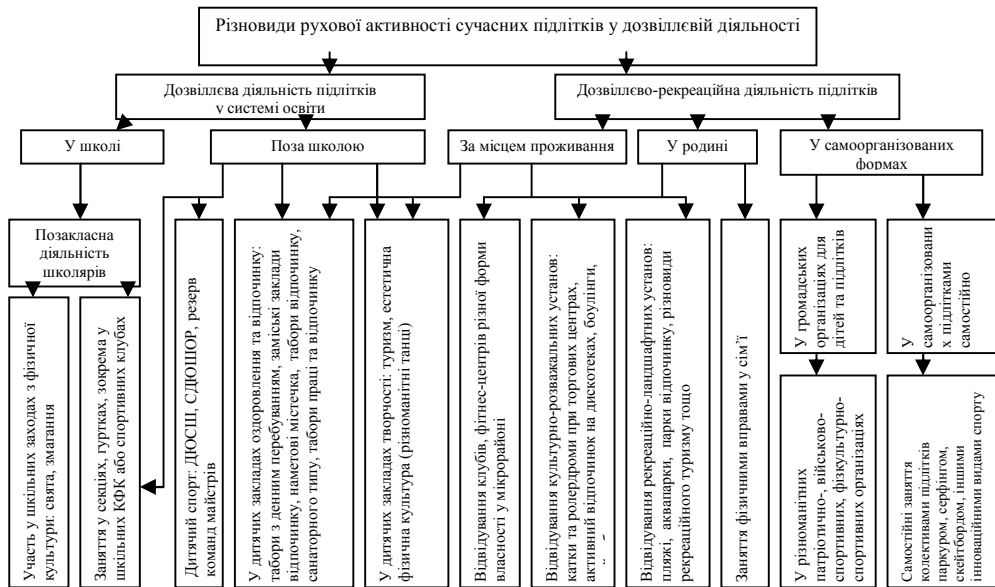

Рис. 1. Структура сучасного активного дозвілля підлітків

Другий компонент класифікації рухової діяльності підлітків у дозвіллі розподіляється на такі складові: за місцем проживання (відвідування клубів, фітнес-центрів різної форми власності у мікрорайоні; відвідування культурно-розважальних установ: катки та ролердроми при торгових центрах, активний відпочинок на дискотеках, боулінги, пейнтбол тощо); відвідування рекреаційно-ландшафтних установ: пляжі, аквапарки, парки відпочинку, різновиди рекреаційного туризму тощо). Безсумнівно, що неможливо уявити цю складову дозвілля без участі родин підлітків (фінансування цих занять батьками, спільне відвідування перелічених установ тощо). У переважній більшості випадків відбувається інтеграція з наступною складовою дозвілєво-рекреаційної діяльності підлітків – заняттями фізичними вправами у родині.

Третя складова, у свою чергу, розподіляється на відвідування підлітками громадських організацій для дітей та молоді (різноманітні патріотично-, військово-спортивні, фізкультурно-спортивні організації) та самостійні заняття колективами підлітків інноваційними видами спорту (паркур, серфінг, скейтбординг, вело-акробатика тощо). Розглянемо представлену структуру докладніше.

Дозвілєва фізкультурна діяльність підлітків у системі освіти. Аналіз нормативної бази України показав, що фізкультурно-спортивне дозвілля у системі освіти регулюється наказом Міністерства освіти і

науки, молоді та спорту України № 486 від 21.07.2003 р. «Про систему організації фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних та позашкільних навчальних закладів». Ця система спрямована на реалізацію основних напрямів Національної доктрини розвитку освіти України та впроваджена у зазначених навчальних закладах, незалежно від підпорядкування та форми власності, з метою виховання відповідального ставлення дітей та молоді до власного здоров'я і здоров'я оточення як до вищої індивідуальної і суспільної цінності; формування у них навичок здорового способу життя тощо.

Отже, виходячи з викладеного, *організація дозвіллевої рухової діяльності дітей та молоді у системі освіти* нами розуміється як організована форма педагогічної роботи, яка реалізується шляхом проведення фізкультурно-спортивних занять у позаурочний час, та спрямовується на виховання у дітей та молоді фізичної культури особистості та зміцнення їх здоров'я.

Проте практика шкіл засвідчує, що реально шкільні секції та гуртки відвідує близько 10% учнів, а там де позакласна робота організована на підставах учнівського самоврядування та реалізації особистих потреб підлітків (ФС(О)К та КФК) – до 25 % школярів [8].

Основними причинами, які знижують інтерес та мотивацію підлітків до відвідування вищевказаних занять, школярі вказують: низький рівень матеріально-технічного забезпечення (недостатня кількість інвентарю та обладнання, а інколи й спортивної бази) [8]; незабезпеченість фізкультурно-спортивними кадрами (наприклад, у Харківській області до 70% уроків з фізичної культури у початковій школі проводяться вчителями-класоводами, що негативно відбивається пізніше, коли діти переходять до середньої ланки школи); не цікавість видів спорту та важка праця під час опанування ними та інші причини.

Отже, для інтенсифікації позакласної фізкультурно-оздоровчої роботи у рамках загальноосвітніх навчальних закладів, слід розглядати дозвілля підлітків як систему, відповідно до класифікації (рис. 1), а також, на нашу думку, використовувати механізми ринкової економіки (конкуренція, маркетинг, попит, пропозиції тощо) та запозичувати, по можливості, новітні інтересні форми організації рухової активності.

До мережі *позашкільних закладів*, що забезпечують рухову активність підлітків відносяться дитячо-юнацькі спортивні школи, спортивні дитячо-юнацькі школи олімпійського резерву, дитячі школи команд майстрів (наприклад, академії «Металіст», «Шахтар», «Динамо» тощо) будинки дитячо-юнацької творчості, центри дитячо-юнацького туризму та інші подібні заклади. Вони, як і вказані вище форми організації рухового дозвілля підлітків у загальноосвітніх навчальних закладів, також відносяться до системи фізичного виховання.

Не дивлячись на кризові явища у системі освіти, останніми роками спостерігається тенденція до збільшення кількості вихованців у

позашкільних установах, зокрема тих що надають фізкультурно-спортивні послуги, при відносній стабільності мережі закладів позашкільної освіти.

Проте слід вказати на ряд негативних моментів, щодо функціонування дитячо-юнацьких спортивних шкіл, які розглянуто різними авторами у наукових джерелах. Так, К. Козлова, І. Асаулук, С. Дмитренко (2006) відмічають, що юні спортсмени ДЮСШ мають посередній рівень знань з проблем олімпійської освіти. Дослідженнями В. Мазіна (2012) виявлено низький рівень виховної роботи у ДЮСШ. Отже, з метою залучення більшої кількості підлітків до занять у ДЮСШ та формування у них фізичної культури особистості у системі виховної роботи, необхідно розв'язати вказані питання.

Розглядаючи діяльність *комплексних закладів позашкільної освіти*, таких як будинки дитячо-юнацької творчості (БДЮТ), щодо формування фізичної культури особистості підлітків, відмічаємо, що БДЮТ здійснюється фізичне виховання за декількома напрямками. Перший напрямок – естетичне фізичне виховання (різноманітні танцювальні секції), другий – туристсько-краєзнавча робота. Однак, педагоги, що ведуть такі гуртки, не пов'язують свою діяльність з фізичною культурою. Хоча що у першому, що у другому випадку використовуються саме засоби фізичної культури – фізичні вправи та сили природи. Відповідно, до дітей не доводиться інформація, що їх заняття танцями, туристсько-краєзнавчою роботою є проявом як суспільної, так і особистісної фізичної культури.

Однією з щонайпотужніших складових *дозвілля у період канікул улітку* є дитячі установи оздоровлення і відпочинку (ДЗОВ) (Закон України «Про оздоровлення і відпочинок дітей»). У деяких джерелах, ці заклади відносять також до оздоровчих установ за місцем проживання, тобто як компонента *дозвіллево-рекреаційної діяльності* дітей та підлітків (рис. 1). Результати наших попередніх досліджень у цілому засвідчують, що процес фізичного виховання у заміських дитячих закладах оздоровлення та відпочинку майже в три рази інтенсивніший у порівнянні з загальноосвітніми навчальними закладами та пришкільними літніми таборами. Це обумовлено, з однієї сторони, наявністю у дітей великої кількості вільного часу, використанням у практиці таборів нестандартних засобів та форм підвищення рухової активності дітей та підлітків (ігри-конкурси, креативні естафети, квести тощо), з іншої – особливостями структури оздоровчо-виховного процесу.

Наступним компонентом класифікації є *дозвіллево-рекреаційна діяльність підлітків* – сукупність засобів та форм рухової активності, які свідомо реалізуються підлітками під час дозвілля на ґрунті власних знань, переконань, потреб, уподобань і досвіду з метою відновлення працездатності організму, покращення власного здоров'я, а також отримання задоволення від даного процесу.

Однією з складових дозвіллево-рекреаційної діяльності підлітків

(рис. 1) є відвідування закладів, які надають фізкультурно-спортивні послуги *за місцем проживання*. До них відносяться: по-перше, дитячі та підліткові клуби, різноманітні фітнес-центри; по-друге, катки, ролеродроми тощо у торгівельно-розважальних центрах; по-третє, рекреаційно-ландшафтні установи.

Розглядаючи першу категорію ряд закладів, констатуємо, що у містах України, з однієї сторони збільшилась загальна кількість різноманітних фітнес-установ та центрів, а з другого, скоротилася мережа дитячих та підліткових клубів [9].

Проведений аналіз показав, що у науковій літературі майже не зустрічаються дані стосовно відвідування підлітками фізкультурно-спортивних установ приватної форми власності. Також потребують вивчення особистісні причини відвідування або невідвідування підлітками вказаних закладів. Крім того, існує нагальна потреба дослідження реального стану відвідування підлітками установ за місцем проживання на підставі соціометричних досліджень.

Відповідно до зображеної на рис. 1 класифікації активного дозвілля, однією з його форм є відвідування підлітками катків, ролердромів, боулінгів тощо у *торгівельно-розважальних центрах*. У спеціальній літературі, нажаль цей аспект дозвілля населення, не представлений, хоча за нашими спостереженнями дуже велика кількість осіб організовує свій відпочинок саме таким чином. При цьому підлітки відвідують вказані центри як самостійно, так і з батьками.

Велика популярність такої форми організації вільного часу, на нашу думку, пов'язана з тим, що, по-перше, надаються якісні послуги (якісний лід або покриття, святкова атмосфера (музика, ефекти) тощо), по-друге, доступний прокат спортивного інвентарю (ковзанів, роликів), по-третє, зручне розташування торгівельно-розважальних центрів (на сприятливих транспортних вузлах, наявність місць паркування).

Наступною складовою системи активного дозвілля є відвідування підлітками *рекреаційно-ландшафтних установ*: парків культури та відпочинку (діснейлендів, луна-парків, атракціонів), аквапарків, пляжів та рекреаційних зон. На нашу думку, рекреаційно-ландшафтні установи також сприяють розвитку фізичних якостей та систем організму. Наприклад, коли дитина катається на каруселях у неї підвищується артеріальний тиск, збільшуються показники частоти серцевих скорочень, а також тренується вестибулярний апарат, від якого напряму залежать прояви координації рухів, тобто спритності.

Сам термін «рекреаційно-ландшафтні» запозичений з архітектури та географії, і тлумачиться у даних галузях знань як ландшафт, використовуваний для цілей рекреаційної діяльності людини, що формується і функціонує під її впливом. У контексті даної роботи *рекреаційно-ландшафтні установи (РЛУ)* – це спеціально-організовані території, що включають взаємодіючі природні і антропогенні компоненти, які формуються під впливом людини, з метою організації

активного відпочинку, відновлення працездатності та здоров'я населення.

Вказані установи, на думку вчених, є соціально-педагогічними комплексами, що виконують просвітницьку, рекреаційну, соціальну, виховну, культурну, екологічну функції. Паркові комплекси пропонують великий асортимент послуг: творчі заходи, гольф, теніс, велосипедні прогулянки, плавання, екскурсії, гральні майданчики для дітей, культурно-мистецькі клуби, групи здоров'я. У парках використовуються різноманітні форми організації дозвілля: вистави балету на воді, вечори відпочинку для дорослих, ігрові конкурси, спортивні змагання, рекреаційні програми.

Проте у науковій літературі не представлено ставлення підлітків та їх батьків до такого різновиду активного дозвілля, не визначено роль РЛУ у процесі формування фізичної культури особистості підлітків тощо.

Однією з найпростіших та доступних форм організації рухового дозвілля підлітків – є *фізичне виховання у сім'ї*. Воно формує базові фізичні навички у дитини. Академік А. Белкін стверджує, що спілкування з батьками – «головна потреба дитини». «З дитиною необхідно грати!» Якщо врахувати, що фізичні вправи по своєму характеру нагадують гру (до речі, на зорі теорії фізичного виховання всяку фізкультурно-спортивну активність називали грою), заклик академіка можна перефразувати як «з дитиною треба разом займатися фізкультурою». Аналогічної точки зору дотримуються В. Лозова, Г. Троцько [10].

Проте, не дивлячись на простоту та доступність форм фізичного виховання у родині, даних щодо стану фізичного виховання підлітків у сучасних сім'ях у спеціальній літературі майже не зустрічається. Цей аспект потребує додаткового вивчення.

Наступною складовою класифікації рухового дозвілля підлітків (рис. 1) є *заняття фізичними вправами у самоорганізованих формах*.

Виходячи з поняття самоорганізації як процесу впорядкування елементів одного рівня в системі за рахунок внутрішніх чинників, без зовнішньої специфічної дії (зміна зовнішніх умов може також бути стимулюючою дією) та у результаті аналізу спеціальної літератури, ми дійшли до висновку, що самоорганізовані форми тотожні у розумінні науковців з громадськими організаціями, які тлумачаться як добровільні формування населення, що виникло в результаті вільного волевиявлення громадян, що об'єдналися на основі спільності інтересів. Такими самоорганізованими формами можуть бути *громадські організації*, зокрема фізкультурно-спортивні, військово-патріотичні, національно-патріотичні тощо, та *самоорганізовані (стихийні, некеровані) колективи*, що і дозволило розподілити даний компонент рухового дозвілля підлітків на дві відповідних складових.

Втім, не дивлячись на такий розподіл, очевидно, що усі такі групи несуть соціально значущий конструктивно-перетворюючий початок, мають свої цілі, завдання, програму дії, що є дуже важливим у

виховному процесі, а також у організації дозвілля. Однак, діяльність громадських організацій та самоорганізованих груп підлітків залишається недостатньо вивченою та майже не представлена у науковій літературі.

Висновки.

1. Проведений аналіз матеріалів сучасної науково-методичної літератури, нормативної бази України, дозволив визначити класифікацію активного дозвілля сучасних підлітків на ґрунті використання основних засобів фізичного виховання (фізичні вправи та сили природи), а також спрямованості на організацію свідомої рухової активності підлітків, яка лежить в основі формування їх особистісної фізичної культури (зміцнення здоров'я, формування здорового способу життя, організація рухового змістовного дозвілля тощо).

2. Сучасна класифікація активного дозвілля підлітків включає не тільки традиційні форми фізкультурно-спортивної діяльності (позакласні заняття у гуртках, секціях; заняття у позашкільних закладах, у тому числі дитячих закладах оздоровлення та відпочинку, клубах за місцем проживання) але й інноваційні форми дозвіллевої діяльності (аквапарки, рекреаційно-ландшафтні установи, фітнес-заклади, діяльність підлітків у формальних (національних, патріотичних) та неформальних фізкультурно-спортивних об'єднаннях), та розподіляється на дві великих складові: дозвіллева діяльність у сфері освіти та дозвіллево-рекреаційна діяльність.

3. Не дивлячись на достатню вивченість питань, пов'язаних з активним дозвіллям підлітків у системі освіти, на даний час недостатньо з'ясовано реальний стан відвідування підлітками різних форм позакласних та позашкільних занять, а також практично не встановлений відсоток підлітків задіяних у дозвіллево-рекреаційній діяльності (аквапарки, рекреаційно-ландшафтні установи, тогргівельно-розважальні центри, фітнес-заклади, формальні та неформальні фізкультурно-спортивних, національних, патріотичних об'єднаннях, сім'ях); по-друге, невиявленими залишаються соціальні, організаційні та педагогічні умови формування фізичної культури особистості підлітків у дозвіллевій діяльності; по-третє, недостатньо вивченими залишається функціонування різноманітних комерційних та некомерційних закладів по забезпеченню активного дозвілля підлітків. Виявлені проблеми визначають напрями подальших досліджень.

Список використаної літератури

1. **Ротерс Т. Т.** Організаційно-педагогічні технології фізичного виховання школярів / Т. Т. Ротерс // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту: Харків: ХДАДМ (ХХП), 2010. – № 6. – С. 98-100. 2. **Визитей Н. Н.** Физическая культура личности / Н. Н. Визитей – Кишинев : «Штинца», 1989. – 110 с. 3. **Сутула В. О.** Формування фізичної культури особистості стратегічне завдання

фізкультурної освіти учнів загальноосвітніх навчальних закладів / В. О. Сутула, Т. С. Бондар, Ю. В. Васьков // Слобожанський науково-спортивний вісник: Харків: ХДАФК, 2009. – № 1. – С. 15-21.

4. Бондар Т. С., Золочевський В. В. Актуальні проблеми рухового дозвілля підлітків за місцем проживання // Матеріали міжнар. науково-практ. конф. «Здоров'я людини у сучасному суспільстві», Сімферополь : Кримський інститут бізнесу, 2012, – С. 25-27.

5. Бондар Т. С. Суспільно-нормативні передумови вдосконалення фізичного виховання дітей та молоді у дозвіллевій діяльності / Т. С. Бондар // Вісник Чернігівського національного педагогічного ун-ту імені Т. Г. Шевченка. – Чернігів : ЧНПУ, 2012. – Вип. 102. – Т. 1. – С. 91-94.

6. Бондар Т. С. Характеристика інтенсивності фізичного виховання у структурі навчально-виховного та оздоровчо-виховного процесів / Т. С. Бондар // Педагогіка, психологія та мед. – біол. пробл. фіз. виховання і спорту, 2012. – № 12. – С. 28-31.

7. Сутула В. О. Здоров'я школярів як соціально-педагогічна проблема / В. О. Сутула, Т. С. Бондар., М. М. Кочуєва // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2010. – № 17. – Ч. II. – С. 295-304.

8. Бондар Т. С. Організаційно-педагогічна технологія менеджменту учнівських фізкультурно-оздоровчих клубів : Дис...канд. наук фіз. вих. : 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / Т. С. Бондар. – Х., 2010. – 232 с.

9. Бондар А. С. Менеджмент рекреаційно-оздоровчої роботи / А. С. Бондар. – Харків, 2010. – 176 с.

10. Лозова В. І. Теоретичні основи виховання і навчання: Навч. посіб. / В. І. Лозова, Г. В. Троцько. Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – 2-е вид., випр. і доп. – Х: ОВС, 2002. – 400 с.

Бондар Т. С. Структура сучасного рухового дозвілля підлітків: стан та актуальні проблеми

Розглянуто структуру сучасного рухового дозвілля підлітків, яка розподіляється на дозвіллеву діяльність у сфері освіти (позакласні та позашкільні заняття) та дозвіллево-рекреаційну діяльність (заняття за місцем проживання (фітнес, торгівельно-розважальні установи), інноваційні форми (аквапарки, рекреаційно-ландшафтні установи), заняття у формальних (спортивних, патріотичних) та неформальних дитячих об'єднаннях).

Ключові слова: Дозвілля, підлітки, фізичне виховання, рухова активність, класифікація.

Бондар Т. С. Структура сучасного двигателю досугу підлітків: стан та актуальні проблеми

Розглянуто структуру сучасного двигателю досугу підлітків, яка розподіляється на досугову діяльність у сфері освіти (позакласні та позашкільні заняття) та досугово-рекреаційну діяльність (заняття за місцем проживання (фітнес, торгово-розважальні установи), інноваційні форми (аквапарки, рекреаційно-ландшафтні установи), заняття у формальних (спортивних, патріотичних) та неформальних дитячих об'єднаннях).

(аквапарки, рекреаційно-ландшафтні установи), заняття в формальних (спортивних, патріотических) і неформальних дитячих об'єднаннях).

Ключевые слова: Досуг, підлітки, фізичне виховання, рухова активність, класифікація.

Bondar T. S. Structure of Current Physically Active Leisure Activities of Teenagers: Condition and Topical Problems

The article gives the classification of physically active leisure in teenagers based on the use of basic means of physical education, as well as the focus on the organization of conscientious physical activity of teenagers, which is the basis for the formation of their individual physical culture. The structure of current physically active leisure of teenagers is considered in the article. It is divided into leisure activity in the sphere of education (extracurricular and out-of-school activities) and recreational leisure activity. Despite sufficient previous studies on the issues related to the active leisure of teenagers in the education system, the real state of extra-curricular physical activity of teenagers is not known to full extent, as well as the percentage of teenagers involved in recreational leisure activities. Besides, social, organizational and educational conditions for the development of physical culture in teenagers in leisure activities are not detected yet, and thirdly, remains poorly understood function of various commercial and non-profit institutions to ensure the active leisure teenagers. Functioning of various commercial and non-commercial organizations on the provision of physically active leisure of teenagers is not studied well enough.

Key words: Leisure activities, teenagers, physical education, physical activity, classification.

Стаття надійшла до редакції 16.01.2013 р.

Прийнято до друку 29.03.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Ротерс Т. Т.

УДК 379.8.092.2:796

С. С. Козарь, А. Б. Жадан, І. М. Журавльова

УМОВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОЗАКЛАСНОЇ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ РОБОТИ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

Наприкінці 2008 року Міністерством освіти і науки України було прийнято ряд нормативних актів, у яких визначається нагальна необхідність застосування технологій формування та збереження здоров'я школярів (накази № 956 від 22.10.2008 р. «Про заходи щодо вдосконалення роботи з фізичного виховання та збереження здоров'я

школярів в навчальних закладах України»; № 1008 від 06.11.2008 р. «Про невідкладні заходи щодо збереження здоров'я учнів під час проведення занять з фізичної культури, захисту Вітчизни та позакласних спортивно-масових заходів»; № 1078 від 27.11.2008 р. «Про затвердження заходів, спрямованих на реформування системи фізичного виховання учнів та студентської молоді у навчальних закладах України»).

Відзначаємо, що впровадження перелічених нормативних актів співпадає з термінами реалізації ряду Державних цільових програм, спрямованих на зміцнення здоров'я населення, зокрема дітей та молоді – Міжгалузева Комплексна програма «Здоров'я нації» на 2002-2011 роки; Державна програма розвитку фізичної культури та спорту на 2007-2011 рр., а також Наказу Міністерства освіти і науки України № 458 від 02.08.2005 р. «Про затвердження Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту в дошкільних, загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах України».

Однак, сучасна практика загальноосвітніх навчальних закладів вказує на те, що у молодшому підлітковому віці, який співпадає з 4-5 класом школи, у дітей різко знижується мотивація до рухової активності, збільшується кількість домашніх завдань тощо, внаслідок чого починають переважати малорухомі види дозвілля, а деякі підлітки свідомо уникають занять пов'язаних з фізичними навантаженнями. Втім, такий спосіб життя, особливо у даному періоді дитинства під час якого активно формується кістково-м'язовий апарат, розвиваються серцево-судинна система та органи внутрішньої секреції, є дуже небезпечним для майбутнього здоров'я школярів.

На думку Г. Безверхньої (2004), М. Булатової (2004), Ю. Васькова (2009), Т. Круцевич (2003), В. Сутули (2009), С. Шмакова (1993) та ін., це обумовлено зниженням інтересу підростаючого покоління до традиційних фізкультурно-спортивних занять.

Певним рядом вчених, таких як В. Бальсевич, Т. Бондар, Ю. Васьков, М. Візтей, М. Віленський, Л. Лубишева, Т. Ротерс, В. Сутула, розглядається фізичне виховання як процес, що повинен забезпечувати формування фізичної культури особистості людини на засадах свідомої реалізації особистих потреб та інтересів. Тому як фізична досконалість, здоров'я та здоровий спосіб життя є детермінантами від вказаної якості людини.

Отже, дана публікація присвячена проблемі пошуку умов вдосконалення позакласної фізкультурно-оздоровчої роботи у сучасній школі та підвищення рівня свідомої рухової активності підлітків.

Дослідження виконано у відповідності до Зведеного плану науково-дослідної роботи факультету фізичного виховання Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради на 2012-2017 рр. з теми 1.3. «Проблеми фізичного виховання дітей і підлітків у дозвіллевій діяльності».

Мета дослідження – на підставі аналізу даних літературних джерел, соціальних мереж, а також практики приватних установ, що функціонують на ринку оздоровчих послуг, визначити організаційні та соціальні умови вдосконалення позакласної фізкультурно-оздоровчої роботи у сучасній школі.

Процес фізичного виховання школярів складається з численних форм організації занять фізичними вправами, що передбачено наказом МОН України «Про затвердження Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту в дошкільних, загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах України» № 458 від 02.08.2005 р. Перелічені форми класифікуються на: урочні (основна форма фізичного виховання) та позаурочні, які в свою чергу розподілені на фізкультурно-оздоровчі заходи у режимі навчального дня (гімнастика перед заняттями, фізкультхвилинки на уроках, рухливі перерви, «години здоров'я» у групах подовженого дня) та позакласні заходи (секції та гуртки з видів спорту, фізкультурно-оздоровчі заходи (різноманітні свята та конкурси) та спортивні змагання) [1, 2, 3]. Проте, не дивлячись на все перелічене різноманіття, сучасна практика шкіл засвідчує падіння інтересу школярів до традиційних форм організації фізкультурно-масової роботи у позаурочній діяльності (до 10% учнів).

Особливо гостро ця проблема стоїть щодо підлітків, починаючи з віку 10-11 років, тобто у період, який у науковій літературі має назву «молодший підлітковий вік», коли дітям ще біологічно необхідний високий рівень рухової активності, а традиційні форми фізкультурно-масової роботи їх вже не задовольняють. У наслідок чого й спостерігається зниження мотивації до регулярних занять фізичними вправами [4, 5].

Однією з причин ситуації що склалася, є недостатній рівень використання системою загальної середньої освіти конкурентоспроможних форм організації рухової активності школярів: з одного боку ринок різноманітних оздоровчих послуг, які надаються приватними установами (аквапарки, розважальні центри, фітнес-клуби тощо), з іншого – позакласні форми фізичного виховання [6].

Вивчаючи інтереси молодших підлітків у дозвіллевій діяльності, Є. Штакк дійшов висновку, що у вільний від занять час 57% дівчат і 60% хлопців віддають перевагу зустрічам з друзями. З іншої сторони автором відмічено, що підлітки практично не відвідують драматичні театри, концертні зали, бібліотеки. «Домашнє дозвілля» школярів відрізняється пасивними формами: 75% школярів витрачають в день 2-3 години на перегляд телепередач, відео та Інтернету. Регулярно займається фізичною культурою тільки кожен четвертий хлопець, серед дівчат таких ще менше – 20%. Біля третини учнів роблять ранкову гімнастику, але не регулярно. Загартовуючи процедури проводять тільки 12,8% хлопців і 11,7% дівчат.

За даними Т. Бондаря, 10% підлітків відвідують катки та роллердроми у торгівельно-розважальних центрах; 30,7% – самостійно або з батьками беруть участь у заняттях у фітнес-клубах та басейнах; щотижня відвідують рекреаційно-ландшафтні установи (парки відпочинку, аквапарки) близько 3,8%. Один раз на два тижня ходять у парки відпочинку та мотузкові містечка – 6,44% респондентів. Таким чином, великий відсоток підлітків задіяні у різноманітних формах рухової активності поза школою.

Розглянемо на прикладі розважального комплексу «Шато-ледо» (м. Харків) умови формування інтересу підлітків щодо відвідування занять у приватних установах. Так, у торгівельно-розважальний комплекс «Шато-Ледо» входить центр розваг «Французький бульвар», у якому представлений унікальний для міста Харкова великий льодовий каток на 880 м² і роллердром на 420 м². Також у даному розважальному центрі розміщено більярд, тир, автотрек, ігрова зона, покер-клуб, комп'ютерний клуб, 4D кіноатракціон. Крім того, можна поласувати у кав'ярні, яка також розташована у самому комплексі.

Звісно, дуже приваблює те, що стільки розваг знаходяться в одному місці. Зазвичай такі розважальні центри (РЦ) приваблюють також своїм дизайном та атмосферою свята. Наприклад, яскрава палітра кольорів ніби заряджає енергією, а веселий музичний супровід налаштовує на позитивні емоції під час перебування в такому закладі. Також ми можемо додати, що необмежене спілкування дітей між собою теж має свої переваги.

Слід зауважити, що такі розважальні комплекси «заманюють» клієнтів знижками, наприклад, для школярів та студентів – у будні дні та дообідній час доби діють акції. Також у РЦ передбачено навчання усім видам розваг, щось на кшталт секцій. Проте, про безкоштовне навчання мова не йдеться, відповідно далеко не кожна родина може дозволити собі відвідування таких установ хоча б 2-3 рази на рік. Крім того, акційні знижки у навчальний час можуть мати негативні наслідки – зниження показників відвідування підлітками занять.

Як засвідчує практика, використати перелічені вище позитивні сторони функціонування приватних установ щодо організації рухової діяльності підлітків, а також зменшити їх негативний вплив, можливо за рахунок впровадження у практику шкіл гуртків з інноваційних ігор та розваг, на які б школярі ходили із задоволенням і батькам не доводилося б за них платити.

Так, у нашому попередньому дослідженні, було виявлено організаційні (спеціальний інвентар та обладнання, правила з виду спорту, розклад секційних занять, ставлення підлітків до міні-гольфу) та педагогічні (освітні, виховні, розвивальні завдання, методи навчання та методичні прийоми тощо) умови впровадження інноваційної ігрової практики (на прикладі SNAG) у позакласне фізичне виховання молодших підлітків. Їх ефективність підтверджено результатами експерименту: по-

перше, збільшенням кількості підлітків, задіяних в активному та корисному дозвіллі (на 64%). По-друге, створенням інноваційної ігрової практики школярів, співпадаючих з їх інтересами – намітилася тенденція до залучення школярами друзів до лав секції (12%). Також достовірно з'ясовано, що у порівнянні з початком дослідження, в експериментальній групі спостерігалось покращення (майже у 2,5 рази) стану спеціальної фізичної підготовленості (збільшився коефіцієнт влучань у мішень з міні-гольфу). Також покращилися показники загальної міжм'язової координації, що засвідчується кращими за контрольну групу (на 15,65%) результатами у метанні малого м'яча у ціль ($p < 0,05$).

Отже, вище викладене дозволило нам зробити наступні **висновки**: по-перше, перед системою шкільного фізичного виховання гостро стоїть проблема організації активного та змістовного дозвілля, пошуку нового, цікавого і захоплюючого молодших підлітків змісту гуртків та секцій, які забезпечували би належний рівень рухової активності, залучення до цінностей фізичної культури, сприяли фізичному розвитку та вихованню дітей, а також було би доступним школярам, які мають низький рівень здоров'я. По-друге, впровадження автентичних приватному відпочинку умов, дозволяє суттєво розширити можливості загальноосвітніх навчальних закладів щодо організації інноваційних видів рухової діяльності підлітків.

Подальшого з'ясування закономірностей щодо впровадження умов інноваційного рухового відпочинку підлітків на прикладі інших видів спорту та розваг.

Список використаної літератури

1. Круцевич Т. Ю. Двигательная активность и здоровье детей, подростков. В книге : Теория и методика физического воспитания. Учебник для высших учебных заведений физического воспитания и спорта. / Т. Ю. Круцевич. – Киев : Олимпийская литература, 2003. – Т. 2 – С. 8 – 20. **2. Туев В. В.** Клуб в истории культуры [текст] : учеб. пособ. 2-е изд., перераб. и доп. / В. В. Туев – Кемерово : Кемеров. гос ун-т культуры и искусств, 2009. – 262 с. **3. Туев В. В.** Технология организации инициативного клуба : учеб. пособ. / В. В. Туев – М.; Кемерово : МГУКИ, 1999. – 250 с. **4. Безверхня Г. В.** Мотивація до занять фізичною культурою і спортом школярів 5-11-х класів : автореф. дис. ...канд. наук фіз. вих. : 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / Безверхня Галина Василівна. – Львів, 2004. – 23 с. **5. Калашник Л. С.** Педагогічні засади родинного виховання в китайській сім'ї : дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Любов Сергіївна Калашник. – Харківський національний педагогічний ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2005. **6. Бондар Т. С.** Організаційно-педагогічна технологія менеджменту учнівських фізкультурно-оздоровчих клубів: Дис...канд. наук фіз. вих. : 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / Х., 2010. – 232 с. **7. Бондар Т. С.**

Організаційні умови впровадження інноваційної ігрової практики (на прикладі SNAG) у позакласне фізичне виховання молодших підлітків / Т. С. Бондар, С. С. Козарь // Наукові записки кафедри педагогіки. Збірник наукових праць, 2012. – Вип. 30. – С. 24-30.

Козарь С. С., Жадан А. Б., Журавльова І. М. Умови вдосконалення позакласної фізкультурно-оздоровчої роботи в сучасній школі

Розглянуто дані літературних джерел, соціальних мереж, а також практики приватних оздоровчих установ та загальноосвітніх навчальних закладів щодо організації рухового дозвілля підлітків. Встановлено, що перед системою шкільного фізичного виховання гостро стоїть проблема організації активного та змістовного дозвілля, яке забезпечувало би належний рівень рухової активності. Виявлено, що впровадження автентичних приватному відпочинку умов, дозволяє суттєво розширити можливості шкіл щодо організації інноваційних видів рухової діяльності підлітків.

Ключові слова: дозвілля, рухова активність, підлітки, ринок оздоровчих послуг.

Козарь С. С., Жадан А. Б., Журавлева І. Н. Условия совершенствования внеклассной физкультурно-оздоровительной работы в современной школе

Рассмотрены данные литературных источников, социальных сетей, а также практики частных оздоровительных учреждений и общеобразовательных учебных заведений по организации двигательного досуга подростков. Установлено, что перед системой школьного физического воспитания остро стоит проблема организации активного и содержательного досуга, которое обеспечивало бы надлежащий уровень двигательной активности. Вывявлено, что внедрение аутентичных частному отдыху условий, позволяет существенно расширить возможности школ по организации инновационных видов двигательной деятельности подростков.

Ключевые слова: досуг, двигательная активность, подростки, рынок оздоровительных услуг.

Kozar S. S., Zhadan A. B., Zhuravleva I. M. Conditions for the improvement of extracurricular sports and recreation activities in modern school

The article considers data references, social networking, and practices of private institutions, operating in the market of health services, and secondary schools to organize physically active leisure of adolescents. It is found that most teenagers have typical passive leisure activities in their free time, and only 10% of adolescents attend sports clubs and groups at school. However, 30% of teenagers alone or with their parents attend various private

agencies that provide recreation services. These institutions attract visitors with their colorful design and a festive atmosphere. Besides, such entertainment complexes motivate customers with discounts, and provision of all sorts of entertainment. The results show that the introduction of organizational and educational conditions, used by private institutions, helps to increase the number of teenagers, involved in active and useful leisure and self-organization. They also significantly affect the improvement of physical fitness in adolescents.

Key words: Leisure, physical activity, adolescents, market health services.

Стаття надійшла до редакції 11.02.2013 р.

Прийнято до друку 29.03.2013 р.

Рецензент – к. п. н., доц. Бондар Т. С.

УДК378.037.1:796.015.58

В. С. Макеева

ФОРМИРОВАНИЕ ОБЩНОСТИ ИНТЕРЕСОВ И ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ УЧАЩИХСЯ НА ОСНОВЕ ДИФФЕРЕНЦИРОВАННОГО ПОДХОДА

В связи с быстрым изменением среды и необходимостью долгосрочного прогнозирования эндогенных (биологических, физиологических и психологических) особенностей развивающегося организма человека особо остро стоит проблема сохранения его здоровья. На современном этапе развития общества от простого понимания смысла здоровья как отсутствие болей и нормальное функционирование организма, к следующему определению: хорошее здоровье индивидуума и жизненное благополучие отражают удовлетворение потребностей человека и адаптацию к физической, психологической и социальной сферам жизни. На уровне физического здоровья универсальными потребностями выступают потребность в движении, потребность в безопасности. Неудовлетворенность в безопасности рождает тревожность, страх. Раскрепощение личности, создание для каждого члена общества условий к свободному проявлению всех его способностей – здесь видят многие ученые стратегическую задачу переустройства общественных отношений в мире.

Становится все более очевидным, что адекватно среде должен соответствовать различный уровень соматовегетативного, психического и эмоционального обеспечения адаптации к условиям существования и, следовательно, различный уровень функционального состояния *строго определенного человека*, в значительной степени объективно отражает уровень его здоровья [1, с. 67].

Снижение строгих социальных регуляторов поведения современного мира способствуют проведению реформ в образовании, которые сводятся не к передаче обучающимся картины мира, отраженной в накопленных знаниях, а к их собственному развитию посредством культуры, поиске ориентиров в самих себе, чтобы самостоятельно регулировать свою жизнь. Столь значительные преобразования, изменения индивидуального и общественного мировоззрения, экосоциальный, целостный взгляд на мир обнаруживает и принципиально новые перспективы развития различных аспектов культуры, в том числе и физической культуры. В соответствии с тенденциями развития отечественного образования, дифференцированный подход в обучении и воспитании выступает одним из наиболее востребованных способов решения педагогических задач, опирающийся на учёт социально-психологических особенностей, склонностей и способностей учащихся.

Сегодня, когда физическая культура и спорт, в силу объективных тенденций развития мировой цивилизации действительно становятся значимыми компонентами образа жизни современной молодежи, частью ее культуры, возрастает потребность в методиках, формирующих общность интересов и физической культуры обучающихся в процессе развития их физических кондиций.

Важным условием успешности формирования физической активности учащихся является единство учебной и воспитательной работы, тесное взаимодействие форм и методов формирования физической культуры, реализуемых в учебном процессе и во внеучебное время.

Стержнем формирования сознательного отношения к занятиям физической культурой является потребностно-мотивационный компонент, обусловленный многократным влиянием условий внешней и внутренней среды, слитые воедино в восприятии, оценке, соотнесении и деятельности. Полагаем, что каждый обучающийся должен владеть методами достижения оптимальных физических кондиций в освоении образовательного пространства физической культуры посредством:

- всесторонних знаний физических упражнений как основного средства физической культуры;
- знания и владения формами, методами организации и управления процессом самообучения и тренировки;
- диагностирования и своевременной коррекции своего физического развития и реабилитации для сохранения здоровья.

Вместе с тем, классно-урочная форма обучения в организованных группах, стандартная физическая нагрузка, без учета мотивов и физических возможностей отдельного занимающегося не в полной мере позволяют раскрыться способностям отдельного субъекта учебного труда, что в значительной степени тормозит проявление личностных качеств и не способствует выработке положительной мотивации к

занятиям физическими упражнениями.

Цель исследования является повышение продуктивности физкультурно-спортивной деятельности, а способами решения особая форма функциональной направленности и собственная технология воздействия на физическую, психическую и социальную сферы обучающихся.

Задачи исследования: выявить наиболее приемлемые способы внедрения дифференцированного подхода в урочные и внеурочные (организованные) формы физкультурно-образовательной деятельности обучающихся.

Методы исследования: анализ понятийного аппарата, педагогические наблюдения, эксперимент, методы математической статистики.

На основе результатов исследований, проведенных автором с аспирантами и соискателями, были разработаны и нашли применение ряд методических приемов, позволяющих обеспечить взаимосвязанную и последовательную смену процесса обучения и воспитания, активности и адаптации, не нарушающих общих требований образовательного процесса. В процессе проведения ряда экспериментов, определяющими условиями внедрения дифференцированного подхода в урочные формы дисциплины «Физическая культура» являлись: выявление «физического» статуса занимающихся и сопоставление его с должными нормами; проектирование конечных результатов на основе учета индивидуальных особенностей и эффективности деятельности отдельных систем организма; поэтапное самостоятельное выполнение обучающимися требований учебной программы; направленность самостоятельной работы на совершенствование наименее развитых физических качеств и расширение двигательного опыта.

Так в исследовании, проведенном аспиранткой С. Шавыриной, дифференциация физической подготовки была достигнута на основе формирования моногрупп обучающихся с учетом индивидуально-типологических особенностей «инертности» – «подвижности» реагирования центральной нервной системы (сангвиники, холерики, флегматики, меланхолики, смешанный тип) и уровня проявления тревожности [3, с. 253 – 258].

Персонализацию интегрированной психофизической тренировки осуществляли благодаря сочетанию упражнений аэробного и анаэробного характера и специальных методов психофизического тренинга, позволяющих развивать методы психической коррекции и самозащиты личности. Средствами физкультурно-спортивной деятельности являлся комплекс упражнений аэробики, а также самостоятельное выполнение релаксационных психофизических упражнений.

Методические особенности проведения занятий заключались в том, что для каждой моногруппы подбирались упражнения,

соответствующие требованиям учебного процесса и психофизическим возможностям занимающихся. Расстановка участников тренировочного процесса на спортивной площадке осуществлялась следующим образом: все занимающиеся располагались лицом к своему инструктору, но так, что в поле зрения не было представителей других моногрупп, т.е. спиной друг к другу.

Для лиц с меланхолическим типом осуществлялось периодическое включение скоростно-силовых упражнений, способствующих тренировке и усилению процессов активного торможения, восстановлению и упорядочению возбудительного процесса, повышению эмоционального тонуса. Для группы экстравертов, в которую вошли сангвиники и холерики, для снятия нервного напряжения значительно меньше по дозировке давали упражнения силового характера, выполняемые в партере, акцентировали внимание на аэробной нагрузке.

При этом учитывали, что передозировка физическими нагрузками анаэробного характера высоко тревожных и инертных лиц и, наоборот, перегрузка аэробной работой лиц с активным проявлением нервно-психических процессов способна не только усугубить нарушения нервно-психического статуса, но и практически разрушить мотивацию к занятиям физическими упражнениями. Независимо от индивидуально-типологических особенностей, лицам с высоким уровнем тревожности предлагали тренировку упражнений на координацию движений и равновесие, так как они способствуют формированию сосредоточенности, концентрации внимания, снижению различного рода страхов. Обязательным условием всех занятий являлось использование игровых элементов и упражнений на внимание, способствующих повышению эмоционального фона, развитию коммуникабельности и формированию социальной устойчивости.

Ранее нами в процессе проведения эксперимента было выявлено, что в определенные периоды года состояние отдельных систем организма занимающихся имеют ярко выраженную периодичность, что оказывает влияние на потребностно-мотивационные компоненты личности. В зимний и летний периоды года наблюдается снижение компенсаторно-приспособительных механизмов в ряде функциональных систем организма. В исследовании О. Голубиной нашло подтверждение наше предположение о связи качества управления учебным процессом с сезонной динамикой климатогеографических факторов, собственных биоритмов, выработанных в процессе жизнедеятельности в результате воздействия внешней среды и собственных генетических возможностей занимающихся [2, с. 106 – 112]. Во взаимодействии «внешняя среда – обучающийся» актуальным является адаптация учащихся к образовательной среде, климатическим условиям места проживания за счет внутренних резервов (здоровья), а также и адаптации среды, т.е. создание оптимальных условий обучения и воспитания с учетом сезонных ритмов.

Так в осенне-зимний період в зв'язі з наявністю депресивного стану, не виходячи за межі вимог навчального процесу, слід включати вправи пластичної антистресової гімнастики, йоги, дихальні тренінги, танцювальні уроки з використанням емоційного музичного супроводу.

В зимний період, коли спостерігається зниження адаптаційних можливостей організму, пропонувати засоби та методи фізичної рекреації, спрямовані на відновлення та закріплення організму (походи вихідного дня на лижах, катання на ковзках під музичний супровід, ігрові комплекси на свіжому повітрі). На навчальних заняттях перевагу надають вправам швидко-силового характеру та на координацію рухів (естафети, спортивні ігри), комплекси ритмічної гімнастики, аеробіки, а також уроки клубних танців.

Весною рекомендується біг (на середні та довгі дистанції), вправи силового характеру. В цей період перевагу надають ігровим видам спорту, подвижним командним іграм та елементам східних единоборств. Летом при гармонічному психоемоційному, але зменшеному функціональному стані в фізичній підготовці основний акцент направляти на роботу циклічного характеру, біг та прогулянки по парку, по лісу, туристичні піші походи, велопробіги. В цей сезон необхідно рекомендувати відновлювальні заходи, самостійні повітряні та сонячні ванни, купання в морі, вправи в воді, подвижні ігри в воді, а також самостійне участь в літніх спортивних заходах, фестивалях.

Аналіз динаміки мотивації учасників до виконання фізичних вправ показав, що значуще змінення звичних умов, виникнення нових вимог, «вихід» за межі знайомих, звичних, уже опанованих, сприяє підвищенню інтересу до занять. До дій, що сприяють зменшенню звикання та підтриманню інтересу до виконання загальнозвиваючих вправ, слід віднести використання наступних методических прийомів: виконання вправ в різному ритмі; використання хлопків руками; поєднання вказаних способів; виконання вправ в різному темпі; змінюючи місця в час виконання вправи, а також зміна місць з партнером, стоячи зліва, справа, в шерензі, заданим способом – бігом кроком, стрибками; виконання вправ при різному побудові учасників; з закритими очима; з ускладненими умовами збереження рівноваги; фіксуючи окремі положення (позы) до 5-6 рахунків; з підвищеною координаційною складністю; з різних початкових положень; за завданнями.

За результатами ряду наступних досліджень та педагогічних спостережень нами виявлено, що виконання стандартних фізичних

нагрузок на базе круговой тренировки можно внедрять дифференцированный подход, используя следующий алгоритм действий:

– педагогическое тестирование для оценки уровня физической подготовленности занимающихся, направленного на выявление их максимальных возможностей в показателях: пресс, приседания, подтягивание и других довольно простых упражнениях;

– процесс дифференциации физической нагрузки осуществляется в 50%, либо в 25% от максимальной, выполненной на контрольных занятиях, где каждый занимающийся выполняет стандартную круговую тренировку с учетом своего уровня подготовленности и требований тренировочного занятия. Например, задание на выполнение упражнений в 50% от максимальных показателей – 6 станций – 2 круга, далее работа над отстающими качествами, либо, если позволяют условия – игра для всех.

В целом полученные данные свидетельствуют о том, что применение дифференцированного подхода способствует задержке рефлексов, когда аппарат торможения содействует формированию умения противостоять неприемлемым для человека влияниям и подавлять нежелательные аффекты и влечения. Отметим также, что механизм торможения задерживает внешнее выражение неуправляемых действий и переводит их в план управляемых, способствует освоению способов саморегуляции как скрытого резерва повышения возможностей. В настоящее время идет исследование по упорядочиванию и притирке генетических данных (физических кондиций) и личностных характеристик с командными требованиями.

Список использованной литературы

1. Евдокимова О. М. Психофизиологический анализ субъективной интенсивности физических нагрузок / О. М. Евдокимова // Физиология человека. –1994. – Т. 20, №2. – С. 67–72. **2. Голубина О. А.** Реализация профессионально формирующей системы физического воспитания в условиях приполярья / О. А. Голубина, В. С. Макеева // Физическая культура, спорт и туризм. Интеграционные процессы науки и практики : научная монография / Под ред. д-ра пед. наук профессора В. С. Макеевой – Орел : ОрелГТУ, 2009. – С. 106–112. **3. Макеева В. С.** Индивидуально-типологический подход в физическом воспитании студентов вуза / В. С. Макеева, С. В. Шавырина // Ученые записки Орловского государственного университета. – №2, 2011. – С. 253–258.

Макеева В. С. Формування спільності інтересів і фізичної культури учнів на основі диференційованого підходу

Розкриваються можливості впровадження диференційованого підходу в навчальний процес школи і вузу. Розкриті питання формування моногруп слухачів з урахуванням індивідуально-типологічних особливостей «інертності» – «рухливості». Показані особливості

проведення занять при періодичності стану окремих систем організму. Описано алгоритм диференціювання фізичного навантаження на базі колового тренування, дані рекомендації щодо зниження звикання до них і підтримки інтересу до занять.

Ключові слова: фізична культура, учні, диференційований підхід, фізичне навантаження.

Макеєва В. С. Формирование общности интересов и физической культуры учащихся на основе дифференцированного подхода

Раскрываются возможности внедрения дифференцированного подхода в учебный процесс школы и вуза. Раскрыты вопросы формирования моногрупп обучающихся с учетом индивидуально-типологических особенностей «инертности» – «подвижности». Показаны особенности проведения занятий при периодичности состояния отдельных систем организма. Описан алгоритм дифференцировки физической нагрузки на базе круговой тренировки, даны рекомендации по снижению привыкания к ним и поддержанию интереса к занятиям.

Ключевые слова: физическая культура, учащиеся, дифференцированный подход, физическая нагрузка.

Makeyeva V. S. Formation of Common Interests and Physical Education of Students on the Basis of a Differentiated Approach

Possibilities for the implementation of differentiated approach in the educational process of school and higher educational establishment are revealed in the article. The issues of formation of student mono groups based upon the individual typological peculiarities «inactivity» – «mobility» are considered. The article shows the features of conducting studies at the periodicity of the individual systems of the body. The differentiation of physical activity is described on the basis of circular training, giving recommendations on the decrease of habituation to sport activities and maintenance of interest to physical training classes in school. Generally the received data testify on the fact that the use of differentiation approach promotes the reflex delay, when the suppression apparatus helps to form the ability to resist negative influence and inclinations. Besides, the suppression mechanism delays the external manifestation of uncontrolled actions and transforms them to controlled ones, promotes mastering of self-regulation processes as a hidden reserve to increase ones possibilities.

Key words: physical culture, students, differentiated approach, physical load.

Стаття надійшла до друку 04.02.2013 р.
Прийнята до друку 29.03.2013 р.
Рецензент – д. п. н., проф. Ротерс Т. Т.

УДК 373.015.311:796

О. В. Отравенко

**СТВОРЕННЯ МОДЕЛІ ЗДОРОВОЇ УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ
В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ШЛЯХОМ
УПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

Актуальність проблеми полягає в тому, що в Державних документах (Закон України «Про фізичну культуру і спорт», Національна доктрина розвитку освіти) передбачено реформування фізичного виховання учнівської молоді, окреслено завдання духовного, фізичного й психічного здоров'я школярів, де враховуються потреби індивідуальної корекційно-компенсаційної спрямованості навчання і виховання, утверджуються пріоритети здорового способу життя людини [1].

Але в останні десятиліття в Україні склалась важка ситуація щодо погіршення здоров'я та фізичної підготовленості школярів. У зв'язку з інтенсифікацією процесу навчання підвищується рівень розумового навантаження та його вплив на нервово-емоційну сферу учнів. При цьому шкоди завдає не сама розумова праця, а майже позбавлений рухів спосіб життя. Установлено, що дефіцит рухової активності школярів складає від 60 до 75% необхідного для підтримання нормального рівня здоров'я та фізичної кондиції [2].

Навчити школяра берегти здоров'я важливіше й економічно вигідніше, ніж потім лікувати хворого дорослого. Тому заняття з фізичної культури потрібно організовувати так, щоб вирішувати завдання розвитку рухових умінь, навичок і якостей, формувати теоретичні знання та ціннісні орієнтації на здоровий спосіб життя, свідому потребу до занять фізичними вправами.

Отже, стан національної системи фізичного виховання школярів не достатньо відповідає сучасним вимогам і міжнародним стандартам. Основними причинами такого становища є:

- зниження рухової активності школярів (уроки фізичної культури лише на 11 – 20% компенсують потребу учнів у руховій активності);
- слабка постановка навчально-виховного процесу для створення моделі здорової успішної особистості в загальноосвітніх навчальних закладах;
- відсутність науково обґрунтованих підходів щодо формування мотивації до занять фізичною культурою, національних і сімейних традицій;
- недостатня підготовленість шкільних працівників до впровадження інноваційних здоров'язберігаючих технологій;
- слабка інформаційна забезпеченість напряду «учень – учитель – батьки».

Загальнотеоретичні основи інноваційних педагогічних технологій розроблені в працях І. Дичківської, Ю. Васькова, Т. Назарової, П. Підкасистого та ін. [3].

Мета роботи – науково-методично обґрунтувати соціально-педагогічну модель розвитку здорової успішної особистості у процесі співпраці учасників навчально-виховного процесу шляхом впровадження інноваційних технологій.

У сучасних умовах забезпечується прискорений інноваційний розвиток освіти, а також створюються умови для самоствердження та самореалізації особистості школяра. Фізичне виховання має широкий спектр впливу на людину, що спроможне водночас формувати не тільки біологічну структуру особистості, а її психологічну й моральну цінність. Завдяки фізичному вихованню підвищується працездатність, поширюється діапазон рухових умінь і навичок, підвищується розумова активність, регулюється психоемоційний стан, раціоналізується організація праці, зберігається здоров'я та, нарешті, формується здоровий спосіб життя. Саме справжня краса тіла, фізична досконалість, духовне, фізичне і психічне здоров'я мають стати метою і мотивацією до активних занять фізичною культурою [4].

Розв'язання даної проблеми можливе лише за активної діяльності учня, оскільки змусити працювати на себе власні резерви людина може тільки за участю своєї волі і розуму. Залучати школярів до занять фізичною культурою необхідно на засадах диференційованого та індивідуального підходів до кожного учня з метою формування здорової успішної особистості.

Здорова успішна особистість – це особистість, яка має установки на здоровий спосіб життя, уміє будувати свої життєві плани і на основі цього розвивати в собі здатність до самооцінки, самоконтролю, самопізнання, саморозвитку, самовираження.

Фізкультурно-оздоровча система формування здорової успішної особистості створюється у співпраці з адміністрацією школи, суспільством, з учителями різних предметів, класними керівниками, психологічною і медичною службами школи та батьками й діє у наступних напрямках:

- профілактично-оздоровча та рекреативна робота;
- удосконалення методики проведення сучасного уроку;
- збільшення обсягу добової рухової активності учнів за допомогою виконання різних видів фізичних вправ, фізкультурно-оздоровчих заходів у режимі навчального дня і охоплення учнів позакласною та позашкільною роботою;
- підвищення мотивації школярів до занять фізичною культурою за допомогою впровадження інформаційно-комунікативних, здоров'язберігаючих технологій.

У дослідженнях В. Пілата, Є. Приступи та інших авторів визначено, що в основу створення інноваційних технологій фізичного

виховання має бути покладена національна ідея про формування морально-досконалої особистості. Цій вимозі повною мірою відповідає відроджена козацька система фізичного вдосконалення учнівської молоді. Різні форми фізичного виховання, які впроваджуються з народними танцями, співом, музичним супроводом, мають значний педагогічний потенціал у справі залучення школярів до регулярних занять фізичними вправами [5].

Вивчення праць В. Столярова, В. Бальсевича, Ю. Васькова, О. Кіяшко, Л. Лубишевої, Г. Попова та ін. дозволило визначити сутність поняття «інноваційні технології фізичного виховання». Вони є інноваційними за умов, коли: 1) елементи, які їх складають, тільки починають науково осмислюватися і не отримали достатнього поширення в сучасній практиці; 2) існуючі й загальнонавчальні засоби фізичного виховання застосовуються з інших позицій і в трансформованому контексті; 3) створюється нова концепція навчально-виховного процесу з фізичного виховання, яка ґрунтується на попередніх дослідженнях; 4) переглядаються принципи соціального життя особистості, визначаються напрямки її розвитку й індивідуально добираються відповідні засоби фізичного виховання [6].

На основі аналізу наукових праць Б. Ведмеденка, М. Зубалія, Ю. Руденка, А. Цюць були актуалізовані окремі положення фізичного виховання стосовно тих його форм, що містять елементи національної фізичної культури. Це дало можливість визначити, що інноваційні технології фізичного виховання із застосуванням народних та сімейних традицій мають високий потенціал щодо залучення школярів до регулярних занять фізичними вправами та оздоровлення [7].

Урок фізичної культури з обсягом характерних фізичних вправ є одним із основних видів фізичної підготовки школярів, що підвищує або зберігає функціональні можливості організму. Тому постає потреба пошуку вправ, які мають поєднати в собі: максимальну ефективність від їх виконання, сприяння оздоровленню дітей, можливість їх використання в усіх частинах уроку, підвищення інтересу до їх виконання. Окрім цього в школі повинна проводитись системна робота з напрямку формування в учнів здоров'язберігаючого світогляду і свідомого ставлення до власного здоров'я [8].

Отже, урок фізичної культури – це вершина майстерності роботи вчителя. Пріоритетними напрямками роботи стали *упровадження традицій, що пропагують і сприяють здоровому способу життя:*

- проведення декад фізичної культури;
- співпраця з учнівським самоврядуванням, з батьківською громадськістю;
- публікації в ЗМІ, створення проектів «Ми – за здоровий спосіб життя!», «Спортивні таланти школи», «Фізична культура особистості школяра»;
- відвідування, разом з учнями, спортивних змагань, фестивалів;

- зустрічі з відомими спортсменами, ветеранами спорту;
- створення книги спортивної слави школи;
- знайомлення учнів зі спортивними традиціями школи, народними та сімейними традиціями.

Профілактично-оздоровча робота:

- просвітницька робота серед батьків;
- профілактика і корекція соціально-шкідливих звичок (куріння, алкоголізм, наркоманія);
- навчати учнів самоконтролю за станом здоров'я та фізичним розвитком;
- профілактика порушень постави, впровадження комплексів вправ хатха-йоги для профілактики захворювань хребта;
- ознайомлення учнів з елементами самомасажу, ароматерапії та релаксації;
- виховання відповідальності учнів за свій фізичний стан;
- використання дихальних методик А. Стрельнікової, К. Бутейко.

Удосконалення методики проведення сучасного уроку фізичної культури в початковій, середній і старшій школі:

- використання інноваційних засобів оздоровчої спрямованості; створення ситуацій успіху.
- підготовка та захист індивідуальних проектів, повідомлень, оздоровчих програм, виконання тестових та творчих завдань;
- здоров'я формуюча компетентність учнів засобами коригувальних вправ на уроках фізичної культури;
- розробка серії уроків з елементами танцювальної аеробіки, фітнесу, фіт-болу, стретчингу, хатха-йоги;
- виготовлення і використання на уроках нестандартного інвентарю й обладнання.

Збільшення рухової активності за рахунок проведення фізкультурно – оздоровчих заходів у режимі дня:

- фізкультхвилинки на уроках під музику;
- ранкова гімнастика до занять;
- рухливі перерви (нові форми – флеш-моп);
- спортивні години у групах подовженого дня.

Використання інформаційно-комунікативних технологій:

- музичний супровід до уроків;
- створення мультимедійних презентацій і дидактичного матеріалу до уроків.

Охоплення учнів позакласною й позашкільною роботою:

- моніторинг відвідування учнями занять у спортивних секціях;
- масові спортивні змагання;
- індивідуальні домашні завдання;
- спортивні свята та дні здоров'я;

- організація ефективної діяльності шкільного спортивного клубу «ГАРТ»;
- елективні курси.

Одним з найважливіших завдань учителя фізичної культури є збереження і зміцнення здоров'я учнів, тому вважаємо доцільним використовувати елементи сучасних оздоровчих систем, таких, як аеробіка, стретчинг, хатха-йога, аромотерапія і релаксація з метою підвищення інтересу та підвищення ефективності навчально-виховної, фізкультурно-оздоровчої роботи вчителя.

Отже, сучасний урок має бути здоров'язберігаючим, здоров'яформуючим, здоров'язміцнюючим, спрямованим на формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя, навчання культури здоров'я на засадах розвитку життєвих навичок. Такий підхід до сучасного уроку зобов'язує вчителя бути взірцем здорової людини.

Використання інноваційних технологій у роботі вчителя фізичної культури поділяються на 3 групи: освітні, виховні та інтерактивні.

Освітні технології:

- технологія групової діяльності: робота в мікрогрупах (коригувальні вправи з предметами або без них);
- ігрові форми проведення уроку (естафети, змагання між командами, народні й рухливі ігри);
- робота в парах (відпрацьовування техніки виконання ігрових прийомів, коригувальні вправи);
- індивідуальна робота за картками (особливо для дітей зі зниженою фізичною підготовленістю).
- використання елементів сучасних оздоровчих систем, складання індивідуальних оздоровчих програм тощо;
- використання інформаційних комп'ютерних технологій;
- організація проблемного навчання;
- гендерний підхід у навчанні з 5-го класу.

Виховні технології:

- «Створення ситуацій успіху»;
- Технологія співробітництва;
- Технологія самостійного, колективного, творчого виховання.

Інтерактивні технології:

- «Навчаючи-учусь»;
- «Я-творець!»;
- Інформаційний пошук;
- Інтерв'ю у героя спорту;
- Мікрофон;
- Акваріум;
- Стоп-кадр;
- Мозковий штурм;
- Нестандартні уроки.

Тільки в тісному взаємозв'язку з учнями, батьками, медичними

працівниками, практичним психологом, соціальним педагогом й усіма тими, хто зацікавлений у збереженні та зміцненні здоров'я школярів, вчителі спроможні створити здоров'язберігаюче освітнє середовище.

Позитивному ставленню до предмета сприяє використання таких інтерактивних форм проведення уроків, як: урок-гра, урок-подорож, урок-казка, урок-конкурс, урок-змагання, інтегрований урок. Значна увага приділяється міжпредметним зв'язкам. Вирішального значення при проведенні уроків надаємо творчому підходу до вивчення навчальної теми, умінню синтезувати матеріали з різних галузей знань, органічно пов'язувати поняття з різних предметів, підпорядковувати їх головній меті. Результатом творчої роботи є постійне підвищення навчальних досягнень учнів, рівня їх фізичної підготовленості, оволодіння різноманітними руховими уміннями та навичками.

При оцінюванні навчальних досягнень з фізичної культури необхідно враховувати особисті досягнення учнів протягом навчального року; ступінь активності учнів на уроках; заняттях фізичною культурою в позаурочний час; участь у спортивних змаганнях тощо.

Поряд з роботою на уроках фізичної культури, вдало використовується позакласна робота з предмета. Позакласною роботою фізкультурно-оздоровчого напрямку охоплено 154 учні навчального закладу, що становить 41,6% від загальної кількості учнів школи. Це шкільні спортивні гуртки волейбол, баскетбол, легка атлетика, художня гімнастика, атлетична гімнастика, софтбол, тхеквондо.

Висновки.

Здорова успішна особистість – це особистість, яка має установки на здоровий спосіб життя, уміє будувати свої життєві плани і на основі цього розвивати в собі здатність до самооцінки, самоконтролю, самопізнання, саморозвитку, самовираження.

Створена система фізкультурно-оздоровчої роботи в школі дозволяє контролювати процес формування в учнів здоров'я зберігаючого світогляду, здійснювати комплексний підхід до кожної дитини в процесі співпраці учасників навчально-виховного процесу.

Інтеграція технологій дає змогу дотримуватися проєктувального компоненту, а саме: спиратися на діагностичні дані рівня підготовленості учнів, розробляти різноманітні завдання (експрес-контрольні, індивідуальні картки). Враховуючи діагностування здібностей учнів, вчитель має можливість прогнозувати подальший розвиток кожного з них, передбачити успіх навчання і виховання.

Педагогічні спостереження показали, що описана вище система роботи позитивно впливає на відвідування уроків та дисципліну учнів, формує емоційні реакції (бажання, намагання) займатись фізичними вправами.

Таким чином результати дослідження дозволяють відзначити, що описана вище система роботи функціонально виправдана, обумовлює утвердження нового, більш високого засобу педагогічної організації

навчально-виховного процесу, що відповідає зростаючим вимогам часу і основним завданням цільової програми з фізичної культури.

Подальші дослідження можуть стосуватися конкретизованої розробки окремих компонентів даної соціально-педагогічної моделі, засобів розвитку творчих здібностей учнів, розробки наочних прийомів, способів і засобів здоров'язберігаючого навчання.

Список використаної літератури

1. Виговська О. І. Сучасність спрямування навчально-виховного процесу в школі на особистісно-орієнтоване навчання / О. І. Виговська // Середня школа на порозі ХХІ століття: досвід, уроки, перспективи. – К. : НаУКМ, 2000. – С. 56-63. **2. Дубогай О. Д.** Інтеграція пізнавальної і рухової діяльності в системі навчання й виховання школярів / О. Д. Дубогай, Б. П. Пангелов, Н. О. Фролова, М. І. Горбенко. – К. : Оріяни, 2001. – 152 с. **3. Дичківська І. М.** Інноваційні педагогічні технології : Навчальний посібник / І. М. Дичківська – К. : Академвидав., 2004. – 352 с. **4. Отравенко О. В.** Інноваційні підходи до організації фізкультурно-оздоровчої роботи школярів / О. В. Отравенко // Актуальні проблеми фізичного виховання в Україні : матеріали регіон. наук.–практ. конф. : зб. ст. / за заг.ред. Т. Т. Ротерс. – Лисичанськ : Знання, 2007. – С. 177–181. **5. Новітні** методико–педагогічні технології зміцнення та збереження здоров'я учнівської молоді : навч.–метод. посіб. для вчителів фізичної культури. – Л. : Українські технології, 2003. – 148 с. **6. Столяров В. І.** Модернізація фізического виховання в общеобразовательной школе./ В. І. Столяров, В. К. Бальсевич, В. П. Моченов, Л. І. Лубышева – М. : ТПФК, 2009. – 320 с. **7. Цюсь А. В.** Українські народні ігри та забави : навч. посібник / А. В. Цюсь. – Луцьк. – 1994. – 96 с. **8. Науменко Ю. В.** «Здоровье сберегающая деятельность школы / Ю. В. Науменко // Педагогика. 2005. № 6. – С. 37-44.

Отравенко О. В. Створення моделі здорової успішної особистості в загальноосвітніх навчальних закладах шляхом упровадження інноваційних технологій

Статтю присвячено створенню фізкультурно-оздоровчої системи формування здорової успішної особистості у співпраці з адміністрацією школи, суспільством, з учителями різних предметів, класними керівниками, психологічною і медичною службами школи та батьками. Розглянуто основи педагогічних інноваційних технологій, сучасні засоби підвищення рівня інтересу до уроків фізичної культури у школярів.

Ключові слова: здорова успішна особистість, інноваційні технології, фізичне виховання школярів, загальноосвітні навчальні заклади.

Отравенко Е. В. Создание модели здоровой успешной личности в общеобразовательных учебных заведениях путем внедрения инновационных технологий

Статья посвящена созданию физкультурно-оздоровительной системы формирования здоровой успешной личности в сотрудничестве с администрацией школы, обществом, с учителями разных предметов, классными руководителями, психологической и медицинской службами школы и родителями. Рассмотрены основы педагогических инновационных технологий, современные средства повышения уровня интереса к урокам физической культуры у школьников.

В школе должна проводиться системная работа в направлении формирования у школьников здоровьесберегающего мировоззрения и сознательного отношения к собственному здоровью.

Ключевые слова: здоровая успешная личность, инновационные технологии, физическое воспитание школьников, общеобразовательные учреждения.

Otravenko O. V. Model Development of Healthy and Successful Personality in General Educational Institutions by Means of Implementation of Innovative Technologies

The article is devoted to the development of health and fitness system of shaping healthy and successful personality in close collaboration with school administration, society, teachers of various subjects, classroom teachers, psychological and medical services of school and parents. It considers the basis of educational innovative technologies. Besides, modern means of enhancement of interest to physical training classes in schoolchildren are also indicated. Schools should also conduct systemic work in the direction of shaping of health saving ideology in schoolchildren, as well as conscientious attitude to their own health. Healthy and successful personality is personality with the formed orientation to healthy lifestyle. The social and political model of development of healthy and successful personality, elaborated by us, allows using a complex approach to every child in the process of collaboration of the participants of educational activity. Due to diagnosing of skills and abilities, a teacher gets an opportunity to forecast further development of personality.

Key words: healthy and successful personality, innovative technologies, physical education of schoolchildren, general education institution.

Стаття надійшла до друку 14.01.2013 р.

Прийнята до друку 29.03.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Ротерс Т. Т.

УДК 376-053.4-056.263 : 796.41.012.35

О. І. Соколенко

ЗНАЧЕННЯ Й МІСЦЕ РИТМІЧНОЇ ГІМНАСТИКИ У ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ

За даними зарубіжної та вітчизняної літератури за останні роки суттєво збільшується кількість дітей, які мають різні порушення в розвитку. Близько двох мільйонів дітей, які мешкають в Україні за показниками стану здоров'я, належать до категорії дітей з обмеженими можливостями. При цьому серед аномальних дітей значну категорію складають діти з різними вадами слуху.

Повноцінний розвиток дітей, які мають порушення слуху, неможливий без фізичного виховання, що забезпечує не тільки необхідний рівень фізичного розвитку, а й корекцію відхилень різних сфер діяльності такої дитини.

Методи проведення занять з фізичної культури, що традиційно склалися в системі дошкільного виховання з дітьми, які мають порушення слуху, не сприяють їхньому ефективному фізичному розвитку. У зв'язку з цим пошук нових організаційно-методичних підходів до фізичного виховання саме таких дітей є актуальним.

Принципове значення для нашого дослідження мають наукові праці з дитячої психології та дошкільної педагогіки Л. Божовича, В. Мухіна, Р. Немова, С. Рубінштейна та ін.; впливу фізичних вправ на формування опорно-рухового апарату Ю. Курпана, І. Ловейко, Л. Михайдарова та ін.; про сучасні підходи до фізкультурно-оздоровчої діяльності в дошкільних установах Е. Вавілова, Д. Хухлаєва, й ін.; застосування ритмічної гімнастики в системі засобів фізичного виховання дошкільників Г. Боброва, Т. Ротерс, Д. Сивакова, й ін.

Система засобів, що використовуються для корекції й компенсації фізичних вад, повинна впливати на дитину з різних сторін. Саме ритмічна гімнастика повною мірою відповідає цим вимогам. Являючись складовою частиною фізичного виховання дітей з порушенням слуху, ритмічна гімнастика має величезне значення не тільки для естетичного виховання. Вона позитивно впливає на організм, корекцію рухових порушень, а також зменшує недоліки загального фізичного розвитку дітей дошкільного віку з порушенням слуху. Але, на сьогодні використання засобів ритмічної гімнастики з метою корекційно-педагогічної роботи з дітьми дошкільного віку з порушенням слуху не знайшло повного відображення в теорії і практиці адаптивного фізичного виховання. Тому, мета нашого дослідження – виявити значення й місце ритмічної гімнастики в процесі виховання дітей дошкільного віку, які мають порушення слуху.

Аналізуючи науково-методичну літературу було виявлено, що саме ритмічна гімнастика є одним із різновидів оздоровчо-розвиваючого напрямку в гімнастиці. За своїм змістом і засобам, що використовуються, ритмічна гімнастика це своєрідний синтез гімнастики і йоги, класичного балету й аеробіки, народного танцю й диско.

Велика розмаїтість рухів, що виконуються в різних площинах простору, сприяє вдосконаленню рухової пам'яті й координаційних здібностей дитини. Відмінні ознаки ритмічної гімнастики полягають в танцювальній манері виконання вправи. Вона сприяє швидкому переходу організму від стану сну до активної дії, налаштовує центральну нервову систему на робочий ритм.

Свобода, природність, відсутність будь-якої напруги – ось що має бути характерно при виконанні дітьми музично-ритмічних рухів. Це складне завдання, але його цілком можна здійснити, якщо у своїй роботі з дітьми педагог буде враховувати наступні принципи: комплексне вирішення основних принципів фізичного виховання – систематичності, поступовості, послідовності, повторюваності.

На шостому році життя дитина фізично міцніє, стає більш рухомою, успішно оволодіває основними рухами, у неї добра координація рухів під час ходьби, бігу, стрибків. Удосконалюються процеси вищої нервової діяльності: розвивається здатність аналізувати, узагальнювати, робити найпростіші висновки, поліпшується довільна пам'ять. Л. Шапкова наголошує на те, що діти 5–6 років здатні осмислити вказівки педагога й, спираючись на наявний досвід, без показу виконати деякі музично-ритмічні завдання [1]. Ритмічні вправи допомагають дитині навчитися володіти своїм тілом, координувати рухи.

Р. Бабенкова вважає, що для нормального фізичного і психічного розвитку глухій дитині необхідна рухова активність. Розвиток основних рухів дуже важливе для дітей з порушеннями слуху. Він здійснюється як на заняттях, так і в самостійному повсякденному житті. Основними формами фізичного виховання в дошкільних установах для дітей з порушеннями слуху є заняття з фізичної культури, заняття ритмічною гімнастикою, рухливі ігри [2].

Ритмічні вправи допомагають дитині навчитися володіти своїм тілом, координувати рухи.

Треба відзначити, що головним завданням фізичного виховання дітей є зміцнення організму, розвиток і вдосконалення рухів. Виконання фізичних вправ під музику є найбільш ефективною формою створення у дітей правильного розуміння характеру рухів. Для дошкільного віку вправи, виконані з музичним супроводом, є основними, базовими при оволодінні руховою культурою, оскільки вони сприяють формуванню правильної постави, красивої ходи, розвитку ритмічності й музикальності, координації рухів.

Усі рухи ритмічної гімнастики умовно можна класифікувати таким чином: вправи для рук і плечового поясу; вправи для м'язів шиї та

тулубу; вправи для ніг і м'язів усього тіла.

З урахуванням цього в зміст занять ритмічною гімнастикою для дошкільнят слід включати знайомі їм вправи: біг, стрибки, різні види ходьби; ритмічні рухи в поєднанні з напів-приседами, приставними кроками, виразними рухами рук. Невеликі хвилеподібні рухи тулубом доповнюють вправи, перетворюючи їх на своєрідний спортивний танець. Загально-розвиваючі вправи в ритмічній гімнастиці виконуються з різних вихідних положень: стоячи, сидячи на підлозі, лежачи на животі, спині, боці, із різних змішаних упорів.

За дослідженнями Е. Медведєвої, діти навіть у ранньому віці прагнуть ритмічно рухатися під музику. Це пов'язано з природною потребою дітей у русі. Будь-які рухи поєднані з музикою та елементами ігри, малюки виконують невимушено. Ритмічна гімнастика викликає у дітей радісні почуття, сприяє естетичному вихованню. Автор стверджує, що ритмічною гімнастикою можуть займатися навіть діти 3–4 років, а діти 5–6 років здатні чітко, красиво, природно, якісно виконувати вправи, змінюючи характер рухів у відповідності з темпом і ритмом музики [4].

Зміст ритмічної гімнастики складають загально-розвиваючі вправи, тому допустимо її проведення з дітьми дошкільного віку. Проте слід пам'ятати про вікові особливості дітей, руховий режим, швидкої стомлюваності від виконання однакових вправ.

У роботі з дітьми дошкільного віку ритмічна гімнастика проводиться в різних варіантах:

1. У формі фізичних занять оздоровчо-тренуючого характеру (комплекс ритмічної гімнастики пропонується дітям старшого дошкільного віку, проводиться 20–25 хвилин).

2. У вигляді «ритмічних блоків», що використовуються як частина фізкультурних занять (цей варіант можливий у середньому і старшому дошкільному віці, триває 10–30 хвилин).

3. При проведенні ранкової гігієнічної гімнастики, що посилює її оздоровчий і емоційний ефект.

4. У показових виступах дітей на спортивних святах.

У процесі адаптивного фізичного виховання дошкільників з порушеннями слуху необхідно враховувати відхилення у розвитку їх моторики, що мають індивідуальний характер. Особливо страждають через втрату слуху координаційні здібності: швидкість реакції, точність, темп, ритм, диференціювання часу і простору. На думку С. Євсєєва й Л. Шапкової, основним компонентом у вихованні дітей молодшого шкільного віку зі слуховою депривацією є визначення величини, спрямованості, характеру і дозування фізичних навантажень у залежності від розвитку рухових здібностей [4; 1].

Треба зазначити, що на протязі навчання у дошкільних закладах, у дітей з порушеннями слуху відбувається значний розвиток мови, як усної, так і письмової: збагачується словниковий запас, ускладнюються граматичні конструкції форм і засобів висловлювання. Однак

зберігаються труднощі в оволодінні системою словесно-логічного узагальнення, словами, що мають відносне, переносне й абстрактне значення, граматичними конструкціями, що виражають різні види логічних відносин і залежностей. Ці труднощі обумовлені вторинним недорозвитком понятійного мислення й недостатньою увагою, що приділяється його формуванню під час навчання. У таких дітей значно відстає в розвитку активна, ініціативна мова в порівнянні зі здоровими дітьми.

Самостійна мова дітей з порушеннями слуху виявляється помітно бідніше за змістом, простіше за способами висловлювання, ніж репродуктивна або та, що здійснюється за допомогою дорослих [5].

Вплив первинного й вторинного дефектів чітко виявляється в особливостях сприйняття дітей з порушенням слуху. Завдяки дослідженням А. Гозової, присвяченим проблемі взаємодії аналізаторів при сприйнятті навколишньої дійсності, було встановлено, що порушення одного аналізатора, такого важливого, як слуховий, негативно позначається на діяльності аналізаторів що збереглися. Порушення слуху знижує повноту зорового сприйняття, ускладнює розвиток кінестетичної чутливості, й особливо, кінестезії мовних органів [6].

При зоровому сприйнятті діти з порушенням слуху звертають більшу увагу на ознаки предметів, що чітко виділяються, яскраві, контрастні, й не можуть виокремлювати суттєві ознаки предметів, особливо якщо вони малопомітні. Невміння швидко виділити головні розпізнавальні ознаки предмету призводить до уповільнення швидкості зорового сприйняття. Ще більші труднощі в пізнанні предмету за контуром спостерігаються у таких дітей при сприйнятті дотиком. Е. Черник підкреслює, що протягом дошкільного віку зорове і дотикове сприйняття у глухих дітей значно розвивається, при цьому відбувається зближення ліній розвитку сприйняття в нормі й при порушенні слуху [7].

Певна своєрідність у дітей з порушенням слуху виявляється у розвитку образної пам'яті. У таких дітей з великими труднощами відображаються своєрідні образи предметів. Вони схильні або спрощувати зовнішню структуру предмета, що сприймається, або надмірно підкреслювати його відмінні риси. Аналогічні зміни образів предметів спостерігаються й при кінестетичному їх сприйнятті. В образній пам'яті дітей з порушенням слуху знаходять прояви також загальні закономірності процесів запам'ятовування й відтворення, що пов'язані з уміннями осмислювати і вербалізувати матеріал при його сприйнятті, використовувати прийоми запам'ятовування, що допоможуть потім відтворювати цей матеріал. Але вони рідше, ніж ті діти, хто має слух, користуються словесними характеристиками предметів із метою їх запам'ятовування. Ці діти вдаються ще й до інших засобів кодування, використовуючи природні жести й умовні жестові позначення.

Обсяг короткочасної пам'яті дошкільників з порушенням слуху

на слова помітно поступається відповідним показникам у здорових однолітків. При запам'ятовуванні вони в значно меншій мірі користуються прийомом угруповання слів за їх значенням чи за будь-яким іншим принципом. Це знижує обсяг і міцність запам'ятовування слів. Дошкільнята з порушенням слуху погано вміють користуватися прийомами опосередкованого запам'ятовування й відтворення.

Разом із тим дошкільнята з порушенням слуху помітно краще запам'ятовують жести, ніж слова. У них жести при запам'ятовуванні групуються, систематизуються за значенням. Висока продуктивність запам'ятовування такими дітьми жестів свідчить про великі можливості їхньої пам'яті.

На заняттях з фізичного виховання дітей з порушеннями слуху необхідно широко проводити роботу з корекції, що спрямована на усунення недоліків у руховому розвитку дітей і на формування словесної мови дітей. Для правильної постави необхідно виконувати вправи з положення лежачи на животі й на гімнастичній стінці. Завдання на розвиток рівноваги характеризуються зменшенням площі опори. Дитина, наприклад, повинна пройти по лавці, дошці, похилій дошці, доріжки з канатів та ін.

Ритмічна гімнастика поєднує в собі також компоненти, що краще відповідають й іншим особливостям дитячого віку. Потреба дітей у руховій активності найповніше реалізується в грі, особливо у дошкільньому віці.

Таким чином, під впливом ритмічної гімнастики у дітей розвивається увага, вони вчаться зосереджуватися в кожен момент часу на те, що їм викладається, роблять зазвичай це легко і весело, без великої напруги. У вправах досягається чітка визначеність, їх не можна «змазати», зробити поспішно. Діти стають спритними, витонченими, удосконалюється їхня координація й вільні рухи, вони красиво сидять, їхня хода стає легкою й граціозною.

Висновки. Ритмічна гімнастика надає природну впевненість і невимушеність, значною мірою обумовлену свідомістю влади над рухами свого тіла в просторі. Головний же результат занять дітей з порушенням слуху ритмічною гімнастикою – виховання суворої внутрішньої дисципліни, причому це досягається не інтенсивною виснажливою роботою, а радісною для дитини діяльністю, що відповідає природним нахилам її до ритму, руху, краси. Ритмічна гімнастика сприяє не тільки фізичному розвитку дітей, а й істотно впливає на психічний розвиток.

Подальшого розгляду потребує вивчення проблеми впливу ритмічної гімнастики на дітей з порушенням зору.

Список використаної літератури

1. Шапкова Л. В. Средства адаптивной физической культуры : Методические рекомендации по физкультурно-оздоровительным и

развивающим занятиям детей с отклонениями в интеллектуальном развитии / Под ред. С. П. Евсеева. – М. : Советский спорт, 2001. – 356 с. **2. Бабенкова Р. Д.** Занятия по развитию движений у детей с нарушением слуха в дошкольных учреждениях / Р. Д. Бабенкова, Г. В. Трофимова // Методические рекомендации. – М., 1973. – 32 с. **3. Медведева Е. А.** Музыкальное воспитание детей с проблемами в развитии и коррекционная ритмика / Е. А. Медведева. – М., 2002. – 128 с. **4. Теория и организация адаптивной физической культуры: Учебник Т. 1 / Под общ ред. С. П. Евсеева. – М.: Советский спорт, 2002. – 276 с.** **5. Кузьмичева Е. П.** Методика развития слухового восприятия глухих учащихся: 1 – 12 классы: пособ. для учителя / Е. П. Кузьмичева. – Москва, Просвещение, 1991. – 160 с. **6. Гозова А. П.** Овладение глухими учащимися младших классов относительным понятиями / А. П. Гозова // Спец. школа. – 1968. – № 2. – С. 95–101. **7. Черник Е. С.** Физическая культура во вспомогательной школе : Учеб. пособ. / Е. С. Черник. – М., 1997. – 212 с.

Соколенко О. І. Значення й місце ритмічної гімнастики у процесі виховання дітей дошкільного віку з порушенням слуху

У статті розглядається значення й місце ритмічної гімнастики у процесі виховання дітей з порушенням слуху. Як складова фізичного виховання дітей з порушенням слуху, ритмічна гімнастика має величезне значення для: естетичного виховання, корекції рухових порушень, а також зменшує недоліки загального фізичного розвитку дітей дошкільного віку з порушенням слуху.

Ключові слова: ритмічна гімнастика, діти дошкільного віку з порушенням зору.

Соколенко Е. И. Значение и место ритмической гимнастики в процессе воспитания детей с нарушением слуха

В статье рассматривается значение и место ритмической гимнастики в процессе воспитания детей с нарушением слуха. Как составляющая физического воспитания детей с нарушением слуха, ритмическая гимнастика имеет огромное значение для эстетического воспитания, коррекции двигательных нарушений, а так же уменьшает недостатки общего физического развития детей дошкольного возраста с нарушением слуха.

Ключевые слова: ритмическая гимнастика, дети дошкольного возраста с нарушением слуха.

Sokolenko O. I. Importance and Place of Rhythmic Gymnastics in the Upbringing of Hearing-Impaired Children

The article discusses the importance and place of rhythmic gymnastics in the upbringing of children with hearing impairment. As a part of physical training of children with hearing impairment, rhythmic gymnastics is essential

for the aesthetic education, correction of movement disorders, as well as it reduces the disadvantages of general physical development of preschool children with hearing impairment. Pre-school children with hearing impairment remember gestures much better than words. At this age the demand to move is better realized through play than any other activity. Rhythmic gymnastics gives natural confidence and ease, largely due to the consciousness of power over the body movements in space. The main result of rhythmic gymnastics is training of strict internal discipline, and what is more, this goal is achieved not by means of intensive tedious work, but by joyful activity of a child, corresponding to the natural inclinations of its rhythm, movement, beauty. Rhythmic gymnastics does not promote only physical development of children, but also has a significant effect on their mental development.

Key words: rhythmic gymnastics, pre-school children with hearing impairment.

Стаття надійшла до редакції 4.02.2013

Прийнято до друку 29.03.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Ротерс Т. Т.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ СПОРТСМЕНІВ В СПОРТІ

УДК 796.342.071.24 (477)

О. В. Борисова

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОГО СПОРТУ (на матеріалі тенісу)

Стрімке зростання популярності спорту на міжнародній арені, підвищення політичної значущості виступів спортсменів як фактору національного престижу, професіоналізація та комерціалізація олімпійського спорту обумовлюють необхідність оптимізації системи управління спортом у країні. Характерно, що спрямованість до максимальної соціально-економічної ефективності, естетичності та видовищності сьогодні є не менш важливими складовими спорту, ніж спортивний результат. Зміна питомої ваги професійного компоненту в загальній системі спорту визначає необхідність особливої уваги до всіх видів забезпечення спортивної підготовки: організаційно-управлінського, економічного, правового, кадрового, матеріально-технічного, науково-методичного, медичного тощо [4-5].

Однією з основних тенденцій розвитку сучасного суспільства є глобалізація, внаслідок якої особливостями, що визначають функціонування сучасного спорту, є: інтеграція в систему ринкової економіки, міграція спортсменів і тренерів, формування потужного транснаціонального ринку спортивного обладнання й екіпірування, інформаційний та ідеологічний виміри [1, 3, 7-8].

Радикальні зміни, що відбуваються в сучасному спорті вищих досягнень, обумовлюють необхідність розробки його стратегії розвитку на національному рівні у відповідності до загальносвітових тенденцій. Особливо це стосується пострадянських країн, у т.ч. і України, що мають колосальний історичний і практичний досвід побудови ефективної системи управління й підготовки спортсменів в олімпійському спорті, але практично відсутній – у професійному спорті. Внаслідок цього, сьогодні виникла гостра необхідність в аналізі тенденцій розвитку професійного спорту, а також можливості використання американського й західноєвропейського досвіду з метою розвитку національних систем [1, 6].

Робота виконана в рамках теми 1.2. «Сучасний професійний спорт і шляхи його розвитку в Україні» «Зведеного плану науково-дослідної роботи в сфері фізичної культури і спорту на 2011–2015 рр.» Міністерства України у справах сім'ї, молоді і спорту (номер державної реєстрації 0111U001715).

Найважливішим питанням для розвитку професійного спорту як

наукової дисципліни є визначення напрямів його досліджень, які можна представити в єдності трьох взаємозалежних аспектів: сфера громадського життя, вид активності соціальних суб'єктів, тип соціальних відносин. Аналіз наукових досліджень і практичного досвіду показав, що модифікація сучасного спорту, яка обумовлена процесами глобалізації, професіоналізації і комерціалізації, свідчить про необхідність наукового обґрунтування реорганізації національних організаційно-управлінських систем спорту відповідно до загальносвітових тенденцій. Відзначена проблема особливо гостро проявляється в спортивних іграх, які не тільки популярні й видовищні, але й комерційно привабливі. Сьогодні в цій галузі знань накопичено великий обсяг емпіричного матеріалу, що вимагає не тільки теоретичного осмислення, а й інтеграції знань у єдину систему в історичному та організаційному аспектах [1-8].

Мета дослідження – обґрунтування шляхів розвитку професійного спорту в Україні (на матеріалі тенісу).

Методологічну основу дослідження становив діалектичний підхід, що заснований на усвідомленні універсальності взаємозв'язків соціальних процесів і явищ, адекватному відбитті реальної дійсності. В основу методології дослідження також покладені знання і досвід, які накопичені в сфері олімпійського та професійного спорту, що викладені в працях вітчизняних і закордонних фахівців [2, 4-5, 7-8].

У процесі виконання дисертаційної роботи використано наступні методи дослідження: аналіз, синтез і узагальнення; порівняння, зіставлення і аналогія; абстрагування, індукція, дедукція; моделювання; аналіз науково-методичної літератури та документальних джерел; історико-логічний, конкретно-історичний, порівняльно-історичний; системний підхід і структурно-функціональний аналіз; опитування й спостереження; методи математичної статистики.

Складність предмета дослідження й необхідність ефективного вирішення проблеми обумовлюють застосування теоретичного підходу, що базується на розгляді функціонування спорту з погляду взаємодії систем різного рівня з урахуванням особливостей історичних етапів (рис. 1).

Особливу увагу при розробці методології професіоналізації олімпійських видів і розвитку видів спорту, які традиційно мають статус професійних, викликає багаторічна історія розвитку тенісу як професійного виду спорту. Сучасний теніс був представлений у програмі Ігор I Олімпіади 1896 р. Надалі професіоналізація тенісу й пов'язані з нею протиріччя з політикою Міжнародного олімпійського комітету (МОК) призвели до виключення у 1926 р. цього виду спорту з олімпійської програми. Протягом 62 років теніс розвивався винятково як професійний вид спорту та був повернутий у програму Ігор Олімпіад лише у 1988 р. після лібералізації політики МОК відносно професіоналізації й комерціалізації олімпійських видів спорту.

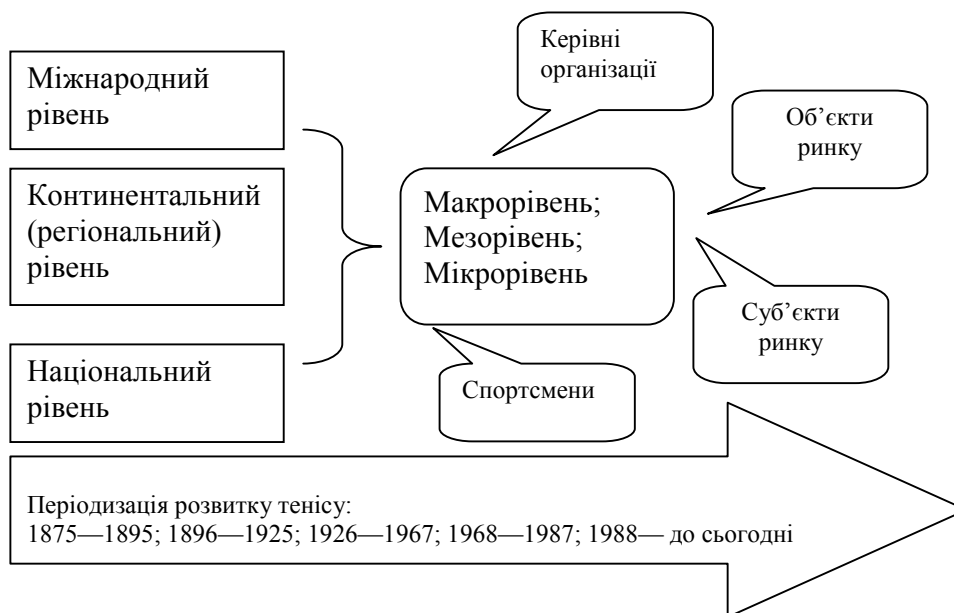

Рис. 1. Рівні функціонування системи організації й управління спортом та динаміка її розвитку (на прикладі тенісу)

Увійшов теніс в олімпійську програму зі своїми правилами й традиціями, універсальною структурою й вирішальною роллю економічного компонента, передовим менеджментом, зі збалансованими правами й обов'язками гравців і організаційно-управлінських структур, що засновані на принципах демократії. Одночасно теніс протягом всієї сучасної історії опирався на філософію олімпізму, основні принципи олімпійського руху. Це визначає унікальність тенісу як ефективною моделі, що може бути використана у процесі професіоналізації олімпійських видів спорту.

Аналіз динаміки розвитку тенісу, починаючи із Давнього світу та закінчуючи сучасністю, що дозволяє стверджувати, що основним фактором розвитку виду спорту стала зацікавленість вищих верств суспільства (королі, знать, президенти), а особливостями функціонування на різних історичних етапах – елітарність виду, відсутність спортивної спрямованості (розвага) і професіоналізація, що передбачає як критерій соціальної приналежності, так і одержання матеріальної винагороди (рис. 1).

В історії розвитку сучасного тенісу виділено 5 періодів: 1875–1895; 1896–1925; 1926–1967; 1968–1987; 1988 – до сьогодні, які обумовлені принциповим впливом сукупності соціально-політичних, економічних факторів і факторів розвитку спортивного руху. Зародження тенісу в умовах формування вільних ринкових відносин, виключення його з програми Ігор Олімпіад на тривалий період (з 1928 по 1988 р.), ера «відкритого тенісу» (з 1968 р.), швидкі темпи розвитку й популяризації

професійного напрямку у світі визначили професіоналізацію й комерціалізацію аматорського напрямку та, як наслідок – створення єдиної міжнародної системи змагань. Істотним фактором, що вплинув на розвиток сучасного тенісу, стало повернення йому статусу олімпійського виду спорту, допуск професіоналів до участі в Олімпійських іграх, що сприяло не тільки прогресу професійного тенісу практично у всіх країнах-членах міжнародного олімпійського руху (207 національних федерацій), позначилося на особливостях спортивного ринку праці та регулюванні в ньому трудових відносин, але й стало джерелом передового досвіду для професіоналізації інших видів, пошуком перспективних шляхів виходу із протиріч, що склалися між олімпійським і професійним спортом.

Сьогодні в розвитку тенісу беруть участь більше 200 країн світу, кожна з яких відрізняється суспільним і політичним ладом, національними ознаками, правовими та організаційними системами. Для підвищення ефективності організаційно-правового регулювання виділимо об'єкт і предмет. Об'єктом виступає теніс на глобальному (міжнародному) і національному (окремі країни-учасниці) рівнях. Як предмет розглядається діяльність і поведінка людей – суб'єктів ринку (керівники, функціонери, спортсмени, тренери тощо), а також відносини між міжнародними й національними, суспільними та державними організаціями різної спрямованості (спортивної, комерційної, наукової, медичної тощо) країн світу (рис. 2).

Рис. 2. Елементи нормативного компонента сучасного тенісу

Основними організаціями, що визначають правове поле функціонування тенісу на міжнародному рівні, є структури олімпійського напрямку спорту: ІТФ, МОК і спортивний арбітражний суд (CAS), і професійного: АТР, WTA, американська арбітражна асоціація (AAA) (рис. 3).

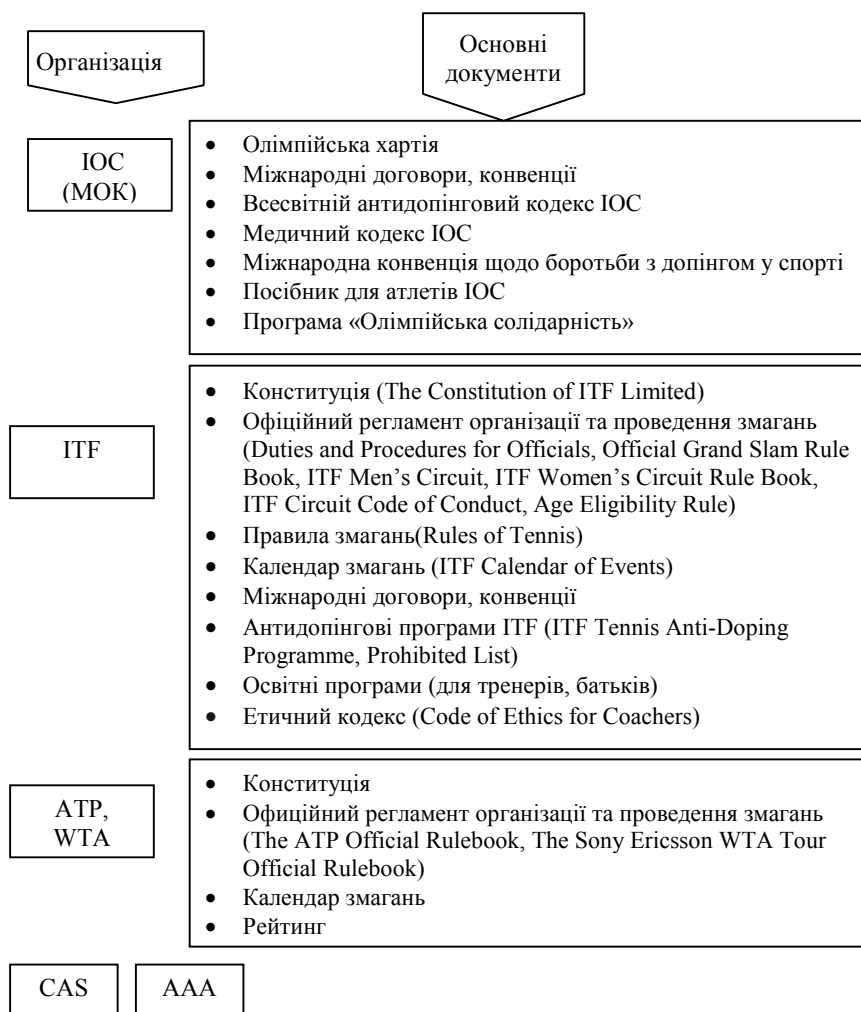

Рис. 3. Правове поле функціонування тенісу на міжнародному рівні

Розвиток світового професійного тенісу відбувається відповідно до закономірностей, що властиві складним системам. Комерційні організації формують ринки фінансів і праці, виробництво й продаж спортивно-видовищних послуг та товарів широкого вжитку, механізм вільних цін тощо. Належність системи професійного тенісу до сфери бізнесу обумовлює атмосферу жорсткої конкуренції у всіх її структурних утвореннях, яка диктується ринком, що, з одного боку, активізує процеси монополізації усередині самої системи, з іншого – забезпечує її подальший розвиток. При цьому у вигравші опиняються практично всі суб'єкти ринкових відносин: тенісисти, їхні агенти, тренери, організатори турнірів, фірми-спонсори, глядачі (продавці й покупці спортивно-видовищних послуг) тощо (рис. 4).

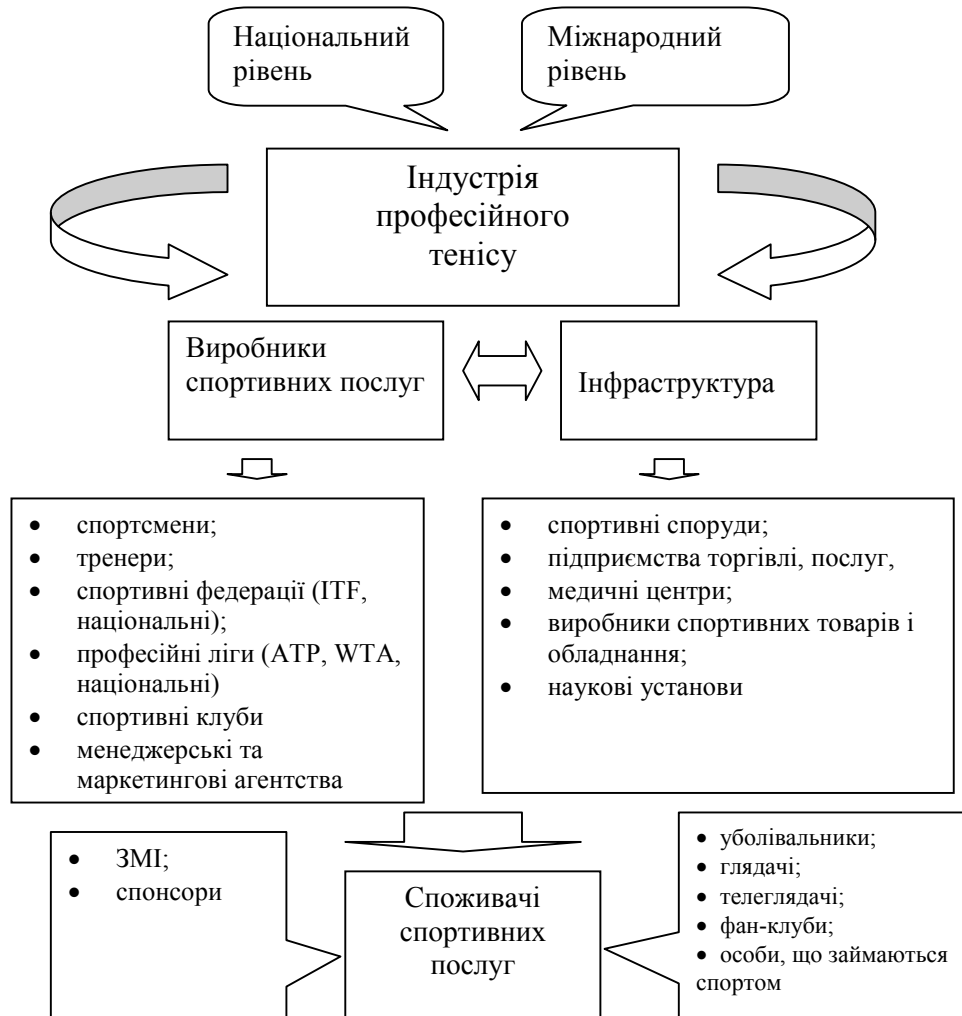

Рис. 4. Основні компоненти та зв'язки індустрії професійного тенісу

Сучасна система організації професійного тенісу у світі становить транснаціональне об'єднання із глобальним рівнем управління, діяльність якого спрямована на трансформацію виду спорту в прибуткове комерційне підприємство з домінуючою в ньому культурою «наддержав» (переважно США), де результат роботи (продукт – видовище) продається більш ніж у 200 країнах. Глобалізація тенісу в економічному, організаційному, правовому, виробничо-технічному, інформаційному, науково-технологічному, соціальному, політичному та іншому проявах обумовила формування структури світової тенісної буржуазії, об'єднаної корпоративними (насамперед економічними) інтересами. До них варто віднести: фірми-виробники товарів, послуг і розваг (у тому числі ЗМІ); міжнародні спортивні організації; провідних тенісистів-професіоналів (рис. 5).

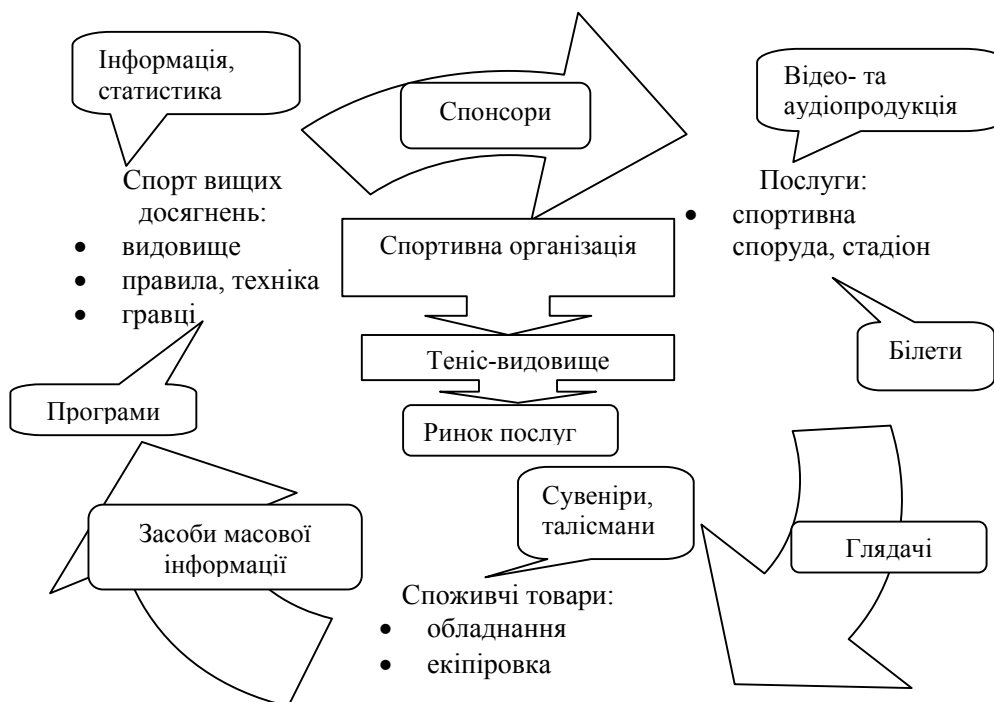

Рис. 5. Ринкові зв'язки тенісу

Особливістю сучасного тенісу, і зокрема системи змагань, є не тільки стабільність календаря (терміни проведення), але й належність до спортивних об'єктів (місце проведення). Сьогодні тенісний турнір – це самостійний та економічно вигідний захід, що припускає не тільки безпосереднє проведення змагань, а і вирішення низки організаційних питань, питань про права власності, залучення фінансових коштів, участі гравців тощо. Наочним прикладом є чотири турніри «Великого шолому».

Стабільність організаційно-управлінської системи тенісу, відсутність кризових явищ, що характерні для інших видів спорту (взаємини гравців і організаторів, економічні), визначається діяльністю трьох керівних організацій – АТР, WTA, ІТФ, що формують єдину систему змагань, яка забезпечує баланс між фінансовими показниками, спортивними досягненнями й відповідним місцем в олімпійському русі, а також незалежність спортсменів як суб'єктів ринку від національних структур (державних і громадських), у тому числі і при визначенні пріоритетів своєї кар'єри.

Основними особливостями функціонування національних структур професійного тенісу, що визначають ефективність і збалансованість їхньої діяльності, є: різні схеми формування інфраструктури спорту, рівень спортивних досягнень лідерів і збірних команд, якість організації внутрішніх і міжнародних змагань, умови для

підготовки спортсменів і роботи тренерів, а також стан внутрішнього ринку й зміни, що відбуваються в суспільстві (соціальні, економічні, політичні й ін.). Загальним для всіх суб'єктів є залежність розвитку національної організаційно-управлінської структури від тенденцій, що проявляються у світовій системі професійного тенісу.

У системі професійного тенісу підготовка елітних гравців здійснюється міжнародними академіями, які компенсують своєю діяльністю обмежені можливості національних федерацій у розвитку юнацького спорту, мають свої переваги як для спортсменів, так і для держави, що обумовлено високим ціновим порогом спортивних послуг і споруд, фінансовою й організаційною нестабільністю функціонування національних систем резервного спорту, ростом популярності тенісу серед населення (особливо серед матеріально забезпечених верств).

Факторами, що мають високу значущість і визначають організаційний стан професійного тенісу для країн у перехідних умовах як для Росії, так і України, є: базові основи системи спорту, які закладені в радянський період; соціально-економічні можливості; темпи їхнього пристосування до умов ринку; національні традиції. Водночас активна участь політичних і державних діячів, керівників місцевих адміністрацій, видатних представників ділових кіл, науки і культури, засобів масової інформації Російської Федерації в розвитку тенісу, а також використання передової спортивної практики найсильніших західних професійних команд, позитивного організаційного досвіду централізованої комплексної підготовки національних збірних команд СРСР (бази, методики, тренери, медицина) і сучасних механізмів спортивного менеджменту дозволило росіянам зайняти лідируюче положення в дитячо-юнацькому спорті й істотно зміцнити позиції в професійному тенісі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Вивчивши закордонний досвід, де професійний теніс уже має свою сформовану структуру, і адаптувавши його до умов в Україні, а також думку провідних вітчизняних і закордонних фахівців в галузі спорту, ми можемо спроектувати певну модель і розробити концепцію розвитку тенісу в країні. Так, система тенісу має становити єдину систему підготовки й вертикально-інтегровану систему змагань, що забезпечує взаємозв'язок і взаємодію олімпійського й професійного тенісу, а її структурними складовими є масовий, резервний спорт і спорт вищих досягнень, діяльність яких спрямована на зміцнення здоров'я різних верств населення, досягнення максимально можливих результатів на національному і міжнародному рівнях, а також створення видовища. Формування організаційної системи, що відповідає європейській моделі професійного спорту, є найбільш оптимальним шляхом розвитку професійного тенісу в Україні.

Список використаної літератури

- 1. Борисова О. В.** Современный профессиональный спорт и пути его развития в Украине (на материале тенниса) [текст]: монография / Ольга Борисова – К. : Центр учебной литературы. – 2011. – 312 с.
- 2. Матвеев Л. П.** Общая теория спорта и ее прикладные аспекты: учебник для вузов физической культуры / Л. П. Матвеев. – М. : Сов. спорт, 2010. – 340 с.
- 3. Мічуда Ю. П.** Професійний спорт як різновидність підприємницької діяльності / Ю. П. Мічуда // Теорія і методика фіз. виховання. – 2005. – № 1. – С. 30–36.
- 4. Платонов В.** Професіоналізація олімпійського спорту / В. Платонов // Теорія і методика фіз. виховання. – 2005. – № 1. – С. 3–9.
- 5. Профессиональный спорт :** [учебник для студентов высших учебных заведений физ. воспитания и спорта] / под общ. ред. С. И. Гуськова, В. Н. Платонова. – К. : Олимп. лит., 2000. – 392 с.
- 6. ATP Partnership:** [Електроний ресурс] / Режим доступу до журналу : <http://www.atpworldtour.com/News/Tennis/2011.aspx>.
- 7. Bairner A.** Sport, nationalism, and globalization: European and North American perspectives / A. Bairner. – Albany: State University of New York Press, 2001. – P. 135–146.
- 8. Jarvie G.** Sport and Leisure in Social Thought / G. Jarvie, J. Maguire. – London: Routledge, 1994. – P. 94–117.

Борисова О. В. Теоретико-методологические основы развития профессионального спорта (на материале тенниса)

В статье теоретически обоснована возможность использования тенниса как одной из эффективных моделей развития олимпийских видов спорта в условиях коммерциализации и профессионализации; проведен анализ профессионального тенниса как социального явления, его организационно-правовых и экономических форм.

Ключевые слова: система организации и управления спортом, спортивное соревнование, коммерциализация и профессионализация, профессиональный теннис, предпринимательство, маркетинг, модель.

Борисова О. В. Теоретико-методологічні засади розвитку професійного спорту (на матеріалі тенісу)

У статті теоретично обґрунтовано можливість використання тенісу як однієї з ефективних моделей розвитку олімпійських видів спорту в умовах комерціалізації й професіоналізації; проведено аналіз професійного тенісу як соціального явища, його організаційно-правових і економічних форм.

Ключові слова: система організації і управління спортом, комерціалізація і професіоналізація, професійний теніс, підприємництво, маркетинг, модель.

Borisova O. V. Theoretical and Methodological Background to the Development of Professional Sports (on the example of Tennis).

The possibility of using tennis as one of effective models of development of Olympic kinds of sports in conditions of commercialization and professionalization is theoretically proved; the analyzes of professional tennis as social phenomenon, its organizational-legal and economic forms are carried out in the article. The system of tennis should become a single system of training and vertically integrated system of contests, which secures the interconnection and interaction of the Olympic and professional types of tennis. Besides, mass, reserve sports and elite sports are its structural constituents, the activity of which is directed at the strengthening of health of various social groups, the achievement of the best possible results at the national and international levels, as well as the creation of the environment. Formation of the organizational system, which meets the requirements of the European sports model, is the most optimal way for the development of professional tennis in Ukraine.

Key words: system of the organization and management of sports, commercialization and professionalization, professional tennis, business, marketing, model.

Стаття надійшла до друку 14.01.2013 р.

Прийнята до друку 29.03.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Ротерс Т. Т.

УДК 371.4

В. М. Мазін

**ПРОЦЕСУАЛЬНО-МЕТОДОЛОГІЧНА СХЕМА ДОСЛІДЖЕННЯ
ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У ДИТЯЧО-
ЮНАЦЬКИХ СПОРТИВНИХ ШКОЛАХ**

Як показує аналіз досвіду та нормативних документів, сьогодні організація виховного процесу у дитячо-юнацьких спортивних школах (ДЮСШ) описується здебільшого у контексті проведення різноманітних планових виховних заходів. Утім, досвід тренерів та адміністраторів дитячо-юнацького спорту, а також досвід чисельних вихованців ДЮСШ показує, що такий підхід, як правило, не забезпечує досягнення запланованих виховних цілей. Виховання, побудоване на основі директив, вказівок, настанов, що наголошуються у рамках запланованих заходів, скоріш, викликає зворотній ефект. У той же час, на сьогодні, у теорії виховання стрімко оформлюються нові концепції та підходи, механізмом виховання у яких виступає взаємовплив суб'єктів виховного процесу у педагогічних ситуаціях, що виникають у процесі тієї чи іншої діяльності. Таке положення справ обумовлює необхідність науково

обґрунтованої концепції, яка характеризує основні напрямки, цілі, завдання, форми, засоби й методи виховної роботи у ДЮСШ на основі ситуативного підходу до організації виховного процесу.

Аналіз досліджень, у яких висвітлено шляхи вирішення конкретних завдань виховної роботи у дитячо-юнацьких спортивних школах (К. Анваров, К. Байбеков, Г. Бобильов, В. Богданова, Л. Богданова, М. Віленський, С. Галкін, М. Горбунов, Д. Горєв, Г. Грибан, Ю. Зотов, Н. Коробкіна, Б. Колобов, В. Лисяк, Л. Мірошник, С. Пронкіна, А. Паршиков, Г. Путятіна, В. Ринг, Д. Фабричников) показав, що концепції організації виховного процесу у ДЮСШ на засадах ситуативного підходу до виховання дітей, підлітків та юнаків створено не було.

Актуальність проблеми організації виховного процесу у дитячо-юнацьких спортивних школах, а також недостатня розробленість цієї проблеми зумовили вибір напрямку нашого наукового пошуку – створення концепції організації виховного процесу у ДЮСШ на засадах ситуативного підходу.

Концепція організації виховного процесу у ДЮСШ на засадах ситуативного підходу має отримати належне наукове обґрунтування, для чого необхідне проведення відповідного дослідження. Проведення такого дослідження пов'язане із визначенням його методологічних засад, зокрема, уточнення його процесуально-методологічної схеми, яка, у свою чергу, визначатиме завдання дослідження, і, відповідно – зміст дисертації.

Мета статті полягає у висвітленні процесуально-методологічної схеми дослідження з проблеми організації виховного процесу у ДЮСШ. Дослідження виконується у рамках науково-дослідної роботи «Наукове обґрунтування ефективних форм і методів організації діяльності системи дитячо-юнацьких спортивних шкіл» (номер державної реєстрації 0112U005360).

Виходячи з розуміння методології як «системи принципів та способів організації та побудови теоретичної та практичної діяльності» [1], у методології нашого дослідження виділимо два аспекти:

– по-перше, методологію як керівництво до вибору методів дослідження і їх послідовності;

– по-друге, методологію як систему упорядкованих наукових знань, що є необхідними для пояснення і розуміння суті, а також закономірностей існування та розвитку аналізованих у дослідженні фрагментів дійсності.

Бінарність методології наукового дослідження знайшла відображення у роботах І. Блауберга, В. Загвязинського, В. Краєвського, О. Новікова, В. Полонського, Е. Юдіна, В. Сластьоніна та інших вчених, які констатували існування:

– прескриптивної (нормативної) методології – спрямованої на

регуляцію наукової діяльності у формі певних рекомендацій та правил її здійснення;

– дескриптивної (описової) методології, яка слугує орієнтиром в процесі дослідження і відображає структуру наукового знання та закономірності наукового пізнання [2, с. 95].

У найбільш загальному вигляді за О. Новіковим методологія наукової діяльності (наукового дослідження, як елементу цієї діяльності) у нормативному аспекті інтегрує:

– основи методології (за Г. Щедровицьким: філософсько-психологічна теорія діяльності; системний аналіз; наукознавство та теорія науки, зокрема такі її розділи як гносеологія (теорія пізнання) та семіотика (наука про знаки та знакові системи); теорія мислення);

– характеристики наукової діяльності: особливості, принципи, умови, норми;

– логічну структуру діяльності: суб'єкт, об'єкт, предмет, форми, засоби, методи, результат діяльності;

– структуру діяльності: фази, стадії, етапи.

– технологію виконання робіт і вирішення задач: засоби, методи, способи, прийоми, алгоритми [3].

У дескриптивному аспекті методологія наукового дослідження інтегрує систематизоване у наукові форми знання (теорії, концепції, підходи), що виступає підґрунтям для пояснення та розуміння суті і закономірностей існування та розвитку визначеної предметної області - множини усіх предметів, властивості яких і відносини між якими розглядаються у дослідженні.

Хоча, особливості наукової діяльності, принципи пізнання єдині для науки у цілому, окреме дослідження у своєму процесуальному здійсненні може бути побудовано у різних варіантах, які різнитимуться між собою комбінацією і послідовністю пізнавальних процедур і дій дослідника. Ця послідовність набуває унікальності у кожному науковому дослідженні і безпосередньо впливає на якість та достовірність отриманих наукових результатів.

Виходячи зі сказаного вище, однією з необхідних умов методологічної обґрунтованості дослідження проблеми організації виховного процесу у дитячо-юнацькій спортивній школі у нормативному аспекті виступає уточнення його процесуально-методологічної схеми.

У слід за А. Зубковою та Е. Коротковим під процесуально-методологічною схемою будемо розуміти висвітлення у найзагальніших рисах послідовності пізнавальних процедур, що мають бути здійснені у процесі дослідження [4;5].

Процесуально-методологічна схема дослідження з проблеми організації виховного процесу у ДЮСШ інтегруватиме наступні етапи:

– визначення теоретичної та категоріально-термінологічної бази дослідження;

- концептуалізація предметної області «Організація виховного процесу у ДЮСШ»;
- операціоналізація предметної області «Організація виховного процесу у ДЮСШ»;
- обґрунтування і розробка засобів, методів, способів, прийомів, алгоритмів організації виховного процесу у ДЮСШ;
- верифікація гіпотез, пов'язаних із організацією виховного процесу у ДЮСШ.

Перш за все, наші зусилля мають бути спрямовані на *визначення теоретичної та категоріально-термінологічної бази дослідження*, як розробку дескриптивного аспекту його методології.

На цьому етапі доцільним виступає звернення до моделі, у якій виділено чотири «поверхи» наукової методології (І. Блауберг, Г. Щедровицький, В. Краєвський, Е. Юдін та ін.). У відповідності до цієї моделі, методологія наукової діяльності інтегрує наукові узагальнення, що відносяться до наступних рівнів:

- філософського;
- загальнонаукового;
- конкретно-наукового;
- конкретно-дослідницького.

Результатами розробки теоретичної бази нашого дослідження має стати ієрархічно організована система наукового знання у формі парадигм, теорій, концепцій і підходів, необхідних для пояснення частини реальності, що співвідноситься із предметною областю дослідження – організацією виховного процесу у ДЮСШ.

Результатом розробки категоріально-термінологічної бази виступатимуть асоційовані із визначеними формами наукового знання поняття та категорії, які виступатимуть вихідними конструктами для концептуалізації нашого уявлення про організацію виховного процесу у дитячо-юнацьких спортивних школах.

Відзначимо, що у педагогічних дослідженнях розробка категоріально-термінологічної бази набуває особливої актуальності, оскільки, у науках «сильної версії» (за термінологією О. Новікова), система спеціальної мови дуже розвинута і не потребує уточнень, проте у науках «слабкої версії» (до яких відноситься педагогіка) таке уточнення є вельми бажаним, оскільки від нього повністю залежить точність і повнота розуміння авторської концепції науковою спільнотою.

Виходячи з останнього, вважаємо доцільним представлення категоріально-термінологічної бази дослідження у вигляді моделі, яка відображає семантику предметної області у вигляді понять і відносин між ними, оскільки таке схематичне представлення набагато зручніше для сприйняття ніж її текстовий опис.

Концептуалізація предметної області дослідження виступає як спосіб організації розумової роботи, що передбачає рух від первинного

емпіричного та теоретичного матеріалу до абстрактних концептів, що відображають наші уявлення про сутність організації виховного процесу ДЮОШ [6].

Результати концептуалізації предметного поля нашого дослідження – організації виховного процесу у ДЮОШ, доцільно представити у вигляді моделей-концептів (концептуальних моделей).

У нашому дослідженні передбачається три таких моделі: модель організації виховного процесу ДЮОШ, а також пов'язані із нею модель механізму виховного процесу у ДЮОШ і модель виховної системи ДЮОШ.

При створенні перших двох моделей вважаємо за доцільне звернення до методології моделювання SADT та методик IDEF0 і IDEF3 як інструменту її практичної реалізації [7].

Виховну систему ДЮОШ доцільно представити у вигляді моделі, що має вигляд орієнтованого графа, вершини якого відповідають об'єктам системи, а дуги (ребра) задають відносини між ними.

Названі моделі дозволять задати теоретичне розуміння цільності предметної області дослідження, підтримуватимуть системні уявлення про неї у всіх дослідницьких процедурах, дозволять представити смислову єдність авторського бачення організації виховного процесу у ДЮОШ.

За логікою дослідження, концептуалізація його предметної області, як рух у напрямку до абстрактного, має співвідноситися з операціоналізацією, як рухом до конкретного.

Операціоналізація предметної області дослідження постає як процедура встановлення зв'язку концептуальної схеми з її методичним інструментарієм, що виступатиме як засіб підтвердження відповідності концептуальної моделі предметної області дійсності [8].

Операціоналізація предметної області «Організація виховного процесу у ДЮОШ» передбачатиме два етапи:

- по-перше, визначення індикаторів, критеріїв і показників вихованості учнів та організованості виховного процесу ДЮОШ;
- по-друге, визначення відповідних методів фіксації і створення на їхній основі діагностичного інструментарію.

Обґрунтування і розробка засобів, методів, способів, прийомів, алгоритмів організації виховного процесу у ДЮОШ передбачається наступним логічним кроком нашого дослідження.

Засоби, прийоми та методи організації виховного процесу у ДЮОШ мають бути сконструйовані у відповідності до визначених концептуальних моделей та схем, адресовані суб'єктам виховного процесу, і представлені їм у вигляді доступних методичних рекомендацій з вирішення конкретних задач організації виховного процесу у ДЮОШ.

Відзначимо, що у зв'язку із особливостями впливу різних видів спорту на становлення особистості дітей, підлітків та юнаків, які займаються у ДЮОШ, методичні рекомендації з організації виховного

процесу мають носити варіативний характер.

Верифікація гіпотез, пов'язаних із предметною областю дослідження. Наступним необхідним кроком дослідження, обумовленим загальною його логікою, виступає верифікація (від лат. *verus* – «істинний» и *facere* – «робити») – встановлення істинності, або емпіричної осмисленості наукових тверджень шляхом їх зіставлення з емпіричними даними [9].

У нашому дослідженні верифікації підлягатимуть гіпотези, що стосуються:

– по-перше, адекватності авторських концептуальних уявлень дійсності;

– по-друге, дієвості та ефективності розроблених засобів, методів, способів, прийомів, алгоритмів організації виховної діяльності ДЮСШ.

І перша, і друга гіпотези мають бути перевірені в емпіричному дослідженні. При цьому перша гіпотеза може бути перевірена без проведення експериментального дослідження (констатувальний експеримент) з використанням сучасних педагогічних, соціологічних та логіко-математичних методів.

При перевірці другої гіпотези доцільно проведення педагогічного експерименту, покликаного підтвердити ефективність розроблених методик організації виховного процесу у ДЮСШ.

Формулювання загальної стратегії дослідження у вигляді наведеної методологічної схеми значно полегшує визначення змісту та послідовності конкретних дослідницьких дій. При цьому ми допускаємо, що етапи описаної процесуально-методологічної схеми можуть починатися і реалізовуватися паралельно.

Отже, дослідження проблеми організації виховного процесу у дитячо-юнацьких спортивних школах будуватиметься за наступною процесуально-методологічною схемою.

1. Розробка дескриптивного аспекту методології дослідження, результатом якого буде визначення загальнонаукових парадигм, теорій, концепцій і пов'язаних із ними категорій та понять, необхідних для дослідження предметної області «Організація виховного процесу ДЮСШ».

2. Концептуалізація предмету дослідження – організації виховного процесу у ДЮСШ, результатом якої виступатимуть концептуальні моделі, що дозволять задати теоретичне розуміння цільності предмета дослідження, підтримуватимуть системні уявлення про нього у всіх дослідницьких процедурах, дозволять представити смислову єдність авторського бачення організації виховного процесу науково-дослідницькій спільноті.

3. Операціоналізація авторського бачення предметної області, результатом якої мають стати: індикатори, критерії, показники організованості виховного процесу у ДЮСШ, а також методи

діагностики стану предметної області «Організація виховного процесу у ДЮСШ».

4. Обґрунтування і розробка дійових засобів організації виховного процесу у ДЮСШ у відповідності до визначених концептуальних моделей та схем, результатом якої стануть методичні рекомендації, адресовані суб'єктам виховного процесу.

5. Верифікація гіпотез, що стосуються по-перше, адекватності авторських концептуальних уявлень реальному стану предмету дослідження; по-друге, дієвості та ефективності розроблених засобів організації виховної діяльності ДЮСШ. І перша і друга гіпотези мають бути перевірено в емпіричному дослідженні. При цьому, перша гіпотеза може бути перевірена без проведення експериментального дослідження. При перевірці другої гіпотези доцільно проведення педагогічного експерименту, покликаного підтвердити ефективність розроблених методик організації виховного процесу у ДЮСШ.

Перспективними напрямками досліджень вважаємо наукове обґрунтування методології моделювання предметної області «Організація виховного процесу в ДЮСШ».

Список використаної літератури

- 1. Философский** энциклопедический словарь / Гл. ред. Ильичев Л. Ф., Федосеев П. Н. и др. – М. : Сов. Энциклопедия, 1983. – 836 с.
- 2. Сластенин В. А.** и др. Педагогика : Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов; Под ред. В. А. Сластенина. – М. : Издательский центр «Академия», 2002. – 576 с.
- 3. Новиков А. М.** Методология / А. М. Новиков, Д. А. Новиков. – М.: СИНТЕГ. – 668 с.
- 4. Зубкова Т. И.** Методологическая схема исследования институционализации профессиональной социально-педагогической деятельности [Электронный ресурс] / Т. И. Зубкова // Современные проблемы подготовки специалистов по социальной работе и социальной педагогике : материалы Второй науч.-практ. конф., 28 мая 2002 г., Рос. гос. проф.-пед. ун-т., г. Екатеринбург. – Режим доступа: <http://do.teleclinica.ru/186240/>.
- 5. Коротков Э. М.** Исследование систем управления: Учебник / Э. М. Коротков. – М. : Издательско-консалтинговая компания «ДеКА», 2000. – 130 с.
- 6. Концептуализация** [Электронный ресурс] // Словари и энциклопедии на Академике. Новейший философский словарь. – Режим доступа : http://dic.academic.ru/dic.nsf/fin_enc/24215.
- 7. Черемных С. В.** Моделирование и анализ систем. IDEF-технологии: практикум / С. В. Черемных, И. О. Семенов, В. С. Ручкин. – М. : Финансы и статистика, 2006. – 192 с. – Серия : Прикладные информационные технологии.
- 8. Операционализация** [Электронный ресурс] // Словари и энциклопедии на Академике. Новейший философский словарь. – Режим доступа : http://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_new_philosophy/861.
- 9. Философия** : Энциклопедический словарь / Под ред. А. А. Ивина. – М. : Гардарики. – 2004. – 1072 с.

Мазін В. М. Процесуально-методологічна схема дослідження проблеми організації виховного процесу в дитячо-юнацьких спортивних школах

Висвітлено процесуально-методологічну схему дослідження проблеми організації виховного процесу в ДЮСШ, як характеристику нормативного аспекту методології. Визначено перспективні напрямки подальших досліджень.

Ключові слова: методологія, організація, виховний процес, дитячо-юнацькі спортивні школи, ДЮСШ, процесуально-методологічна схема дослідження.

Мазин В. Н. Процесуально-методологическая схема исследования проблемы организации воспитательного процесса в детско-юношеских спортивных школах

Представлена процесуально-методологическая схема исследования проблемы организации воспитательного процесса в ДЮСШ, как характеристика нормативного аспекта методологии. Определены перспективные направления дальнейших исследований.

Ключевые слова: методология, организация, воспитательный процесс, детско-юношеские спортивные школы, ДЮСШ, процесуально-методологическая схема исследования.

Mazin V.M. Procedural and Methodological Scheme of Investigation of the Educational Process Organization in Children and Youth Sports Schools

The article presents the urgency of the problem of the educational process organization in children and youth sports schools. Besides, the approach to the methodology development for the study of problems of educational process organization in youth sports schools is described. The procedural and methodological scheme of problem investigation of the educational process organization in sports schools as a characteristic of the procedural aspect of the methodology is presented. The procedural and methodological scheme includes the following components: elaboration of terminology and theoretical framework of the research, conceptualization of the sphere of research, operationalization of the subject area, study and development of methods for the educational process organization in children and youth youth sports schools; verification of hypotheses related to the educational process organization in youth sports schools. The promising areas for further researches are also identified in the article.

Key words: methodology, organization, educational process, children and youth sports school, procedural and methodological scheme of investigation.

Стаття надійшла до друку 19.02.2013 р.

Прийнята до друку 29.03.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Ротерс Т. Т.

УДК 796.853.23.012

А. Г. Полевая-Секэрян, О. Е. Афтимичук

**ЗНАЧИМОСТЬ ФОРМИРОВАНИЯ СПЕЦИАЛИЗИРОВАННЫХ
ВОСПРИЯТИЙ ДЛЯ ТЕХНИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ
ДЗЮДОИСТОВ**

Успех процесса обучения во всех видах подготовки зависит от уровня мастерства тренера-преподавателя, его способности представить содержание учебного материала спортсмену. К сожалению, часто обучение того или иного двигательного действия занимает продолжительное время, что затягивает процесс становления двигательного навыка, а значит и процесс формирования спортивного мастерства [18]. Более того, чем ярче выражены «двигательные способности борца, тем богаче возможности для формирования его технического арсенала» [4, с. 40]. Это в значительной степени обуславливает необходимость дальнейшего поиска различных педагогических средств и методов в системе спортивной подготовки борцов, поэтому проблема формирования двигательной деятельности борцов имеет неиссякаемую актуальность, отличающуюся усложнением технико-тактических приемов, постоянным изменением правил борьбы, а также жестким соперничеством на международной арене.

В современном спорте увеличивается значение научно-технического прогресса и внедрения научных разработок в практику подготовки спортсменов. Особое место отводится применению как традиционных, так и нетрадиционных средств [18]. При этом наличие разнообразных средств рассматривается как одно из первостепенных значений в учебно-тренировочном процессе, которые положительно влияют на двигательные возможности той или иной категории спортсменов [10].

Всемирно известный физиолог И. Сеченов [17] усматривал важнейшую роль различительной чувствительности в ориентации и управлении двигательной деятельностью. Он установил, что никакое новое движение не может быть освоено, если нет «контроля чувством». Автор доказал, что само движение является мерой времени, ощущения времени, которое мы воспринимаем при помощи чувственных приборов, где наибольшее значение отведено органам слуха и кинестетической чувствительности.

Эти же проблемы разрабатывались и в лаборатории Н. Бернштейна [3], который отмечал, что в зависимости от сложности движения все виды эфферентации в большей или меньшей степени принимают участие в сенсорных коррекциях, выполняя функцию проприоцепции. Таким образом, центральная нервная система в каждый определенный момент управляет мышечной деятельностью, где

большую роль играют проприоцептивные сигналы, поступающие от рецепторов, расположенных в разных участках двигательного аппарата: *в мышцах, связках, сочленениях, суставных сумках, сухожилиях* [1].

Не менее важным фактором организации двигательных действий борцов является оперативный контроль параметров выполняемых движений [3, 13], для осуществления которого необходимо уметь воспринимать и чувствовать моторику, не только свою, но и соперника.

Затрагивая тему восприятий и ощущений в спортивной деятельности, следует отметить, что управление движениями осуществляется с помощью проприорецепторов [6, 19], основанных преимущественно на точности и тонкости двигательных ощущений и восприятий, выступающих нередко в сочетании со зрительными и слуховыми ощущениями и восприятиями [20]. Такие специализированные восприятия определяют как «чувства». Например, чувство движения в процессе борьбы представляет собой весьма тонкое восприятие сопротивления партнера при осуществлении им каких-либо технико-тактических действий. В состав восприятия при сопротивлении партнера входят не только мышечно-двигательные ощущения, но и восприятие выполнения действий в их последовательности.

В то же время, в доступной нам литературе материалов по методике формирования специализированных восприятий, которые проявляют себя в соревновательных движениях борцов, не наблюдается. В основном речь идет о построении двигательного действия, не отмечая методы его воспитания.

В этой связи мы обратились к мнению специалистов и тренеров по спортивной борьбе.

Для оценки состояния проблемы спортивной подготовки в дзюдо, нами была разработана анкета, позволившая провести социологический опрос специалистов по борьбе. Опросу были подвергнуты тренеры (61 респондент) и преподаватели ВУЗов, специализирующихся по спортивной борьбе (34 респондента).

На вопрос, акцентируют ли респонденты внимание на воспитание таких специализированных восприятий, как *ориентация в пространстве, чувство ритма, чувство темпа, чувство времени, чувство равновесия* в учебно-тренировочном процессе борцов, большинство респондентов преподавателей вузов (82,35%) и тренеров (75,41%) ответили утвердительно. На вопрос же о рейтинговой оценке этих же восприятий мнения респондентов распределились следующим образом: приоритетное место заняло *чувство равновесия* (преподаватели – 39,29%, тренеры – 39,13%), далее – *ориентация в пространстве* (соответственно 32,14%; 32,61%), затем – *чувство времени* (соответственно 17,86%; 17,39%), на четвертом месте определилось *чувство темпа* (соответственно 7,14%; 10,87%). И только 3,57% преподавателей вузов обращают внимание на значимость *чувства ритма* в двигательной деятельности борцов. Как видим, здесь наблюдается единое мнение в

предпочтениях за исключением незначительного процента респондентов-преподавателей, обращающих внимание на такое важное, на наш взгляд, специализированное восприятие, как *чувство ритма*, тогда как тренеры вообще не отметили его значимости (0,0%) [15].

Для уточнения данного положения мы проанализировали полученные ответы на вопрос «Какими специализированными чувствами, по Вашему мнению, должен обладать спортсмен, для того, чтобы сократить время усвоения того или иного двигательного действия в борьбе?». Для того, чтобы ответить на данный вопрос, респондентам необходимо было расставить предложенные ответы в ранговом порядке.

Предпочтение по количеству мнений было отдано *ориентации в пространстве* (преподаватели – 50,00%, тренеры – 26,23%), второе место отвели *чувству равновесия* (преподаватели – 44,12%, тренеры – 22,95%), на третьем месте – *чувство времени* (преподаватели – 41,82%, тренеры – 19,67%). При этом на *чувство темпа* и *чувство ритма* никто из респондентов не обратил внимания, хотя и респонденты-тренеры (59,01%), и респонденты-преподаватели (70,58%) считают необходимым ввести в учебно-тренировочный процесс специальную подготовку по воспитанию чувства ритма.

Данную ситуацию можно интерпретировать следующим образом. При анализе соответствующей специальной литературы поставленная проблема не раскрывается специалистами в спортивной борьбе, а потому и не рассматриваются в самом процессе подготовки спортсменов. К тому же структура усвоения при разучивании двигательных действий определяется смысловым содержанием информации, передаваемой преподавателем обучающемуся.

Учитывая результаты полученных ответов на следующий вопрос: «Как Вы считаете, необходимо ли борцу владеть ниже перечисленными чувствами: *темпа, ритма, времени, пространства?*», большинство респондентов-преподавателей (91,12%) и респондентов-тренеров (80,33%) ответили положительно, то есть «Да».

Для более полного изучения данной проблемы, респондентам был предложен вопрос, с помощью которого определялось, в каких ситуациях борцу необходимы выше названные чувства. На поставленный вопрос респонденты-преподаватели отметили, что указанные выше специализированные восприятия необходимы борцу, в первую очередь, в *атаке* и *контратаке* (25,81%), во вторую очередь – в *ложной атаке* (19,35%) и в третью очередь – в *маневрировании* (12,90%).

Тренеры же смотрят на данную ситуацию несколько иначе. Первое место они отдали *контратаке* (22,45%), второе место – *атаке, защите* и *маневрированию* (20,41%), третье место – *ложной атаке* (12,24%).

Рассматривая участие специализированных восприятий в различных ситуациях в процессе борьбы, необходимо отметить, что они проявляются комплексно, и каждое из них играет важную роль в

процессе двигательной деятельности борца, «особенно при решении сложных сенсомоторных задач в условиях смены ситуации» [7]. К тому же двигательные ритмы представляют собой более высокую степень организации функциональной активности, свойственную лишь человеку, на которой целенаправленно включаются такие психические факторы, как *чувство ритма, чувство времени, чувство пространства, чувство усилия* [8, 9, 11, 16].

Таким образом, социологический опрос позволил выявить, наиболее значимые, по мнению респондентов, воспитываемые чувства в рамках учебно-тренировочного процесса. В то же время, респонденты-практики, на наш взгляд, не акцентируют своего внимания на значимость воспитания чувства ритма в формировании двигательной деятельности борцов. Основной причиной наличия таких мнений следует считать отсутствие научно обоснованных подходов по вопросу совершенствования учебно-тренировочного процесса в спортивной борьбе в современных условиях.

В связи с этим, успешное решение задач спортивной подготовки должно предусматривать не только воспитание физических и психомоторных качеств, но и формирование специализированных восприятий в их проявлениях. Так, специализированные восприятия быстроты двигательного действия проявляются в чувствах темпа, ритма и времени совершаемого моторного акта. При осуществлении сложно-координационного действия в каком-либо спортивном поединке большую роль играют чувства равновесия и пространства, что может быть представлено сенсомоторной координацией. Спортсмен, выполняя те или иные технические приемы, регулирует свои движения через мышечные усилия, опираясь на точность восприятия времени, пространства, а также мышечно-суставные ощущения, определяющие работу вестибулярного аппарата.

С этих позиций нами была разработана экспериментальная программа по дзюдо [14]. Ее особенностью является то, что для целенаправленного формирования ритмической структуры двигательных действий в борьбе мы использовали нетрадиционные для данного вида спорта средства ритмического воспитания и музыки. Экспериментальная программа апробирована на группах совершенствования спортивного мастерства с целью оптимизации спортивной подготовки студентов в дзюдо.

Исследование проводилось на базе Университета физического воспитания и спорта Республики Молдова. Определение эффективности разработанной программы требовало формирования экспериментальных групп (опытной и контрольной), а также выявления динамики развития их двигательных способностей. Продолжительность педагогического эксперимента охватывала девять месяцев.

В соответствии с задачами исследования, нами был проведен анализ показателей специализированных восприятий, а также

результатов тестирования технической подготовки студентов, занимающихся дзюдо, в опытной ($n_1 = 15$) и контрольной ($n_2 = 15$) группах.

Омогенность групп была подтверждена результатами проведенного в начале педагогического эксперимента тестирования по всем показателям ($P > 0,05$). По окончании педагогического эксперимента нами было осуществлено повторное тестирование изучаемых параметров специализированных восприятий и технической подготовки в каждой из экспериментальных групп испытуемых студентов-дзюдоистов.

Динамика показателей, полученных в конце эксперимента, представлена в таблице 1. Здесь мы видим, что полученные данные по всем изучаемым параметрам претерпели изменения в сторону улучшения.

Таблица 1

Динамика специализированных восприятий и технической подготовки студентов-дзюдоистов контрольной и опытной группы

№ п/п	Параметры	$\bar{X} \pm m$		t	P	$\bar{X} \pm m$		t	P
		Контрольная группа				Опытная группа			
		исходные	итоговые			исходные	итоговые		
Специализированные восприятия									
1	Чувство «ритма» (балл)	5,55 ± 0,16	5,67 ± 0,15	0,81	>0,05	5,60 ± 0,15	6,07 ± 0,12	3,61	<0,01
2	Чувство «темпа» (балл)	6,50±0,45	6,74±0,44	2,02	>0,05	6,70 ± 0,45	8,60±0,42	3,19	<0,01
3	Чувство «времени» (с)	0,75±0,20	0,67±0,13	0,45	>0,05	0,73 ± 0,20	0,43±0,078	2,03	>0,05
4	Чувство «равновесия» (с)	4,17 ± 0,19	4,60 ± 0,18	2,61	<0,05	3,90 ± 0,19	5,40 ± 0,16	3,33	<0,01
5	Чувство «пространства» (к-во раз)	5,60 ± 0,32	6,26 ± 0,31	2,20	<0,05	5,80 ± 0,30	7,13 ± 0,28	4,92	<0,001
Техническая подготовка									
6	Специализированный тест (к-во раз)	3,40 ± 0,18	3,47 ± 0,18	0,37	>0,05	3,46±0,18	4,00±0,17	4,15	<0,001
7	Специальный технический тест (к-во раз)	32,20 ± 1,06	32,73± 1,04	0,53	>0,05	32,06±1,05	35,73±1,00	3,57	<0,01
8	СПУРТ (с)	51,59 ± 1,72	48,17± 1,66	2,15	<0,05	50,85±1,68	43,47±1,54	4,82	<0,001

Примечание: $n_1=15, n_2=15, (f=14)$ при $P < 0,05, t = 2,145; P < 0,01, t = 2,977; P < 0,001, t = 4,140$

Однако в контрольной группе из пяти параметров специализированных восприятий только два – «чувство равновесия» ($t = 2,61$) и «чувство пространства» ($t = 2,20$) – выявили достоверность различий исходных и конечных данных при $P < 0,05$. Такой расклад можно мотивировать тем, что выполнение любого двигательного действия сопровождается изменением усилий под воздействием вестибулярного и органического анализаторов [1]. Это отражается, в

первую очередь, в степени развития чувств равновесия и пространства, поскольку, по утверждению Л. Назаренко [12], пространственная ориентация является одной из составляющих «многокомпонентного двигательного-координационного качества» – равновесия.

В спортивной борьбе же выше названные чувства проявляются особым образом, так как имеет место контакт с противником. Поэтому весь учебно-тренировочный процесс в дзюдо основан на обсуждаемых категориях.

В опытной группе, в сравнении с контрольной, показатели «чувства равновесия» ($t = 3,33$) и «чувства пространства» ($t = 4,92$) на порядок лучше, что подтверждено уровнем достоверности, соответственно $P < 0,01$; $0,001$. Такие же положительные результаты мы наблюдаем и по остальным трем параметрам специализированных восприятий.

Похожую картину мы наблюдаем и в блоке технической подготовки. Из трех тестов, отражающих уровень технической подготовки студентов-дзюдоистов контрольной группы, только один, СПУРТ, подтвердил достоверность полученных результатов ($t = 2,15$; $P < 0,05$). При этом в опытной группе этот же тест ($t = 4,82$) продемонстрировал уровень достоверности при $P < 0,001$. Показатели же двух других тестов («специализированный тест»: $t = 0,37$; «специальный технический тест»: $t = 0,53$) не оправдали возможности традиционной методики при подготовке дзюдоистов контрольной группы на этапе начальной спортивной специализации ($P > 0,05$). Из этого следует, что существующая на данный момент вузовская учебно-тренировочная программа по дзюдо в основном направлена на воспитание скоростно-силовой выносливости, что предусматривает тест СПУРТ. В случае же со специальным техническим тестом, который направлен на развитие тех же способностей, можно отметить, что осуществление пауз в 10 секунд между сериями явилось фактором, нарушающим ритмичное выполнение бросков. В опытной группе данный тест ($t = 3,57$) выявил достоверность сформированных способностей при $P < 0,01$, поскольку наработанный в процессе экспериментальных занятий ритм исполнения бросков утвердился как специализированный двигательный навык. В отношении специализированного теста можно сказать, что он направлен на определение способности ориентироваться в пространстве, сохранять вестибулярную устойчивость, проявлять скоростно-силовые качества. Анализируя его показатели, также отмечаем, что содержание учебно-тренировочных занятий в рамках экспериментальной программы обеспечило формирование комплексного умения сочетать двигательные действия студентов-дзюдоистов опытной группы, отражающие различные характеристики ($t = 4,15$; $P < 0,001$).

Таким образом, данное положение позволяет нам констатировать, что за период педагогического эксперимента применяемые средства и методы экспериментальной программы, направленные на воспитание

двигательного ритма, положительно воздействовали на показатели специализированных восприятий и технической подготовки студентов-дзюдоистов опытной группы, что подтверждается произведенными математическими расчетами при сравнительном анализе исследуемых показателей обеих групп (табл. 2).

Таблица 2

Сравнительный анализ итоговых показателей специализированных восприятий и технической подготовки экспериментальных групп

№ п/п	Параметры	$\bar{X} \pm m$		t	P
		Контрольная группа	Опытная группа		
		ИТОГОВЫЕ	ИТОГОВЫЕ		
Специализированные восприятия					
1	Чувство «ритма»(балл)	5,67 ± 0,15	6,07 ± 0,12	2,10	<0,05
2	Чувство «темпа» (балл)	6,74±0,44	8,60±0,42	2,15	<0,05
3	Чувство «времени» (с)	0,673±0,13	0,43±0,078	1,61	>0,05
4	Чувство «равновесия» (с)	4,60 ± 0,18	5,4 ± 0,16	3,33	<0,01
5	Чувство «пространства» (к-во раз)	6,26 ± 0,31	7,13 ± 0,28	2,07	<0,05
Техническая подготовка					
6	Специализированный тест (к-во раз)	3,47 ± 0,18	4,00 ± 0,17	2,12	<0,05
7	Специальный технический тест (к-во раз)	32,73 ± 1,04	35,73 ± 1,00	2,08	<0,05
8	СПУРТ (с)	48,17 ± 1,66	43,47 ± 1,54	2,08	<0,05

Примечание: $n_1=15, n_2=15, (f=28)$ При $P<0,05, t=2,048; P<0,01, t=2,763; P<0,001, t=3,674$

Данные таблицы 2 демонстрируют абсолютную достоверность полученных в ходе педагогического эксперимента результатов в пользу опытной группы. Из восьми параметров семь выявили достоверность различий итоговых показателей исследуемых групп студентов на уровне $P < 0,05$ и один, «чувство равновесия», – на уровне $P < 0,01$.

Таким образом, разработанная и апробированная нами экспериментальная программа по дзюдо для студентов ВУЗов, тренирующихся в рамках этапа начальной специализированной подготовки, использующая средства ритмического воспитания и музыки, позволяет интенсифицировать процесс спортивной тренировки на более высоком, качественном уровне.

Список использованной литературы

1. Берзин А. Спортсменам об органах чувств / А. Берзин. – Изд. 2-е. – М. : Физкультура и спорт, 1967. – 64 с.
2. Бернштейн Н. А. О построении движений / Н. А. Бернштейн. – М. : Медгиз, 1947. – 255 с.
3. Бернштейн Н. А. Очерки по физиологии движений и физиологии активности / Н. А. Бернштейн. – М. : Медицина, 1966. – 348 с.
4. Еремин И. Б. Билатеральное регулирование технико-тактических

действий борцов с учетом индивидуальных особенностей : Дис. ... канд. пед. наук. / И. Б. Еремин. – СПб. : 2002. – 164 с. **5. Ильин Е. П.** О необходимости дифференцированного подхода к оценке «мышечного чувства» (проприорецептивных функций). Психомоторика / Е. П. Ильин. – Л. : 1976. – С. 56-61. **6. Ильин Е. П.** Структура психомоторных способностей / Е. П. Ильин. В кн. : Психомоторика. – Л., 1976. – С. 4–22. **7. Кузнецов А. С.** Организационно-методические основы многолетней технико-тактической подготовки в греко-римской борьбе : Дис. ... д-ра пед. наук. / А. С. Кузнецов. Краснодар, 2002. – 484 с. **8. Ледовская О. А.** Технология формирования ритмической структуры барьерного бега у юных легкоатлетов на этапе начальной спортивной специализации : Дис. ... канд. пед. наук / О. А. Ледовская. – Челябинск, 2009. – 165 с. **9. Лях В. И.** Координационные способности: диагностика и развитие. – М. : ТВТ «Дивизион», 2006. – 290 с. **10. Манолаки В. Г.** Педагогический контроль за физической и технико-тактической подготовленностью дзюдоисток : Метод. пособие / В. Г. Манолаки. – Кишинев : Пед. ин-т им. И. Крянгэ, 1991. – 36 с. **11. Матвеев Л. П.** Теория и методика физической культуры : учеб. [для ин-тов. физ. культ.] / Л. П. Матвеев. – М. : Физкультура и спорт, 1991. – 544 с. **12. Назаренко Л. Д.** Содержание и структура равновесия как двигательного координационного качества / Л. Д. Назаренко // Теория и практика физической культуры. – 2000. – №1. – С. 54. **13. Платонов В. Н.** Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте приложения / В. Н. Платонов. – К. : Олимпийская литература, 2004. – 808с. **14. Полевая-Секэряню А.** Совершенствование технической подготовки дзюдоистов средствами ритмического и музыкального воспитания / А. Полевая-Секэряню, О. Афтимичук, П. Демченко // Стратегия развития спорта для всех и законодательных основ физической культуры и спорта в странах СНГ: Менжд. науч. Конгресс. – Кишинэу : ГУФВС, 2008. – С. 363–367. **15. Полевая-Секэряню А.** К проблеме о формировании рациональной техники двигательных действий в дзюдо / А. Полевая-Секэряню // Тези доповідей. XIV Міжнародний науковий конгрес «Олімпійський спорт і спорт для всіх» 80-річчя НУФВСУ. – К. : 2010,. – С. 104. **16. Полевая-Секэряню А.** Методические разработки использования средств ритмического воспитания и музыки в системе учебно-тренировочного процесса этапа начальной спортивной специализации в дзюдо / А. Полевая-Секэряню, О. Афтимичук // Спортивний Вісник Придніпров'я. Науково-практичний журнал, ДДІФКС. – 2011. – №3. – С. 7–10. **17. Сеченов И. М.** Участие органов чувств в работе рук зрячего и слепого. Осязание как чувство, соответствующее зрению. Избранные философские и психологические произведения. / И. М. Сеченов. – М. : 1952. – С. 551–556. **18. Туманян Г. С.** Спортивная борьба : Теория методика, организация тренировки. Учебное пособие / Г. С. Туманян. – Кн. II.– М. : Советский спорт, 1998. – 280 с. **19. Фарфель В. С.** Управление движениями в спорте / В. С. Фарфель. – М. : Физкультура и

спорт, 1975. – 208 с. **20. Чумаков Е. М.** 100 уроков самбо / Е. М. Чумаков. – М. : «ФАИР-ПРЕСС», 1998. – 400 с.

Полевая-Секэрянэ А. Г., Афтімічук О. Е. Значимість формування спеціалізованого сприйняття для технічної підготовки дзюдоїстів

У статті представлені результати соціологічного опитування, проведеного серед викладачів Вузів та тренерів по боротьбі на предмет з'ясування змісту спеціалізованих сприйнять, що беруть участь у здійсненні змагальних рухових дій.

Наведено аналіз результатів тестування спеціалізованих сприйнять і технічної підготовки, проведеного в рамках педагогічного експерименту, студентів, що займаються дзюдо.

Ключові слова: дзюдо, студенти, рухова діяльність, спеціалізовані сприйняття, техніко-тактична підготовка.

Полевая-Секэрянэ А. Г., Афтимичук О. Е. Значимость формирования специализированных восприятий для технической подготовки дзюдоистов

В статье представлены результаты социологического опроса, проведенного среди преподавателей Вузов и тренеров по борьбе на предмет выяснения содержания специализированных восприятий, участвующих в осуществлении соревновательных двигательных действий.

Приведен анализ результатов тестирования специализированных восприятий и технической подготовки, проведенного в рамках педагогического эксперимента, студентов, занимающихся дзюдо.

Ключевые слова: дзюдо, студенты, двигательная деятельность, специализированные восприятия, технико-тактическая подготовка.

Polevaya-Secareanu A. G., Aftimichuk O. Ye. Significance of Specialized Perception for Judo Technical Training

The paper presents the results of a poll, conducted among the university teachers and judoists, to determine the content of specific perceptions involved in the competitive motor activities. An equally important factor in the organization of wrestlers' motor actions is control of operational parameters of performed exercises for which it is necessary to perceive and feel the motor skills. Considering the participation of specialized perceptions in different situations in the process of fight, it is important to notice that they appear as a complex, and each plays an important role in the motor activity process of the wrestler, especially when dealing with the complex of sensory and motor tasks within changing conditions. The article demonstrates a comparative analysis of survey results in the field of wrestling, revealing the most significant feelings, brought up in conjunction with traditional means of training. Also, the dynamics of specialized perception and technical training for students of

judo are presented as a result of introducing means and methods of rhythmic and music education to judo training of students. The results of the study indicate a significant impact on their technical training as judo.

Key words: judo, students, motor activity, specialized perception, technical and tactical training.

Стаття надійшла до друку .04.02.2013 р.

Прийнята до друку 29.03.2013 р.

Рецензент –д. п. н., проф. Ротерс Т. Т.

УДК [378.016:796+796.853.26.015] : 159.938

В. Г. Саєнко, А. О. Жадан

**ВІДМІННОСТІ СУБ'ЄКТИВНОГО СТАНУ ОСОБИСТОСТІ
СТУДЕНТІВ ПІСЛЯ ВІДВІДУВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ
ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ТРЕНУВАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ
У СЕКЦІЯХ КАРАТЕ**

Рівень здоров'я учнівської та студентської молоді вже тривалий період непокоїть керівників освітніх закладів, установ державної влади та місцевого самоуправління різного рівня. В рамках спеціальних програм здійснюються теоретичні семінари, профілактичні заходи, проводяться наукові конференції, тощо – з метою збереження в Україні здорового, активного, працездатного молодого населення. Окремі питання фізкультурно-оздоровчої спрямованості все частіше отримують обговорення у засобах масової інформації. Проте, фізичне здоров'я учнівської та студентської молоді має тенденцію поступового погіршення. Як відомо, фізична складова людини пов'язана із іншими, наприклад психічним та духовним здоров'ям. Тобто, у загальній сукупності здійснюється зниження усіх характеристик. Засобами підвищення комплексного стану здоров'я людини можуть виступати оптимально побудовані заняття з фізичної культури, різноманітних оздоровчих систем та відомих видів спорту, у тому числі іноземних. А тому, проведення дослідження щодо виявлення ефективності позитивного впливу на психічне здоров'я студентів тренувальних занять у секціях карате є актуальним.

Різнорізними способами профілактики та підвищенню рівня здоров'я у студентської молоді присвячені наступні наукові розробки [1-6, 9]. Розкриті окремі особливості застосування у фізкультурно-оздоровчому процесі учнівської та студентської молоді східних оздоровчих систем та видів єдиноборств [8, 12-15]. Проте, у більшості публікацій висвітлюються процеси фізичного вдосконалювання, не враховуючи психічні характеристики тих, хто займається. В даній роботі,

робиться спроба, дослідження та порівняння характеристик суб'єктивного стану особистості студентів на навчальних заняттях з фізичної культури та тренувальних заняттях у секціях карате для доведення значного оздоровчого ефекту останніх і розширення подальшого застосування програм зі східних єдиноборств у вітчизняних освітніх закладах.

Робота виконана за Зведеним планом науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту на 2011 – 2015 рр.; тема «Удосконалення підготовки спортсменів в окремих групах видів спорту».

Метою дослідження є визначення відмінностей суб'єктивного стану особистості студентів після відвідування навчальних занять фізичної культури та тренувальних занять у секціях карате.

У роботі використовувались наступні методи дослідження: теоретичний аналіз і узагальнення даних науково-методичної літератури, педагогічні спостереження, анкетування, методи математичної статистики.

З метою дослідження показників суб'єктивного стану особистості студентів після відвідування навчальних занять фізичної культури та тренувальних занять у секціях карате були сформовані дві групи студентів вищого навчального закладу – Луганського національного університету імені Тараса Шевченка по 20 осіб у кожній. Студенти однієї групи випробуваних не відвідували додаткові заняття з будь-якого виду спорту, оздоровчих систем чи фізичного вдосконалення, а другої експериментальної групи – студенти, які систематично спеціалізувалися з карате. Вік студентів становив 19-20 років. Для визначення зазначених показників було обрано інформативну методику оцінки суб'єктивного стану особистості людей (за методикою В. Доскіна). За умовами даної методики вираховується інтегральна оцінка, складовими якої є характеристики самопочуття, активності, настрою студентів.

Етапність проведення тестування та доцільність її використання при визначенні суб'єктивного стану особистості людей обґрунтовано в джерелах [10-11]. Обробка отриманих результатів проводилася за допомогою методів математичної статистики з розрахунком визначення вірогідності розходжень ($p < 0,05$) за t-критерієм Стьюдента [7].

Результати суб'єктивного стану особистості студентської молоді та студентів-каратистів за обраною методикою, наведені у табл. 1. При порівнянні зафіксована статистично значуща ($p < 0,05$) різниця між аналогічними середніми показниками кожної групи випробуваних студентів (Табл. 1).

Так, в групі студентської молоді, яка відвідувала тільки навчальні заняття з фізичної культури визначаються характеристики самопочуття – 2,95 балів, активності – 3,35 балів, настрою – 2,95 балів, з інтегральною оцінкою – 3,08 балів.

Таблиця 1

**Показники оцінки суб'єктивного стану особистості студентської
молоді (n=20) та студентів з досвідом занять карате (n=20)
(за методикою В. Доскіна)**

Характеристики психічного стану	Студенти, які відвідували тільки навчальні заняття з фізичної культури		t	p	Студенти, які систематично займались у секціях карате	
	\bar{x}	m			\bar{x}	m
Самопочуття, балів	2,95	0,19	5,83	<0,05	5,85	0,31
Активність, балів	3,35	0,19	4,83	<0,05	5,45	0,25
Настрій, балів	2,95	0,12	4,14	<0,05	4,75	0,31
Інтегральна оцінка, балів	3,08	0,12	6,44	<0,05	5,35	0,23

Показники студентів, які систематично займались у секціях карате мають вищі значення самопочуття – 5,85 балів, активності – 5,45 балів, настрою – 4,75 балів, з інтегральною оцінкою – 5,35 балів.

Виходячи з досліджених показників, можна зробити висновок, що у процесі занять східними единоборствами та карате зокрема, у студентів вдосконалюються не тільки фізичні якості та технічна майстерність, а й поліпшуються психічні характеристики. При порівнянні досліджених показників інтегральної оцінки суб'єктивного стану особистості студентської молоді, які не відвідували додаткові заняття з будь-якого виду спорту, оздоровчих систем чи фізичного вдосконалення (3,08 балів) та студентів, які систематично займались у секціях карате (5,35 балів) за методикою В. Доскіна – виявляється суттєва різниця з перевагою у студентів-каратистів. Таким чином, є доцільним застосування програм карате в умовах секційної роботи в загальноосвітній школі та розширення впровадження видів східних единоборств у вітчизняних закладах освіти.

Висновки.

1. Визначені показники інтегральної оцінки суб'єктивного стану особистості студентської молоді та її складових: самопочуття, активності, настрою. Отримані результати дозволяють оцінювати індивідуальний рівень суб'єктивного стану особистості студентів-каратистів та студентів, які відвідували тільки навчальні заняття з фізичної культури.

2. Визначено перевагу характеристик студентів-каратистів в самопочутті – 5,85 балів, активності – 5,45 балів, настрою – 4,75 балів, з інтегральною оцінкою – 5,35 балів.

3. Отримані в процесі досліджень кількісні характеристики можуть слугувати орієнтиром як для спортсменів з тренувальним досвідом, так і для студентської молоді, яка тільки починає відвідувати заняття з фізичного виховання та спорту й зокрема карате.

У перспективах подальших досліджень планується проведення аналізу процесу соціальної адаптації і регуляції поведінки у школярів та юних каратистів.

Список використаної літератури

- 1. Агаджанян Н. А.** Изучение образа жизни, состояния здоровья и успеваемости студентов при интенсификации образовательного процесса / Н. А. Агаджанян, Т. Ш. Миннибаев, А. Е. Северин и др. // Гигиена и санитария. – 2005. – № 3. – С. 48 – 53.
- 2. Бака Р.** Региональные особенности формирования физической культуры студентов : [монография] / Р. Бака. – СПб. : НП «Стратегия будущего», 2008. – 140 с.
- 3. Вовк В. М.** Преимущество физического воспитания ученической и студенческой молодежи / В. М. Вовк. – Луганск : СНУ ім. В. Даля, 2004. – 226 с.
- 4. Волков В. Л.** Основы теории та методики физической подготовки студентської молоді : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. заклад.] / В. Л. Волков. – К. : Освіта України, 2008. – 256 с.
- 5. Дехтяр В. Д.** Фізичне виховання студентів вищих навчальних закладів : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / В. Д. Дехтяр, Л. П. Сущенко ; М-во освіти і науки України. – К. : Екмо, 2005. – 220 с.
- 6. Долженко Л. П.** Интегральная оцінка фізичного здоров'я студентів за допомогою різних діагностичних систем / Л. П. Долженко // Молода спортивна наука України : збірник наукових праць з галузі фіз. культури та спорту : періодичне видання / Львівський ДІФК. – Львів : Українські технології, 2004. – Вип. 8 : У 4 т. Т. 2. – С. 112 – 116.
- 7. Железняк Ю. Д.** Основы научно-методической деятельности в физической культуре и спорте : [учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед.] / Ю. Д. Железняк, П. К. Петров. – [4-е изд., стер.]. – М. : Издательский центр «Академия», 2008. – 272 с.
- 8. Зенченко И. С.** Тхэквондо как дополнительная дисциплина при подготовке студентов по специальности «Физическая культура» в педагогическом колледже / И. С. Зенченко // Среднее педобразование в Москве : история, современность, перспективы : [учеб.-справоч. пособ.]. – Вып. 2. – М. : МПА МГОУ, 2006. – С. 140 – 141.
- 9. Ігнатова Т. О.** Фізичний розвиток гармонійної особливості, засоби та методи у процесі загальної фізичної підготовки студентської молоді / Т. О. Ігнатова // Олимпизм и молодая спортивная наука Украины : Матер. IX Регион. науч.-практ. конф. – Луганск : Изд-во ЛНУ имени Тараса Шевченко, 2011. – С. 28 – 30.
- 10. Корольчук М. С.** Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах : [навч. посіб. для студ-тів ВНЗ] / М. С. Корольчук, В. М. Крайнюк. – К. : Ніка-Центр, 2006. – 580 с.
- 11. Райгородский Д. Я.** Практическая психодиагностика. Методики

и тесты : [учеб. пособ.] / Д. Я. Райгородский. – Самара : Издательский Дом «БАХРАХ-М», 2002. – 672 с. **12. Саенко В. Г.** Киокушинкай каратэ : система физической подготовки студента : [монография] / В. Г. Саенко // Частное высшее учебное заведение «Никопольский экономический университет». – Никополь : ЧВУЗ НЭУ ; Луганск : СПД Резников В. С., 2010. – 228 с. **13. Саенко В. Г.** Концепция подготовки студентов в высших учебных заведениях посредством системы киокушинкай каратэ / В. Г. Саенко // Підготовка спеціаліста до дії у ринкових умовах: знання і розвиток : Матер. Регіон. наук.-практ. конф. – Луганськ : СПД Резніков В. С., 2011. – С. 35 – 44. **14. Скляр М. С.** Тренувальні навантаження каратистів високої кваліфікації у окремих періодах річного циклу підготовки / М. С. Скляр, В. Г. Саенко // Актуальні проблеми розвитку традиційних і східних єдиноборств: Зб. тез VI Міжнар. наук.-метод. конф. Вип. 6. – Х. : Акад. ВВ МВС України, 2012. – С. 27 – 31. **15. Толчева Г. В.** Порівняння показників прояву фізичних якостей у студенток-початківців та студенток з досвідом занять хатха-йогою / Г. В. Толчева // Вісник Чернігівського національного педагогічного ун-ту імені Т. Г. Шевченка : Зб. наук. пр. – Чернігів : ЧДПУ, 2011. – Вип. 91. Т. I : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт – С. 248 – 251.

Саенко В. Г., Жадан А. О. Відмінності суб'єктивного стану особистості студентів після відвідування навчальних занять фізичної культури та тренувальних занять у секціях карате

У статті визначено показники інтегральної оцінки суб'єктивного стану особистості студентської молоді та її складових: самопочуття, активності, настрою. Отримані результати дозволяють оцінювати індивідуальний рівень суб'єктивного стану особистості студентів-каратистів та студентів, які відвідували тільки навчальні заняття з фізичної культури. Зафіксовано перевагу всіх досліджених психічних характеристик студентів-каратистів. Отримані кількісні показники можуть слугувати орієнтиром як для спортсменів з тренувальним досвідом, так і для студентської молоді, яка тільки починає відвідувати заняття з фізичного виховання та спорту й зокрема карате.

Ключові слова: секція, карате, студенти, особистість, психіка.

Саенко В. Г., Жадан А. А. Различия субъективного состояния личности студентов после посещения учебных занятий физической культуры и тренировочных занятий в секциях каратэ

В статье определены показатели интегральной оценки субъективного состояния личности студенческой молодежи и ее составляющих: самочувствия, активности, настроения. Полученные результаты позволяют оценивать индивидуальный уровень субъективного состояния личности студентов-каратистов и студентов, которые посещали только учебные занятия по физической культуре. Зафиксировано преимущество всех исследованных психических

характеристик студентів-каратистів. Полученные количественные показатели могут служить ориентиром как для спортсменов с тренировочным опытом, так и для студенческой молодежи, которая только начинает посещать занятия по физическому воспитанию и спорту и в частности каратэ.

Ключевые слова: секция, каратэ, студенты, личность, психика.

Saienko V.G., Zhadan A.O. Differences in the Subjective State of Students' Individual Personality after Attending Classes in Physical Education and Karate Sections

The article emphasizes on the fact that health level of schoolchildren and college students tends to decline. Physical component of health is associated with such characteristics as mental and spiritual health. Optimally developed physical training classes, different recreative systems and well-known kinds of sports, including foreign sports, like karate, can serve as means of improvement of complex health. Integrated assessment of the subjective state of students is developed based on the methodology of V.A. Doskin, which includes the following components: health, activity and mood. The results are processed by methods of mathematical statistics in order to determine the reliability of the calculation of differences, which allow us to estimate the individual level of the subjective condition of students, not attending any extra sports classes and those, going in for karate. Students, attending karate classes, show better results in overall health, mood, activity, physical quality and technical skills, as well as mental performance. The quantitative indicators can serve as a guide for athletes with training experience, as well as for novice karate students.

Key words: section, karate, students, personality, psyche.

Стаття надійшла до друку 11.02.2013 р.

Прийнята до друку 29.03.2013 р.

Рецензент – к. п. н., доц. Павлюк О. М.

УДК 796.422.12.015-055.2

С. І. Шинкарьов

**ОПТИМІЗАЦІЯ РІЧНОГО ЦИКЛУ ПІДГОТОВКИ
СПОРТСМЕНОК, ЯКІ СПЕЦІАЛІЗУЮТЬСЯ В
СПРИНТЕРСЬКОМУ БІГУ**

Донедавна спортивні тренування розглядалися як багаторазове виконання вправ з метою досягнення найкращих результатів. Збільшення обсягу тренувань сприймається як спеціалізований спортивний процес, який, не порушуючи гармонійного розвитку особистості, спрямований на

максимальний розвиток тих її фізичних та психічних рис, які забезпечують досягнення найвищих результатів [1, с.137; 7, с.14]. На якість тренувального процесу впливають багато чинників, зокрема матеріальне забезпечення тренувань, їх організація, наявність та рівень підготовки тренерських кадрів, методи контролю, що застосовуються в навчально-тренувальному процесі тощо. Адже жодне із завдань спортивного тренування не може бути реалізовано за рахунок лише повторення фізичних вправ тощо. Мова йде про вплив тренувань, змагань, відновлення на всю складну систему спортивної підготовки легкоатлеток.

Питання оптимізації підготовки є однією з актуальних у сучасному спорті. Тому одним із шляхів розв'язання цієї проблеми розглядається удосконалення технології управління спортивного тренування, а саме побудова річного циклу підготовки [4, с. 25].

Кожна сходинка підвищення спортивних досягнень висуває більш високі вимоги до змісту та організації підготовки спортсменів. Дві обставини обумовлюють таке явище. По-перше, різке збільшення обсягу та інтенсивності тренувальних навантажень, які наближаються до меж біологічних та соціальних норм. По-друге, вирівнювання кількісних показників тренування та рівнів майстерності провідних спортсменів. Це визначає необхідність розробки найбільш досконалих методів управління процесом спортивного вдосконалення за рахунок оптимізації структури та змісту процесу тренувань [13, с. 225].

Якісне керування тренуванням легкоатлетів-студентів базується на закономірностях тренувальних і змагальних навантажень. Облік цих закономірностей дозволяє цілеспрямовано здійснити підготовку спортсменок, виходячи з жорстких вимог змагальної діяльності у легкій атлетиці [6, с. 23].

Основною ланкою під час підготовки й участі в змаганнях є адаптація легкоатлеток до тренувального і змагального навантаження, що здійснюється в процесі окремих вправ і занять з формуванням термінових і відставлених тренувальних ефектів (термінова адаптація) [12, с. 54; 14, с. 248]. У плінні визначеного періоду тренування сумація термінових і відставлених ефектів призводить до формування кумулятивного ефекту, тобто відбувається довгострокова адаптація, результатом її і є визначений рівень підготовленості легкоатлеток, що дозволяє йому проявити спортивну майстерність під час змагань.

Зазначене вище обумовило формулювання мети та завдань дослідження.

Мета дослідження полягала у вивченні особливостей побудови річного циклу тренування легкоатлеток-спринтерш на етапі спеціалізованої базової підготовки.

Об'єктом дослідження є структура навчально-тренувального процесу легкоатлеток в річному тренувальному циклі на етапі спеціалізованої базової підготовки.

Предметом дослідження є динаміка функціонального стану організму і рівня рухових якостей легкоатлеток протягом річного циклу тренувань на етапі спеціалізованої базової підготовки.

Результати дослідження можуть використовуватися для створення нових тренувальних програм, які сприятимуть оптимізації тренувального процесу легкоатлетів.

Багаторічній систематичній підготовці спортсменів приділяється виключно велике значення. Вона може бути успішно здійснена лише при старанному обліку вікових особливостей розвитку людини, рівня його підготовленості, особливостей розвитку фізичних якостей, формування рухових навичок, умінь та інших факторів [10, с. 125].

Тренувальний процес легкоатлеток будується на основі визначеної структури, яка представлена відносно стійким порядком об'єднаних компонентів даного процесу (його частин, сторін і ланок), їх закономірним співвідношенням між собою і загальною послідовністю [11, с. 76].

Принциповою особливістю річної підготовки є те, що вона будується на основі відносно самостійних структурних утворень, всі елементи яких об'єднанні загальним педагогічним завданням – досягнення конкретного стану підготовленості легкоатлета, який забезпечує успішний виступ у головних змаганнях [2, с. 26].

Об'єктивною основою періодизації тренувань є закономірності розвитку спортивної форми. У легкій атлетиці протягом одного року може плануватися один або два тренувальних цикли. Під час підготовки спортсменів в умовах вищого навчального закладу використовується двоциклове планування.

Згідно із закономірностями розвитку спортивної форми, тренувальний цикл поділяється на три періоди: підготовчий, змагальний і перехідний, які різняться завданнями, співвідношеннями видів підготовки, обсягом та інтенсивністю тренувальних впливів, що застосовуються. Межі між періодами мають умовний характер. Один період за своїм змістом поступово переходить в інший, що зумовлено необхідністю поступової зміни тренувальних навантажень.

Найбільш тривалою структурною одиницею тренувального макроциклу є підготовчий період. Тут закладається функціональна база, необхідна для виконання великих об'ємів спеціальної роботи, удосконалюються рухові навички, розвиваються спеціальні фізичні якості, здійснюється психологічна і тактична підготовка [4, с. 25].

Підготовчий період відповідає фазі становлення спортивної форми. Він починається з кожним новим циклом підготовки і завершується початком перших головних змагань [8, с. 37].

Сучасна підготовка спортсмена-легкоатлета незалежно від віку і класифікації з початку підготовчого періоду будується на базі вправ, які створюють фізичні, психічні і технічні передумови для наступної спеціальної підготовки. В подальшому, по мірі переходу підготовчого

періоду в наступні стадії склад засобів і методів змінюються: збільшується частка змагальних і спеціально-підготовчих вправ, наближених до змагальних за формою, структурою і характером впливу на організм. Для більш ефективного планування навчально-тренувальної роботи підготовчий період умовно поділяють на три етапи: загальної підготовки, спеціальної підготовки, передзмагальний.

Головними завданнями загально-підготовчого етапу є підвищення рівня загальної фізичної підготовленості спортсмена, збільшення можливостей основних функціональних систем його організму, розвиток необхідних спортивно-технічних і психологічних якостей. На фізичну підготовку планується – 40-50% (від обсягу фізичних навантажень підготовчого періоду), відношення загальної фізичної підготовки до спеціальної фізичної підготовки становить 2:1.

Спеціальна частина підготовки направлена на вибіркоче підвищення можливостей окремих рухових якостей, від яких залежить рівень спортивного результату. Основні форми тренування – спеціалізовані і комплексні заняття з технічної і фізичної підготовки. Особлива увага приділяється вдосконаленню аеробних можливостей організму, розвитку швидкісно-силових параметрів, удосконаленню техніки робочих рухів, продуктивності дихання, економності роботи та ін. Важливим завданням спеціальної підготовки на першому етапі підготовчого періоду є також підвищення можливостей легкоатлета виконувати великі об'єми спеціальних навантажень, тобто розвиток спеціальної витривалості. Поступово збільшується загальний обсяг тренувальних навантажень і меншою мірою – інтенсивність навантажень. Частка змагальних вправ в загальному об'ємі роботи, яка виконується, низька.

Тренування на спеціально-підготовчому етапі направлене на безпосереднє становлення спортивної форми, підвищення тренуваності, розвиток спеціальних якостей і навичок легкоатлетів. Це досягається збільшенням частки спеціально-підготовчих вправ, наближених до змагальних [4, с. 15]. Паралельно з розвитком фізичних якостей здійснюється удосконалення змагальної техніки та тактичних навичок.

Головним завданням змагального періоду макроциклу тренувань є збереження і подальше підвищення досягнутого рівня спеціальної підготовленості і можливості більш повного його використання в змаганнях. Основна мета навчально-тренувального процесу у даному періоді – збереження спортивної форми і реалізація її в змагальній діяльності. Тривалість змагального періоду визначається календарем головних змагань [12, с. 54]. На методику безпосередньої підготовки до змагань впливають тривалість основних змагань, кількість стартів в них, обумовлені як видом спорту, так і індивідуальними можливостями спортсмена. Одним із дійових засобів розв'язання завдань змагального періоду є самі змагання, котрі ставлять більш високі вимоги до спортсменів щодо прояву морально-вольових якостей, тактичних

навичок і досконалої техніки виконання певної вправи.

Змагальна діяльність легкоатлетів вимагає високої фізичної підготовленості, компонентами якої є стартова й дистанційна швидкість, загальна й швидкісна витривалість, сила й швидкісно-силові якості, а також спритність у рухах і рухливість суглобів. Виходячи із цього, інтегральний рівень фізичної підготовленості легкоатлетів складається з показників швидкісних можливостей, швидкісної витривалості, загальної витривалості, сили, швидкісно-силових якостей, гнучкості й спритності [5, с. 14; 11, с. 77].

Цілеспрямований розвиток швидкості краще розпочинати у молодшому шкільному та середньому віці. У 15 річному віці швидкісні можливості досягають рівня, наближеного до дорослої людини, але згодом їхній розвиток сповільнюється (особливо у дівчат).

Сучасна теорія і практика спортивного тренування розглядає силу як найважливішу фізичну якість спортсмена, що значною мірою визначає рівень швидкості рухів, швидкості пересувань. Силова підготовка має свої особливості. Найперше слід намагатися комплексно розвивати основні, притаманні спринтеру, групи м'язів. При цьому важливо не порушити баланс з їхніми антагоністами. Сила розвивається всебічно, рівномірно і разом зі швидкістю та спритністю. [3, с. 117; 14, с. 348].

Витривалість легкоатлета визначається його здатністю виконувати роботу протягом тривалого часу, не змінюючи її якість. Витривалість залежить від діяльності центральної нервової системи, економічності та вдосконалення рухів, ефективності механізмів енергозабезпечення. Витривалість необхідна всім легкоатлетам не тільки для участі в змаганнях, але й для виконання великого об'єму тренувальної роботи.

Щоб покращити витривалість спринтера, йому необхідно удосконалювати відповідні кіркові процеси і діяльність нервово – м'язового апарату, підвищувати ефективність біохімічних процесів у м'язах, використовуючи кисень, який є в крові. Оскільки під час бігу з високою швидкістю розпад енергетичних речовин відбувається дуже швидко і всі біохімічні процеси в м'язах протікають в майже безкисневих умовах, удосконалювати функціональні можливості органів і систем, від яких залежить витривалість в бігові на 100 і 200 м, можна лише в таких і близьких до них умов[9, с. 44; 15, с. 21]. Гнучкість легкоатлета спринтера як здатність виконувати рухи з великою амплітудою, залежить від форми суглобів, рухливості хребта, еластичності зв'язок, сухожилок і м'язів, а також від тону м'язів [11, с. 76].

Чим краща пластичність м'язів-антагоністів, тим менше вони протидіють рухам і тим краще їх виконувати. За рахунок спеціальних вправ легкоатлет досягає більшої гнучкості, ніж потребується при виконанні обраного виду легкоатлетичних вправ. Таким чином створюється ніби резерв гнучкості. Якщо резерву немає і гнучкість використовується до межі, то не можна досягнути максимальної швидкості і сили рухів, ефективності і легкості їх [10, с. 126; 13, с. 224].

Річний цикл включає ряд мезо- і мікроциклів, що різні за своєю структурою і змістом, супідрядні один з одним і вибудовані як цілісна система.

Висновки

1. Як відомо, річний цикл є одним з ключових структурних утворень тренувального процесу. На сучасному етапі розвитку легкої атлетики однією з актуальних проблем є проблема оптимізації планування навантажень у макроциклі підготовки. Вивчення структури річного макроциклу легкоатлеток-спринтерш на етапі спеціалізованої базової підготовки показало, що переважно тренування спортсменок здійснюється за «подвійним» циклом. Так, перехідний період між першим і другим макроциклом не планується, а змагальний період одного циклу поступово переходить в підготовчий період наступного. Тривалість змагального періоду коливається в межах 4,5 місяців, підготовчого – 5,5 місяця, перехідного – 1 місяць.

2. Виявлено, що кількість годин, які відводяться на різні види підготовки протягом річного циклу, залежить від завдань певного мезоциклу. Так, у підготовчому періоді на загальну фізичну підготовку відводиться 20% усього часу, спеціальну фізичну підготовку – 60%, на засоби технічного удосконалення – 20%; у змагальному періоді відмічається таке співвідношення: загальна фізична підготовка – 10%, спеціальна фізична підготовка – 60%, засоби технічного удосконалення – 30%; у перехідному періоді фізичній підготовці відводиться 80% тренувального часу, спеціальній фізичній підготовці – 10%, технічному удосконаленню – 10%.

3. За даними досліджень вчених результати середніх показників бігу на 30 м з високого старту достовірно не змінюються у легкоатлеток протягом річного циклу тренувань. Також простежується тенденція до зростання даних показників у змагальний період на 6% порівняно з перехідним періодом. Середні показники швидкісно-силових якостей не зазнали вірогідних змін протягом річного циклу тренувань. Так, результат стрибка у довжину з місця у перехідному періоді становив $207,57 \pm 4,54$ см, у підготовчому – $212,86 \pm 3,78$ см, у змагальному – $215,14 \pm 3,78$ см. Середні показники динамічної силової витривалості м'язів-розгиначів рук спортсменів зростали у змагальному періоді на 25% порівняно з перехідним і на 12% – з підготовчим періодом.

Список використаної літератури

1. Алабин В. Г. Многолетняя тренировка юных спортсменов / В. Г. Алабин, А. В. Алабин, А. В. Бизин. – Харьков : Основа, 1993. – 244 с. 2. Бобровник В. И. Совершенствование технического мастерства спортсменов высокой квалификации в легкоатлетических соревновательных прыжках : моногр. / В. И. Бобровник. – К.: Наук. світ, 2005. – 321 с. 3. Булатова М. М. Теоретико-методические основы повышения и реализации функциональных резервов спортсменов в

тренировочной и соревновательной деятельности : дис. ... доктора пед. наук: 13. 00. 04 / Булатова Марина Михайловна. – К., 1996. – 350 с.

4. Верхошанский Ю. В. На пути к научной теории и методологии спортивной тренировки / Ю. В. Верхошанский // Теория и практика физической культуры. – 1998. – № 2. – С. 21–27.

5. Волков Л. В. Теория спортивного отбора: способности, одаренность, талант / Л. В. Волков. – К. : Вежа, 1997. – 128 с.

6. Воронова В. И. Психологическое сопровождение спортивной деятельности в футболе / В. И. Воронова. – К. : ФФУ, 2001. – 136 с.

7. Демінський О. Ц. Дидактичні основи оптимізації спортивного тренування : моногр. / Олексій Цезаревич Демінський. – К. : Вища шк., 2001. – 238 с.

8. Дорохов Р. Н. Спортивная морфология : учеб. пособие [для высш. и средних спец. заведений физ. культуры] / Р. Н. Дорохов, В. П. Губа. – М.: СпортАкадемПресс, 2002. – 236 с.

9. Жилло Ж. Психолого-педагогические средства восстановления / Ж. Жилло, А. Д. Ганюшкин, В. В. Ермаков // Средства восстановления в спорте. – Смоленск, 1994. – С. 41–54.

10. Максименко Г. Н. Теоретико-методические основы подготовки юных легкоатлетов : моногр. / Г. Н. Максименко, Т. П. Бочаров. – Луганск : Альма-матер, 2007. – 394 с.

11. Максименко И. Г. Планирование и контроль тренировочного процесса в спортивных играх / И. Г. Максименко. – Луганск : Знание, 2000. – 276 с.

12. Матвеев Л. П. Общая теория спорта и её прикладные аспекты / Л. П. Матвеев. – М. : Известия, 2001. – 333 с.

13. Никитушкин В. Г. Организационно-методические основы подготовки спортивного резерва : / В. Г. Никитушкин, П. В. Квашук, В. Г. Бауэр. – М. : Сов. спорт, 2005. – 229 с. – Библиогр.: с. 224–227.

14. Платонов В. Н. Общая теория подготовки спортсменов в олимпийском спорте : учеб. для студентов вузов физ. воспитания и спорта / В. Н. Платонов. – Киев : Олимп. лит., 1997. – 583 с.

15. Шкрєбтій Ю. М. Планування мікроциклів різної переважної спрямованості / Ю. М. Шкрєбтій // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фіз. виховання та спорту : зб. наук. праць. – Х., 2005. – С. 19–26.

Шинкарьов С. І. Оптимізація річного циклу підготовки спортсменок, які спеціалізуються в спринтерському бігу

У статті розглянуто структуру тренувального процесу легкоатлеток-спринтерш у річному циклі, а також простежена динаміка розвитку рухових якостей протягом тренувального макроциклу. Узагальнені наукові відомості щодо особливостей побудови річного тренувального циклу в легкій атлетичі. Показано практичне значення отриманих результатів.

Ключові слова: спринтерський біг, макроцикл, спеціалізована база підготовка, рухові якості.

Шинкарев С. И. Оптимизация годичного цикла подготовки спортсменок, которые специализируются в спринтерском беге

В статье рассмотрена структура тренировочного процесса легкоатлеток-спринтерш в годичном цикле, а также прослежена динамика развития двигательных качеств в течение тренировочного макроцикла. Обобщены научные сведения относительно особенностей построения годичного тренировочного цикла в легкой атлетике. Показано практическое значение полученных результатов.

Ключевые слова: спринтерский бег, макроцикл, специализирована базовая подготовка, двигательные качества.

Shinkarev S. I. Annual Cycle Optimization of Training of Sportswomen, Specialized in Sprinter Run

The article deals with the structure of training of short distance runners in the annual cycle, and the dynamics of motive quality development during the macrocycle training. Scientific information of construction features of annual training cycle in track-and-field is generalized. A question of training optimization is one of the important ones in modern sport. The structure of preparation process is based on the objectively substantial law of becoming sports profession. These conformities to the law are affected by such factors as efficiency of contention activity and optimal structure of training, features of adaptation and character for this kind of sports facilities and methods of educational influence, individual possibilities of sportsmen. The better is flexibility of antagonistic muscles, the less they resist movements and are performed better. Due to special exercises the athlete gains more flexibility than needed at the performance of the selected type of field and track exercises. Thus, flexibility reserve is created. If there is no reserve, and flexibility is used to the limit, one cannot gain maximal velocity and the strength of exercises. The article shows practical value of the achieved results.

Key words: sprinter run, macrocycle, specialized basic training, motor qualities.

Стаття надійшла до друку 20.02.2013

Прийнята до друку 29.03.2013 р.

Рецензент – к. п. н., доц. Зюзюков О. В.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

УДК 057.87 (076)

А. Ф. Очкалов

АНАЛИЗ ФАКТОРОВ ВЛИЯЮЩИХ НА ЗДОРОВЬЕ ЧЕЛОВЕКА

Одна из главных проблем современного общества – это проблема здоровья. Без высокого уровня культуры здоровья человека общество не сможет прогрессивно развиваться во всех его направлениях. Объем знаний, полученных в учебных заведениях, а также личный жизненный опыт позволят принять правильное решение относительно своего здоровья и его ценности. Изучение данного вопроса позволит более детально разобраться на факторах, влияющих на здоровье у себя и окружающих.

Анализ последних исследований и публикаций показал, что некоторые вопросы данной проблемы были рассмотрены в работах отечественных и зарубежных ученых М. Амосова, Г. Апанасенко, О. Дубогай, В. Леви, Г. Малахова, А. Маслоу, М. Норбекова и др.

Но, не смотря на многочисленные исследования в данном направлении, проблема укрепления здоровья человека остается достаточно актуальной.

Цель данной статьи заключается в том чтобы определить влияние пяти факторов нашей системы: строение человеческого тела, дыхание, психика, энергетика, биохимия на сохранение и укрепление здоровья человека.

Любой человек состоит из тела, имеет душу, обладает разумом. На эти три составляющие (как на единое пространство) влияют пять факторов нашей системы: строение человеческого тела, дыхание, психика, энергетика, биохимия. Все они взаимодействуют между собой и друг другу помогают. Работая над каждым из этих пяти факторов, мы укрепляем здоровье во всех его аспектах: духовном, психическом и физическом.

В наш век всеобщей автоматизации мы мало двигаемся – нередко приходится принимать вынужденные позы, перегружать одни мышцы в ущерб другим. В итоге страдает строение нашего тела, а значит, меняется характер наших движений. Нарушение строения и движений ведет к разладу телесных функций – и вот возникают уже боли, неприятные ощущения [6]. Каждый орган должен находиться на положенном ему месте. Чуть сдвинется в сторону одна косточка – и уже страдают окружающие ее мышцы, внутренние органы, суставы.

Движение. Отклонения в строении непременно выдадут специфические движения. Кто-то постоянно голову наклоняет в сторону

или отводит назад, кто-то чересчур сильно размахивает руками при ходьбе, кто-то постоянно ноги волочит.

Функции. Любой неверно расположенный орган правильно функционировать не может. Желудок не там – функция нарушается. И так – во всем. Это относится и к грудной клетке, и к брюшной полости, и к тазу, и к суставам. А у позвоночника роль особая: от его устройства зависят все наши внутренние органы. По этому поводу можно привести такой пример: неверно работающий большой палец ноги, который при ходьбе должен отталкивать стопу от земли на 5-10 см. Если он не работает как полагается, человек вынужден развернуть палец в сторону и отталкиваться суставом. В результате сустав разрастается, образуется болезненная шишка. Поэтому стоит чему-либо сдвинуться с места, предназначенного природой, и страдает все остальное. Если у вас уже есть проблемы со строением тела – найдите подходящего специалиста, а также начните заниматься по системе Ниши, так как в ней затронуты все стороны оздоровления организма: и физические упражнения, и дыхание, и питание и правильность мышления (с помощью медитации). Более того, ее можно постоянно дополнять и совершенствовать.

Рассмотрим следующий фактор здоровья – дыхание. Египетские жрецы причисляли «искусство дыхания» (умение делать дыхательные упражнения) к священным тайнам. Все дыхательные методики связаны с одним из двух: или с процессом вдоха, потреблением кислорода, или с процессом выдоха, выделения углекислого газа. Методики тренировки основаны:

- на дополнительном насыщении воздуха кислородом (гипероксии, часто применяется в реанимации);
- на обеднении кислородом (кислородном голодании, гипоксии);
- на накоплении углекислого газа (гиперкапнии);
- на выведении углекислого газа [3].

Как видно, все крутится возле газового состава вдыхаемого-выдыхаемого воздуха. Иногда добавляется и механический компонент: затрудненный вдох через стиснутые губы, спецтренажеры и т. п. Кроме того, иногда система оздоровления основывается не столько на поступлении кислорода или выдыхании углекислого газа, сколько на различных дополнениях: ингаляциях, аромотерапии, использовании трав и масел [4].

Дыханию посвящено множество альтернативных техник. Треть хатха-йоги (под названием пранаяма) посвящена дыхательным упражнениям. Йоги добивались значительных результатов, укрепляя свое здоровье за счет системного подхода к дыхательным упражнениям. Из современных систем, что разработаны К. Бутейко или А. Стрельниковой, либо просто отдельные советы разных врачей (через одну ноздрю вдыхать, через другую выдыхать и т. п.). Минус многих таких упражнений – в их оторванности от целостной системы. При внимательном рассмотрении эти советы оказываются малыми

элементами все той же йоговской системы – пранаямы. Отсутствие такого системного подхода в надерганных из йоги дыхательных упражнениях сказывается на их эффективности [6]. Прежде всего надо разобраться, в чем именно человек нуждается: в гипероксии, в гипоксии или гиперкапнии (в последнем случае используются тренажеры Фролова, дыхательная гимнастика А. Стрельниковой или К. Бутейко). Дыхательных гимнастик множество, но подбирать их следует индивидуально, подходит ли организму тот или иной способ дыхания.

В последнее время особое внимание стали уделять гипокситерапии – контролируемому кислородному голоданию, оздоравливающему все системы организма. Чем же полезна такая процедура? Ведь перекрывать доступ воздуха опасно! Во все нет, ведь для дыхания в подаваемом воздухе кислорода вполне достаточно. Просто вместо обычных 20 -21% кислорода во время процедуры люди дышат воздухом с содержанием 10-11% кислорода (как если бы они оказались на высоте 5500 м над уровнем моря). Происходит интенсивная тренировка всех систем организма. Ведь если кислорода не хватает в легких, то его не хватает и в мышечной ткани, и в крови, и т. п. Таким образом, организм усиливает обменные процессы: запускается тканевой ответ, по-другому работает гемоглобин, каждая клеточка, каждая мышца становится сильнее [6].

Следующий фактор здоровья – энергетика. Любой человек – это единое пространство, содержащее все пять перечисленных выше факторов, которые взаимодействуют и помогают друг другу. Работая над каждым из этих пяти факторов, мы можем улучшать и другие структуры. Но без внутреннего запаса жизненных сил, который обеспечивает именно энергетика, далеко не уйдешь. И зависит этот запас не только от питания, но и от поступления энергии из внешней среды (из космоса), правильного распределения и циркуляции внутренней энергии по определенным каналам и меридианам. Приходя к нам по верхнему и нижнему каналам, она обеспечивает связь с внешним миром энергии. А то, что мы привыкли называть сглазом, правильнее было бы считать патологической потерей (либо патологической утилизацией организмом) энергии, на что существует целый ряд причин. Зная эти причины, мы можем использовать ряд способов для пополнения нашей внутренней энергии:

- медитация, другие специальные техники;
- обращение к своей религии, духовности;
- акупунктура, точечный массаж;
- использование специальных аппаратов для перераспределения энергии внутри организма [2].

Психическое здоровье, состоящее из эмоций, чувств и мышления, является частью общего здоровья. Психическое здоровье дает возможность человеку реализоваться как личности, обеспечивая ему социальную сферу жизни; определяет работоспособность и адекватность

в обществе. Нарушение психического здоровья связано с врожденными факторами:

- психическим генным кодом человека, что определяет его поведенческие тенденции;
- наличием перинатальных матриц по С. Грофу – определяющихся особенностям периодов внутриутробного развития и родов, влияющих на психическую деятельность;
- особенностями темперамента, что определяет эмоциональность и активность человека.

Для гармонизации психики рекомендуются психотипирование и соционика, обращение к основным мировым религиям, развитие внутреннего оптимистического настроения, гомеопатическое психотипирование [6]. Важно только понять, что именно подойдет в конкретном случае. Кому-то лучше обратиться к гомеопату, другому поможет беседа со своим духовником, третьему ароматерапия или прослушивание фуг Баха.

Переходим к рассмотрению пятого фактора здоровья – биохимии. Этот фактор включает питание (пища и диеты), вода, индивидуальные биологически активные вещества (минералы, витамины и т. п.).

В настоящее время проблема питания имеет большое значение в жизни человека. Конгресс ВОЗ в конце XIX века утвердил положение, согласно которому количество пищи, необходимое человеку, нужно определять исходя из ее калорийности. Эти рекомендации реализуются в рамках теории сбалансированного питания, когда энерготраты организма должны полностью компенсироваться за счет энергии пищи. Но эта теория не учитывает взаимосвязи всех потоков обеспечения жизни – вещества, энергии и информации, а также возможности их взаимопревращений. Человек является открытой системой, обменивается с окружающей средой энергией, веществами, информацией. Вещества, которые поступают извне, обеспечивают рост и развитие человека, служат строительным материалом клеток и органов, снабжают его энергией, восполняя энергозатраты. Они образуют ферменты, гормоны и другие регуляторы обмена веществ, обеспечивая жизнедеятельность организма. Основным каналом для поступления этих веществ является пищеварительный тракт. Характер питания оказывает прямое влияние на метаболизм и физиологические аспекты жизни человека.

Кроме общих требований к питанию существуют индивидуальные запросы организма, которые должны удовлетворяться с пищей, характеризуя метаболическую и физиологическую индивидуальность человека. Пищу рекомендуется принимать в определенных сочетаниях и объемах, с учетом индивидуальных запросов и суточного биоритма. Она должна легко усваиваться и освободить энергию и пластический материал. Питание может быть активно управляемым, в зависимости от целей и требований, которые человек предъявляет к самому себе.

При выборе рациона питания предпочтение следует отдавать

продуктам своего региона, несущим в себе информацию об особенностях климата, места произрастания. В зимнее время рекомендуется употреблять натуральные продукты с высоким энергопотенциалом, стимулирующие теплообразование – жиры, каши, орехи, птицу. Летом лучше употреблять сырые растительные продукты, содержащие значительное количество влаги, низкокалорийные [6].

Доступная ранее человеку пища имела только естественные, природные вещества, содержащиеся в сырых овощах, семенах растений, ягодах, фруктах, орехах. Эти продукты содержат фитонциды, ферменты, клетчатку, тем самым стимулируют процесс пищеварения, подавляют гнилостные процессы в организме, укрепляют иммунитет [1].

Приготовление пищи – это тоже целая наука. Сюда входят методы хранения, сушки, замена кислых или сладких продуктов, добавление приправ. Основное правило в приготовлении – готовить только на один прием пищи. Злаковые (неочищенные цельные зерна) употребляются в необработанном виде, в вареном, в виде настоя, с водой или без нее.

При составлении здоровой диеты необходимо придерживаться следующих правил:

- прежде чем слушать очередного гуру о диетологии, обратитесь к собственному желудку – ваш организм куда лучше знает, что именно вам стоит съесть в данный момент;
- будьте благодарны природе и всем тем людям, которые старались для вас. Тем, кто выращивал, выкармливал, собирал, готовил;
- наше эмоциональное состояние во время приема пищи напрямую влияет на переваривание и усвоение пищи;
- употребляйте как можно больше пищи домашнего приготовления;
- ешьте только тогда, когда вы действительно голодны, и никогда не наедайтесь до отвала [1]. Правильно подобранная диета гарантирует легкость, стройность, подвижность и работоспособность.

Таким образом, обобщение литературного материала показало, что работая с одним фактором, нельзя забывать про взаимодействие с другими факторами здоровья. Без решения конкретных проблем с позвоночником, улучшения его питания и подвижности с помощью гимнастики или аутогравитационного тренажера от одного только выполнения фактора здоровья воздействия большого эффекта не будет. А если воздействовать на все факторы здоровья в комплексе, результат будет положительный.

Дальнейшее исследование планируется провести в направлении применения мышечного тестирования во всех пяти факторах, влияющих на наше здоровье.

Список используемой литературы

1. Гоголан М. Ф. Как быть здоровым / М. Ф. Гоголан. – М.: «Советский спорт», 2002. – 384 с. **2. Ниши К.** Очищение души / К. Ниши. – СПб.: «Невский проспект», 2005. – 128 с. **3. Ниши К.**

Система естественного омоложения / К. Ниши. – СПб.: «Невский проспект», 2001. – 128 с. **4. Ниши К.** Энергетическое дыхание / К. Ниши. СПб.: «Невский проспект», 2002. – 128с. **5. Ошо.** Интуиция. Познание за пределами логики / Ошо. – СПб.: ИГ «Весь», 2006. – 192 с. **6. Шолохов В. А.** Система «Мудрый организм». 5 способов научить организм быть здоровым в любом возрасте / В. А. Шолохов. – М.: Астрель, 2012. – 220 с.

Очкалов А. Ф. Аналіз факторів, що впливають на здоров'я людини

У статті розглядається проблема збереження і зміцнення здоров'я людини. Будь-яка людина складається з тіла, має душу, володіє розумом. На ці три складові впливають п'ять факторів нашої системи: будова людського тіла, дихання, психіка, енергетика, біохімія. Працюючи через кожен з цих п'яти чинників, ми зміцнюємо здоров'я у всіх його аспектах: духовному, психічному і фізичному.

Ключові слова: здоров'я, дихання, енергія, думка, вправа.

Очкалов А. Ф. Анализ факторов влияющих на здоровье человека

В статье рассматривается проблема сохранения и укрепления здоровья человека. Любой человек состоит из тела, имеет душу, обладает разумом. На эти три составляющие влияют пять факторов нашей системы: строение человеческого тела, дыхание, психика, энергетика, биохимия. Работая через каждый из этих пяти факторов, мы укрепляем здоровье во всех его аспектах: духовном, психическом и физическом.

Ключевые слова: здоровье, дыхание, энергия, мысль, упражнение.

Ochkalov A. F. Analysis of Factors, Affecting Human Health

The article is devoted to the analysis of factors, which affect human health. The article covers the problem of keeping and strengthening of human health. Any person has a body, soul and intellect. These three components (as in a single space) are affected by five factors of our system: structure of the human body, breath, state of mind, energy, and biochemistry. Working through each of these five factors, we are strengthening health in all five aspects: the spiritual, mental and physical. It must be noted that working with one factor you can not forget about the interaction with other factors of health. Any wrong location and function will not work properly. If the stomach is not on the right place, its function is impaired. If the spine is bent, then the load on the body muscles is spread unevenly, which leads to further deformation. As a result, the body structure suffers, and it means changing the character of our movement. Malfunction of the structure and movement leads to discord in the body functions. And it is so in everything. Without solving specific problems with the spine, improving its nutrition and mobility (for example, with the help of special exercises or auto gravitational simulator), only performing one

factor of health impact will not give you a large effect. But if you work with all health factors in complex, the result will be positive.

Key words: health, breath, energy, thought, exercise.

Стаття надійшла до редакції 11.02.2013 р.

Рекомендовано до друку 29.03.2013 р.

Рецензент – к. п. н., доц. Черноштан А. Г.

УДК[37.015.31:17.022.1] – 053.67:004.738.5

В. И Столяров, А. И. Метель

**«ИНТЕР-СПАРТ»: МЕЖДУНАРОДНАЯ КОМПЛЕКСНАЯ
ПРОГРАММА ГУМАНИСТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ,
ЦЕЛОСТНОГО РАЗВИТИЯ ЛИЧНОСТИ И ОРГАНИЗАЦИИ
ДОСУГА МОЛОДЕЖИ**

В настоящее время специалисты многих стран ведут поиски эффективных проектов, программ, технологий воспитания и организации досуга молодежи. Особенно актуальной эта проблема является для нашей страны. Современной России в новых социокультурных условиях для достижения поставленных целей и преодоления трудностей в первую очередь необходимы профессионально компетентные, активные, творчески одаренные, разносторонне и гармонично развитые молодые люди, обладающие чувством ответственности за судьбу страны, способные к сотрудничеству и межкультурному взаимодействию, выдвигающие на передний план духовно-нравственные ценности в своем отношении к другим людям, к природе и к самим себе.

Однако в настоящее время применительно к молодым людям крайне острой является проблема их физического и психического здоровья. В процессе перехода России к новому типу экономических отношений прежние ориентиры молодежи лишились своей привлекательности и на первый план вышли другие: жажда обогащения, культ денег и успех, карьера любой ценой. В результате господства этой системы ценностей значительную часть молодежи охватил чрезмерный прагматизм, нигилизм и безразличие к духовным ценностям. Приоритетными в сфере досуга становятся инфантильность, получение удовольствия, приятное времяпровождение, развлечение, нередко противоречащее нормам нравственности и эстетики, а также наносящее ущерб физическому и психическому здоровью [1].

Формированию этой негативной ситуации в значительной мере содействует сложившаяся система воспитания и организации досуга молодежи. В этой системе часто используются такие формы и методы, которые содействуют не целостному (разностороннему и гармоничному)

развитию личности, а узкой специализации, одностороннему развитию – только интеллектуальной культуре или физическому оздоровлению и совершенствованию, только художественному или спортивному мастерству, техническому творчеству и т.д. В культурно-досуговой деятельности широко распространены *пассивные* виды отдыха молодежи, негативно влияющие на ее физическую подготовленность. Активно пропагандируются (в том числе СМИ и телевидением) и такие виды рекреации, которые отрицательно влияют на нравственность, эстетическую культуру, культуру человеческого общения и т.д. [2].

В данной ситуации все более важное значение имеет внедрение в молодежную среду гуманистически ориентированных идеалов, культурных образцов, которые ориентируют молодых людей на карьеру, успех в жизни, достижения, но не любыми средствами и не путем обогащения, а на основе выявления и полного развития своих способностей, нравственного поведения и добрых дел. Речь не идет о том, чтобы в принудительном порядке, насильственными методами навязывать молодежи какие-то идеалы, культурные образцы, эталоны поведения. Имеется в виду создание *условий*, в которых молодые люди осознают *привлекательность* для себя социально значимых идеалов и форм поведения, имеют возможность *«примерить»* их на себя, *оценить* и при наличии желания предпринимать активные действия в плане дальнейшего приобщения к ним на основе *самореализации, самосовершенствования*. Крайне актуальной является также задача наполнить сферу досуга молодежи такими видами деятельности, которые обеспечивают не только интересный, увлекательный отдых, развлечение, общение, но также физическое, психическое и духовно-нравственное совершенствование, приобщение к культуре и искусству, гуманному общению [3].

На решение этих задач и ориентирована международная комплексная программа гуманистического воспитания, целостного развития личности и организации досуга молодежи под названием «ИНТЕР-СПАРТ» [1].

В основе программы – разработанный автором в 1990 г. новый гуманистический проект под названием «СПАРТ» (SpArt), которое расшифровывается двояко:

Ø как сокращение, составленное из первых букв русских слов: «Союз Поклонников Активного Разностороннего Творчества»;

Ø как аббревиатура из слогов трех английских слов: **Spirituality** – духовность, **Sport** – спорт и **Art** – искусство.

Основной замысел проекта – разработка и внедрение в практику таких инновационных форм и методов гуманистического воспитания, оздоровления и организации досуга различных групп населения, которые предполагают *интеграцию спорта с искусством*, существенную *модификацию* самого спорта на основе использования *новых способов (форм, моделей) организации игрового соперничества и сотрудничества* и т.д.

В процессе реализации проекта разрабатывалась, уточнялась и проходила практическую проверку основанная на нем *спартианская программа* гуманистического воспитания, целостного развития личности и организации досуга различных групп населения, включая лиц с ограниченными возможностями (инвалидов). Данная программа не только ориентирована на решение этих задач, но главное предусматривает *социально-педагогическую технологию* их решения на основе использования комплекса инновационных форм и методов. Важнейшими среди них являются: организация *Спартианских игр*, создание *Спартианских клубов, школ, игровых оздоровительных лагерей, развитие спартианского движения и т.д.*

В работе по разработке и реализации спартианской программы под руководством автора принимала и принимает участие большая группа специалистов физического воспитания, спорта, культуры, организации досуга. В настоящее время спартианские формы и методы широко используются в системе воспитания, целостного развития личности и организации досуга различных групп населения, в том числе молодежи, в 20 регионах нашей страны. Наиболее активная и разнообразная работа в этом плане помимо Москвы проводится в Республике Башкортостан, Краснодарском и Красноярском краях, Кемеровской, Курской, Нижегородской, Пензенской, Саратовской, Смоленской, Томской, Тюменской и Ульяновской областях, республике Саха (Якутия) и др.

Особенно важное значение в системе спартианских форм и методов имеют *Спартианские игры* [3,4].

Исходный пункт концепции этих Игр – признание ошибочности широко распространенного мнения о том, будто вовлечение детей и молодежи в активные занятия спортом тем самым позволяет *одновременно, автоматически* решить комплекс воспитательных и социокультурных задач: сохранение и укрепление их здоровья, формирование нравственной культуры, преодоление сложившейся в настоящее время критической ситуации с наркоманией, преступностью и другими аспектами девиантного поведения. Такие взгляды упрощают реальную ситуацию. Не только теоретический анализ, но и практика функционирования спорта показывают что спорт, спортивное соперничество не только могут, но и реально оказывают как позитивное, так и негативное влияние на здоровье и особенно духовно-нравственные качества личности, а также на социальные отношения.

Известны многочисленные попытки повышения социокультурного значения спорта и устранения (смягчения) связанных со спортивным соперничеством возможных негативных явлений. Как правило, в первую очередь предусматривается использование форм и методов активизации педагогической деятельности по разъяснению и пропаганде гуманистических идеалов и ценностей, олимпийского образования (пропаганды идей и идеалов олимпизма) и т.д. Эти формы и методы содействуют повышению уровня *информированности* субъектов

спортивной деятельности (спортсменов, тренеров, зрителей и т.д.) о гуманистических (в том числе олимпийских) идеалах и ценностях, но существенно не влияют на *поведение* всех лиц, причастных к этой деятельности [5,6].

Как показывает научный анализ, наиболее важное значение в этом плане имеют *объективные* факторы. К их числу в первую очередь относится общая социально-экономическая ситуация в обществе, система не только пропагандируемых, но и всемерно поощряемых ценностей и образцов поведения. Как впервые обосновано в моих работах, в этом плане следует учитывать и огромное влияние на поведение всех субъектов спортивной деятельности такого объективного фактора, как *способ (форма, модель) организации игрового соперничества и сотрудничества*.

Мы имеем в виду *принципы подхода к формированию программы соревнования, состава участников, системы выявления победителей (выбор тех ценностей, норм и образцов поведения, которые поощряются в ходе соревнования, характер этих поощрений и т.д.), а также формы и методы поощрения сотрудничества участников соревнования*.

Если с этой точки зрения посмотреть на современный спорт, то выясняется, что при организации спортивных соревнований, как правило, применяется такой способ организации соперничества (назовем его «традиционным»), для которого характерны следующие основные особенности.

- Программа соревнований предполагает узкую специализацию участников в одном виде деятельности (беге, плавании и т.п.) или нескольких ее видах, но требующих проявления «односторонних» (напр., физических – в легкоатлетическом десятиборье или интеллектуальных – в шахматах) способностей. При таком подходе спортивное соревнование изолируется от художественных и др. творческих конкурсов.

- С учетом результатов каждому участнику присваивается определенное место на основе следующих принципов: количество мест равно количеству участников; при определении места учитывается даже минимальная разница в результатах участников (обязательно выясняется кто лучше); кроме результатов учитывается соблюдение ими правил вида спорта, но не принимаются во внимание нравственные аспекты поведения.

- Участники, занявшие первое место или несколько первых мест (как правило, три первых), всемерно восхваляются и поощряются (в том числе призами и наградами, имеющими большую материальную ценность), тогда как другим обычно достаются лишь упреки, насмешки и т. п.

- Участники соревнования распределяются по группам (с учетом пола, возраста, и т. д.), и соревнования проводятся отдельно в этих группах (в частности, лица, имеющие ограниченные возможности – инвалиды, соревнуются отдельно от других).

- В соревнованиях команд каждая из них составляется из представителей одного учебного коллектива, города, региона;

- При проведении соревнований устанавливаются правила, которые жестко определяют, какие предметы (мяч, шайба, ракетка и т. п.) и каким образом могут использоваться в соревновании.

В соответствии с таким способом организации соперничества на спортивных соревнованиях строится и вся подготовка к ним.

Как правило, используемый в современном спорте способ организации *сотрудничества* участников спортивных соревнований предполагает лишь такие формы, как кооперация и взаимопомощь спортсменов в «своей» команде, а также общение со спортсменами других команд.

Такой способ организации соперничества позволяет *успешно* решать ряд социально-педагогических задач: вырабатывает у участников соревнования стремление к физическому совершенствованию, формированию волевых и других психических качеств, улучшению спортивных результатов и т.д.

Но вместе с тем он развивает желание *любой ценой* – даже за счет здоровья, нарушения нравственных принципов, одностороннего развития личности – добиться победы, продемонстрировать превосходство над другими, завоевать призы, приобрести славу и т.д. Кроме того, он предполагает, что лица с ограниченными возможностями (инвалиды), даже если они и включаются в спорт, выделяются в обособленную от других группу спортсменов-инвалидов. Они соревнуются отдельно от других, что подчеркивает их «ущербность», содействует их социальному отчуждению. Традиционный способ снижает привлекательность спортивной деятельности в глазах многих людей, а значит, их спортивную активность.

Поэтому в основе спартианской программы лежит положение о том, что для устранения (смягчения) этих и других возможных негативных явлений влияния спортивных соревнований на личность и социальные отношения спортсменов, для формирования у них ориентации на гуманистические идеалы и ценности в первую очередь необходимо попытаться найти такой способ организации соперничества, который содействует этому.

Один из вариантов решения этой проблемы и предлагает спартианская программа в виде *Спартианских игр*.

Главная их особенность не развлекательность и не соединение спортивных соревнований с художественными конкурсами, а *уникальный способ организации соперничества и сотрудничества*, который по всем параметрам отличается от традиционного способа.

Спартианский способ организации соперничества и сотрудничества в игровой деятельности

1. Уникальная соревновательная программа Игр, включающая в себя спартианские соревнования и конкурсы – комплекс таких состязаний

и конкурсов, которые:

§ требуют от участников проявления *многосторонних* качеств и способностей – физических качеств, спортивного и художественного мастерства, юмора и др., их проявления в *разных видах* творческой деятельности и тем самым позволяют сравнить и оценить уровень *целостного (гармоничного и разностороннего)* развития участников.

§ предполагают не просто *следование инструкциям* по выполнению заданий организаторов, а *творческое* выполнение этих заданий, т.е. призваны содействовать проявлению и развитию *творческих* способностей участников;

§ являются *уникальными* по сравнению с обычными, традиционными соревнованиями по тем или иным видам спорта, с художественными конкурсами в различных видах искусства (пении, танцах, рисовании и т.д.) и другими аналогичными соревнованиями и конкурсами;

2. Инновационная («мягкая», гуманная) система определения и поощрения победителей. При оценке выступления участников прежде всего оценивается (на основе четких критериев) их *поведение*. Принимаются во внимание *индивидуальные особенности* каждого участника (пол, возраст, наличие инвалидности, ее характер и т.д.). При выявлении победителей отдельных соревнований, конкурсов и Игр в целом учитываются лишь *существенные различия* в результатах участников. Поэтому количество мест, которые они могут занимать, *незначительно* (как правило, их не больше пяти) и на каждом месте может быть не один, а *много* участников. При определении победителей Игр в целом учитывается выступление участников во *всех* состязаниях и конкурсах, включенных в программу. Кроме того, поощряются: преодоление участником результатов, которые он *сам* показывал раньше, нравственное поведение, красота действий и поступков, творчество, юмор, активность, физическая культура, спортивное мастерство, эстетическая культура, знания, внешний вид и т.п.

3. Инновационные формы поощрения сотрудничества участников Игр. Общая концепция Спартианских игр основана на том, что это – не гладиаторская битва насмерть до победного конца, а прежде всего игра и потому она должна ориентировать участников не только на гуманное соперничество, но и на сотрудничество. Используется ряд способов реализации этого важного принципа.

- Сочетание соревновательных игр с несоревновательными. В программу Игр включаются соревнования и конкурсы, в которых отсутствует разделение участников на победителей и побежденных, акцент смещается с результата на процесс игры, придумывание игр, юмор, творчество и т.д. Особо важное значение придается придумыванию самими участниками новых игр. Для этого используется специальная методика.

- Организация так называемых «кооперативных игр». При их проведении создаются такие игровые ситуации, при которых участники должны стремиться к единой выгодной для них цели, и учитываются не личные достижения отдельных участников или команд, соревнующихся друг с другом, а достижения всех участников, объединенных в единую команду. При этом «суммированные» результаты участников этой единой команды (например, в прыжках в длину или в высоту) сопоставляются с теми, которые все они показывали раньше.

- Использование «принципа ротации» между командами. Возможны различные формы (варианты) реализации этого принципа. При внутрикомандной ротации представители команды выполняют в ней различные функции, участвуют в различных конкурсах и соревнованиях и т.д. При межкомандной ротации происходит обмен игроками между командами (в ходе одной игре или в ходе турнира). Это можно делать не только при организации отдельных соревнований (например, спортивных) и конкурсов, но и после каждого этапа Игр. Допустим, участнику разрешается переход из своей команды в другую, которая занимает более низкое место, с целью оказать ей помощь.

- Положительная оценка соперника. После каждого соревнования (конкурса) слово предоставляется капитанам команд для того, чтобы они сказали, что, по их мнению (оно должно быть согласовано с командой), положительного было в выступлениях их соперников. Запрещаются негативные оценки. Это создает на Играх уникальную атмосферу дружбы, сотрудничества.

- Команды со «смешанным» составом. В программу Игр наряду с соревнованиями команд, составленных на основе традиционного подхода, при котором каждая из них включает в себя представителей научного или учебного коллектива, клуба и т.д., включается хотя бы одно соревнование (например, эстафета) между новыми командами со «смешанным» составом, когда каждая из этих новых команд включает в себя представителей основных команд.

4. Необычный состав участников Игр. В Спартианских играх участвуют и *на равных соревнуются* друг с другом лица разного пола, возраста, различной физической, спортивной и художественной подготовки, разных интересов, занятий и т.д., в том числе: школьники; студенты; взрослые; родители с детьми; спортсмены; лица, увлекающиеся искусством (или техникой, наукой и т.д.); лица с ограниченными возможностями (инвалиды) и т.д.

Спартианская программа для решения задач гуманистического воспитания, целостного развития личности и организации досуга предусматривает использование не только Спартианских игр, но комплекса других форм и методов, основанных на интеграции спорта с искусством, в том числе [7,8]:

- § создание спартианских клубов, школ, игротек,
- § организацию игровых оздоровительных лагерей;

§ новые формы работы в рамках олимпийского движения,

§ новое спортивно-гуманистическое движение «СпАрт» (спартианское движение);

§ духовно–нравственный Кодекс поведения (Спартианский кодекс чести);

§ систему призов и наград для поощрения высоконравственного и эстетического поведения, красоты действий и поступков в соревнованиях, гармоничного и всестороннего развития личности и др.

20-летний опыт реализации спартианской системы воспитания, целостного развития личности и организации досуга доказывает ее высокую эффективность, социально-культурную и воспитательную значимость для молодежи. Предусматриваемые этой системы спартианские формы и методы:

- повышают привлекательность спорта на основе его интеграции с искусством и другими видами творческой деятельности;

- наполняют сферу досуга молодежи такими видами деятельности, которые обеспечивают не только интересный, увлекательный отдых, развлечение, но также содействуют физическому, психическому и нравственному совершенствованию, целостному развитию личности, патриотическому воспитанию;

- создают возможность для каждого молодого человека определить свои способности, таланты и реализовать их в спорте, искусстве, других видах творческой деятельности;

- содействуют преодолению социального отчуждения лиц с ограниченными возможностями (инвалидов);

- являются важным средством профилактики наркомании и других негативных явлений в поведении молодежи и т.д.

Важнейшее значение спартианских форм и методов состоит в том, что на основе включения молодежи в специально организованные игры, соревнования, конкурсы, а затем в деятельность спартианского клуба, спартианского движения, эти формы и методы постепенно создают *специально организуемую развивающую среду, которая не только побуждает личность к самосовершенствованию, самоактуализации на основе гармоничного и разностороннего развития, но и создает все условия для этого, обеспечивает помощь со стороны специалистов, т.е. оказывает целостное гуманистическое воздействие на индивида при самом активном его участии в собственном совершенствовании.* Результатом такого взаимодействия педагогически организованной среды и активности самого индивида является формирование личности, для которой характерны *спартианская культура* и *спартианский образ (стиль) жизни*: ориентация на сохранение и укрепление здоровья; физическое, психическое и духовно-нравственное совершенствование; включенность в процесс постоянного самопреодоления, самоактуализации, разностороннего развития и проявления своих способностей; творческие достижения в различных сферах деятельности;

культура соперничества и ярко выраженное стремление к сотрудничеству и т.д. [9].

Вот почему спартианская программа получила высокую оценку со стороны Министерства спорта, туризма и молодежной политики РФ, Министерства образования и науки РФ, Олимпийского комитета России, ОГ ФСО «Юность России», других государственных и общественных организаций. Так, в 1997 г. Госкомитет по делам молодежи присудил спартианской программе первое место в конкурсе инновационных программ работы с молодежью. В 2002 г. она выиграла проведенный Государственным комитетом РФ по физической культуре и спорту конкурс инновационных оздоровительных и физкультурно-спортивных технологий. Спартианская программа выиграла ряд конкурсов, организованных Министерством образования и науки [10,11].

Спартианская программа воспитания, целостного развития личности и организации досуга молодежи имеет важное значение не только для России, но и других стран.

Во-первых, она призвана содействовать ведущимся в последние десятилетия во многих странах мира активным поискам путей *повышения привлекательности занятий физкультурой и спортом для молодежи, гуманизации детско-юношеского спорта, активизации спортивно-гуманистического воспитания* подрастающего поколения.

Во-вторых, в ней предлагается научно обоснованная социально-педагогическая технология решения актуальной и дискуссионной проблемы *укрепления связи* спорта и искусства в системе воспитания и организации досуга молодежи, *интеграции* физического воспитания с другими формами и видами педагогической деятельности. На необходимость решения этой проблемы для воспитания детей и молодежи указывал еще основоположник современного олимпийского движения Пьер де Кубертен. Специалисты многих стран продолжают поиски путей ее решения .

В-третьих, спартианские формы и методы сопряжены с усилиями специалистов многих стран, ведущих поиск эффективных программ укрепления здоровья, восстановления работоспособности, социальной реабилитации и интеграции, активного участия в жизни *лиц с ограниченными возможностями (инвалидов)*, обеспечения их равенства с теми, кто не имеет таких ограничений и вносят важный вклад в решение этой проблемы.

Нам хотелось на примере Республики Беларусь показать, как в данном направлении программы автора статьи, идет современная инновационная работа в лицее Белорусского Государственного Университета, где категория обучающихся является наиболее интеллектуально-ориентированной к изучению не только профилирующих предметов, но и процесса физического воспитания в целом.

Не удивляет никого, что предмет физическая культура в системе

образования является одной, к сожалению, из консервативных дисциплин. Преподаватели физической культуры лицея Белгосуниверситета, в частности А. Метель говорит, что современное образование все чаще и чаще сталкивается с тем, что традиционных методов и технологий преподавания нашей дисциплины недостаточно для достижения тех целей и задач, о которых мы указали выше. Поэтому преподавателям Лицея предоставлена свобода в выборе путей, средств и методов реализации требований государственного стандарта. Преподаватель может самостоятельно разрабатывать индивидуальные (авторские) курсы, проводить разнообразные по форме учебные занятия и контрольные мероприятия, тем самым беспрепятственно реализовать свой творческий учительский потенциал. Международная программа гуманистического воспитания и целостного развития личности, дает возможность преподавателям лицея БГУ искать варианты повышения двигательной активности своих учащихся путем вовлечения их различные мероприятия творческого направления, которые отображены в данной программе профессора В. Столярова [12,13].

В этой связи перед педагогом стоит проблема, связанная с необходимостью пересмотра своей роли, места и позиции в учебном процессе. Формирование на наш взгляд культуры интеллектуально ориентированного лицеиста требует современных подходов в желании их заниматься той или иной двигательной деятельностью

Основной целью физического воспитания лицеистов является формирование физической культуры личности. Ориентация их на творческое освоение программы по физической культуре требует упорядоченного воздействия на их интеллектуальную, эмоционально-волевою и мировоззренческую среду, так как современное представление о физической культуре личности связывается не только с развитием двигательных качеств, здоровьем, но и широтой и глубиной знаний человека, его мотивацией и мировоззрением в сфере физкультурно-спортивной деятельности.

Признавая важное значение спартианских форм и методов, важно учитывать, что, конечно, они должны использоваться в сочетании с другими формами и методами, основанными на принципах гуманистической педагогики и психологии. Так, при организации работы спартианских клубов должны применяться, например: методы раннего выявления и развития индивидуальных творческих способностей; методики групповой психотерапии (психодрама, телесная и танцевальная терапия, терапия искусством, игровая терапия); средства пластико-ритмической и антистрессовой пластической гимнастики и др. Важным дополнением спартианских форм и методов являются инновационные формы, методы, технологии физического воспитания, разработанные и практически внедренные С. Неверковичем, Ю. Лебедевым и Л. Филипповым, и др. В процессе олимпийского образования спартианские формы и методы должны дополняться такими

традиционными средствами, как олимпийские лекции, беседы и др. Важной является и задача интеграции спартианских форм и методов с теми формами и методами, которые предусматривает концепция «спортизации» физического воспитания школьников, а также концепция развития движения «Дети России Образованны и Здоровы – «ДРОЗД» [10].

Список использованной литературы

1. Губарева Т. И. Новые формы культурно–спортивной работы с инвалидами на основе проекта «СпАрт»: Учебно-метод. пособ. для студентов и слушателей РГАФК./ Т. И. Губарева, В. И. Столяров – М.: Гуманитарный Центр «СпАрт» РГАФК, 1997. – 122 с. **2. Перспективы и пути повышения гуманистической ценности современного спорта и олимпийского движения:** Сб./Сост. и ред. В. В. Кузин, В. И. Столяров, Н. Н. Чесноков. – М. : Гуманитарный Центр «СпАрт» РГАФК, 1998 (Спорт, духовные ценности, культура. Вып. Третий). – 349 с. **3. Спартианское движение – детище России и международное достояние** (Спартианская библиотека. Выпуск 1): Сб.– М.: Центр развития спартианской культуры, 2005. – 194 с. **4. Спорт.** Спартианское движение. Культура мира: сборник / сост. и ред. В. И. Столяров, Е. В. Стопникова // Библиотека Спартианского Гуманистического Центра. – М. : Физическая культура, 2007. – 326 с. **5. Спорт, эстетика, искусство:** Сб. /Сост. и ред. В. В. Кузин, В. И. Столяров, Н. Н. Чесноков. – М. : Гуманитарный Центр «СпАрт» РГАФК, 1998 (Спорт, духовные ценности, культура. Вып. пятый). – 266 с. **6. Столяров В. И.** Проект «СпАрт» // Спортивно-гуманистическое движение СССР. Основные документы / В. И. Столяров – М., 1990. – С. 13–16. **7. Столяров В. И.** Спартианские игры – новая гуманистически ориентированная модель спорта в его интеграции с искусством // Спорт, духовные ценности, культура. / В. И. Столяров. Вып. четвертый: Сб. М. : Гуманитарный Центр «СпАрт» РГАФК, 1998. – С. 54-279. **8. Столяров В. И.** Инновационная спартианская технология духовного и физического оздоровления детей и молодежи: Рекомендована Гос. комитетом РФ по физической культуре и спорту как пособие для специалистов в области физического воспитания, спорта, культуры, организации досуга./ В. И. Столяров – М. : Центр развития спартианской культуры, 2003. – 335 с. **9. Столяров В. И.** Спартианская социально-педагогическая технология оздоровления, рекреации и целостного развития личности: Пособие для педагогов учреждений социальной защиты населения и организаторов досуга детей и молодежи. / В. И. Столяров – М. : АНО «Центр развития спартианской культуры», 2006. – 247 с. **10. Столяров В. И.** Необходимость интеграции инновационных программ в стратегии развития Всероссийского движения «Дети России Образованны и Здоровы – «ДРОЗД» / В. И. Столяров // Дети России образованны и здоровы. Материалы IV Всероссийской научно-практ. конф., г. Воскресенск, 7–8 декабря 2006 г. – М.: 2007. – С. 125–130.

11. Столяров В. И. Спартианские инновационные формы и методы воспитания и организации досуга детей и молодежи: пособие для педагогов и организаторов досуга детей и молодежи./ В. И. Столяров – М., 2008. – 231 с. **12. Столяров В. И.** Программы и проекты Спартианских игр, клубов, школ, игротек, оздоровительных лагерей (1991–2008) : Метод. пособ. (серия «Библиотека Спартианского Гуманистического Центра». Вып. 3). / В. И. Столяров, Е. В. Стопникова – М., 2008. Ч. 1. – 174 с.; Ч. 2. – 163 с. **13. Столяров В. И.** Спартианские игры в гуманистической системе воспитания и организации досуга студентов : Пос. для педагогов и организаторов досуга студенческой молодежи. / В. И. Столяров, С. А. Фирсин – Саратов : ООО Издательский центр «Наука», 2011. – 176 с.

Столяров В. І., Метель О. І. «Інтер-Спарт»: «Міжнародна комплексна програма гуманістичного виховання цілостного розвитку особистості та організації дозвілля молоді»

Основний задум проекту – розробка та впровадження в практику інноваційних форм і методів гуманістичного виховання, оздоровлення й дозвілля різних груп населення, які передбачають інтеграцію спорту з мистецтвом, модифікацію самого спорту на основі використання нових засобів (форм моделей) організації ігрового суперництва та співпраці.

Ключові слова: гуманістичне виховання, програма, цілостний розвиток, особистість, дозвілля, молодь.

Столяров В. И., Метель А. И. «ИНТЕР-СПАРТ»: Международная комплексная программа гуманистического воспитания, целостного развития личности и организации досуга молодежи

Основной замысел проекта – разработка и внедрение в практику инновационных форм и методов гуманистического воспитания, оздоровления и досуга различных групп населения, которые предполагают интеграцию спорта с искусством, существенную модификацию самого спорта на основе использования новых способов (форм моделей) организации игрового соперничества и сотрудничества.

Ключевые слова: гуманистическое воспитание, программа, целостное развитие, личность, досуг, молодежь.

Stolyarov V.I., Metel O.I INTER-SPART: International Complex Program of Humanistic Education, Integral Personality Development and Leisure Organization

The main idea of the project is the development and introduction of innovative forms and methods of humanistic education, recreation and leisure activities of different groups of the population, which involves the integration of sport with art, a substantial modification of the sport through the use of new methods (form models) for gameplay rivalry and co-workers. The main

objective of physical education is the formation of personal physical culture. The focus on the creative mastering of physical training program requires regular influence on intellectual, emotional-volitional and ideological environment of students, as current representation of personal physical culture is associated with the development of motor qualities, health, and the depth of knowledge, motivation and ideology in the sphere of sporting activities. Spart's methods and forms, should be used together with other methods and forms, based on the principles of humanistic education and psychology. The task of their integration with other forms and methods, stipulating the conception of «sportization» of physical education is very important.

Key words: humanistic education, program, integral development, personality, leisure, youth

Стаття надійшла до друку 21.01.2013 р.

Прийнята до друку 29.03.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Ротерс Т. Т.

УДК 37.013

Н. Ю. Шумакова

АРТПЕДАГОГИКА КАК УСЛОВИЕ ТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ФИЗИЧЕСКОМ ВОСПИТАНИИ УЧАЩИХСЯ И СТУДЕНТОВ

В настоящее время Российское общество, а вместе с ним и система образования претерпевает значительные изменения. В образовательной системе доминантным становится осознание приоритета творчества как слагаемого успешной адаптации человека к сложным условиям современности. Особенно это следует отнести к системе физического воспитания, которая должна создать условия для формирования у обучаемых творческого подхода к своему физическому развитию, накопления опыта творчества, обеспечивающего личности возможность качественного физического самосовершенствования.

Ориентация личности на саморазвитие, самообразование после окончания учебного заведения должна быть заложена в самом учебно-воспитательном процессе школы или вуза. Необходимость формирования творчества в процессе физического воспитания учащейся молодежи обосновывается во многих научных работах, посвященных теории и методике физической культуры. Однако традиционно организованное образование в учебных заведениях не включает в достаточной степени обучаемых в сферу такой деятельности, которая способствовала бы становлению и развитию творческих способностей и позволяла бы по-новому осваивать знания из области физической

культуры и деятельности в ней.

Вопросы внедрения элементов искусства в физическое воспитание молодежи рассматриваются в работах В. Белорусовой, И. Милехиной, Т. Ротерс, В. Самусенковой, М. Сарафа, В. Столярова и др., которые подчеркивают положительное влияние музыки, хореографии, изоискусства на личность учащихся и студентов. Вместе с тем следует отметить, что существующая система физического воспитания учащихся и студентов не предполагает использование искусства в учебно-воспитательном процессе школы и вуза.

Всем известно, что явления окружающего действительности мы воспринимаем всеми органами чувств. По данным статистики мы познаем мир через воздействия на органы: зрения – 83%; слуха – 11%; обоняния – 3,5%; осязания – 1,5%; вкуса – 1%. Учебный процесс в образовательных учреждениях, как правило, строится на аудиовизуальном восприятии. Для успешности обучения необходимо максимально активизировать все органы чувств.

Одними из таких средств в физическом воспитании молодежи выступает артпедагогика, которая интегрирует физическую культуру с искусством, оказывая комплексное воздействие на мотивационную, креативную и физическую стороны личности, развивая ее посредством творческой, эстетико-художественной и учебно-познавательной деятельности через мотивы, воображение, импровизацию, интегрированные знания, умения, навыки [3; 4].

Специалисты в области физической культуры утверждают, что сегодня не только высокий уровень технического мастерства спортсмена в эстетических видах спорта является гарантией победы на международной арене, а также создание художественного образа, хореографическая и музыкальная культура, исполнительское мастерство, яркая индивидуальность – это полноправные слагаемые успеха. Естественно, такой подход требует целенаправленной системной подготовки, начиная с детских лет, по основам музыкальной грамоты, хореографическому искусству, пластической импровизации и др. И в этом плане, существенную роль может сыграть артпедагогика в физкультурном образовании школьников, которая ориентирует на получение интегрированных знаний, умений и навыков в области физической культуры и искусства, развивающих творческий потенциал личности [4].

Исходя из того, что в системе общего среднего образования, развитию творческих способностей не уделяется достаточно внимания, и не только в области физической культуры, но и в других областях, отсюда, естественно, вытекает снижение интереса к выполнению различного рода деятельности, не умение импровизировать и творчески мыслить, приспособляться в сложных условия современности.

Тем не менее, наши исследования и исследования других, говорят о том, что в образовательно-воспитательном процессе современной

школы, используя творческий подход, возможно, интегрировать знания, умения и навыки по следующим областям:

1. музыка + изобразительное искусство + физическая культура;
2. музыка + танец + физическая культура;
3. музыка + литература + физическая культура;
4. изобразительное искусство + литература + физическая культура;
5. литература + танец + физическая культура;
6. музыка + изобразительное искусство + литература + танец + физическая культура.

Перечисленные элементы это только часть возможных проектов и вариантов интеграции, в процессе физкультурных занятий в школе. Возможны интеграции и с математикой, и с биологией, и историей, и физикой, и химией и другими сферами деятельности. Артпедагогика в плане интеграции с физической культурой представляет собой сочетание следующих средств (рис. 1).

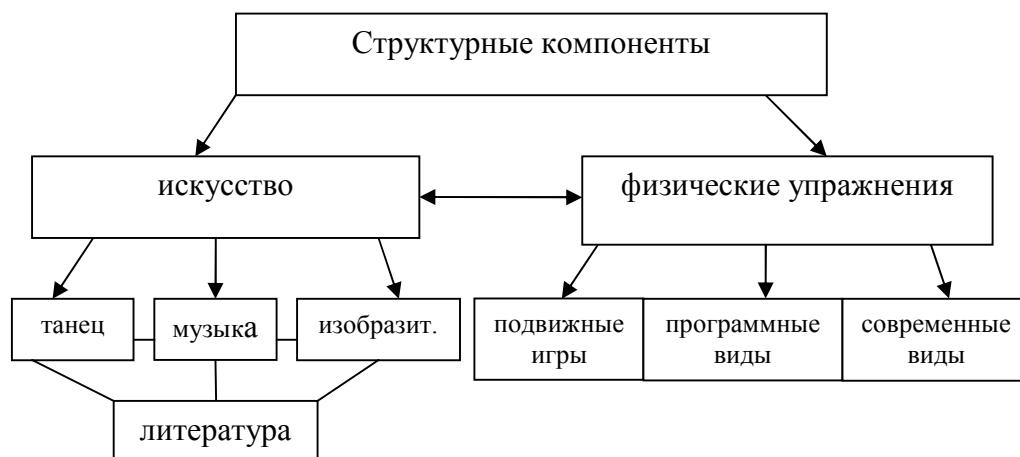

Рис. 1. Детерминированные сферы функционирования артпедагогике в физическом воспитании

Из рисунка 1 следует, что сфера «искусство» представлена теми детерминантами, которые возможно интегрировать во всех формах организации физкультурных занятий. В контексте исследования мы выделили средства артпедагогике, наиболее приемлемые для физического воспитания школьников и студентов: музыка, хореография, изобразительное искусство, литература.

Ключевым структурным элементом является музыка, благодаря которой происходит интеграция различных видов искусств в единое целое. Музыка – один из главных компонентов артпедагогике, на ее основе происходит интеграция различных видов искусства и физической культуры в единое целое. Музыка не только регулирует темп, ритм выполняемых движений, но и придает определенный характер,

емоциональную окраску занятиям физическими упражнениями.

В зависимости от подобранной музыки создается образ и реализуется двигательный потенциал человека. В связи с этим, лучше всего на занятиях физическими упражнениями использовать разнообразную музыку: классическую, народную, современную авангардную, современную развлекательную, духовную, музыкотерапевтические программы. Кроме того, выбор человеком музыкальных предпочтений, свидетельствует о его уровне развития музыкально-эстетического вкуса. Например, низкий уровень характеризуется выбором личности лишь развлекательных образцов музыки (1 балл); средний уровень – выбором двух образцов различных направлений музыки (2 балла); высокий уровень – проявлением интереса к трем и более различным музыкальным направлениям (3 балла).

По мнению Т. Ротерс: «главным и обязательным условием эффективности применения музыки выполняющей роль ритмического фактора, является применение таких музыкальных произведений, которые бы нравились школьникам. Игнорирование музыкальных интересов школьников или не тактичное отвержение их, как эстетически неполноценных может привести к конфликту» [2, с.108]

Изобразительное искусство способствует освоению ценностей физической культуры, через невербальную информацию, образное мышление, цветовое восприятие действительности. Как визуальное средство, оно способствует оцениванию положительного и отрицательного в демонстрируемом образе. В произведениях многих художников и скульпторов (А. Дейнека, Т. Яблонской, Г. Нисского, М. Манизера, Е. Янсон-Манизер, А. Самохвалова, Я. Титова, С. Лучишкина и др.) широко представлена спортивная тема, где воспевается идеал всесторонне и гармонично развитого человека, демонстрируются его таланты и способности.

Влияние цвета на нашу жизнь, наше здоровье огромно. Физиологи утверждают, что положительные эмоции связаны с увеличением чувствительности глаза к красно-желтой части спектра (т.е. преобладанию в рисунках, выборе инвентаря, спортивной формы, учащимися красно-желтой цветовой гаммы), а отрицательные повышают чувствительность к сине-зеленым цветам (преобладание в выборах сине-зеленого, голубого). Зная это можно также провести диагностику эмоционального состояния учащихся и студентов в данный период, перед выполнением какого-либо двигательного или теоретического задания. Кроме того, знание воздействия цвета на организм человека может существенно повлиять на правильный выбор цвета при подборе спортивной формы, покраске зала, спортивного инвентаря и др. Так желтый цвет зарекомендовал себя как стимулятор мозга, он не утомляет и оказывает стимулирующее влияние на зрение и нервную систему. Лиловый цвет – оказывает успокаивающий эффект, снижает тревожность. Красный – активизирует мышечную активность,

возбуждающе влияет на публику, воодушевляет и настраивает спортсменов на победу. Зеленый – поднимает жизненный тонус, снимает напряжение, раздражительность. Установлено, что зеленый цвет при экспозиции более чем 5 минут изменяет физическую и ментальную активность и т.д.

И. Гёте в своем труде «Учение о цвете» писал: «Чтобы в совершенстве познать цвет, нужно полностью погрузиться в него: например, поселиться в «цветной» комнате или то и дело смотреть на мир сквозь цветное стекло» [1, с. 145].

Танцевальное искусство позволяет сочетать двигательные компоненты искусства (хореографию) и физические упражнения, создавая танцевальные композиции на основе импровизации. Включение танцевального искусства в артпедагогическую систему обусловлено способностью данного вида воздействовать на человека через искусство движений, для его психофизического оздоровления.

Литературное творчество в артпедагогике отражает вербальные аспекты физкультурно-спортивной деятельности (анализ техники и тактики выполняемых упражнений, фольклор, постановки сюжетных игр и сюжетных уроков и др.).

Комплексное сочетание артпедагогических средств: музыки, изобразительного искусства, литературы, танца в системе физического образования школьников можно быть использовано в создании театра «Спорта», реализовываться в Спартианских играх, Рыцарских турнирах, сюжетно-ролевых играх.

Используя артпедагогические средства в физической культуре, возможно развивать положительные личностные качества учащихся, осуществлять дифференцированные и индивидуальные подходы, содействовать укреплению и сохранению психического и физического здоровья, формированию здорового образа жизни.

Как в школе, так и в вузе содержательная сторона артпедагогики в области физического воспитания опирается на идею гармонизации телесного и духовного в человеке; комплексный подход в реализации художественно-творческой и двигательной деятельности [3; 4].

Проведенные нами исследования в школе, а в последствии, в вузе позволили разработать модель творческой деятельности студентов в физическом воспитании на основе артпедагогики (рис. 2). В структурном плане модель включает следующие компоненты: цель, организационно-педагогический блок, структурно-содержательный блок физического воспитания на основе артпедагогики, результативный блок. Организационно-педагогический блок ориентирован на интеграцию физической культуры и искусства и основывается на гуманистическом, аксиологическом, антропологическом, личностно-деятельностном, культурологическом, диалогическом и креативном подходах, сочетание которых позволяет воздействовать на личность студента, развивая его творческие способности, повышая уровень физической

подготовленности, формируя физическую культуру личности.

Рис. 1. Модель творческой деятельности студентов в физическом воспитании на основе артпедагогике

Для реализации модели нами были определенные следующие педагогические условия: 1) создание творческой среды на теоретических и практических занятиях физической культурой в вузе; 2) усиление мотивации к учебной деятельности в области физической культуры; 3) обеспечение студентов интегрированными знаниями в области физической культуры и артпедагогике; 4) ориентация физического

воспитания в вузе на индивидуализацию, дифференциацию и личностное развитие студентов.

В отличие от школы, изучаемый на занятиях материал в области физической культуры сочетал обязательную, вариативную части образовательной программы в вузе (408 час.) с дополнительной формой – элективным курсом «Артпедагогика в физическом воспитании студентов» (72 час.).

Теоретический раздел курса предусматривал овладение студентами знаниями по артпедагогике и физической культуре. Рассматривались вопросы, связанные с выполнением упражнений под музыкальное сопровождение их влияние на развитие творческих способностей, технология составления комплексов ритмической и утренней гимнастики; современные оздоровительные системы с артпедагогической направленностью и др.

Практический раздел предполагал: освоение комплексов физических упражнений с элементами хореографии; формирование умения слушать и понимать музыкальное произведение, развитие способности выполнять упражнения под музыку в соответствующем темпе и ритме; создание двигательного образа; проведение музыкальных игр, упражнений с предметами; составление комплексов музыкально-ритмической гимнастики и др.

С целью когнитивного развития студентов содержательный компонент физического воспитания включал разделы: артимпровизации, артигры, музыкально-ритмические упражнения, интеллектуальные виды деятельности и др.

Творческая деятельность на практических занятиях у студентов осуществлялась в четыре этапа: подготовительный, основной, углубленный, контрольный. В процессе подготовительного этапа происходило погружение студентов в творческую образовательную среду, обогащение их когнитивного опыта системой специальных знаний, умений и навыков в области физической культуры и артпедагогике. Основной этап характеризовался интенсивным овладением студентами знаниями в области артпедагогике и физической культуры, самореализацией двигательных способностей, проявлением устойчивого желания осваивать предложенную деятельность для самосовершенствования. Этап углубленной подготовки включал усложненные задания: составление творческих проектов, двигательных композиций. Разработанный в процессе исследования творческий проект в физическом воспитании состоял из 15 разнонаправленных артпедагогических заданий: с музыкальной, хореографической, изобразительной, цветовой, импровизационной основой и включал современные средства владения информацией с помощью интернет ресурсов, СМИ, видео и аудио продукции, позволяющих повышать уровень знаний в данной области.

Контрольный этап позволил соотнести достигнутые результаты с

запланированными и определить эффективность артпедагогике в физическом воспитании студентов.

Основополагающими принципами функционирования разработанной нами модели творческой деятельности студентов в физическом воспитании на основе артпедагогике явились следующие: ориентация в обучении на активность, инициативу, опора на положительные стороны его личности; создание социокультурной и творческой среды общения студентов; создание мотивационной среды для саморазвития и самореализации студента в области физической культуры, обеспечивающих творческое отношение к учению и др.

Результативный блок модели ориентировал на коррекцию двигательных ошибок, при овладении хореографическими упражнениями, формирование физической культуры личности, определение уровня развития творческих способностей, оценивание творческой деятельности студентов. Проверка эффективности разработанной модели осуществлялась на основе психолого-педагогических диагностик в процессе физического воспитания студентов.

В системе педагогической оценки учебной деятельности доминировала динамика индивидуального развития творческих способностей и физической подготовленности. Наши исследования показывают, что экспериментальная апробация артпедагогике в физическом воспитании как студентов, так и школьников показала высокую степень ее эффективности. По результатам экспертной оценки была зафиксирована динамика улучшения показателей по всем исследуемым критериям: повысился интерес к занятиям физическими упражнениями на 43%; увеличилась посещаемость занятий физической культуры на 36%; произошли прогрессивные изменения в проявлении устойчивой потребности к самопознанию, саморазвитию и физическому самосовершенствованию. Наибольший прирост наблюдался по критериям творчества, в частности воображение и фантазия (79,6%).

В ходе эксперимента наблюдались качественные и количественные изменения в физической подготовленности учащихся и студентов. В результате применения на занятиях по физической культуре большого количества хореографических и статических упражнений из современных оздоровительных методик и систем (калланетика, музыкально-ритмической гимнастики, *bodi ballet* и др.) наблюдается, прирост гибкости у обучаемых.

Исследование творческой деятельности на основе изобразительного искусства позволило определить интересы школьников и студентов к физкультурно-спортивной деятельности. Наши исследования показывают, что школьники и студенты изображают в основном те виды физических упражнений, которыми занимаются сами или являются болельщиками: мальчики и юноши – футбол, плавание, единоборства; девочки и девушки – художественную и ритмическую

гимнастики, легку атлетику и др.

В отличие от школьников студенты отметили, что использование артпедагогики в процессе занятий способствует повышению работоспособности (84,6%), улучшению эмоционального состояния (68%), физической формы (27%) и др.

Вместе с тем следует заметить, что к концу эксперимента существенно улучшился уровень физической культуры личности респондентов: 40,2% овладели физической культурой на уровне образованности и 48,2% творческого ее использования.

Таким образом, физическое воспитание учащихся и студентов на основе артпедагогики позволяет модифицировать учебную информацию, повышать эрудицию, стимулировать их познавательную и творческую активность; сформировать у обучаемых высокий уровень развития физической культуры личности и достичь в пределах положительной оценки выполнение требований и нормативов государственной программы по дисциплине «Физическая культура».

Список использованной литературы

- 1. Браэм Г.** Психология цвета / пер. с нем. М. В. Крапивкиной. – М. : АСТ:Астрель, 2011. – 158 с.
- 2. Ротерс Т. Т.** Теория и методика развития личности школьника на ритмических занятиях в общеобразовательной школе. – Луганск : Альма матер, 2001. – 279 с.
- 3. Шумакова Н. Ю., Катренко М. В.** Активизация творческой деятельности студентов в физическом воспитании средствами артпедагогики : монография. – М. : Илекса; Ставрополь: Сервисшкола, 2011. – 192 с.
- 4. Шумакова Н. Ю.** Артпедагогика: гуманизация образования в области физической культуры. – М. : Илекса; Ставрополь : Сервисшкола, 2010. – 308 с.

Шумакова Н. Ю. Артпедагогіка як умова творчої діяльності у фізичному вихованні учнів та студентів

У статті розглядається артпедагогіка як засіб фізичного виховання учнів і студентів, який інтегрує види мистецтва-музику, хореографію, літературу також образотворче мистецтво з фізичною культурою. Представлена модель творчої діяльності студентів в умовах сучасного вищого навчального закладу.

Докладно викладається методика впровадження артпедагогіки в навчальний процес школи та ВНЗ. Відзначено позитивний вплив артпедагогіки на формування фізичної культури особистості та підвищення інтересу до занять фізичними вправами.

Ключові слова: артпедагогіка, інтеграція фізичного виховання та мистецтва, хореографія, творча діяльність, фізичне виховання індивідуума.

Шумакова Н. Ю. Артпедагогика как условие творческой деятельности в физическом воспитании учащихся и студентов

В статье рассматривается артпедагогика как средство физического воспитания учащихся и студентов, которое интегрирует виды искусства – музыку, хореографию, литературу и изобразительное искусство с физической культурой. Представлена модель творческой деятельности студентов в условиях современного вуза. Подробно излагается методика внедрения артпедагогики в учебный процесс школы и вуза. Отмечено положительное влияние артпедагогики на формирование физической культуры личности, повышение интереса к занятиям физическими упражнениями.

Ключевые слова: артпедагогика, интеграция физического воспитания и искусства, хореография, творческая деятельность, физическое воспитание индивидуума.

Shumakova N.Yu. Art Education as a Condition of Creative Activity in Physical Education of Schoolchildren and Students

The article considers art education as means of physical education of schoolchildren and students, which integrates art forms like music, choreography, literature and the fine arts with the help of physical education. It presents a model of creative activity of students in conditions of modern university. The procedure of art education implementation to the educational process of school and university is set forth in detail. Art education showed positive effect on the formation of physical culture of the individual as well as the enhancement of interest to physical exercises. Perception of creativity priority as an important component of successful adaptation of a person in today's conditions becomes dominant in the Russian educational system. Thus, physical education of schoolchildren and students based on the art education allows the modification of teaching information, increase of erudition, promotion of their cognitive and creative activity; formation of high level of physical education in students, and the achievement of positive evaluation for the performance of the requirements and state program standards in physical education.

Key words: art education, integration of physical education and art, choreography, music, creative activities, physical education of the individual.

Стаття надійшла до друку .04.02.2013 р.

Прийнята до друку 29.03.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Ротерс Т. Т.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Афтимичук Ольга Євгенівна – кандидат педагогічних наук, доцент, Державний університет фізичного виховання і спорту Республіки Молдова.

БондарТарас Сергійович – кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент кафедри теорії та методики фізичного виховання, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

Борисова Ольга Володимирівна – доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор кафедри професійного, неолімпійського та адаптивного спорту, Національний університет фізичного виховання і спорту України.

Бугаєнко Тетяна Вікторівна – викладач кафедри здоров'я людини та фізичної реабілітації, Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка.

Бугеря Тетяна Миколаївна – докторант, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізичної реабілітації та валеології ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Власов Григорій Володимирович – старший викладач Донецького національного медичного університету ім. Максима Горького.

Жадан Андрій Борисович – кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент кафедри важкої атлетики та боксу, Харківська державна академія фізичної культури.

Жадан Антон Олександрович – спеціаліст з фізичного виховання та спорту, кандидат у майстри спорту України з карате, віце-президент Донецької міської федерації кіокушинкай карате.

Журавльова Ірина Миколаївна – старший викладач кафедри спортивно-педагогічних та біологічних дисциплін, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

Закогодна Олена Євгенівна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки, Білоруський державний університет фізичної культури.

Кліменко Ірина Вікторівна – кандидат медичних наук, доцент кафедри фізичної реабілітації та валеології ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Козарь Сабіна Симпатовна – лаборант кафедри теорії та методики фізичного виховання, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

Мазін Василь Миколайович – кандидат педагогічних наук, доцент, докторант, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Макєєва Віра Степанівна – доктор педагогічних наук, професор, заведувач кафедри туризму, рекреації та спорту, ФДБОУ ВПО Державний університет – навчально-науково-виробничий комплекс (м. Орел, Російська Федерація).

Отравенко Олена Вікторівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Очкалов Олександр Федорович – старший викладач кафедри теорії і методики фізичного виховання ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Полева-Секэрянэ Анжела Григорівна – старший викладач, здобувач наукового ступеня, Державний університет фізичного виховання та спорту Республіки Молдова.

Ротерс Тетяна Тихонівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики фізичного виховання ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Савко Емілія Йосипівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізичного виховання та спорту Білоруського державного університету

Сасенко Володимир Григорович – кандидат наук з фізичного виховання та спорту, майстер спорту України міжнародного класу з карате, доцент кафедри олімпійського та професійного спорту ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Соколенко Олена Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Столяров Владислав Іванович – доктор філософських наук, професор, заслужений працівник вищої школи Російської Федерації, заслужений професор Російського державного університету фізичної культури, спорту, молоді та туризму (м. Москва)

Метель Олександр Іванович – вчитель вищої категорії ДУ «Ліцей Білоруського державного університету», відмінник освіти Республіки Білорусь, заступник голови ОО «Федерації ринго Республіки Білорусь».

Усачов Юрій Олександрович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізичного виховання Національного авіаційного університету (м. Київ).

Чекунов Михайло Вікторович – аспірант кафедри теорії і методики фізичного виховання ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», керівник фізичного виховання Луганського вищого професійного училища інформаційних технологій.

Чорноштан Артур Григорович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Шинкарьов Сергій Іванович – кандидат біологічних наук, доцент, завідувач кафедри фізичного виховання, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Шумакова Наталія Юрївна – доктор педагогічних наук; професор кафедри теоретичних основ фізичного виховання, Федеральна державна автономна освітня установа вищої професійної освіти «Південний федеральний університет (ФДАОУ ВПО «ПФУ»).

Наукове видання

ВІСНИК

Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка
(педагогічні науки)

№ 8 (267) квітень 2013

Частина I

Відповідальний за випуск:

д. п. н., проф. Т. Т. Ротерс

Коректори:

к. п. н., доц. Н. В. Мордовцева
викладач каф. англ. філології О. В. Отравенко

Комп'ютерна верстка і макет:

к. п. н., доц. О. В. Отравенко,
М. В. Чекунов

Здано до склад. 28.02.2013 р. Підп. до друку 29.03.2013 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсет. Гарнітура Times New Roman.
Друк ризографічний. Ум. друк. арк. 23,13. Наклад 200 прим. Зам. № 61.

Видавець і виготовлювач

Видавництво Державного закладу

«Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

вул. Оборонна, 2, м. Луганськ, 91011. Тел./факс: (0642) 58-03-20

e-mail: mail@luguniv.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК No 3459 від 09.04.2009 р.